

a Celsus tamen excusans se in eo quod simpliciter dixerat manumissum non teneri: quia se intellectus dicit, quod in maleficio non erat dolus.

b Differentiam facit in illo scilicet casu quando iussit: sed mala est differentia.

c Inter legem Aquiliam. quae seruum excusare voluit: & dominum suo nomine teneri: ut infra hac l.

d Quasi sciente. id est non simpliciter sciēte: nam iussit. sed aliā deest quasi: & subaudi, & fraudem participante. sic & ponitur. j. e. l. si cōmuniſ familia. & hoc idem probatur. j. vbi dicit, quasi voluerit seruos, &c.

e Commisit. in qua fit dolus.

f Nec dominus. quia ei paruit in tali delicto, qd sine dolo committi nō potest: vnde male fecit q paruit: quare ipse tenetur, nō dominus, secūdum Celsum. sed hoc corrigit. j. per Iulianū in illoversi. sed si placeat &c. quia suo nomine tenetur, & etiam nomine serui. Itē seruus manumissus directo tenetur, vel etiā nouus dominus. Acc.

g Reddit. scilicet Celsus. Accur.

h In hac committendo noxiam cum dolo.

i Obtemperare. in atrocioribus enim non debet parere: si tamen parat, mitius punitur: vt C. de sepul. vio. l. ij.

k sed si placeat. nunc corrigit prædicta.

l Noxiām ve. scilicet committendo.

m Ad posteriores. qualiter ad. l. posteriorem pertinet? Respond. lex xij. tabu. antiquior est, Aquilia posterior. in. l. enim. xij. tab. continebatur, vt dominus non teneretur: at lex Aquil. dominū teneri voluit. lex ergo antiqua pertinet ad posteriorē: quia dominus qui iussit furtū fieri, vel rapinā, tenebitur. sic & supra de legi. & senatus. l. nō est nouum. sed & lex Aquil. pertinet ad priorem. s. ad. l. xij. tab. quia potest agi noxali: vt statim subiicit, vbi dicit, etiam &c. & videtur cū dicit eū teneri liberum factum, in tali casu Aquiliam loqui in quo committitur dolus, vel etiam culpa: sed est graue delictum: aliā excusat seruus: vt no. s. tit. ij. liber homo.

n Cum domino. factō post delictum. Accur.

o Dominum. scilicet antiquum, vt tam pro se quām pro seruo teneatur.

p Excuset. vel eius nouum dominum: & quod subiicit, sed dominum &c. scilicet cuius erat tempore delicti.

q Oneret. hoc verum est, cum domino sciente & permittente seruus deliquit, vel iubente: vt. j. l. iiij. §. cum dominus.

r Probatur. vt. j. l. in delictis. §. ij.

s In omnibus.] CASVS. Dixit. l. prox. in princip. q. vbi seruus delinquit domino sciente, dominus tenetur insolidum: nisi liberetur deditio noxæ. quem dicamus dominum sciētem: hīc exponit, id est si potuit prohibere. nā aliud est auctorē esse dominum delicti, scilicet cum potest prohibere: aliud &c. Viuia.

t Non prohibuit. vt & j. si fa. furtum fe di. l. ij. & fin. & s. ad legem Aquil. scientiam. in prin. & ar. C. de commer. & merca. l. ij. in fi. & s. de his qui not. infa. quid ergo. §. certe. & j. de re iudi. tāpe. s. cum autem.

u Aliud est. potest ita legi, verè distinguitur hoc in sciēte domino, potuerit, an nō potuerit prohibere: sed in iubente non ita distinguit. hinc est quod dicit, aliud est &c. Azo.

* quid si cont.

Vel dic, aliud est enim auctore &c. quod est quando prohibere potuit. & aliud quando. f. prohibere non potuit. Accursius.

u Delinquare. cum nō potest prohibere.

v IN delictis.] CASVS. Est planus in principio. [si EXTRANEVS.] Si me sciente seruus tuus damnū dedit, & eum à te emero: non insolidum, sed noxaliter teneor: licet ppter hoc q. sciui, videbar insolidū teneri. sed cōtrarium est, vt dicit, cum seruus tuus delinquit te sciente, & prohibere valente: quem postea vendidisti. queritur, an nou⁹ domin⁹ teneatur? Iulian⁹ dixit vtrunque teneri: vno tamē satisfaciēte alter liberatur. Vel dic q. Iulianus dicit q. domin⁹ suo nomine tenetur: quia & passus est, & nomine serui noxaliter: sed vna exacta, altera tollitur. [si DETRACTA.] Seruus me⁹ tibi damnū dedit: & aduersum me insolidū egisti: & succubisti. Si vis postea agere contra me, cum nō fui cōscius: cum noxæ deditio, si hoc facias līte pendente, potes: sed post sententiā definitiūam nō potes. idem in contrario casu. Viuia.

x Cum consilio. scilicet demum. Azo.

y Noteat. committendo. Azo.

z Qui prohibere potest. & de factō: vt hīc, & j. de regul. iur. l. nullū. & de iure: vt. j. prox. §. Accur.

a Dabitur. non in solidum: quia non videtur, &c. Accur.

b Non fuerim. vt & j. eo. l. quod ait. §. Iulianus. & argu. j. de hered. instit. l. si alienum. & j. de trib. de peculio. & j. ad Sila. l. iiij. §. iiij. & j. quod iussu. si tutor. §. fin. Sed arg. contta supra de postu. l. iiij. §. affinitates. Accur.

c Videndum est. & certe datur vtraque, nisi &c. Accur.

d seru. si noxalis actio non competet: quia manumissus non teneretur, vel etiam nouus dominus.

e Quod est iniquum. scilicet maleficium esse impunitum: vt. s. ad legem Aquiliam, ita vulneratus. Accur.

f Tenebitur. vt & s. eo. l. ij. in fine. Accur.

g Tollitur. contra eum quem conuenit: arg. j. eod. si ex duobus. sed contra. j. si fa. fur. fe. dic. l. j. §. vbi vna per aliam non tollitur. Solu. in familia fortē est speciale cum iussu domini deliquit, vt vna pœna exacta ab alia non liberetur, cum maius delictum videatur quod à tota familia committitur, quām quod ab uno seruo. Irn. Vel dic quod hīc dicit quando tantūm non prohibuerit: ibi autem etiam iussit.

a Amplius. in dominū, ne s̄epius de amissione ciudē hominis queratur: vt. ſ. nau. cau. licet gratis. sed videtur non obſtare exceptio rei iudic. nec hic, ne superiori caſu, cum ex alia cauſa agit: vt. j. de exceptio. rei iudi. lege, & an eadem. ſ. actiones. Sol. aliud est in his personalib⁹ actionibus quæ formam realium habent. dantur enim noxaliter.

contra quemlibet poſſidentem, ſicut in rem actio: vt. institutio. eodem. ſ. omnis. vel meilius agi nō poſteſt: quia agit ex eadem cauſa, id est delicto ſerui: ſecus in iuſſu: ſed poſteſtate noxæ deditioñis amittit ſciens: ſed & noxali actione agere poſteſt: ſupra proxi. ſ. ſecundum Azo. Item quid ſi ignorabat dominum ſcire, & agendo conſecutus eſt noxam, id eſt ſeruum: poſtea comperit dominum ſciuſſe: & dampnū erat longe plus quam valeat ſeruum: an poſteſt agere quaſi minus petierit? Videlur quod ſic: vt. iſtitutio, de actioni. ſ. ſi minus. ſed diſ ſecundum Ioannem contra, vt hic. Item nota quod eodem iudicio pendente poſteſt mutare libellum: & ſic poſt lit. coſta. & ita eſt contra. C. de eden. l. edita. & C. quomodo & quando iudex. in authē. qui ſemel. Solu. hic ſpeciale: quia hæc mutatio reo non nocet: cum eadem deliberatio ſit ſemper: vel hic nec res nec cauſa nec actio mutatur. Accur.

Si plurium.] **CASVS.** Si ſeruum plurium deliquerit: ſi eis ignorantibus, tenentur noxaliter: alià ſi ſcientes, tenentur ſine noxæ deditioñe: & ita insolidum. Quod ſequitur, planum eſt. [D I F F E R E N T I A.] Quid ſit teneri insolidum, diſit. Cætera ſunt plana vſque ad. l. ſi ſeruum.

b Dabuitur, insolidum: vt. infra eod. l. ſi ſeruum communis. Accurſius.

c Deditioñe, tenetur enim quilibet ex ſua ſcientia.

d Altero, dominorum ſerui.

e Conuento, & etiam exacto, ſecundum Ioan. quia plura delicta ſunt, licet vnum factum: ſecus in familia eſt, vbi vnum factum, & plura delicta: quia ſufficit preſtare quantum ſi vnuſ liber deliquiſſet: vt. ſ. de iur. om. iud. l. ſi familia. quia familia pro vno reputatur. Item quod dicitur, alterum non liberari: intellige in eo quod eſt ſupra aſtimationem ſerui. nam ſi in medietate pretij, reuelatur ab ignorantie: vt. j. eod. l. ſi ex duobus. multo ergo magis ſi ſi ſciente, ſecundum Ioan. ſed Al. contra: quia ſi ſeruum eius. ſcilicet Ioan. op. eius delictum remaneret impunitum quantum ad dimidiā pretij ſerui, altero ſoluente totum dampnum: quod eſt iniquum: vt. ſ. l. proxi. ſ. cum dominus. &. ſ. ad. l. Aquil. ita vulneratus. ſed Azo dicit vno cōuento alterum non liberari: ſed altero exacto bene dicit alterum liberari: vt. ſupra l. proxi. ſ. cum dominus. Nec ob. infra eo. l. ſi ex duobus. quia ibi facta noxæ deditioñe non liberatur ſciens, quaſi minus perceperit auctor. ſecus ſi percepifſet ſolidam debiti quantitatē: vt in ft. Vetus.

fra eo. l. noxalis. ſ. Pomponius. Item videtur contra quod eſt. in fra eod. l. ſi in re communi. ſ. fin. ſed expone ut ibi dices, ſecundum Azo.

f Actionem. quæ propter ſcientiam & ignorantiam propoſuntur.

g Non tenetur. niſi noxaliter: quia ex delicto non tenetur heres niſi lite confeſta, vel aliquid ad eum peruenierit: vt. in fra eod. l. ij. Azo.

h **N**oxalis autem. **N**autē pro ſed: & aduersatur illi. ſ. diſferentia. Accurſius.

i Datur. contra me dominum.

k Non fuerit. hoc ſi agatur quaſi cum ignoraunte: ſecus ſi quaſi cum ſciente: vt. ſ. eo. titu. l. in delictis. ſ. ſi extraneus.

l Vnuſ. & ſic apud eum. Accurſius.

m Cōuentus. & exactus in ſolidum. Accur.

n Seruum.] **CASVS.**

Si ſeruum communis furtum fecerit, quiuis ex dominis in ſolidum ſi noxali iudicio tenetur: eoque iure vtimur. ſed non alià ſpoſterit is qui conuentus eſt, euadere litis aſtimationem, niſi in ſolidum noxæ dederit ſeruum. nec ferendus etiā partem dedere fuerit paratus. **P**lanè ſi propter hoc quod ſocij dedere parti non fuerint, in ſolidum fuerit condemnatus: communi diuidendo, vel familiæ erciscundæ iudicio aduersus eos experietur. **q** Ante noxale ſanè iudicio acceptum poſterit ſua parte cedendo ſecuritatem confequī: **r** ne neceſſe habeat ſuſcipere iudicio. quaſi quam quis poſſit dicere euenire, vt dum pars eis cedatur, **r** amittat actionē. Dominus enim pro parte factus, non poſteſt cum ſocio noxali experiri: **r** fortassis nec communi diuidendo agere poſſit eius maleficij nomine, quod ante communionem admiſſum eſt. **Q**uod ſi non poſteſt, euidenti iniuria adſicetur. Sed melius **s** eſt dicere, competere ei communi diuidendo iudicio. **x**

nec communi di. delicti nomine, cum ante communionem factum eſt: & ſic eſt iniquum: quare dat vtile communi diu. de aequitate. Viuianus.

E **n** In ſolidum. vt & in ſolidum de ſer. cor. l. vt tantum. ſ. ſi ſeruum. & in ſolidum diu. l. ſed poſtquam.

o Noxæ dederit. ſed nunquid poſteſt aliis inuitis, vel ignorantibus? Respon. non: vt ſtatim colligitur ibi, planè, &c. Accur.

P Fuerit paratus. ſcilicet poſt lit. confeſtam. ſed contra. j. de publica. hoc ediſto. ſed ibi ſpeciale, vt etiam poſt lit. confeſta. purgetur pœna. Accurſius.

q Experietur. quanti ſua interest eos noxæ dediſſe. ſed & ante poſteſt, dummodo caueat de reddendo ſi noxæ non dederit: vt in ſolidum diu. l. ſi ſocius.

r Conſequi. vt. ſ. de vſufruct. l. cum vſufructarius.

s Ei cedatur. cui dampnum datum fuerat per ſeruum. Accur.

t Experiri. peruenit enim in eum caſum à quo incipere non poſteſt: vt. ſ. titu. j. ſi ſeruum ſeruum. ſ. j. Azo.

u Sed melius eſt. ſcilicet de aequitate.

v Iudicium. vtile. & facit ad. l. j. iu. ſol. ſi ex duobus. ij. respon.

& de aqua plu. ar. l. supra iter. & infra de fur. falsus. §. fin. & infra de publica. l. hoc edicto.

Si communis familia.] **C A S V S.** seruus duorum fecit furtum altero sciente: & altero ignorantem. sciens in solidum tenetur, & soluendo liberat aliū: non tamē ab eo repetit. sed pone ignorantem cōuentum in duplum: puta de furto nō manifesto: & damnū passus est. qualiter consequatur à sciente? Et distin. aut præstiterit pœnam dupli, & repetit simplū vñū de duplo. aut dedit seruum pro noxa: & tūc subdistinguitur: quia aut remāterūt alie res cōmunes: & tunc agitur contra socium scientē cōmuni diui. quod illius negligēriā seruus fuit factus deterior. aut nihil remansit commune: & tunc agitur in factū vel pro socio: vel pro ea dem deterioratione. h. d. cum. l. seq. Viuia.

a liberat. sicut in duobus reis debēdi euenit. **b** Consequi. imò videtur quod sic quantum valet dimidia pars serui: vt. j. e. si ex duobus. iij. respon. &. j. si fa. fur. fe. di. l. pen. iij. respon. Sol. dicunt quidā hanc corrigi per illas in hoc. Tu dic quod hic non tantum sciuit, sed etiā iussit: & dic. sciente & etiam iubente. sic & ponitur sciens. s. eo. l. iij. §. is autē. ibi. Celsus, &c. sed in. ll. contrariis tantum sciuit.

c Meruit. vnde nō repetit: vt supra de procur. qui proprio. §. pœnam. &. s. de neg. gest. sine hereditaria. &. j. fa. ercis. inter coheredes. §. ex facto.

d Duplū. pro furto serui non manifesto. Acc.

e **S** Ed & eo nomine. Poterit. vtili iudicio cōmuni diui. imò directo: vt. j. cod. si ex duobus. Et not. j. hæc lex in princ. loquitur quādo dominus qui fuit ignorans, non dedit pro noxa, & hoc indicat sequens litera: cæterū si nihil, &c.

f Cum quolibet alio. qui mecum aliam rem communem haberet: vt. j. communi di. & si non omnes. §. venit.

g Habet. vnde communi diui. non potest agi.

h Pro socio. vt infra communi di. l. in summa.

i Poterit. nec dico quod hæc subsidiaria excludat cōmuni diui. vtilē, quæ similiter datur ex æquitate: vt. di. l. si ex duobus. simile. s. ad. l. Aquil. quemadmodū. §. magistratus. &. C. ad legē. Aquil. de pecoribus. & infra de ser. cor. si quis seruum. Accursius.

B Ona fide.] **C A S V S.** Seruus meus quem bo. fid. possel. furtum fecit. nunquid teneris eum dare pro noxa? Et respon. quod sic: sed ego non teneor: quia nō habeo eum: nec tu etiam possessor facis eum illius cui das eum pro noxa. Et si ego verus dominus vindicabo eum, obstat exceptio: aut seruabo illum in-demnem cui damnum datum est. Viuianus.

k Tenebitur. vt. & C. de fur. l. apud antiquos. diuersum est in. l. Aquil. qua bo. fid. possel. non tenetur, sed dominus: vt supra ad. l. Aquil. si seruus seruum. §. serui.

l Vindicare. ab eo cui datus fuit noxa: vel etiam contra pri-mum: qui fortè damnum de suo restituit. Accursius.

Præsertim cum necessitate nō volūtate eam in seruo partē consecutus sit. Græci hic.

* Ex tit. de-furt. s.

Soluens pro suo maleficio, vel pro sua culpa, non repetit ab alio. Baldus.

x. P A V L V S libro trigesimo-nono ad Edictum.

Si communis * familia vel cōmunis seruus furtum fecerit altero ex dominis sciente: is qui fecit, omnium nomine tenebitur: & conuentus alterum quoque liberat: * nec à socio quicquam debebit consequi. b sui enim facti nomine pœnam meruit. c Quod si is qui ignorauit, duplū d præstiterit: à socio simplum consequetur.

x. I D E M libro vicensimo-secundo ad Edictum.

S Ed & eo nomine agere cum socio poterit, c quod seruum communē deteriorē fecit: quemadmodū cum quolibet alio f qui rem cōmumem deteriorem fecisset. Cæterū si nihil præterea post noxæ deditio[n]em cōmune habebit, g pro socio: h vel si socij nō fuerunt, in factū agi poterit. i

x. V L P I A N V S libro septimo ad Edictum.

B Ona fide serui possessor eius nomine furti actione tenebitur: k dominus non tenetur: sed noxæ dedendo non facit quidem actoris. cum autem cœperit istum seruum dominus vindicare, l doli exceptione summouebitur: vel officio m iudicis consequetur vt in demnis maneat.

Qui facit quo minus possit, videtur posse. Baldus.

x. I I I . P A V L V S libro sexto ad Edictum.

Si bona fide possessor eum seruum quem bona fide possidebat, dimiserit, n ne agi cum eo

In vulga. est lex Si bonae fidei.

m Vel officio. correctiuē, vel diuisiuē. Azo. & hoc idem habes infra eod. si noxali. in fin. & l. generaliter. & ar. supra de rei vindic. finautem. §. in re petita.

Si bona fide.] **C A S V S.** Titius possidebat seruum meū bona fide: qui seruus furtū fecit. ille Titius postea illū distraxit, ne tene-retur actione noxali.

ex noxali causa possit: obligari cum actione quæ datur aduersus eos qui seruum in potestate habeant, aut dolo fecerint quo minus haberent: quia per hoc adhuc possidere videntur.

Non debet esse melioris conditionis prædo, quam iustus possessor. Baldus.

x. I I I . G A I V S libro tertio decimo ad Edictum prouinciale.

Non solū aduersus bona fide possessorem, sed etiam aduersus eos qui mala fide possident, noxalis actio datur. o Nam & absurdum videtur, eos quidem qui bona fide possiderent, excipere p actionem: prædones q verò securos esse.

Melior est conditio occupantis in pari causa: & dicitur occupasse, qui prius meruit sententiam. hoc dicit, & not. Baldus.

x. I I I I . V L P I A N V S libro octavo decimo ad Edictum.

Si quis à multis conueniatur ex noxa eiusdem serui, vel si ab vno, ex pluribus tamen delictis, non necesse habet, quia omnibus dedere non potest, litis aestimationem offerre his quibus dedere non potest. Quid ergo est si à pluribus conueniatur? si quidem vnius occupauerit, an melior sit conditio, vt ipsi soli dedatur? an verò vel omnibus dedi debeat, vel cauere debeat r defensu iri * aduersus cæteros? Et verius est, occupantis meliorem r esse cōditionem. Ei itaque dedetur, non qui prior egit, sed qui prior ad sententiam r peruenit. & ideo ei qui postea vice rit, r actionem denegari iudicati.

soluendus heres. Secundò dicit quod trāslatio iudicij fit in eum liberum factum, vel legatarium qui est nouus dominus. Tertiò, quod si pendente lite non exitit cōditio, sed adhuc statuliber est cum iudicatur, dando seruum pro noxa dicit liberari heredem talem dando qualis est. Quartò, accipe fi. l. si quis à multis. vt caueat heres de euictione cōtingente factum suum, ne medio tempore obligauerit, vel alienauerit. hoc dicit. cum. l. seq. Viuia.

r Vel cauere debeat. is cui dederit: quod videbatur: vt argu. supra de tei vindi. is à quo.

s Meliorem. imò in aliquo est deterior occupantis eiusdēmque possidentis conditio: quia posterior semper auocat à priori: sed fortè probare non poterit posterior: sicque erit melior possidentis conditio. Azo. Et not. conditionem occupantis meliorem: vt. s. de procu. l. pluribus.

t Ad sententiam. sic & in actione de peculio: vt infra de peculio. si verò. &. l. summa. §. j. Sed arg. contra. j. de leg. j. si pluribus. in fin. vbi inspicitur lit. contest. Accursius.

u Vicerit. illum qui iam vietus est: securus autē vbi ab uno noxali, ab altero rei vin. cōuenitur: quo casu cauetur à primo vincente: vt. s. de rei vindi. is à quo. Item securus vbi sine dolo & culpa alijs desinit possidere post item contest. vt. j. e. l. electio. §. si is quem. & l. si

Mali quād boni conditio melior es se nō debet.

defensu in, pto defensu iri. Anto.

Aug. lib. l. emēd.ca. 2.

Occupantis melior est conditio.

&c. si plurimum in f. sed hoc ideo hic euenit, quia ex eadē causa eis debeatur: arg. j. de re iudi. l. inter eos. Accur.

a sed & si statuliber. scilicet is cuius nomine conuenitur.

b Translatum sit. scilicet in alium. Azo.

c Absolui. quia neq; possidet, neque dolo fecit quo minus pos-

* vel per fi-
deicōmissū
vel fideicō-
missaria.

sideret. sed si quid à sta-
tulibero heres percipi-
et, nō de suo peculio,
debet hoc dare auctori:
vt. j. de fur. si seruus cō-
munis. §. f. Accur.

d Ei cui. f. legatario,
secūdum M. vel dic, ei
cui noxæ dediſ: quod
melius est: quia de euicti-
one non tenetur legatario:
vt. j. de lega. j.
l. si à substituto. §. f. Si

queras cur caueatur ei
cui deditur, cū existēte
condi, factū heredis ei
non noceat, sed vltima
volūtas: respon. cauer:

t videbatur
scribendum
proconsul.
vt monet in-
scriptio Ita-
que vel con-
sult. à Tri-
boniano vel
errore libra-
rij florēt. sic
mutatum est
vt &l. vlt. s.
quod quis-
que iuriſ& l.
i. j. telt. q. ap.
Ant. Aug. l. l.
c. s.

e Deditur. quod est
pendente conditione.
f ob euictionem ob suū.
si forte eum pignera-
uerit. Accur.

g P retor decernere. In
statulibero. noxa
caput sequente.

S iheres.] CASVS. Sta-
tulibero sub condi-
tione manumisit ante
cōditionē, sciens se cō-
ueniendum noxaliter.
nō minus q; in solidum
est cōdemnādus. Idem

si decessit seruus prædictus post lit. contest. secus si ante. Viuia.

h Fecerit. ante litem contestatam.

i In potestate. quia manumisit eum: & ideo certum erat quod ip-
sum præstare nō poterat: vt. s. de dolo. l. arbitrio. Sed quid si ad-
huc potest præstare: puta redimere potest quem dolo malo alienauit? non sine noxæ deditione condemnabitur: vt. j. eo. de illo.
& j. de lega. j. si fundus. & l. si quando quis. §. heres.

k Accepit. ergo ante lit. contest. manumisit. Accur.

l Mortuo. si forte distracturus erat auctor. idem esset eo alienato
post lit. cōtest. sicut hic erat lite contest. vt. j. e. quemadmodum.
& l. si plurimum. §. j. non ita si decadat ante lit. contest. nondum di-
strahēdus: vt. j. e. l. elec̄tio. §. si is quem. quæ est contra. vel si alien-
etur prius: vt modō in prin. huius. l. dixi.

m Seruo. post moram accipiēdi iudicij: vel post lit. contest. quia
lite contestata fuerat manumissus.

S iex duobus.] CASVS. Quatuor dicit. primò seru⁹ duorū valēs
v. damnum dedit in xx. altero scientie, altero ignorante. agi-
tur contra ignorantem: & dat pro noxia: an liberetur sciens: &
dicit quod non: sed adhuc tenetur ad. xx. soluenda. Secūdū dicit
q; si soluat. xx. sciens: an ab ignorantе quicquam petet cōmu-
ni: & dicit quod sic. i. quantū valet dimidia serui eo casu quando
seruus nō est noxæ deditus. Tertiō dicit, si ignorans conuentus
soluit. xx. licet sibi non expediret: & dicit quod repetet partem.
Quartō dicit, q; si iussit, & aliquid soluatur, non repetit: quia pro
suo delicto soluit. [s i PLVRES.] Ego habeo nudam propri-
tatem in seruo, & tu vsumfru. serui nomine conuenior noxaliter
pro delictis eius ab vno: aliás pluribus. certè aut litis æsti. aut
pleno iure debeo dare pro noxa: & ego à fructuario consequar
vt vel ad litis æsti. conferat fructarius: aut careat vsumfru. Secun-
dō q; si ego volo defendere, & permittatur fructuario defensio,
& defendo eū, scilicet pro noxa tradendo: non tenetur mihi domino
proprietas restituere vsumfru. Viuianus.

n viliſimi. secus in actione de dolo, quæ non datur si alio modo
res seruari potest: & idcirco tam famosa actio non competit
in dolosum etiam in eo quod deficit post noxiā: vt. s. de dolo.
l. & eleganter. §. si quadrupes. quæ est contra. Azo.

ff. Vetus.

A o Consequetur. imò videtur rei iū. except. repelli: nisi adhuc pen-
deat primum iudicium: vt. s. eo. in delictis. §. si detracta. quæ est
contra. Sol. ibi loquitur quando agebatur contra eundem: hic
quando contra alium.

P Quo sciente. non tamen iubente.

cuti mortuo l seruo m condem-
naretur.

Beneficiū vnius non extenuat
maleficium alterius. Bald.

xvi. PAULVS libro vicensi-
mo secundo ad Edictum.

S I ex duobus dominis uno
sciente, altero ignorantē ser-
uus delinquit: si antē cum alte-
ro qui nesciebat, auctum sit, & no-
xæ dediderit seruum: iniquum
est vilissimi n hominis de ditio-
ne alterum quoque liberari. igitur
agetur & cum altero: & si quid
amplius est in damni persecutio-
ne, consequetur cōputato pre-
tio hominis noxæ dediti, ipsi ta-
men int̄ se sic debent pensare
communi diuidūdo iudicū, vt si
ille quo sciente p fecit, præstite-
rit, q nō totius r partem ferat, sed

c partem eius f quanti seruus est.
sic & si alter aliquid præstiterit,
eius partem fieri. Illud iniquum
est, eum qui iussit seruum face-
re, consequi aliquid à socio: cum
ex suo delicto damnum patia-
tur. t Si plures eiusdem serui
nomine noxali mecum agere
velint, vel si vnu pluribus iudi-

q Præstiterit. i. totum
damnum. Accur.

r Totius. f. æstimatio-
nis dāni, sed partē p̄tij
serui: vt subiicit: quia
& ignorans saltē noxæ
dedere necesse habe-
bat. si ergo seru⁹ valeat
x. satisfaciat soluēti in
y. si cōmunis erat, vtri-
que, p dimidia. Sed cō-
tra. s. e. l. si cōmunis. v-
bi dicit nihil sciēti de-
bere reddi. Sol. ibi etiā
iussit: quod potes etiā
ibi percipere ex eo q
conuenitur pro seruo
deteriorato: vt in. l. ibi
proxima, sed & eo.

s Eius, scilicet totius.

t Patiatur. vt. s. de p-
cu. qui proprio. §. pœ-
nam. & j. de tute. & ra-
dis. l. j. s. nūc tractem⁹.
Et not. diligēter hīc se-
cūdum quosdam, q si
seruus domino sciente
deliquit, & prohibere
potuit, tale est ac si ius-
sisset, sed Irm. dicit hoc
falsū, & bene. nā si ius-
sifit, & aliquid præstitit,
nihil recuperat: vt hīc
dicit: si autē sciuit: quā-
uis p̄hibere potuerit,
tamen recuperat partē
æstimationis serui à so-
cio: vt. s. proxi. respon.

Tu dic secūdum Azo.

Sciētia quā-
doque tan-
tum opera-
tur quātum
iussus.

q tantū facit scientia quātum iussus, quādo seruus proprius est.
& sic seruo op̄i. primā in hoc. si autem cōmunis, tunc plus facit
iussus q; scientia. Et vt apertē omnia quæ de maleficiis à seruo
plurimum cōmissis dicuntur, intelligantur: sic distinguendum est:
aut omnes domini fuerint ignorātes, aut omnes scientes: aut om-
nes iubētes: aut vnu iubēs, & alius ignorans: aut vnu sciēs, &
alius ignorās: aut vnu iubens, & alius sciens. si autē omnes igno-
rātes, vnu cōuentus noxaliter ante lit. contest. suam partem ce-
dendo se liberat tantū, non alios: ideoque nihil consequitur ab
aliis, vel alij ab eo post lit. contest. omnes dedere debent insol-
dum: aut restituere damnum: & tunc si socij consentiunt, vel ratū
habēt quod dederat, vel fuerat deditum ab vno: nil cōsequetur
cōuentus à sociis, vel socij ab eo. si autē præstitit, æstimationem
damni, partē eius quod præstitit, à sociis recuperabit: vt. j. com-
muni diui. l. si socius. & s. eo. tit. in. l. si seru⁹ cōmunis, hīc tamen
subaudias, si expediebat societati sufferre litis æstimationē: aliās
nō præstabant nisi partem æstimationis serui: vt. j. communi di.
si quis putans. §. Vrseius. Quid ergo si ratum non habēt quando
dederat insolidum pro noxa? nunquid partes suas vindicare po-
terunt? Respon. poterunt equidē. quid enim impedit eos: sed is
à quo vindicatur, poterit agere cōtra eū qui pro noxa tradidit,
vt soluat litis æstimationē: quia debuit aut noxæ dedere insol-
dum, aut soluere litis æstimationem: vt. s. eod. si seruus cōmu-
nis. & ille exactus conueniet eos cōmuni di. vel fa. ercīs. vt. e. l. si
verò fuerunt omnes sciētes, singuli tenentur dupliciter, noxaliter
& directo suo nomine etiam seruo mortuo: vt. s. eo. si seruus
plurium. & tunc si vnu cōueniatur: si quidē noxaliter, & seru⁹
pro noxa dederit: inquantum valet premium serui, & se & socium libe-
rat. ignorās enim socius scientem liberat inquantum valet
seruus: cur non idem faciet sciens dedendo noxæ: vt hac. l. si ex
duobus. in prin. in id autē quod excedit præmium serui, quilibet
tenetur insolidum: & si quis illud soluerit, & se & socium libe-
rat. & puto soluentem pro parte agere contra alium scientem.
quod autē dicitur. s. e. si plurimum seruus. altero cōuento alterum
nō liberari: expone, sed nō exacto: exactio verò facta, liberatur
vterque: nec per omnia perinde debet haberi ac si scientes feciſ.

sent, id est ipsi delinquissent, qui scientes fuerunt. sic enim non liberatur unus per alium: vt. s. tit. i. l. ita vulneratus. in fi. Item quod dicitur non debere esse impunitum factum serui, verum est: quia eius facti nomine datur noxalis: quia potest effici directa eo manumisso. si tamen actum fuerit uno modo, altera tollitur: nisi in eo quod est ultra, vt. s. e. in delictis. s. cum dominus. si vero unus sciens conueniatur directo, & insolidum soluar, si milititer vt in casu supra dicto alterum liberat. si verò iubentes fuerint omnes, si quidem parere seruus debebat, non est actio noxalis. si verò non debuit, quia atrox erat factum, domini tenentur directo & noxaliter: & uno soluente non liberantur alii, nisi actio rei persecutionem contineat: vt conductio furtiva noxaliter data. nam eo solo quod rem persequitur, liberatio in omnes contingit: nec repetit alter ab altero, vt hic. Ide est cum alter iubens, alter ignorans fecit. n. & tunc iubens nec ab ignorantie repetit: nisi in eo forte & actio rem persequitur. Si vero ignorans soluisse, repetit, vt hic. Si vero unus fuit sciens, alter ignorans, exponitur hac l. si ex duabus. Si vero unus iubens, alias sciens: iubens (vt sepe dictum est) non repetit: sciens vero repetit à iubente: quia repetit ab ignorantie: vt in l. ista, si ex duabus. Item à sciente, vt diximus: ergo multo magis à iubente. Azo.

^a Agat. idem si unus ex eodem delicto. Acc. ^b Faciam. vt & infra de sol. si hominem. consilium tamē mihi proprietario, vt hic subiicit, vt supra de vnufructu. locum. s. proprietarius.

^c Ad litis aestimationem. scilicet valentiæ serui: non totius danni: cum fuerint ignorantiae.

^d Aestimationem. vt ar. j. de tu. & ra. distra. l. j. s. nūc tractemus.

^e Expediat. id est si non habet unde conferat ad litis aestimationem: vt dicitur de debitore qui non habet facultatem recipiendi seruos pignoratos: vt. j. eo. l. si seruus.

^f Tibi. scilicet fructuario, nec enim cogeris: vt. j. l. proxim.

^g Tueris. id est defenderis si agam tecum ex illa clausula vt finito vnufructu hominem restituas. & facit ad hoc. j. de dam. inf. l. hoc amplius. s. fi. & l. quamvis. & l. si proprietarius.

^h I qui.] c. a. s. v. s. Si seruus furtum fecit, vnufructarius potest agere contra proprietarium. sed si facit furtum proprietario, non tenetur. Viuianus.

ⁱ Alius. scilicet fructuario.

^j Eſſet. vt &. j. de iniur. sed & si vnius. s. si seruus in quo.

^k Non eſſet. nisi quatenus denegetur vnufructuario persecutio, si non defendat: vt. j. eo. si noxale.

^l Ideo. reddit ad primum.

^m S. in re communis.] c. a. s. v. s. Si communem equum meum & tuum seruus Titij occidit, tenetur Titius vtrique nostrum vel dare seruum, vel emendare damnum: dum teneatur Aquil. noxali. alijs si tibi seruum tantum dedit: tu mihi eum communicabis. [s. i. s. e. r. v. i.] Ego dominus nudus proprietatis conduxi à fructuario serui operas: serui nomine nihilominus teneor noxaliter, si

in alium delinquit, vt in ipsum fructuariū. [s. i. s. e. r. v. s.] Habebam Stichum seruum vicarium. Stichus habebat nauem pecuniarē, quam exercebat pro Pamphi. in ea nauem dedit damnū: vel fecit furtum mercatoribus Pamphi. queritur qualiter tu dominus tenebas? Et dicit dominū teneri vt de peculio Stichi accipias Pamphi. & eū pro noxa des: vel de eodē peculio accipias, sicut p. dest: & soluas. sic enim fieret si Stichus esset liber, & Pamphi. esset seruus suus: & hoc si Pamphi. deliquit ignorante Sticho, alijs si sciuit vel iussit, tunc teneris ipsū Stichū dare pro noxa ante lit. aſti. de tua burfa, sicut si liberum hominem iussisset delinquere: quia cū per aliū delinquit, per se videatur delinquere.

ⁿ Vtrisque pecuniam. cum insimul agit domini: nō autem vni dimidiā estimationis, alijs dimidiā serui: vt &. j. de condic. inde. si non sortem. s. fi. & ar. j. cōmuni diui. l. communi diuidendo. s. fin. & s. ad. l. Aquil. si seruus seruum. s. itē si seruus. & j. fam. ercis. item ex diuerso. & j. de iure docum in fundo. s. si fundus communis.

^o Peruenerit. vt & ar. j. si cer. pe. si & me. & infra fa. erci. si heres.

^p Verba editi. quod non habemus.

^q Damnetur. nō ideo minus tenetur, quia cōduxit seruum vel operas eius: propter quod putabatur non teneri, secundū Io. tamen tenetur fructuario si seruus ei vel alij dederit damnum. Accur.

^r Exercuerit. te neque sciēte, neque volente.

^s Et idem. nam vicarius erat & nauta.

^t Actio. in factum ex quasi maleficio in duplū: quia opera malorum hominum vrebatur.

^u Danda eſſet. sicut daretur in exercitorem si is exercitor eſſet liber: hoc est vt de peculio &c. Et not. q. duplex est hīc litera. vna, aut ad noxam &c. q. d. aut p̄aſtēt de peculio ordinarij serui cōuentus actione in factum ex quasi maleficio litis estimationem: aut det eum vicarium pro noxa: vt &. j. de fur. si seruus nauem. alia eſſet, ad noxam &c. & tūc lege vt facta deductione serui delinquentis, de peculio serui ordinarij nō condēnetur is ad noxam:

^v Id est ad vicarium delinquentem dedere si nolit soluere litis estimationem cōuentus actione in factum ex quasi maleficio ordinarij serui tui: sicut ipse teherētur si eſſet liber. Tertio modo dicunt etiam quidam, vt si habeas aut noxam &c. vt prima clausula loquatur quando actione in factum ex contractu de recepto agitur: & tunc propriē de peculio: vt. s. nau. cau. l. j. secunda, quando ex quasi maleficio, & sic non de peculio.

^w Tui nomine. id est ordinarij cum iussit: quia eius iussu actio est nata: vel vicarij cum deliquit sciēte ordinario. nec enim ex sola sciētia & partiētia ordinarij agi potest de eo noxaliter: quia nec liber obligaretur: vt no. s. eo. in delictis. s. si detracta, in solutione contrarij: nisi ratum habeat suo nomine factum. Accur.

^x Nautam. forte liberum aliquem.

^y Inſerit. scilicet ordinarius seruus. Accur.

^z Vix pluribus.] c. a. s. v. s. Seruus tuus fecit mihi furtum. item dedit mihi damnū. item mihi rapinam egit. an possim agepro

re pro omnibus? Et dicit, aut in primo dedisti seruum pro noxa: & tūc amplius nō teneris. an lit. aestima. & tūc teneris adhuc. Viuia.
a *Tenetur. vt & s. si ex noxa. causa aga. l. ij. & l. j. in fi. argu. infra de libe. ho. exhib. l. ij. & l. antepenul. Accur.*

Q *Voties.] casus.* Seruus tuus fecit mihi damnum. cōuenio

sufferre, vel eidem vel alijs ex alio maleficio agenti nihilo minus tenetur.^a

Istud principiū allegatur q̄ reus præcise cogitur litē cōtestari. Bal. xxii. VLPIANVS libro vicensi motortio ad Edictum.

Q *Votiens dominus ex noxali causa cōuenitur, si nolit suscipere iudiciū, in ea causa res est, vt debeat noxæ dedere eū cuius nomine iudiciū nō suscipitur. b* aut si id nō faciat, iudicium suscipietur c† omnimodo. d sed nō aliās condemnabitur, c quām si in potestate habeat, dolō ve malo fecerit quo minus haberet.*

In causa noxali non potest quis defendere eū in quē nō habet ius nec possessionem. ratio, quia non posset dare pro noxa. Baldus.

Eos quotū f nomine noxali iudicio agitur: etiā absentes defendi posse placuit: sed hoc ita demū, si proprij sint serui. Nam si alieni, præsentes esse g oportet: h aut si dubitetur i vtrum proprij sint an alieni, k (quod ita puto accipendum, vt si constet vel bona fide seruire) etiam absentes possint defendi.

Cogitur quis se purgare per suū iuramentum, ad hoc allegari debet tex. iste secundum Bal.

Prætor ait: Si is in cuius potestate esse dicetur, negauerit se in sua potestate seruum habere, vtrum actor volet, vel deierare iubebo l in potestate sua nō esse, neque se dolo malo fecisse quo minus esset: vel iudiciū dabo sine noxæ m ditione. In potestate sic accipere debemus, vt facultatem & potestatem exhibēdi eius habeat. cæterū si in fuga sit, vel peregre, nō videbitur esse in potestate.

Iste tex. allegatur per glo. in authen. quæ secundū. C. quomodo

non vult suscipere. & hoc si præsens est seruus, & in potestate: aliās non: vt hīc subiicit, vt supra si ex noxa. cau. aga. l. ij. s. ij.
c *Suscipiet. scilicet lit. contest. præcise.*
d *Omnimodo. respondendo pro seruo.*
e *Non aliās condemnabitur. imò & si non habeat in potestate: vt j. de publica. l. j. s. fi. quæ est cōtra. Sol. ibi speciale est in familia publicanorū: vt licet nō sit in potestate teneat, vt & ibi dicitur.*
f *Eos quorum. quatuor casus ponit. Accur.*
g *Effe. nam aliās pro noxa dare nō posset, cum sint alieni: nec esset iusta causa cauendi.*
h *Oportet. Arg. cōtra. s. de procu. l. seruum. s. Publiciana. vbi dicit generaliter esse vtile etiam absentes defendi: sed ibi in liberis, & non in maleficiis.*
i *Si dubitetur. subaudi, debet suscipere iudiciū propter dubitationem, vt ex postfacto declaretur tenuerit defensio vel non: vt supra de iudi. l. ij. s. sed & si dubitetur. quod autē subiicit, quod ita puto & c. alijs casus est, quādo. s. constat quod non est domi- ff. Vetus.*

nus: sed tamen possidet bona fidē: quia bo. fi. possessor est p domino: vt hīc subiicit, & infra de re. eo. magis. s. j. & j. de adulte. fi postulauerit. s. ergo. sed & arg. contra. j. ad Sila. l. j. s. j.

k *Alieni. l. præsentes esse oportet: quod est verum quantū ad effectum: ne contradicat hāc glo. superiori. Accur.*

l *I tubebo. prætor ergo defert iusiurandum. sic C. de iure delibe. l. fi. s. licentia. & C. de fide instru. l. fi.*

m *sine noxæ. probato quod possideat: & sic dicebat falsū: vt j. e. si seru⁹ deposit⁹. s. fi. & s. si ex noxa. cau. aga. l. ij. s. j. vel quia nō iurat.*

n *In potestate. nō videbitur esse in potestate: vt & j. de verb. signi. l. potestatis. & j. ad exhi. Celsus. s. itē si quis.*

* vulg. quia condēnatur quasi contumax.

Nota quod in generali manda- to non cōtinetur iuramentū. Bal.

Si tutor vel curator extent, ipsi iurare debent, ^q in potestate domini non esse. si autem procurator sit, dominus ipse iuret necesse est. ^r Si iusiurādum exigit actor, reūsque iurauit, deinde postea noxali velit actor experiri: vidēdum est an exceptio iurisiurādi debeat aduersus actorem dari. Et Sabinius putat non esse dandam, quasi de alia re ^s sit iuratum, hoc est, tunc non fuisse in potestate: modò verò cum in potestate deprehendatur, de facto eius posse agi. Neratius quoque dicebat, post exactum iusiurādum posse actorem detracta noxæ ditione ^t experiri: si modò hoc contendat, postea quām iuratum est, cœpisse in potestate habere.

Nota quod non dicitur habere facultatē soluēdi ille qui nō habet pecuniam ad manus, licet habeat multas possessiones. facit. j. de le. 3. qui habebat. & l. si tutus. s. i. Bal.

xxii. PAVLVS libro octauo- decimo ad Edictum.

S I seruus depositus vel commo datus sit, cum domino agi potest noxali actione. ei enim seruire intellegitur. Et quod ad hoc edictum attinet, in potestate eius est, maximē ^u si copiam habeat ^v

& in actione in rem: vt j. de exce. rei iudi. si quis rem.

t *Noxæ ditione. in odiū per iurātis: & secūdū hoc dices iuramen- tū à iudice delatū. aliās si à parte, nō retractaret prætextu periu- rī: vt j. de iure iu. l. admonēdi. quæ est cōtra. & qđ subiicit, si modò hoc cōtēdat & c. q. d. si postea hoc cōtēdat actor, & probat eū cœpisse. s. prius habere in potestate. Vel secūdū dic q̄ Nerati⁹ eo- dē casu dicit quo superius respōsum. s. quādo post cœpisse habere in potestate: & quod dicit, sine noxæ ditione. s. si aliquid facit reus quare sic debeat condēnari, vt quia postea negabat se habere, & contra eum probatū est: & secundum hoc litera est plana.*

S I seruus.] *CASUS.* Deponēs tenetur noxali ac. nō depositi. Itē depositor, vel qui p̄cario cōcessit, tenet, non creditor vel qui precariū habet. & hoc vsq; ad. s. si negauerit. [si NEGAVERIT.] Hic. s. idem dicit cū. l. seq. qđ. s. eo. quotiēs. s. prætor. & c. s. fi. Vi.

u *Maxime. abundat: vt C. de testa. manu. l. fi. s. j. aliās contra su- pra eo. l. quotiens. s. in potestate.*

x *Habent. alioquin tenet: vt caueat: vt s. si ex nox. cau. ag. l. ij. s. j.*

- a Non tenetur. si seruus pigneras, vel preario concessus deliquerit.
 b Posideant. quia domini voluntate: non tamen propriè dicuntur possidere: vt. s. de publicia. l. quæcunque.
 c Si habeat. subaudi, respondeo. Accur.

Fieri nō videatur quod commodè non sit.

d Seruum. nō enim videtur posse fieri, quod nō commode fieri potest: vt. j. de verb. sig. l. Nepos Proculo. & choc casu cōuenit fructuarius, vel creditor: vt. j. eo. si noxali. s. fi.

e Absentem defendere. in iudicio.

f Punitur. vt cōtumax officio iudicis ex edi. si quis ius di. nō obrem. & facit. j. eo. l. is qui in aliena. & s. eod. l. quotiens. s. prætor. in fi. Azo. nisi caueat: vt supra si ex noxa. causa aga. l. ij. s. j. Vel dic vt dānetur sine noxae deditio- ne. Accur.

g Præsentē. in iudicio. Accursius.

h Ed & si postea. Ex noua. vt. s. e. quo- tiens. s. fi. j. respon.

D E illo. J CASVS. Ve- tus & nouus do- minus tenet: sed vnu liberatur per aliū con- uentū: & cōtinua duas leges seq. cum ista. Vi.

i Habeas noxalis. scilicet vtilis. Azo.

k Cesset noxalis. scilicet directa. Accursius.

l Cum alio. qui cœpit possidere.

m Verius. l. quod cum vtroque agi possit.

n Manumisit. vt & j. eo. si plurium. s. fi. Idē econtra, vt si dominus prior fuerit conuetus, vt manumisso competat exceptio: vt infra vi bo. rap. si seruus. sed qd si vnu fuerit tēpore li- beratus, interruptione facta cōtra alterum tā- tūm: Respō. soluisse vi- detur: vt. j. de admi. tu. si pupillus alterū. in fi.

Item no. de spontanea oblatione: vt & s. de a- lie. iu. l. quia etiā. s. fi.

* Flo. & fi. o I Dem est. l. vt exce- ptio detur priori domino. Accursius.

p E lectio verò. quan- do non offert se aliquis.

q Liberabit. aliás sola perceptio: vt. s. eo. l. iij. s. cū dominus. & j. eo. s. si seruū. Sed arg. con- tra. j. de interro. act. l. qui seruum.

r Pretor introduxit. vt cum vtroque agi pos- set: vt. s. eo. l. de illo. & j. quod vi aut clam. l. si alius. in princ. Accur.

f summouebitur. imò si prius contra priorem

dominum, qui dolo desit possidere, egit, & etiam exigit, non li- beratur possessor: vt. s. de peti. here. l. etiam. s. fin. quæ est contra. Sol. ibi loquitur in teali, hic in personali: licet in quibusdam hæc habeat naturam realium: sicut est in actione quod metus causa: vt supra quod met. cau. l. metum. s. cum autem. Accursius.

c Prætoria. quæ & ci- uilis dici potest: sed ppter extensionem dicitur præatoria: vt & j. e. si plurium. in princ. Et sic not. quod in ea per- sona tantum dolus cō- missus aliquid opera- tur, quæ dicitur com- mississe. sic & infra de his quæ in frau. cre. l. ait prætor. s. illud. & in l. si quis cuum. & infra ex qui. cau. in poss. ea. l. Fulcinus. s. quid si aduersus. & infra eod. l. quemadmodum. & infra sol. ma. l. etiam. s. li- cetur.

u Liberatur. vt & infra eo. l. si plurium. s. fi. & j. de inter. act. l. qui ser- uum in princ.

x Liberaris. vt. j. eod. si plurium. in fi. & supra de alie. iu. l. non solūm. s. hæc actio. & infra de interro. act. si ante. s. mortuo. & j. de here. vel act. ven. l. vendor ex hereditate.

v Succedit. vt & infra si quis omis. cau. testa. l. duo. in princip.

z Accipiendo. quia tunc teneris ac si iam cō- statum esset iudicium: vt. s. si quis cau. si eum. s. fi. Ioan.

a Mentitio. non esse in potestate, cum sit.

b Dāda est. l. insolidū. nā in delictis heredes non tenentur: vt insti. de perse. & temp. ac. s. non autem. Acc.

c Nec in ipsum. l. pœni- tentem: vt subiicit.

d Poteris. & sic est loc' pœnitentia ante lit. cō- test. non post: vt hic. & supra de rei vindica. l. is qui. & l. sequenti. & de hoc dic vt. j. de in- terroga. actio. de æta- te. s. fin.

e Ductus est. iussu præ- toris: vt supra si ex noxa. causa aga. l. j. s. j. Ac- cursius.

f Posit. nam & præ- sentes iustis ex causis restituuntur: vt. s. qui. ex cau. l. j. Accursius.

g Postulantibus. scilicet dominis.

h Indulgere. id est per- mittere. Accursius.

i Idem concedendum. vt liceat defendere: vt. j. l. proxi. in princ. Acc.

k Noceat. not. negli- getiam vnius alteri nō nocere: vt. j. de euic. l. rem hereditariam. in fi. &

recuperandi hominis. Is qui pi- gnori accepit, vel qui preario ro- gauit: non tenetur^a noxali actio- ne. Licet enim iuste possideant, b non tamen opinione domini pos- sident. sed hos quoque in potesta- te domini intellegi, si facultatem repetendi eos dominus habeat. c

Quid est habere facultatem re- petendi: habeat pecuniam ex qua liberari potest. Nam non debet cogi vendere res suas, vt soluat pe- cuniam, & repetat seruum. d

Dominus qui seruum in sua po- testate esse confitetur: aut exhibe- re eum debet, aut absentem^c de- fendere. quod nisi faciat, puni- tur f atque si præsentem^g non noxæ dederit. Si negauerit do- minus in sua potestate esse seruū, permittit prætor actori arbitriū, vtrum iureurando id decidere, an iudiciū dictare sine noxæ de- ditione velit: per quod vincet, si probauerit eum in potestate esse, vel dolo eius factum quo minus esset. qui autem non probauerit in potestate aduersarij esse seruū, rem amittit.

xxiiii. GAIUS libro sexto ad Edictum Prouinciale.

S Ed & si postea aduersari^j eius in potestate habere cœperit seruum, tenetur ex noua^h posse- sione, denegata ei exceptione.

Ille qui dolo desit possidere, tenetur etiam si in alium sit regres- sus: & uno electo alter liberatur. hoc dicit.

xxviii. PAULVS libro octauodeci- mo ad Edictum.

D E illo videndum, vtrum ad- uersus eum tantum qui do- lo fecit quo minus in potestate ha- beret, actio locum habeat noxa- lis, i si ex dolo eius acciderit vt ecesset noxalis k actio, fortè si ser- uo suo fugam mandauerit: an & * possit nihilominus cū alio l agi: quod accidit cum alienatus ma- numissusve est. quod est verius. m in quo casu electio est actoris, cū quo velit agere. Iulianus autem ait de eo qui manumisit, si para- tus sit defendere se manumissus, exceptionem dandam ei qui ma- numisit. n hoc & Labeo.

xxv. GAIUS libro sexto ad Edi- ctum Prouinciale.

I Dem est^o & si nouus dominus serui iudicium patiatur.

xxvi. PAULVS libro octauodeci- mo ad Edictum.

E Lectio verò^P alterum libera- bit. ^q Id enim prætor intro- duxit, r ne eluderetur actor: non vt etiam lucrum faceret: ideoque exceptione à sequenti summo- uebitur. ^t His consequens est, vt si plures dolo fecerint quo minus in potestate haberet, eligere debeat actor quem velit conuenire. Item si ex pluribus dominis quidam dolo malo partes suas desierint possidere, electio erit actoris vtrum directò agere velit cum eo qui possidet: an præatoria^r cum eo qui desiit possidere. Si seruum alienum aliud in iure suum esse re- sponderit: altero soluente alter li- beratur. u

Magis perpetuat actionem mo- ra quam culpa. Bald.

Si is quem desieris dolo possi- dere, decesserit priusquam hac ac- tione conuenireris, liberaris: ^x quia hæc actio in locum directæ actionis succedit. ^y Diuersum di- cemus, si morā feceris in iudicio accipiendo. z

Mendacium defuncti non no- cet heredi: nec sibi si reuocat mé- dacium antelit. const. Bal.

Neque heredi, neque in here- dem [de eo] quod defunctus mé- titus^a est, actio danda est: b nec in ipsum^c quolibet tēpore. nam liberum esse debet defendantib[us] ab- sentem seruum, huius edicti pœ- nam euitare, id est vt sine noxæ deditione conueniatur: & ideo si negaueris seruū in tua potestate esse, postea fateri poteris: d nisi si iam lis aduersus te contestata est. nam tunc audiri non debebis: vt Labeo ait. Octauenus ex causa e- tiam lite contestata tibi succur- rendum [ait], vtique si ætas tua ea sit, vt ignosci tibi debeat.

Decretum interpositum ex con- tumacia vnius, non officit alteri, quin non debeat contumax repu- tari. Bald.

Si absente domino ductus^e sit seruus, vel etiam præsente: & in tēadem causa sit, vt in in- tegrum restitui possit, f defensio permittitur eius nomine qui du- catus est. Postulantibus^g enim ex- hiberi eum ad defendendum in- dulgere h prætor debet. Idem i concedendum est fructuario, vel cui pignoris nomine obli- gatus est, si præsens dominus defendere noluerit, ne alterius dolus aut desidia aliis noceat: k

Negligentia
vnius alteri
non nocet.

De noxalibus actionibus.

fi. & s. de transac. l. iij. & j. ad Sila. l. fi. & j. si quis aliquē test. prohi. l. iij. in fi. Sed ar. cōtra. C. depo. l. fi. & pro hoc & cōtra hoc sunt ar. C. de inof. test. l. si quis in suo. §. fin. Itē nec factum vnius alteri nocere debet: vt. j. ad Trebel. quidam. §. si quis filium. Item nec absentia vel potentia: vt. C. de an. exceptio. l. iij. & hæc omnia vera sunt, nisi in quātum ad alium peruererit ex dolo vel factō alteri: vt in tutorē, & curatore, & procuratore, vt s. de dolo. l. sed ex dolo. & j. de tribu. l. iij. & j. de inst. l. cuicunque. §. fina. & de doli excep. l. apud. §. quæsitū. Accursius.

a. Idem præstandum. vt liceat defendere alteri dominorum.

b. succurrendum est. l. vt pristina actio restituat ei: vt. s. si ex noxa. cau. aga. l. iij. in fi. & arg. C. si aduer. trans. l. j. Accur.

Snoxali.] c a s v s . Creditor ipso iure vel vſufructuarius ius amittunt si non defendunt seruū: cum dominus non vult defendere: & dabitur ille actori. [Ex his.] Quæritur, si bo. fi. possel. serui conuentus dederit eum pro noxa, an ipso iure liberatur: & videatur quod nō: quia nullum ius, id est dominium, trāsferr in actorem: & hoc videtur ex eo quod dicitur de seruo pignerato, in quo debitor non plene liberatur dando pro noxa: & ideo creditori denegatur pignus, nisi satisfaciat de suo. Item appetet ex eo quod dicuntur de seruo fructuario, quem dando proprietarius non plenē libera: & ideo fructuario denegatur vſufructus. Accursius.

c. Iudicio agitur. contra debitorē, vel proprietarium, qui non vult defendere.

d. Negatur. vt infra de dam. infec. si finita. §. item quæritur. & supra si ex noxali caus. aga. l. si cum vſufructus. & supra de vſufr. l. locum. §. pe. Accursius.

e. Ipso iure pignus. j. de solu. si hominē contra. vbi datur intelligi quod nec ipso iure, sicut nec vſufruct. perit pignus. Sol. hīc poterat aliquantulum imputari creditori, quia præsens erat: ibi nihil.

f. Ipso iure durat. vt enim facillimē, id est nudo pacto constituitur: ita & tollitur pignoris obligatio eodem iure, secūdum M. at vſufructus constituitur pacto, & traditione demum: & tunc etiā non fit plenissima constitutio, nisi fiat cautio: vt infra de vſufructu leg. l. vxori. & hæc ratio etiam assignatur in libertate: vt difficilis detur, quia grauius reuocatur: vt infra qui & à qui. l. generaliter. §. sub conditione.

g. Ex his quæ diximus. scilicet supra eodem, ex duobus. §. fina. vbi proprietarius debet plenē facere actoris etiam vſumfructum, & vbi vſufructu. non tenetur: quia non potest facere actoris: vt supra eo. l. is qui. & l. si quis à multis. §. fi. vbi non liberatur nisi caueat: quia non liberè facit actoris statuliberum. & apertius dicitur infra de sol. si hominem. & fortè in aliis libris dixerat. idem

Idem præstandum a est in seruo communi quem alter ex dominis præsens noluit defendere. Sed & actori his casibus succurrentum est, b quia placet dominij acquisitione extingui actionem. Iussu enim prætoris ductus, in bonis fit eius qui duxit.

In iudicio noxali potest se oppone tertius cuius interest: & hoc colligitur à contrario sensu illius verbi, voluerit. Baldus.

xxvii. G A I V S libro sexto ad Edictum Provinciale.

S I noxali iudicio c agitur de seruo qui pignoris iure tenetur, aut de eo cuius vſufructus alterius est: admonēdi sumus, si creditor vel vſufructuarius præsens defensionem suscipere noluerit, proconsulem interuenturum, & pignoris persecutionem vel vſufructus actionem negaturum. d quo casu dici potest ipso iure pignus e liberari. Nullum enim pignus eius est, cuius persecutio negatur. Vſufructus autem, etiam si persecutio eius denegetur, ipso iure durat f eosque donec non vtendo constituto tempore peteat. Ex his quæ diximus g de seruo qui alicui pignoris iure obligatus est, deque statu libero, & de eo cuius vſufructus alienus est, appetet eum qui alienum seruū h in iure i suum esse responderit, quamuis noxali iudicio teneatur, non tamen posse noxæ deditio ipso iure liberari: quia nullum ad actorem dominium transferre possunt, cum ipsi domini nō sint. Certè tamen si ex ea causa traditum postea dominus vindicet, nec litis estimationem offerat: poterit per exceptionem doli mali repelliri.

Secundum decretum affert con-

de pignore dicatur supra eo. si seruus depositus, vbi non tenetur creditor: quia nō potest facere actoris: sed in statu libero videtur contra. s. eod. l. prætor in fine. Respon. in statu libero liberatur: quia interim pleno iure facit hominē actoris: vnde alienatione facta debet liberari: quia noxa caput sequitur. Itē cauet reus, vt ibi dicitur: sed hīc creditor vel fructuarius non tenetur noxali: quia ab eo non fit alienatio, licet habeat ius in re: vnde non potest dici noxam caput sequi: remanet ergo noxalis actio in personā eius qui tenebatur primo: sed quia in statulibero licet fiat interim alienatio, tamen necesse est vt caueat, patet quod hīc dicit, verum esse: quia non sufficit rem fieri accipientis. Azo. nisi plenē fiat cū cautione.

h. seruum. qui bona fide ei seruiebat.

i. In iure. l. de rigore, sed per exceptionē dolii mali liberatur: vt infra innuit. Accur.

k. E T generaliter. l. E stam seruitutem. Secus ergo si malæ fidei possessor fuit secūdū quosdā: vel subaudi hīc, maximē. nam & domin⁹ erat idē necessario facturus: & quia iam inueniretur locuples aliena iactura, si non haberent locum sequentia. Accur.

l. Estimationem. hoc si cōstabat seruum deliquisse. alioquin domini cōditio grauaretur ex eo quod alius est cōuentus: vt. j. eo. l. int noxalibus.

m. Possum. vt. s. eodē. l. bona fide serui possessor. Accursius.

n. Excipientem. hæc est exceptio: quia domin⁹ sum, non potes agere. Azo.

o. Profutura. Et sic nota Publicianam cōtra dominū dari: quod est speciale, regulariter autem cōtra: vt. s. de Publicia. l. pe. & fi. Accur.

p. Vſu quoque me capturum. not. etiam scientem vſucapere: quod est speciale: alias cōtra, vt institut. de vſucap. in princip. habet enim titulum, & ideo vſu caput: vt supra de Publi. l. item si.

q. Imponatur postea ex regressu.

r. Eademque. scilicet vt possim vſucapere, & habeam exceptionē & Publicianam si ceciderim à possessione.

s. Ab eo. bona fide possessore retento eodem casu. Accursius.

t. Posidendi. quia iuste possidet. Azo. vt & infra de acqui. posses. l. iuste. Accursius.

u. N On solum. Habet fugitiuum putā.

x. Tranferre. Idem aliud est necesse, vt caueat se exhibiturū cum primum potuerit, cum fortè sit ad villam: sed tamen dicitur in potestate: quia habet possibilitatem habendi eū quando vult: vt supra si ex noxa. causa aga. l. iij. §. si absens. Accursius.

y. Damnatus est. noxali iudicio. vt ergo de damnato agi potest euictio seruo per hypothecariam, ita & hīc: vt infra de solu. si hominem. Accursius.

a IN noxalibus. Non corruptur. prorsus: licet dominiū ad acto-rem peruenit. Azo. & hoc ideo, quia eis reuersis permitti-tur defensio: vt subiicit & supra si ex noxa. cau. aga. l. iij. in fin. & su-pra eo. electio. §. si ab-lente. Accursius.

b Aequo. iure scilicet prætorio, quod est æ-quum. Accursius.

* Cōiunge. l. eorum de-dam. inf.

c Q uod ait. Conse-quatur. vt & infra si fa. fur. fe. dicatur. l.j.

d Vrputa. ad hoc sci-liset vt &c.

+ Flo. ali-quid.

e Deditorum. scilicet quos dedit dominus fa-miliæ pro pretio seu pecunia quæ daretur à libero. Séd quid si do-minus date velit, actor nolit recipere? Respo.

quod satis est si domi-nus patiatur duci vñu vel duos: vt & si plus sit in eis, ipse repeatat: vt infra dicitur. Accur-sius.

f Duplum. si furtum fuit factum.

g Sequentes actiones. propter ceteros seruos competentes. Accur-sius.

h Restimatio. hōc ser-uatur in eo qui est de-fensus, quia & in eo ser-uatur qui non defendi-tur. Accursius.

i Conditionis. furtiæ.

k Editto. scilicet tantū dando quātum si vñus liber fecisset.

l I s qui in aliena. Do-lo malo. quod eum obligauerat. alioquin nisi hoc faciat, puni-tur: vt supra eodem si seruus depositus. §. dominus qui seruum.

m N oxali. Danda est. vt insti.de noxa. actio. §. fina. Accursius.

n E T si cōdemnatus. Debet. de castrē-si vel quasi peculio: vel forte de aduentitio cō-sentiente patre: quia fit hoc ex necessitate. Accur-sius.

o Condemnationem. si ue enim propter con-tractum, siue delictū, filius condemnatur: tenetur postea pater de peculio profecti-o: vt hic & infra de pecu. l. licet. §. ex fur-tiæ causa. & supra de iud. l. tam ex contra-ctibus.

s I qui seruus.] c A-svs. Si debitor sur-ripuit creditori seruū quem sibi obligauit, & vendidit, puta Titio: Titius tenetur si fur-tum faciat alicui extra-

Decretum interpositum contra-vnum, non præjudicat absentibus habentibus ius in re. Bartolus.

xxx. IDEM libro ad Edictum Pre-toris Urbani, titulo de dam-no infecto.

IN noxalibus * actionibus co-rū qui bona fide absunt, ius nō corruptur: * sed reuersis de-fendendi ex bono & æquo **b** po-testas datur, si domini sint, siue aliquod **t** in ea re ius habeant, qualis est creditor & fructua-rius.

xxx. P AVLVS libro septimo ad Plautium.

Q uod ait prætor, cum fami lia furtum faciat, ad eum modum se actionem daturum, vt tantum auctor cōsequatur, **c** quātum si liber fecisset, consequer-etur: quæritur vtrum ad pecuniæ præstationem respiciat, an etiam ad noxæ deditio[n]em: vtp[er]ta **d** si ex prætiis noxæ deditorum **c** du-plum **f** colligatur, sequētes actio-nes **g** inhibeantur. Sabinus & Cas-sius putant pretium quoque noxæ deditorū imputari debere. quod Pomponius probat: & est verum. Nam & si seruus indefensus du-citus sit, æstimatio **h** eius imputan-da est. Certè non tantū dupla-tionis, sed & conditionis **i** ratio-nem habendam Julianus putat: furti faciendi tempus spectādum esse, an eiusdem familiæ sint serui. nam si hi qui plurimum dominorū erant, vnius esse postea cōperint, locus edicto **k** non erit.

xxxii. CALLISTRATVS li-bro secundo Edicti Monitorij.

IS qui in aliena porestate est, si noxam commisisse dicatur, si non defendatur, dicitur: & si pre-sens est dominus, tradere eum, & de dolo malo **l** promittere de-bet.

xxxiii. POMPONIVS libro quartodecimo ad Sabinum.

N oxali iudicio inuitus nemo cogitur alium defendere: sed carere debet eo, quem non defen dit, si seruus est. quod si liber est qui in potestate sit, indistincte ipsi sui defensio danda est. **m**

xxxiv. IVLIANVS libro quar-to ad Vrseum Ferocem.

Q uotiens enim nemo filium familiæ ex causa delicti de-fendit, in eum iudicium datur.

xxxv. VLPIANVS libro qua-dragesimoprimo ad Sabinum.

ET si * condemnatus fuerit fi-lius, iudicatu[m] facere debet. **n** tenet enim condemnatio. Quin-imo etiam illud dicendum est, pa-

neo hic seruus, & liberatur dando pro noxa. Idem in duobus se-quentibus casibus: vt si furtum faciat, teneatur & liberetur dan-do pro noxa: licet auo-carri possit dominium rei cum restituto à cre-ditoribus, vel per Paulianam, vel per hypo-thecriam.

P si quis. non credi-tor.

q A debitore. quia de-bitore surripuit credito-ri, & hunc vendidit & tradidit.

r A debitore. post fur-tum. Accursius.

s Tenebitur. si alicui ex-traneo fecerit furtum hic seruus.

t Seruiana. id est hypo-thecria: vt institut. de actio. §. item Seruiana vo-catur. §. item Seruiana in-stitut de actio.

Accursius.

x Emerit. ita quod te-neat venditio, vt cum decreto, si necesse fuerit interponi. alias nec interim emptor esset dominus: vt j. de re. e. l.j. Accursius.

y Sciens. nam ignoras non tenetur, quando est titulus non lucratiu-s: vt hīc erat. secus si lucratiu-s: vt hīc & infra quæ in frau. cre. l. qui autem. §. hoc editum. &. §. simili mo-do dicimus.

z Posit. Primo casu per hypothecariam. Se-cundo iure in integr. rest. Tertio per Paulianam, interim tamen erant domini: vt hīc, & infra de contrahen. empt. l. si sciens. &. C. de in integ. restit. si cu-tatorem. & argu. supra de rei vindic. non ideo.

a S i alienus. Restaura-bitur. vt &. j. de fur. l. quod dicitur. & insti. eo. §. seruus domi-no. Sed argu. contra. j. de here. vel actio. vendi. l. i. j. §. penul.

b Q uemadmodum. Suāque culpa. Not. de culpa. Io. sic & infra de pec. l. postea. & supra eo. si heres. & facit infra eo. si pluriū. §. fin.

c Definit. vt & infra pro derelicto. l.j. & i.j. & infra de stipu. ser. l. quod seruus.

d Excusser. animo fu-randi & lucrandi. nam quandoque hoc fit tā-tum animo damni dan-di: vt supra ad leg. A-quil. si seruus. §. si quis de manu.

e Nummorum nomine, sed nonne hic excusser ficut

Quia ad eū casum per-uenit, &c. Inst. cod. §. vnde.

* Flo. subla-turum. qui.

xxxviii. VLPIANVS libro tri-gensimo septimo ad Edictum.

Q uemadmodum si alij vendi-disset. parui enim refert cui vendiderit, aduersario, an alij, suāque culpa **b** litis æstimationem su-biturus est, qui * vendendo noxæ deditio[n]em sibi ademit.

Arg. quod sunt paria posses-sio[n]em tradere, vel causam dimitte-re vacuam. Baldus.

Iulianus autem libro vicensi-mosecundo Digestorum scribit, si seruum pro derelicto habeam qui tibi furtū fecerat, liberari me: quia statim meus esse desinit: c ne eius nomine qui sine domino sit, furti sit actio.

Non licet furari pecuniam re-dactam ex re furata. Baldus.

Si seruus meus rem tuam sub-traxerit, & vēdiderit, tūque num-mos quos ex pretio habebat, ei excusseris, **d** locus erit furti actio-ni vltro citroque. Nam & tu aduersus me furti ages noxali serui nomine: & ego aduersus te num-morum nomine. **e** Sed & si seruo creditoris mei soluerim nummos,

sicut creditor à suo iure per edictum diui Marci omnino cadit? Respon. non: quia per edictum amittit ius tatum quod habet in re, vel propter rem: hi autem nummi neq; obligati neque debiti erant: vt. j. de fur. qui vas. s. fi. Sed arg. contra in auth. vt non fiant pig. col. v. s. j. & in auth. vt nulli iud. s. quia vero. col. ix.

a Sed & si seruo. Furti actioni. scilicet noxali mihi debitori, & ego remaneo sibi obligat. Accursius.

b Si is. scilicet seruo.

c Intercepit. hoc si

t alias est. s. non egerit numerado vt fierent sui: quia tunc non ageretur furti: vt C. de condic. indebi. l. creditoris. Accursius.

* actionem. **d** S i pluriū. subsequi.

S id est subsequenter dare. Accursius.

e Actione. scilicet noxalem prætoriam, quæ in locum ciuilis directe datur: vt. s. eodem. electio. s. j. & s. is.

f Detracta noxa. vt & infra de inter. actio. l. si seruo. Accursius.

g Causa cognita. scilicet si appetet alienus.

h Debet. iudicatum solui.

i Non est. s. iudicatum solui: sed iudicio fisti cauet, vel iurat, vel suæ promissione committitur: vt insti. de satisda. s. sed hodie. &. s. si ex noxa. cau. aga. l. j. Et not. q. hic. s. secundum noua iura loquitur. imò etiam secundum vetera non satisdabat conuetus actione personali suo nomine: vt ibidem insti. de satisda. Accursius.

k Satisfactione. iudicatum solui.

l Locus erit. contra actorem: vt. s. eo. l. de illo. s. Julianus.

m Apparuerit. scilicet alicubi. Azo.

n Doli mali. Sed an qui dolo desit possidere, si post conuentione velit noxæ dedere, liberetur, cum ea detracta teneatur, vt in princip. huius. l. Respon. distinguitur, an ita desit habere, vt nūquam recuperare possit: quo casu statim cōdemnatur: vt s. e. l. si heres. & l. de illo. in princ. ibi, vel manumisit. & ar. s. de do- l. l. arbitrio. an ita vt in potestatem alicuius peruererit: quo casu præstanto eum noxæ, liberatur: vt. s. eo. de illo. & l. electio. & j. de le. j. si fundum per fideicommissum. & l. si quando quis. s. heres. secundum Io. & infra deposi. l. planè. Azo. & facit supra eo. si alienus. & l. quæ admodum. & infra eo. l. iij. s. si quis. Accursius.

o Seruo. ante litem contest. vel etiā post, cū tamen in mora non fuit: quia nō credebat se teneri: vt. j. de vsu. l. sciendū. Et secundū hoc dic sustineri, id est vltra in lite non procedi. & hic est casus qui sequitur. Vel dic quod fuit in mora ante litem côte. vel post. & secundum hoc dic sustineri, id est durare: vt ar. supra eo. l. electio. s. si is. & l. si heres. Vel dicas quod habet bonam fidē etiam

post litem contestatam quod liberetur. Accursius.

p Dominus. eo mortuo si non fuit in mora accipiendi iudicij: vt supra eo. l. electio. s. si is. Accursius.

S I seruo.] C A S V S . Seruo legatus surripuit aliquid heredi futuro. an de re heredis, & datur furti actio contra legatarium: an de re hereditaria, & tunc non furti, sed ad exhibendum.

q Furtum nō fit. nisi in casu: vt pignoratae, cōmodatae, vel ei^o in qua vsumfr. habet aliquis: vt infra de fur. l. hereditariae.

r C Vm seruo cōmu- nis. Actio nō est.

nisi volente alio dedit: vt. s. ad leg. Aquil. l. si seruo seruum. s. j. quæ est contra. Accur.

s Fecerit. vni domino- rum.

t Sed cōmuni diui. l. ad simplū: vt. j. fa. ercif. l. & puto. s. fi. & pe. & j. de fur. l. si seruo cōmu- nis. in prin. & j. de ser. cor. l. vt tantū. s. si ser- uus. & s. nau. cau. licet s. j. & hoc intelligas in vtroq; prædictoru duo rū casuū. nā cum eius nomine teneat, noxali eiusdem nomine agere nō debet: vt. C. de fur. l. apud antiquos. Acc.

u S i ad libertatem. su- sceptum. per litē contestatam.

x Sustineri debet. quia præjudiciales sunt tales actiones inter omnes: vt insti. de actio. s. præ- judiciales. & j. de lib. cau. l. ordinata.

y Inutile. contra eum qui dominus dicebat. Azo. sed contra ipsum delinquentem agitur.

z Pro seruo mortuo. ante litem contestatam.

a Dari. s. æstimationē damni. Accursius.

b Oportere. vt & s. eo. l. si plurium. s. fin.

c Perpetua sunt. i. esse possunt. sic & infra de aqua plu. arc. l. Labeo. & l. j. nam cū descendūt ex ea actione quæ est perpetua: ipsæ sunt perpetua. alioquin sūt annales si in locum annales, vt vi bo. cap. succedant. Sic & ponitur j. ad Vell. l. hæ actiones. & supra de cap. de- mi. l. ij. in fin.

d In successores. vt & su-

pra si qua. pau. fe. di. l. j. s. j.

e Conuenietur. q. d. non heres. Accursius.

f Erui. Dicentur. vt & C. vbi de cri. agi oport. l. j. & i. j. & in au- then. qua in prouincia.

FINIVM REGVNDORVM.

Cur vindicationibus subiectæ sint actiones noxales dixi iam supra. Cur modo subiiciantur mixtae actiones, dicere necesse non habeo. id enim satis nomine ipsum admonet, quod significat esse eas tā pro rei vindicatione quā in personam. Ex his prima est actio Finium regundorum, quæ inter confines redditur de agrorum finibus regundis, id est vt Greci interpretantur περιόργων θλωτέων. nam inest huic actioni etiam petitio rei. & hoc est quod ait. l. 3.

C.eod.hanc actionē cohārere proprietatis contouersia, & Apuleius, in causa finali de proprietate contendit. Cuiacius.

a In iūm regundorum. In personā cest. quantū pertinet ad personales præstations. quae sunt in eo q̄ de tuo fiat meū: vt si ex tuo adiudicatur mihi, fit meū de nouo: vt. j.l.ij. Itē

propter fructus factos tuos quos mihi reddis, si percepisti de meo: vt infra.l.iiij. §.j. Itē de eo quod datū est agrimēsori: vt in ea. l. §. sed &

^t In hūc tractatū vide Iulij Frōtini libellum, & in ipsum Aggeni Vrbici cōmentarium.

Finū regūdorū actio, stricti iuris est.

Digestorum seu Pandectarum liber decimus.

FINIVM REGVN dorum.

TITVLVS I.

Ac̄tio finium regundorum est mixta: quia in ea veniunt reales & personales præstations. hoc dicit tex. cum glo. Baldus.

i. PAVLV S libro vicensimo tertio ad Edictum.

In iūm regundorum ac̄tio in personam est, licet pro vindicatione rei est.

i. VLPIANVS libro decimonono ad Edictum.

Hæc ac̄tio pertinet ad prædia rustica, quamvis ædifica interueniant. Neque enim multum interest, arbores quis in confinio, an ædificium ponat. Iudici finium regundorum permittitur, vt vbi non possit dirimere fines, adiudicatio ne f contouersiam dirimat.

Et si fortè amouendæ veteris obscuritatis gratia per aliam regionem fines dirigere iudex velit, potest hoc facere per adiudicationem & condemnationem.

i. GAIUS libro septimo ad Edictum Provinciale.

Hæc ac̄tio.] Casus est planus usque ad. §. iudici. [IVDICI.] Præmium meum & tuum sunt contigua: sed in extremis inter me & te, est discordia in aliquibus locis, vel fortè in tota extremitate: cū ego dicam plus ad me pertinere. hæc ac̄tio erit necessaria, siue termini erant in confinibus, siue non, diuidet iudex limitem, retinendo veteres terminos: vel remoueat illos, & ponat alios: & de prædio vnius alteri adiudicet: & illum cui adiudicat, condemnet in aliqua pecunia. Viuianus.

c Arbores. quas interest succidi propter umbram arboris forte: vt infra.l.iiij. §. sed & si quis.

d Aedificium. Hic est contra infra eodem. sed & loci. §. penult. Solu. hic dicit dari utilem, licet interueniat ædificium, nō autem directam: vt ibi. vel hoc ædificium non erat hic causa habitandi: vt infra qui. mo. pig. ra. contrahi. l. hoc iure. §. fin. vel hic vnu habet præmium, alter ædificium. & sic datur utile: ibi vtrumque ædificium, vnde non datur. Vel hic vtrumque rusticum, sed loco termini erat ædificium.

e Posit dirimere. commode videlicet eis existentibus vt prius: & differt hic à proximo. hic ex cuiuslibet agro alteri adiudicat: sed ibi tantum de uno alteri.

f Adiudicatione. facienda vni ab altero, & econtra.

g Per adiudicationem. in alterum. Azo. vt & institu. de offici. iudi. §. fin. sed superiori ab utroque. Accursius.

Q uo casu.] CASVS. Inter te & me est quæstio de finibus. iudex qui super hoc cognoscit, si non potest cōmodè diui-

dere relinquēdo cuilibet suum solum, potest adiudicare de solo meo tibi: & te potest etiam condēnare vt mihi pecuniam des: & hoc quando de toto erat discordia. idem si de parte. & hoc usque ad. §. in iudicio. [IN IVDICI.] Si sit quæstio de finibus inter me & te, habetur ratio quod mea interest: vt quia alter nostrum in solo alterius seminauerit: vnde illud interesse restitu debet. Itē debes mihi reddere partem mercedis quā dedi agrimēsori. in fructibus tamē distingue; aut percepit ante litem contest. & non veniēt: si post venient. [SEDE T S I QVIS.] Vicinus prædiū si non incidat arborem in confinio positam, ad iudicis præceptum: potest resciendi.

Q uo casu opus est vt ex alterutrius prædio alij adiudicandum sit. **h** quo nomine is cui adiudicatur, in unicem pro eo quod ei adiudicatur, certa pecunia condemnandus est.

III. PAVLV S libro vicensimo tertio ad Edictum.

S Ed & loci i vnius controværia in partes scindi adiudicationibus potest, prout cuiusque dominium in eo loco iudex compererit. In iudicio finium regundorum eius etiam ratio fit, quod interest. Quid enim si quis aliquam utilitatem ex eo loco percepit k quem vicini esse appareat, iniquè * damnatio eo nomine fiet? **i** Sed & si mensurabili ab altero solo conductus sit, condemnatio erit facienda eius qui non conduxit, in partem mercedis. Post litem autem contestatam etiam fructus venient in hoc iudicio. **P** nam & culpa & dolus exinde præstantur: sed ante iudicium percepti non omnimodo hoc in iudicium venient. aut enim bona fide percepit, & lucrari cum oportet si eos consumpsit: aut mala fide, & condici oportet.

Nota quod vbiunque quis nō paret iudici, potest deferri iuramentum in litem. ad quod. l. restituere. de rei vindi. Baldus.

m mini qui iuxta fundū meum habent prædia id est vnuquisque habet prædia: possum agere finium regundorum. [FINIV.] Si habeo fundū in emphyteusin, & tu alium iuxta habes, si tu habes vsumfructū in uno, & ego in alio: vel si habeo proprietatē, & tu vsumfr. vel si habes meum obligatum, & ego alium: in his agere possumus finium regundoru. [HOC IVDICI.] Plani sunt usque ad. l. de modo. Viuianus.

h Adiudicandum sit. id est adiudicetur. Accursius.

i Ed & loci. non solū si circa fines totius agri, sed etiam loci, id est partis fundi: vt. j. de verbo. sign. locus. etiam quinque pedum tantum: vt. C. eo. l. quinque pedum. Accursius.

k Percepit. puta fructus naturales: sed de industrialibus dic ut infra. §. proximo. Accursius.

l Fieri. quasi dicat, non.

m Conductus. impropriè dicitur conductus: vt. j. si mensurabilis. & ideo.

n Eius. in persona eius, &c. Accursius.

o Post litem autem contestatam. autem, id est certè. nec enim contradicit superioribus.

p Iudicio. vt & infra titu. j. l. pe. Accursius.

q Culpa. etiam leuis: vt infra de precal. quæsitum. §. si in seruitum. &. §. illud. & supra de rei vindic. si homo. Accur.

r Præcepti. scilicet fructus industrielles. Accursius.

s Lucrari. vt nihil omnino restitut: vt instit. de re. di. §. si quis à non domino. quandoque tamen dicitur quis lucrari quod tamē restituit, sub conditione tamen: vt infra de in diem addi. l. ij. & l. item quod dictum est.

t Condici. vt & infra de condic. inde. si urbana. in fin.

Arbore.

Finium regundorum.

- a** Arbor. cum inter sit vicinorum eam succidi, & commodius agros terminari. Accursius.
- b** In fine. scilicet agri vicini. Accursius.
- c** Deponendo. scilicet in totum, partem, &c.
- d** Condemnabitur. quanti in litigio iurauerit aduersarius: quia licet sit stricti iuris, tamen propter iudicis auctoritatē defendendā deferatur: vt arg. inst. de off. iudi. §. cōtumaciam. & supra ne quis eum qui in ius vocatus est, vi eximat. l. penul. §. j.
- e** De criminis. quasi dicat, idē iudex tam criminaliter quam ciuiliter poterit cognoscere. Agitur enim criminaliter per accusacionem ex. l. agraria, qua constituta est pena. l. aureorum publico inferēda in singulos terminos deiectos, vel amotis: vt. j. de termi. moto. l. iij. nec vna tollit aliam, quia competit de re familiaris: vt hīc & C. quando ciui. ac. praei. cri. l. j. donec tamen vna agitur, altera cessat quo ad exercitium: vt. j. de pub. iudi. l. iiiij. & j. vi bonorum rapto. l. ij. §. j.
- f** Sit. pro indiuiso. **g** Dominos habeat. vnius ager, quam alius. Acc.
- h** Intelliguntur. aliás intelliguntur, scilicet fines: & aliás intelliguntur, scilicet iudex. & tūc habes adiudicare.
- i** Vnusquisque. scilicet dominorum fundi, cui fit adiudicatio.
- k** Horum. neutraliter.
- l** Portionem. in parte adiudicata. Accur.
- m** Condemnantur. hoc iudicio: quia non potest agi: vt subiicit.
- n** Iudicium. quia fines non possunt distingui, donec diuidantur.
- o** Non posse. vt supra defserui. vrba. prædio. sed si inter me. contra. Sol. aliud in negotioria, quā quis pro re propria intendit cōtra alium solum, vt ibi. aliud in hac actione.
- p** Experiri. cum emptore.
- q** Non solum inter duos. i. pro duobus fundis.
- r** Singuli. fundi. putavimus habet plures cōfines. Accursius.
- s** Vectigalibus. vt & infra arbo. fur. cæ. l. cædere. §. fin.
- t** Vsumfructum. cum vicino. Accursius.
- u** Difficilis. supra eo. l. ij. contra. Solu. vt ibi.
- x** Ea. Confinia dicuntur prædia rustica, quae ita sibi proxima sunt, vt nullus paries medius sit: sed urbana confuerunt distinguunt parietibus. Item facit ad id quod legitur infra de verbo. signifi. l. urbana.
- Sed & si quis iudici non pareat in succidenda arbore, **a** vel ædificio in fine posito deponendo, **c** partē eius, condemnabitur. **d**
- Nota quod index maleficorum potest cognoscere ciuiliter. Bartolus.**
- Si dicantur **t** termini deiecti velexarati, iudex qui de criminis cognoscit, etiā de finibus cognoscere potest. Si alter fundus duorum, alter trium sit, **f** potest iudex vni parti adiudicare locū de quo queritur, licet plures dominos habeat: **g** quoniam magis fundo quam personis adiudicari fines intelleguntur. **h** Hīc autem cum sit adiudicatio pluribus, vnuſquisque i [horum **k**] portionē **i** habebit quā in fundo habet: & pro indiuiso. Qui communem fundum habent, inter se non cōdemnantur. **m** neque enim inter ipsos accipi videtur iudicium. **n**
- Ego & socius meus aduersarij esse non possumus, sed vnius loco alterius habetur. Baldus.
- Si communem fundum ego & tu habemus, & vicinum fundum ego solus, an finiū regundorū iudiciū accipere possumus? Et scribit Pomponius non posse nos accipere, quia ego & socius meus in hac actione aduersarij esse non possumus, sed vnius loco habemur. Idem Pomponius ne vtile quidem iudicium dandum dicit: cum possit qui proprium habeat, vel communē vel propriū fundū alienare, & sic experiri. **P** Non solum autē inter duos **q** fundos, verū etiam inter tres plurēsve fundos accipi iudiciū finium regundorum potest: vtputa *** singuli** plurium fundorum confines sunt, trium forte vel quatuor.
- Emphyteuta potest agere finiū regundorum, si valet declaratio facta cum emphyteuta. Bald.**
- Finium regundorum actio & in agris vectigalibus, **f** & inter eos qui vsumfructum **t** habēt, vel fructuarium & dominum proprietatis vicini fundi, & inter eos qui iure pignoris possident, compete potest. Hoc iudicium locum habet in confinio prædiorum rusticorum.
- Not. hic quod quando expedire iudex debet personaliter accedere ad locum: & creditur hīc iudici in eo quod videt. Baldus.**
- Ad officiū **t** de finibus cognoscētis pertinet mēsores mittere, **h** & per eos dirimere ipsam finium questionē vt **equū** est, si ita res exire.
- h** Mittere. vt. C. l. si quis. Sed quomodo mittet? certè hoc modo. quilibet enim confitebatur alium habere. x. iugera pro diuiso. sed quilibet dicebat alterum occupasse de suo. mensurabit, & referet iudici. & si necesse erit, etiam iudex, **vel cum agrimensore**, **vel postea** ibit, & postea iudicabit.

- y** si vero via publica interuenit. inter me, & eum contra quem ago finium regundorum.
- z** Non potest. an ergo poterit agi finium regundorum, vt distinguantur fines viæ meæ, vel tuæ possessionis & contra quem agitur? Azo. Respon. ut illo iudicio fortè agetur. nam & periculum talis viæ ad nos pertinet: vt. s. quemadmodum seruitus amitta. l. si locus. §. cum via publica. Accur.
- a** **Q** Via magis. elecione ponitur. Azo.
- b** **S** Ed si riuus. Agi potest. contra dominum riuui.
- D** E modo.] **CASVS.** Si ciues alicuius ciuitatis fundum inter se cōmunem diuidant, & vnuſ decipiatur in mensuratione: iudex debet facere quod ille non decipiatur: imo habeat integrā partem suam.
- c** Arbitri. Hæc lex locum habet cum ager alicuius ciuitatis inter ciues æqualiter diuiditur: vel etiam in quolibet castro, vel villa: & quod subiicit maiores, dic scilicet quam debeat habere: argu. C. eo. si quis.
- d** Dicitur. quia occupauit plus quam eum tangenter.
- e** Absignare. qui est alterius. Accursius.
- S** Irruptione.] **CASVS.** Si flumen occupauit prædia vicina, & postea decessit: domini illorum prædiorū te accipient prædia sua: & si plus etiam habeant quam debeat, ex eo quod fines non apparent, iudex faciet restitu quod est alienum: quia etiam quilibet debet esse cōtentus iure suo.
- [AD OFFICIVM.] Iudex postquam dicta testium audierit, ire debet ad fundos de quorum finibus cognoscit: vel etiam mittere debet agri mensores.
- f** Abstinere. quando ab initio volebat occupare. nam si possedit iam aliquo tempore, cōuenit rei vind. Accursius.
- f** Abstinere. quilibet est in arg. si iudex aliquem videt arma deferre, quod potest eum punire de delatione armorum, sine alia relatione secundum Bald. hīc.

a. *Subiectis.* & ita secundum conscientiam propriam faciet, secundum M. vt & supra de fer. l. eadem. in fin. secundum Ioan. contra: vt ibi diximus: & h̄c vt iudex cognoscit. Accursius.
b. *Loci.* sed cuius expensis? Certè expensis illorum inter quos lis est contestata.

Vdicium.] CASVS.

Si ego & tu habebamus fundū cōmunem, non minus vicinus potest agere si. re. Viuia.

c. *Manet.* vicino.

d. *Socij.* alterius fundi.

Vdicium.] CASVS.

In his trib⁹ iudiciis qui-

libet est auctor & reus.

e. *Agitur.* vt. j. tit. j. l.

inter. s. qui familiæ. &

hoc quo ad satisfatio-

nem, & similia: vt. s. de

procur. l. si defunctus.

s. f. nō ad ordinē quin

sit certū quis prius de

calūnia iuret: quia qui

prouocauerit, vel quē

fors prætulerit: vt. s. de

iudi. l. in tribus.

I finalibus.] CASVS.

Iudex qui cognoscit

de finibus, debet sequi

antiquos terminos.

f. *Monumēta.* i. termini.

cui attribui

debeat, sem.

per vetusti-

tutati, nisi cōtra pro-

ri attribuē-

dū est. Ad.

de cōcor. &

facit tex. in

officio. in fin. col. iij. &

C. de proba. siue possi-

instru. Io.

detis. & de ap. præcipi-

Fa. et An. in

prin. infit.

de actio.

istud inferūt

ex. l. nostra.

E os.] CASVS.

Duo

prædia confinia-

emī, terminata scilicet

vnum ab alio, aliud ab

alio. vendidi, & in ven-

ditione assignauī alios

terminos quām fuerāt

prius. certè his nouis

terminis stabitur inter

me & emptorem. & si

de his sit dubium, ipse

qui vendidit, declara-

bit. Viuianus.

h. *Dominus fuit.* nō ta-

mena vt simpliciter cre-

datur assertioni eius,

sed hoc debet liquidè

probari. & sic testis est

vendor, scilicet emporis. Sed contra est, vt diximus. C. de testi.

l. omnibus. Sed h̄c quo ad fines inter emptores, ibi in causa eui-

tionis. & adde quod est. C. de testi. l. omnibus. Accursius.

i. *Constituere.* scilicet debet. Et sic no. quod & dum tenet & quā-

do vendit paterfami. potest prædia diuidere vt vult: vt h̄c, & C.

eo. l. j. & j. de lega. j. quod in rerum natura. s. j. Accursius.

k. *Ciendum est.* scriptum est. scilicet in Latino, quod habes sta-

tim, si quis sepem, &c. Sed lex Solonis, quam h̄c subii-

cit, scripta erat in Græco. Accursius.

l. *Ita est.* ecce lex Solonis in Græco, sequitur interpretatio Bul.

in Latino, si quis sepem, &c. Accursius.

m. *Maceriam.* cum calce.

n. *Domum.* iuxta agrum alterius. Accursius.

o. *Pedes duos.* imò videtur quod in ædificatione qualibet, que fit à priuato iuxta priuatum, debet spatium. x. pedum liberi aëris re-

linqui. si autem iuxta horrea publica. xv. pedum: alias domus

destruitur, & solum fisco applicatur: vt. C. de ædi. priua. l. mœ-

niana. quæ est contra. Sol. quidam dicunt hanc corrigi per illam.

Alij dicunt quod illa loquitur in mœnianis, siue solariis, autem

in cæteris ædificationibus, vel constructionibus. quod est ve-

rius: cum non debeamus sic promptè legem corrigere: vt in

authen. quib. mod. na. cf. sui. s. tribus. col. vj. vel vt ibi. vel h̄c

non iusta habetur differentia: ibi sic.

a. *subiectis.* & ita secundum conscientiam propriam faciet, se-
cundum M. vt & supra de fer. l. eadem. in fin. secundum Ioan. contra: vt ibi diximus: & h̄c vt iudex cognoscit. Accursius.

b. *Loci.* sed cuius expensis? Certè expensis illorum inter quos lis est contestata.

Vdicium.] CASVS.

git, oculisq; suis subiectis a locis. b.

IX. IULIANVS libro octauo

Digestorum.

i. **V**dicium finium regundo-
rum manet, c. quamvis so-
cij d. communi diuidendo ege-
rint, vel alienauerint fundum.

x. IDEM libro quinquagesimo-

primo Digestorum.

2. **V**dicium comuni diuidun-
do, familiæ erciscunde, finiū
regundorum, tale est, vt in eo fin-
gulae personæ duplex ius habeant,
agentis, & eius quo cum agitur.

Non præsumuntur fines anti-
qui mutati, nisi probetur. Bald.

xi. PAPINIAVS libro secun-
do Responserum.

IN finalibus I quæstionibus ve-
tera monumēta, f. cēsus aucto-
ritas ante litem inchoatā ordinati
sequēda est: modò si nō varietate
successionū, & arbitrio possesso-
rū fines additis vel detractis agris c
postea permutatos probetur, g

Terminus restringit termina-
tum, & auctor testificatur in quæ-
stione terminorum. quod est not.
& intelligendum quando in eum
non resultat præiudicium. Bald.

xii. PAULVS libro tertio
Responserum.

Os terminos, quātum ad do-
minij quæstionem pertinet, obseruari oportere fundorū, quos
demōstrauit is qui vtriusque præ-
dij dominus fuit, h. cum alterum
eorum venderet. non enim ter-
mini qui singulos fundos separa-
bant, obseruari debent, sed de-
monstratio ad finium nouos fines
inter fundos constituere. i

xiii. GAIUS libro quarto ad
legem duodecim Tabularum.

P Tantudem, scilicet quantum extendit foueas inferius.

FAMILIÆ ER CISCUNDÆ.

Hac rubrica est fortè Græca, scilicet erciscunda. & dicitur familia, id est hereditas: vt. C. de verb. signif. l. fin. & ercisco, id est diuido, unde familiæ erciscunda, id est hereditatis diuidenda. Accursius.

1 H̄ec dici-
tur εργασία,
sex pedum
mensura
Herodoto.

Suidas inter
redditur inter coheredes si-
milēsve personas. Familia
nomine significatur res vel
pecunia hereditaria, non
hereditas, nō nomina, nam
hereditas non potest diuidi

l. 8. De rei vindic. & no-
dā passus ta-
men ipso iu. e sunt diuisa
mē quinque
inter coheredes. Erciscun-
da est diuidenda, vt Er-
ciscundi stoici seruio in.

111. Aeneid. media sen-
tentia auctores & quasi
diuisores. tantudem po-
test Cienda & Ciscunda
verbum, vt non aberrarim
forte si in Erciscunda di-
uiserim er & Ciscunda, vt
Festus & Donatus erētum
& citum, erētum pro he-
reditate, citum pro diuisio-
ne. nam & glossis anti-
quis, Cienda & Ciscunda.

Et eres vel ereditas scribi-
tur interdum Flo. vt eres
in titulo Ad legē Aquiliām, & illo Turpili⁹ loco,
Ignoscere istic solent ne eis
minores noxias, erum si for-
tē quas galiolas vini tan-
go. Cuiacius.

2. tit. 4. malē
Alcia. li. 2.
disp. ca. 6.
& l. quinque
pedum. C. fi-
regūn. qui
in Pandect. &
Florē ait legi-
go. Tu si
quid ampli
desideres, vi-
de Crinit. li.

de bo. difc.
25. c. 4. & Ce-
lium Rhodi
ginū li. 13. c.
4r. & Alcia.
in l. quidam
ignauia. C.
de decur.
lib. 10.

FAMILIÆ ER CI-
scundæ.

TITVLVS II.

Possessor hereditatis potest age-
re contra coheredem diuisorio.
sed si non possessor agit, potest sibi
obiici exceptio præposterationis,
si negetur heres. hoc dicit, & est
ista lex singularis. Baldus.

1. GAIUS libro septimo ad Edi-
tum Provinciale.

Æc actio q proficisci-
tur è lege duodecim tabu-
larum. r namque cohe-
redibus f volentibus à communi-
nione discedere, necessarium vi-
debatur aliquam actionem con-

Et disting. an fatentur me coheredem, & potero agere. an non:
& non potero agere: & sic potero agere petit. heredi. quia etiam
fieret præiudicium si primò diuisorio agerem, quām peritorio.
Tertiò dicit, quod si possideo partem meam, ago hoc iudicio, li-
cet negēt coheredem coheredes mei. Sed ad hoc vt agam, oportet
me probare coheredem. non enim aliter ad diuisionem ad-
mittar, nisi me coheredem probauero. Viuianus.

E q. Hac actio. scilicet familiæ erciscundæ.

r. Duodecim tabl. & sic est ciuilis: vt instit. de perse. & tempo.
actio. in principio.

f. Coheredibus. sed si vnu tantū vult recedere, poterit agere contra
aliros: vt. j. eo. l. arbitrum. Item nota ex eo quod dicitur, volē-
tibus, quod M. & Pla. dixerūt eam nasci ex voluntate, non prius.
Item dixerunt ei non currere præscriptionē prius quām volue-
rint diuidere: cum prius non esset nata. sed tu dic nasci eam ex
quasi contractu: vt instit. de obli. qua ex qua. contra. s. idem iu-
ris. potuit ergo intentari à tempore communionis, & cum effe-
ctu, non obstante exceptione: igitur ab eo tempore debet cur-
rere præscriptio: vt. C. de an. except. l. j. s. ad hæc. nec ob. quod
ambo possidēt, & fructus percipiunt communiter. nam nō dico Inuitus quis
præscribi dominio vel possessioni rei: sed ipsi diuisioni, ne fiat in cōmūniō
Nam & alias detinetur quis in communione inuitus: vt supra
de alie. iud. l. fin. Item non ob. infra titu. j. in hoc. s. si conuenit, que deune-
de iur. quia

UNED.

quia plus operatur præscriptio quam pactum.

^a Iure competit. & cum effectu, nisi negetur coheres à possidente: vt hic subiicit, & infra eo. heredes. §. quantum. & l. si id quod cōtendis. & l. fundus. §. si ego. Accursius.

^b Exceptionem. scilicet recte ageres, si in ea re qua, & cetera. sed quia hic fit præiudiciū

in eo quod prius hoc intenderetur, ideo recte non agis: nec alia debet proponi cū speratur pe. here. vt hīc. & C. de pe. here. l. fin. in princip. nisi in casu Liciniani: vt supra de pe. here. si quis libertatē. §. j. in fi. vbi post modicum tēpus proceditur in causa liberali, non expectato iudicio petitionis hereditatis. sed an idem in communi diuidendo: vt non intentetur donec rei vindicatio speratur? videatur non idem: quia pro hoc priuilegio datur pe. here. sed tamen ibi dicas idem. vt infra eo. si id quod. nā ibi cessabat pet. here. quia prætendebatur titulus. & est expressum. j. de except. rei iudi. fundi.

^c Si in ea re qua. verba sunt exceptionis. Accursius.

* ex alia, vt
Papia Pop
pea. inst. de
succel. li. §.
postea.

^d Non nocet. talis, nisi fortè qui cōuenit & possidet, fami. ercif. ab eo qui secum possidet, dicat se petiturum totā hereditatem. rūc enim si iudex perpēdat eum facere bona fide, auditur: sed facilius qui se ab. alio dicit cōuenientium pe. here. vt supra de pet. here. si quis liber. §. j. Itē huic dicto est contra. supra si pars her. pet. l. j. §. proinde. Solu. vt ibi. Sed quare vtroque possidente nō repellitur, sicut & quā-

^e Melius ita legatur. Si quar. ex cōfli. di. Pij ad rogatum ad aliquem deferatur, & c. non enim ex cōstitutio ne diui. Pij est contra. supra si pars her. pet. l. j. §. proinde. Solu. vt ibi. Sed quare vtroque possidente nō repellitur, sicut & quā-

do non possidet: Respon. pe. here. possidenti nō datur, cum non sit duplex iudicium, sed fami. ercif. sic.

^f Quicquam oportet, imò: vt infra eo. l. cum putarem, quæ est contra. Sol. ibi non negabatur esse coheres.

^g Erfami.] CASVS. principij planus est. [SI QVARTA.] Ti-

tius arrogauit Seium: deceſſit Titius intestatus: ad heredem

Titij venit hereditas: Seius arrogatus quartam petit. nunquid ei

hoc iudicium comperat? Respon. quod non directum, sed vtile

sic. Et sciendum ad evidentiam casus, quod hæc quarta debetur

ei, siue emancipauerit, siue exheredauerit eum arrogator sine iusta

causa: siue emancipauerit ex iusta causa, non tamen contra se,

id est filium, siue testatus, siue intestatus decesserit. [ITEM SI

FILI.] Titius filiusfa. cum esset miles, in exerci. fecit testamentum. quæritur an valeat. Et respon. quod sic. [IN FAMILIAE.]

Planus est. [DVBITANDVM.] Si tres sunt coheredes, & unus

est absens: illi duo præsentes bene possunt hoc iudi. agere. [IN

HOC.] Ego & duo alii sumus coheredes, in ea heredi. sunt debito

tres, quorum quilibet debet. c. hereditati. quæritur an no

mina veniant in iudi. famili. erciscun. & dicit quod non diuiditur,

quia ipso iure diuisa sunt per. l. xij. tabu. quia cuilibet heredi con

tra quemlibet heredem pro heredi. portione competit actio:

quandoque tamen hæc nomina assignantur, vt vnum vni, se

condum secundo, tertium tertio heredi. hoc autem fit per stipulationem, cedendo scilicet inter se coheredes act. & pro

mittendo non venire contra: sed & sic sunt facti procura. in

rem suam, scilicet vt vnu cedaat aliis, alii sibi: & hoc ideo, quia ex

actio particularis incōmodū affert nō modicū: sed licet ego coher. & ipsi mihi cedat: tamē ego remaneo creditor, vt prius: & ipsi debitores, vt pri⁹, cōtra quos cedit: igitur partim iure cesso agūt coheredes mei: & ego partim proprio. h. d. cum. l. sequen. Vi.

^f Ab intestato. hoc membrum subdiuiditur: vt supra de peti. hered. l. j. & i.

^g Duodecim tabu. vt agnatis: vt instit. de leg. agna. suc. in princ. Acc.

^h Lege deferatur. vt lege Cornel. vel quod melius est, dic lege Papia: vt institu. de luc. l. §.

postea, nā lex Cornel. nō defert, sed delatam cōseruat: vt instit. quibus non est permittū fa. testa. §. fi.

ⁱ senatus consulo. Terti. & Orfi. vt institu. ad Terti. in princ. & ad Orfi. in princ.

^k Ex constitutione. ex qua vocatur nepos ad successionem auiæ: vt C. de leg. hered. si defunctus. Irē & alia sunt exempla: vt institut. de leg. agna. suc. §. hoc etiam.

^l Heres. neque enim potest dici magis ex testamento, quam ab intestato, vel econtra debeatur quarta. Et nota quod quidam dicūt ex eo quod hīc dicitur, q̄ directum iudicium famili. ercif. competit etiā bonorū possessori. sed tu dic quod non: sed vtile tantū, cūm ipse nō sit de numeratis in princ. huius legis. Nec ob. quod hīc dicit, neque bo. poss. &c. quia non vult dicere vt his detur directum: sed solū dissimilitudinē nō tare inter hūc cui debeatur quarta, & bo. pos. simile enim est. j. ad. l. Fal. l. j. §. sed operis.

^m Effectam. post additionem: vt. j. de stip. ser. si seruus communis. Item hoc quando facit testamentum, si autem decedit ab intestato: non erit locus huic iudicio iure isto: sed occupabitur à patre iure pecu. vt infra de castren. pecu. l. ij. secus autem est iure authenticorum: quia habet heredes ab intest. s. ascendentēs & descendētes, scilicet patrem & matrē: auos & auias, inter quos potest hoc iudicium locum habere: vt in auth. de here. ab intest. §. j. coll. ix.

ⁿ Sustinet. vt & supra titu. j. l. iudicium.

^o Pauciores. vt & j. eo. arbitriū. & j. titu. j. sed & si non omnes. & hoc fortè propter damna & expensas, vel alias personales præsta-

^p tiones quas ab unoquoque pro parte peti & exigi necesse est, nō quantum ad rei diuisionem. nam tunc non nisi inter omnes: vt infra eo. l. in hoc. & C. eo. l. coheredibus. quæ sunt contra. vel dic

etiam ad diuisionem: sed in præiudicium præsentium tantum: vt infra eo. l. cum putarem. Accursius.

^q Veniunt. s. per se: vt infra eo. l. heredes. §. j. Accursius.

^r Fuerint. inter eos volentes, ante iudicium inchoatum. Accur.

^s Lanè ad officium. etiam si stipulatio non interueniat. Accur.

^t Non minima. vt. s. de transac. l. cum hi. §. causæ. & j. de leg. j. l. potest. & j. communi diui. l. cōmuni diui. in princ. & j. de vſur. tutor. §. Lucius. & j. cōmo. l. in commodato. §. duabus. Accur.

^u Debeat. vt & C. eo. licet. & C. de pac. l. debitorū. Et sic not. q̄ licet tibi cedā actionē: nō tamē tibi debetur, sed mihi. ergo & si cedā rei vind. nō tamē tu es dñs: sed ego. arg. j. de iur. do. si sponsa. §. fi. v̄l subaudi direcō: vtiliter autem debetur, secundum. Azo.

^v sua loco. Et sic not. q̄ fit procurator in rem suam ex parte rei,

stuiti, qua inter eos res hereditarię distribuerentur. Quæ quidem aetio nihilo minus ei quoque ipso iure competit, ^a qui suam partem non possidet. Sed si is qui possidet, neget eum sibi coheredem esse: potest eum excludere per hanc exceptionem, ^b si in ea re ^c qua de agitur, præiudicium hereditati non fiat. Quod si possideat eam partem: licet negetur esse coheres, non nocet ^d talis exceptio: quo fit, vt eo casu ipse iudex apud quem hoc iudiciū agitur, cognoscat an coheres sit. Nisi enim coheres sit: neque adiudicari quicquam ei oportet, ^e neque aduersari ei condemnandus est.

II. VLPIANVS libro nono decimo
ad Edictum.

P Er familiæ erciscundæ aetionem diuiditur hereditas, siue ex testamento siue ab intestato ^f siue ex lege duodecim tabularum, ^g siue ex aliqua lege deferatur ^h hereditas, vel ex senatus-consulto, ⁱ vel etiam constitutione. ^k Et generaliter eorum duntaxat diuidi hereditas potest, quorū peti potest hereditas. Si quarta ^j ad aliquem ex constitutione diui. Pij adrogatum deferatur: quia hic neque heres, ^l neque bonorum possessor fit, vtile erit familiæ erciscundæ iudicium necessariū. Item si filijfamilias militis peculium sit, fortius defendi potest hereditatem effectam ^m per constitutiones: & ideo huic *

P Lanè ad officium ^r iudicis nonnunquam pertinet, vt debita & credita singulis pro solo alii alia attribuat: quia saepe & solutio & exactio partium non minima ^f incommoda habet. nec tamen scilicet hæc attributio illud efficit, vt quis solus totum debeat, ^t vel totum alicui soli debeat: sed vt siue agendum sit, partim suo, partim procuratorio nomine ^t agat: siue cum eo agatur, partim suo, partim procuratorio nomine conueniatur. nam licet libera potestas maneat creditoribus cum singulis experiundi, tamen & his libera potestas est suo loco ^u substituendi eos in quos onera

^l Bal. dicit istū tex. siu. ad hoc quod libellus admittitur in quo quis partim agit nomine suo & partim nomine pro curatorio. ^p quo facit in l. Polla. C. de his qui vt indig. addo quod alius vult iste tex. videlicet ^q quis potest etiā cōueniri parti nomine suo: & partim procuratorio nomine. Bolog.

^u Sustinet. vt & supra titu. j. l. iudicium.

^v Pauciores. vt & j. eo. arbitriū. & j. titu. j. sed & si non omnes. & hoc fortè propter damna & expensas, vel alias personales præsta-

^w tiones quas ab unoquoque pro parte peti & exigi necesse est, nō quantum ad rei diuisionem. nam tunc non nisi inter omnes: vt infra eo. l. in hoc. & C. eo. l. coheredibus. quæ sunt contra. vel dic

etiam ad diuisionem: sed in præiudicium præsentium tantum: vt infra eo. l. cum putarem. Accursius.

^x Fuerint. inter eos volentes, ante iudicium inchoatum. Accur.

^y Lanè ad officium. etiam si stipulatio non interueniat. Accur.

^z Non minima. vt. s. de transac. l. cum hi. §. causæ. & j. de leg. j.

^{aa} l. potest. & j. communi diui. l. cōmuni diui. in princ. & j. de vſur.

^{bb} tutor. §. Lucius. & j. cōmo. l. in commodato. §. duabus. Accur.

^{cc} Debeat. vt & C. eo. licet. & C. de pac. l. debitorū. Et sic not. q̄ licet tibi cedā actionē: nō tamē tibi debetur, sed mihi. ergo & si cedā rei vind. nō tamē tu es dñs: sed ego. arg. j. de iur. do. si sponsa. §. fi. v̄l subaudi direcō: vtiliter autem debetur, secundum. Azo.

^{dd} sua loco. Et sic not. q̄ fit procurator in rem suam ex parte rei,

etiam actore inuito: vt h̄c & infra de iniur. sed si vnius. §. idem ait & si nepoti. & supra de peri. her. sed & si lege. §. quid tamen si is. & l. etiam. §. pe. & supra de noxa. de illo. §. fina. & l. idem. Azo. & institut. per quas perso. no. acqui. §. fi. & C. de fidei. l. sanci-
mus. §. sed & si quid. & supra de alie. iu. mu. cau. fac. non solum. §.
si quis. Sed contra su-
pra de procul. l. si actor.
Solu. ibi dominus erat
præsens, secundū quos-
dam, h̄c nō. vel h̄c do-
minus volebat se con-
ueniri, ibi non patieba-
tur. Vel dic quod ibi e-
rat persona domini le-
galior: hic non: vt ibi
dixi. ar. C. de procura. l.
fin.

Cætera.] **CASVS**
est planus vsque ad. §. Sed & tabulas. Domum heres vendit: potest emptor a-
gere vt ei exemplar te-
stamenti detur, vt aut
apud se habeat, aut de-
ponat. Viuianus.

A&ts Apost. **a** *Preter nomina.* quia cap. 19. multi hec ipso iure diuisa sunt: ex eis qui fuerant cu-
riosa sectati, contulerunt eo. l. si qua fidei cōmis-
libros, & cō-
busserūt eos coram om-
nibus.

b *Consequitur.* vt & C. eo. l. si qua fidei cōmis-
libros, & cō-
busserūt eos coram om-
nibus.

c *Mala medicamenta.* hoc ideo, quia quædā sunt bona venena: vt infra de verbo. signi. l. qui venenum.

d *Venient.* scilicet cor-
rumpenda, non diu-
denda.

e *Acquisitū erit. à de-
functo.* Accursius.

f *Non diuidetur.* nam nec in societate con-
fertur: vt infra pro so-
cio. l. nec prætermitten-
dum.

g *In æde.* scilicet sacra.
Accursius.

h *Heredē.* qui est ven-
ditor. Accursius.

i *Aede.* scilicet sacra.

Siquæ sunt cautiones heredi-
tariae, eas iudex curare debet
vt apud eum maneant qui ma-
iore ex parte heres sit: cæteri
descriptum & recognitum fa-
ciant, cautione interposita, vt
cum res exegerit, ipsæ exhibeantur.
k Si omnes iisdem ex par-
tibus heredes sint, nec inter eos
conueniat apud quem potius es-
se debeant, sortiri eos oportet,
aut ex consensu vel suffragio
eligendus est amicus apud quem
deponantur: vel in æde sacra de-
poni debent:

l *Sortiri. per sortem.* Vel dic vt vna vni, alia alij: vt in vestibus Christi.

m *Confensu. fine scriptis.* Item contra infra de fide instru. l. fi. Sol. hæc per illam. Accursius.

n *Suffragio.* id est consensu in scriptis.

o **N**am ad lictionem. Neque Pomponio. abundat primum ne-
que. sic & infra de trib. l. procuratoris. j. respon. & in au-
then. de here. & Fal. §. inordinatum. colla. j. Accursius.

Sheres.] **CASVS.** Testator instituit duos heredes: vnum sim-
pliciter: alius autem fuit institutus sub conditione expressa:

actionis officio iudicis translata
sunt.

III. VLPIANVS libro nono-
decimo ad Editum.

Cæteræ itaque res præter no-
mina veniunt in hoc iudi-
cium. sicut nomen vni ex he-
redibus legatum sit, iudicio famili-
larie cōscundæ hoc heres conse-
quitur. **b** Mala medicamenta &
venena veniunt quidem in
iudicium: sed iudex omnino in-
terponere se in his non debet. Boni
enim & innocentis viri officio
eum fungi oportet. Tantundem
debet facere & in libris impro-
batæ lectionis, **t** magicis fortè,
vel his similibus. hæc enim om-
nia protinus corrumpenda sunt.

Sed & si quid ex peculatu vel ex
sacrilegio adquisitum erit, **c** vel
vi, aut latrocinio, aut adgressu-
ra, hoc non diuidetur. **f** Sed &
tabulas testamenti debeat aut a-
pud eum qui ex maiore parte
heres est, iubere manere: aut in
æde **g** deponi. Nam & Labeo
scribit, vendita hereditate tabu-
las testamenti descriptas deponi
oportere. heredem **h** enim exem-
plum debere dare: tabulas verò
authenticas ipsum retinere, aut in
æde **i** deponere.

**Nota quod propter discor-
diā confortum peruenitur ad
sequestrum de indiuisibili. Bal-
dus.**

**v. GAIUS libro septimo ad Edi-
tum Provinciale.**

Siquæ sunt cautiones heredi-
tariae, eas iudex curare debet
vt apud eum maneant qui ma-
iore ex parte heres sit: cæteri
descriptum & recognitum fa-
ciant, cautione interposita, vt
cum res exegerit, ipsæ exhibeantur.
k Si omnes iisdem ex par-
tibus heredes sint, nec inter eos
conueniat apud quem potius es-
se debeant, sortiri eos oportet,
aut ex consensu vel suffragio
eligendus est amicus apud quem
deponantur: vel in æde sacra de-
poni debent:

l *Sortiri. per sortem.* Vel dic vt vna vni, alia alij: vt in vestibus Christi.

m *Confensu. fine scriptis.* Item contra infra de fide instru. l. fi. Sol. hæc per illam. Accursius.

n *Suffragio.* id est consensu in scriptis.

o **N**am ad lictionem. Neque Pomponio. abundat primum ne-
que. sic & infra de trib. l. procuratoris. j. respon. & in au-
then. de here. & Fal. §. inordinatum. colla. j. Accursius.

Sheres.] **CASVS.** Testator instituit duos heredes: vnum sim-
pliciter: alius autem fuit institutus sub conditione expressa:

A vel erat apud hostes: & sic inerat tacita conditio, si reuersus fuerit. vel etiam non erat natus ille alius: & sic inerat tacita conditio, scilicet si nasceretur. hæc testator decepsit. heres simpliciter institutus egit contra detentores hereditatis. hic vincit. postea existit conditio: aut ille coheres reuersus est ab hostibus. quæritur utrum debeat habere commodum vi-
ctoriæ, sicut suus co-
heres, qui vicit in cau-
sa: Et dicitur quod dat-
ur electio vincenti,
utrum velit communica-
re victoriæ in to-
tum: vel cedere act. in
factum ex re iudicata
pro parte: aut facere
quod debitor respon-
deat pro sua parte, ac
si adhuc non sit con-
demnatus, secundum
quosdam. Cætera pla-
na sunt vsque ad. l. &
post item. Viuianus.

P *Et actione expertus.* Additum
contra hereditariū de-
bitorem in solidum, &
sic non iure, cū ex par-
te esset institutus tan-
tum: vt infra de bo-
pos. contra tabulas. l. j.
§. si ex tribus. & infra
de solu. l. ex parte. &
supra si pars hered. pe-
ta. l. ij. & infra de ac-
quiren. hered. si solus.
Sed argu. contra infra
de affi. lib. l. sub condi-
tione in princ. & §. j. &
de bo. pos. secundum
tabu. l. j. §. j.

q *Communicari.* & vi-
detur quod sic. nā, &c.
Accursius.

r *Ei. scilicet qui vicit.*
Accursius.

s *Electi.* Nunc re-
spondet. Sed quem di-
cit habere hanc ele-
ctionem: Respon. cum

qui erat absens, secun-
dum quosdam. Tu dic
eum qui vicit ex gene-
rali regula: vt infra de
iur. do. l. plerumque. in
fine.

t *Eam.* scilicet victo-
riam.

u *Potestatem.* exhiben-
do debitorem, qui for-
tè non comparat, &
non conueniēdo eum
iudicati, nisi pro parte
sua. alij dicunt experiū-
di, id est, vt cedat actio-
nem iudicati.

x *Personis.* de quibus
loquitur hæc lex. Cuiac. lib.
obser. c. 33. legendum

y *Silentium.* id est ne-
putat, &
gligentia, quæ depre-
hendit ex silentio: vt

infra de condic. indebi. l. iij.

z *Post victoriam.* idem esset & si ante peruenisset: vt & infra de re-
gu. iur. s. a. p. e.

a **P**omponius. Pralegata. vt sint penes ipsum rationes in quibus
debita & credita continebantur: vt supra de eden. si quis
ex argentariis. §. rationem.

b *Descripterint.* scilicet eas in exemplis. Accursius.

c *Fuerit prelegatus.* alias legatus. & facit. C. de peti. here. l. fi. Acc.

d *Prælegatus.* fuit desideratus. Azo.

e *Sunt necessaria.* modò soluit. Accursius.

Rationibus
legatis an-
deatur in eis
contenta le-
gari.

a Ab eo, cui rationes, vel seruus fuerit prælegatus: vt infra quæ-
adm. testa. ap. l. fina. & C. de diuer. rescrip. l. sancimus. Sed nonne
hoc ipso quod legat rationes, videtur etiam id legare, quod in ra-
tionibus continetur: vt infra de lega. j. seruum si. §. eum qui chi-
rographum. & supra de pact. l. Labeo? Cur ergo petunt alij ex-
hiberi, cum eorum nō
interfit? Respond. hīc
constabat cōtra, id est
quod voluerat ratio-
nē vnius esse, vel aptid
eum esse: sed iura ibi-
dem contenta essent
communia.

b Computantur. vt &
institu. de re. diui. §. pa-
uonum.

c A bestia. i. à fera.

d Euaserit. scilicet ip-
sum pecus. Accursius.

e Consumptū. vt ei non
possit auferri: vt infra
de acqui. re. do. l. Pom-
ponius. Accursius.

f V Eniunt. Cum. pon-
tur pro quando.

g Traditæ. secus in pe-
ti. here. vt. §. de peti. he-
re. l. & nō tantum. §. j.

h Temprædia. superfi-
ciaria. facit. j. de su-
perfici. l. j. §. quia autem
etiam. Accursius.

E T post item.] CA-
SSVS clarus est vsq; ad. §. res quæ. [R E S
Q V A E.] Testator in-
stituit duos heredes: &
fundū cuidam sub cō-
ditione legavit. quæritur,
an possit interim in hoc iudicium venire, vt adiudicetur alteri ex hereditate? Et dicit quod sic: & quādo extitit conditio, aufer-
tur ei cui adiudicatus erat: & dabitur legato-
rio. Si verò defecerit: ad eos reuertitur, à qui-
bus fuit relicitus. idem in statulibero. Viuia.

i Hereditatis est. vt &
§. de vsufruc. l. si fur. &
de rei vind. l. nō ideo.
& j. ad Sila. l. j. §. serui
appellatione. & argu.
infra de verbo. signifi.
l. cedere. & C. de cadu.
tollen. §. s. in autem. Ac-
cursius.

k Adiudicari potest. sci-
licet à iudice vni ex her-
ebus: vt interim pē-
dente cōditione percipi-
at fructus: & aliquid in pecunia coheredib
præster. Et tenet hæc
adiudicatio, & etiam alienatio: quia necessari-
o fit: vt infra. e. l. si pi-
gnori. voluntariæ autē
non posset fieri: vt. C.

communia de lega. l. finali. §. pen. Vel dic adiudicationem hīc
factam ab ipso testatore: quod non placet. Accursius.

l Reuertatur. quantum ad commodum. Vel propriè, prout con-
uenit inter omnes in diuisione. Accursius.

m Conditione. post finitum iudicium. Sed quid si pendente eo iu-
dicio? subiicit infra. l. prox.

n A Lienationes. Interdicta sunt. vt. C. de liti. l. ij. quinimò & post
controversiam motam: vt supra de petit. heredi. l. diuus.
ff. Vetus.

& l. item veniunt. §. petitam. secus in communi diu. vel alio sin-
gulari iudicio: vt. C. co muni diu. l. j. in fi. ante controuersiam
autem motam semper potest fieri: vt &. C. de donat. l. portionē.
nisi fiat causa mirandi iudicij: vt. §. de alie. iudi. l. j. Accursius.

o Necessariam, vt si sub conditione legavit testator quæ existit

pēdente causa: vt. §. l.
prox. §. fi. & argu. j. de
fun. do. l. j. Accursius.

* heredita-
tis.

P Sed si vsufracio. Cō-
testatam. in iudi-
cio fami. ercif. Accur.

q Et postea. id est post
litis contestationem.
Accursius.

r subducit. vt & infra
de fun. do. si fundus. &
j. titu. j. l. j. Et not. hīc
mirabile, quod in hac
actiōne verit id quod
à neutro possidetur: vt

Fami. ercif.
iudicio ve-
nit quod à
neutro pos-
sideretur.

& j. titu. j. l. penulti. &
j. eo. l. heredes. §. qua-
ntum. & l. item Labeo.
§. fin. & l. seq. Sed vide-
tur etiam si non fuerit
completa vsufracio, ta-
mē res de iudicio sub-
ducatur: vt infra eod. l.
heredes. §. quod pro
emptore. quæ est con-
tra. Solu. vt ibi.

f Quaritur: vtputa. Hēc
est Pisana litera, vtputa,
&c. Sed communis
est, vt si fundus fuerit.

Item quidam habent,
heredibus, & tūc sub-
audi, etiā: quasi dicat,
non solum defuncto,
sed etiā heredibus: &
ita heredes alium habe-
bunt vsufructum: vt
infra de verborū obli-
gationi. stipulatio ista.
§. si quis. Secus si he-
redi tantum relinquitur:
quia tunc non ve-
niret hoc iudicio: vt. j.
eodē. heredes. §. quod
pro emptore. sicut nec
in petitione hereditatis:
vt supra de petitio-
ne heredit. l. quod si in
diem. §. non solum. A-
lij pro Pisana litera tā-
tum habent, ab heredi-
bus, & tūc plāna est.
Accursius.

E T puto. Morem eis.
vt. j. tit. j. l. com-
muni diu. §. cum de v-
sufruct. & l. itē quam-
uis. §. j. Accursius.

u Cautionib. vt nō
impeditur vti ille cti
fuerit adiudicatus: vt
& supra de vsufruc. l. si
cuius. §. sed & si inter.

x Julianus ait. aliás. §.
& aliás. l. si alij.

y Non cōmunicari. imō
videtur quod sic: vt. §.
adeo. §. præ-

* Flo. ci

terea. j. de
acqu. re. do-
mi. & §. præ-

de ter. diu.
duriusculū
enim est il-
luit. L. R. re-
gē sic. Flor.
Cont.

videndum sit,
attulit: vt. l.
de

de vsufruct. accre. l. item. §. non solūm. quæ est contra. Solut. ibi
verba in sua significacione retinetur: & ambo in vusufructu con-
currūt: quia & hoc testator exp̄esse velle potuit: at hīc si propriè
accipiat, nulla erit sententia: quia hoc ei cōmissum nō est vt cō-
municet, sed vt diuidat: vt. j. de te. eo. l. qui neq; in fi. secūdū Az.

z Poteſt. secus in aliis seruitutibus: vt supra de seruitutibus. l.
seruitutes. Azo.

aa Illuit. id est per alluvionem accretuit.

nn

a Venit. & sic crescit iudicium, sicut & crescit pignus: vt. j. de pign. l. si fundus. in principio.

b In vsumfructum. scilicet hereditarium.

c Veniunt. vt & infra eo. heredes. §. non tantum. &. j. titu. j. si quis putans. §. j.

d Quasi heres fecerit. id est cum heres esset. vt hinc. & infra de hered. vel act. ven. l. si ex pluribus.

e si viuo. fecus si mortuo ante aditam hereditatem: vt infra eo. l. heredes. §. si filius. & l. qui erat. & l. ite. §. fructus. quae sunt contra. vel in. §. si filius. expone vt ibi.

f Denique. alias lex. & alias non. Accursius.

g Lega Aquil. vt & c. s. ad leg. Aquil. qui tabulas. Accursius.

h Non minus. vt argu. infra titu. j. l. iij. Accursius.

i Item si seruus hereditarius. fecus in herede surripiente, vel seruo proprio vnius heredū: quia tunc bene locum habet noxalis: vt infra eodem l. si quid contēdis. §. dolus. & argu. supra ea. l. §. proxi. Accursius.

k Surripuerit. idem in contractu: vt socij inter se de peculio non agant: vt infra de pecu. hinc queritur. §. finali. & l. nā. & infra de fur. si seruus communis. Accursius.

l Cessare. vt & supra de noxa. l. cum seruus. & infra de ser. cor. l. vt tantum. §. j.

m D Amno commissio. scilicet post aditā hereditatem. Nā si ante damnū detur, utlis fortè dabitur: vt supra de noxa. l. si seruus communis. in fin. Azo. & facit ad. l. supra de petitione heredita. item veniunt. §. cum prædiximus. Accursius.

n H Is consequenter. Legatus. sine no minis adiectione. Accursius.

o Denuntiauerint. maxime. Nam idem & si non denuntiauerint. & facit ad inferius respō. C. de dona. inter vir. & vxor. l. si maritus. Accursius.

^t Bal. in l. cū **p** suorum. testatoris. hereditas. C. **q** Non pertinere. Sed de his qui. vt nonne amittit portio-

venit^a in hoc iudicium. Sed & si dolo vel culpa quid in vsumfructum^b ab uno ex heredibus factum sit, hoc quoque in iudicium venire Pomponius ait. Nam & omnia quae quis in hereditate dolo aut culpa fecerit, in iudicium familiæ erciscundæ veniunt,^c sic tamen, si quasi heres fecerit.^d Et ideo si viuo^e testatore unus ex heredibus pecuniam sustulerit, in familiæ erciscundæ iudicium ea non venit: quia tunc nondum heres erat. Vbi autem quasi heres fecit: et si aliam præterea quis actionem habeat, tamen teneri eum familiæ erciscundæ iudicio Julianus scribit.

Denique^f ait, si unus ex heredibus rationes hereditarias deleuerit vel interleuerit, teneri quidem lege Aquilia^g quasi corpperit: non minus^h autem etiam familiæ erciscundæ iudicio.

Item si seruus hereditariusⁱ propriam rem heredū unius surripuerit,^k Ofilius ait esse familiæ erciscundæ actionem, & communī diuidendo: furtique actionem cessare:^l quare agentem familiæ erciscundæ iudicio consecutum, vt aut ei seruus adiudicetur, aut litis æstimatio in simplum offeratur.

xvii. GAIUS libro septimo ad Edictum Provinciale.

D Amno commissio^m ab uno herede, conueniens est dicere simpli habendam æstimationem in familiæ erciscundæ iudicio.

Contra agentem familiæ erciscundæ, nō potest obiici quod hereditas pertineat ad fiscum: quia ipse est indignus per coheredem. Bartolus.

xviii. VLPIANVS libro nono-decimo ad Edictum.

H Is consequenter Julianus ait: Si ex pluribus heredibus unus seruus sit generaliter per optionem legatus,ⁿ & heredes Stichum tabulas hereditarias interleuisse dicāt vel corrupisse, & propter hoc renuntiauerint^o ne optaretur seruus, deinde optatus vindicetur: poterunt, si eis vindicetur, dolim exceptione vti, & de seruo quæstionem habere.

Heres dignus coheredi indigo co quod non vindicauit necem defuncti, non potest de hoc opponere, nec impedire iudicium diuisorium motum. Baldus.

Sed an^t in familiæ erciscundæ iudicium de morte testatoris, vel de morte vxoris, liberorumque

suorum^p habebunt quæstionem heredes, queritur. Et rectissime Pomponius ait haec ad diuisiōnem rerum hereditariarum non pertinere.^q Idem querit, si quis testamento cauerit, vt seruus exportandus veneat, officio familiæ erciscundæ iudicis contineri, vt voluntas defuncti non intercidat.^r Sed & cum monumentum iussit testator fieri, familiæ erciscundæ agent^s vt fiat. Idem tamen tentat, quia heredum interest, quos ius monumenti sequitur, præscriptis verbis^t posse eos experiri vt monumentum fiat. Sumptuum quos unus ex heredibus bona fide fecerit, vsuras quoque consequi potest^u à coherede ex die moræ, secundum rescriptum imperatorū Seueri & Antonini.

Nota, libellū ago vt soluas terrio: quia mea interest. Baldus.

Celsus etiam illud eleganter adiicit, coheredem, & si non soluit, habere familiæ erciscundæ iudicium, vt cogatur coheres soluere, cum alias non sit liberatus rem creditor, nisi insolidum ei satisfiat.^x Si filius familias patri heres pro parte extitser, & à creditoribus peculiaribus conueniret: cum paratus sit soluere id omne quod debetur, per doli exceptionem consequetur à creditoribus mandari sibi actiones,^y sed etiam familiæ erciscundæ iudicium cum coheredibus habebit.

Cum unus ex heredibus legatum exsoluit ei qui missus fuerat in possessionem legatorum seruandorum causa: putat Papinianus (& verum est) familiæ erciscundæ iudicium ei competere aduersus coheredes:

quia non alias discederet legarius à possessione quam vice pignoris erat consecutus, quā si totum ei legatum fuisset exsolutum. Sed & si quis Titio debitum soluerit ne pignus veniret, Neratius scribit familiæ erciscundæ iudicium eum posse experiri.

xix. GAIUS libro septimo ad Edictum Provinciale.

I Tem ex diuerso similiter propicere iudex debet, vt quod unus ex heredibus ex re hereditaria percepit, stipulatūs est, non ad eius solius^z lucrum pertineat. quae ita^b scilicet consequetur iudex, si aut reputaciones inter eos fecerit: aut si curauerit cautiones interponi, quibus inter eos communicentur^c commoda & incommoda.

nem suā is qui vel in- indi. dicit hic terfecit, vel ab alio in- esse calū fin- terfectam non vindic- gu. quem re- fert in suis fact. fol. 106. bus vt indig. l. j. & in- fin. 46. de cu- fra de his qui. vt indig. ius text vero & nouo in- tellectu dici- tur hic in. interpretata. Bolog.

* Agetur. Agit. sed per sententiam Quod si he- redes se- applicatur fisco: vt in- fra de vulga. substitu. mutuū non cogant, pon- tificali aucto- & Cod. de his quib. vt ritate cōpel- indig. l. hereditas. Er- lūtū ad ob- sequium su- premū volū- tatis. l. her- ditas. §. de pe- tit. hered.

f Familiæ erciscundæ. Imò videtur cessare: vt supra de petitio. he- redit. l. hereditas. quae est contra. Solut. ibi v- nus erat heres: vt argu. j. de an. lega. l. Quintus. §. Pomponius. Ac- cursius.

t Præscriptis verbis. ex illo articulo, do vt fa- cias: quae videtur esse inter testatorem & he- redem. sed hoc non vi- detur: quia verba &c. vt infra de verborum significationib. l. ver- ba. Sed respon. hinc nō esse contractum, sed quasi cōtractum, pro- pter iuris necessitatē: vt argu. infra eodem. si filia. §. si pater. & insti- tution. de obliga. quae ex quasi contra. naſ. §. idem iuris.

u Consequi potest. & sic veniūt personales pre- stationes: vt infra eod. Labeo. §. familiæ. Ac- cursius.

x Satisfiat. vt infra eo. heredes. §. idem iuris. in fin. §.

y Actiones. vt infra de pecun. l. quæsitum. §. j.

z Sed & si familiæ er- ciscundæ. vt & infra de condictio. indebiti. l. frater à fratre. Accur.

a **I** Tem ex diuerso. So- lius. alias solidū.

b Qua ita. scilicet vt unus totum commo- dum non habeat: & alter totū incommo- dum non patiatur: vt supra de noxa. l. si in re communi. in fine. j. re- spon.

c Communicentur. pro diuiso

diuisio vnoquoque scilicet portionem suam soluente. nec enim per hanc actionem communicatur quid pro indiuiso: sed indiuisum diuiditur: vt supra.l.ij.Azo.

a *S* 1 filia. Coheredum. stipulantum.

b *S* Recuperasset. ipsa tatum, nō etiā de herede eius dictū est. Acc.

c Nō potuit. quae est vt dos ab ea vel etiam à suis heredibus cōferatur: vel tāto minus de hereditate accipiatur: vt. C. de col. I. dotis quidē. & facit supra de offi. præfi. l. illicitas. §. veritas.

d *P* rincipere. vt & infra ea.l. §. idem scribit. & §. Neratius.

e *P* rincipiet. vt & supra eo.l. his consequenter. §. si filius. Accursius.

f *I*nstitutus. idē & si exheredatus: vt &. j. de dot. prælega.l.j. §. Cel-

† ip̄tioræ sti pulsationis, g *P* rincipiet. propter ratione sequitur: vt 1.56. §. ij. de &. j. de col. bo. l. iij. §. iur. dot. l.2. emancipati. & C. eo. l. vxor. & infra eo. si maritus. in fi. & l. fundus qui. in prin.

h *S* uftinet. vt infra de iur. dot. si is qui. §. ibi.

i *C* omeniri. ab uxore, vel eius parte. Accur.

k *E*t stipulatus est. alias mulieri donare videatur: vt &. C. de rei vxo. ac. §. accedit.

l *P* atri datam. vt &. j. ad. l. Fal. si dos socero.

m *T* amdiu. i. intātum. Accursius.

n *P* atitur. nā & sic teneretur pater: vt. j. sol. mat. si cum dote. §. nūc transgrediamur. Acc.

o *I*n rem. vel quatenus est iussum, vel ratū habitum. Accursius.

p *D* onationem. sed cū causa collatā. i. vt soluat creditoribus: & ideo agitur præscriptis verbis: vt. C. de donat. l. cum res. Azo. & hīc subiicit. Accur.

q *H* ereditariis. pro quibus solis tenētur: vt. j. de heredi. insti. l. ex facto, licet vnu sit grauatus: vt infra de leg. j. seruo legato. §. si testator. nisi in casu, vt quando animo compensandi dotem ab vno heredum legatam reliquit maritus vxori. nam si malit dotem, eum eligit heredem, qui fuit legato grauatus: nisi in id quod esset maius legatum: vt infra de lega. i. j. cum ab vno. in princip.

r *D* iuisa sint. alioquin ageretur fami. ercif. & nihilominus præscriptis verbis.

s Non potest. imò pluries: vt. C. eo. l. j. quē est contra. Solu. ibi fuit prima diuisio sine iudice, ideo non impedit aliam fieri cum iudice. Sed quae est ratio, quod non pluries? Respond. secundum Ioan. quia omnia veniunt in prima petitione. Sed si hoc est: ergo & si alia actione agat, ob except. rei iudi. vt infra de except. rei iudi. l. iiij. & v. quod hīc negatur. vnde adhuc remanet quæstio. Item plus auger quæstionem: quia pe. here. quae est vniuersalis, pluries intenditur: quare ergo non hæc? Respon. quia hæc est vniuersalis natura, & habilitate, & necessitate, & effectu. nā pro vna re vel quibusdam intentari non potest: vt. j. eo. l. fundus mihi. Cum ergo semel sit dictatum, non intentatur postea: quia nec pro eis qui remanserūt, potest agi: vt pote certis rebus;

ff. Verus.

A cū vniuersitas sit diuisa: nec pro primis, quia semel diuisa sunt, vel adiudicata. at pe. here. natura est vniuersalis: sed non effectu semper, quia pro vna re intenditur: & ideo pluries intēditur. sed si actum sit primo fa. er. & postea pro quibusdam indiuisis age- re velit cōmuni diui. potest: quia pro istis specialiter non potuit agi iudicio fa. erc. & li- cet pro his & pro aliis actū sit vniuersaliter, nō tamē prosecut⁹ est efficaciter actionē fa. erc. in istis. Vnde non ob. excep. si agatur cōmuni di. vt ar. C. de iu- di. l. licet. secūdū Azo.

t *C* ognita. s. ratione æ- tatis: ar. j. e. in. l. fi. Sed non est bonū arg. quia ibi facta fuit diuisio si- ne iudice. satis tamē ra- tio est bona: nā minor cōtra sentētiā restitu- tur: & etiā maior quā- doq.; vt. s. de iudi. l. si prætor. Vel dic ex cau- sa hīc agi fa. erc. p per- sonalibus præstationi- bus faciēdis pro rebus diuisis: pro aliis præsta- tionibus que peteren- tur pro indiuisis, age- retur in factū: vt arg. j. de relig. at si quis. §. La- beo. Azo. Itē propter quasdā alias præstatio- nes agitur præscri. ver- bis: vt. s. §. proxi. Item quādoq; fa. er. vt. s. eo. his cōsequēter. §. sum- ptuū. & j. eo. l. item. §. fa. erc. Azo. & facit. j. ti. j. l. iiij. §. j. Accur.

s i vni. J. C. A. S. V. Te- stator instituit tres he- redes: & vni iniunxit vt solueret æs alienū: & hoc fecit nō legādo creditoribus, quibus nihil plus debetur, q̄ si non esset heres grauatus. Et dicitur hīc q̄ he- res grauatus compelli- tur onus susceptū im- plere. Item dicit: cum iudex diuidicet, faciet subire onus: ita tamen quod quarta suæ insti- tutionis sibi referue- tur. [IDEM SCRIBIT.] Si pater cōsentit, filius suscipit, alias non.

* In vulgā ed. est lex Si vni.

D Familiæ erciscundæ iudicium amplius quam semel agi non po- test, nisi causa cognita. Quod si quædam res indiuisæ relictæ sunt, communi diuidundo de eis agi potest. Papinianus ait, si vni ex heredibus onus æris alieni iniungitur citra speciem legati, officio iudicis familiæ erciscundæ cognoscentis suscipere eum id oportere: sed nō vltra do- drantem portionis suæ, vt qua- drantem illibatum habeat. In- demnes igitur coheredes suos præstare cauebit.

Onera quae filius patris desti- natione suscepit, efficiunt ne per- cipiatur id quod eo nomine de- betur. Baldus.

[N E R A T I V S.] Plana sunt vsque ad. §. idē Papinianus. [I D E M P A P I N I A N V S.] Testator qui. x. in dotem ab vxore habuit, in- stituit duos heredes, & mulieri legauit fundum loco dotis: & si nolle fundum, vnu ex here. onerauit de dote reddēda. si mulier eligat fundū, expeditum est. quod si mulier dote eligat: & vtrūque heredē cōueniat: oneratus debet aliū defendere. fundus qui remanet electa dote, debet esse illius onerati totus: si nihil aliud testator dixit. [I D E M.] Si testator duobus heredibus institutis iussit seruum esse liberum si daret. c. vni ex here. quando factum est: an heres hoc teneatur communicare in familiæ erciscundæ, vel communi diui. Dicit quod non: quasi sint ei prælegata. Viu.

u Si vni, alias. l. si vni, & alias. §. Papinianus.

x Citra speciem. i. nō legauit expressim liberationē coheredibus. Vel dic citra speciem legati: quia ei quē onerat, nō relinquit legatum, secundū Io. Tu dic secundū Azo. citra speciem legati: quia non reliquit ita vt creditoribus auctio competet: vt. j. de lega. j. seruo legato. §. si testator. & ideo dubitabatur an Falci. locū ha- beret? Et dic quod sic. vt. j. de lega. i. j. l. cum ab vno. & coheredes agunt: vt. d. l. seruo legato. §. si testator. & j. de leg. iij. fideicom- missa. §. interdū. & j. de here. inst. l. ex facto proponebatur. Acc. nn. ij

a Obligatus est. quia promisit pro habenda dignitate: vt infra de col. bo. l. j. sed an id quod. vel aliis modis: vt infra ad munic. l. ij. §. j. Accursius.

b Fuit. quasi fideiussor est filij pater consentiendo: vt infra ad municip. l. quotiens. in principio.

c Neratius autem respodit.

scilicet in illa quæstio-
ne, in qua proponeba-
tur eum qui &c. Azo.

a τινος ἀρχην
τινος γενεσι-
τινος intelligi-
git, agono-
thetæ mun-
de quo Alc.
lib. i. Parerg.
cap. 22.
* obligatus

d Αγανοθείαν
τινος γενεσι-
τινος est
publici muneris.

e suscepturnum. cum ef-
fer iam electus. alias se-
cus: vt. j. de muner. &
hono. l. & si filiu. Acc.

f Professum esse. ex hac

professione vel cōsen-
su adhibito in electio-
ne filij. pater vt fideiussor

obligatur: vt. j. ad

munic. l. quoties. qua-
re vnumquemq; here-
dem pro parte heredi-

taria reliquit obliga-
tum. Azo. vt. j. de mu-
ne. & hono. l. & si fi-

lium. Accursius.

g Fungeretur. scilicet fi-
lius. præcedebat enim

electio professionem:

em. i. id eū. vt infra de cōdi. &

de mon. l. Publius. Accur-

repi.

h Mortuum esse. scilicet

patrem. Azo.

i Venire. hoc propter

patris professionem. al-

lias non tenentur co-

heredes: vt. j. eod. l. ex

parte. §. filius. quæ est

contra. & ad munic. l.

Lucius. §. idem respon-

heredes. Sic ergo præ-

cipuum erit filij. quod

suę dignitatis caufa est

datum: vt hīc. &. j. de

coll. bo. l. j. §. sed an id

quod dignitatis. & su-

pra ea. l. §. proxi. Acc.

k Alterum. scilicet

primum. Azo.

l Coheredem esse. scilicet

secundū. nam aget cō-

tra primū. vt defendar-

tu: vt hīc. &. j. de lib.

leg. non solū. §. sed si

duobus. &. j. de leg. ij.

cum ab vno. Accur-

m sed & legata. scili-

cet relicta mulieri pro

dote.

n Electa. scilicet à mu-

liiere.

o Retinentur. ab here-

dibus.

p Coheredis. scilicet se-

cundi.

q Debito. l. dotis.

r Non oportet. Imò vi-

detur quod sic: vt infra

de ali. & ciba. le. l. pe-

cunia. quæ est contra.

Solu. ibi non vt heres,

sed vt minister vel cō-

missarius est grauatus: at hīc vt heres: ideoque commodo non

priuatur. Accursius.

s Videlicet. sic oportet. Ioa.

t Suscepturnum. scilicet ex voluntate testantis. Ioa.

u Legatum. quia is debet habere commodum, qui grauatus est

in onere: vt instit. pro socio. §. illud.

x Conditionis. sicut enim imposita conditio si daret vni ex here-

bus: vnde videtur ei prælegatum.

A vnde videtur ei prælegatum.

v De peculio. quod ei licet: vt infra de condic. tāu. da. dedi. §. fi. & infra de statulib. l. ij. §. j.

z Debere. quia licet fuerit hereditarium: & quis acceperit tan-
quam heres pro sua parte: vt. j. ad. l. Falcid. id autem quod. &. j.

de do. cau. mor. l. quod

statu. &. s. de peti. her.

etiam. §. idem erit dicē-

dum. in fin. §. quæ sunt

contra. tamen non ve-

nit in act. fam. erc. quia

no videt voluisse testa-

tor id cōmunicari. Ac.

I Dē est in cōmuni diui-

dūdo. si dictatū fue-

rit famil. erc. vt. s. præ-

dicta non veniant.

b Tem Labeo. Thesaurū.

I Impropiè pon-

itur: vt. j. de acq. re. do.

t Itē fami-

l. nūquā. §. thesaurus.

c Partitus st. & sic so-

lā suam partem habet.

& ita est contra. j. e. l.

Lucius. Sol. hīc de iure

stricto, ibi de æquita-

te, secundum quosdā.

Vel hīc pecunia cōmu-

nis erat: ibi pretiū nun-

quā fuit cōmune. Acc.

d Pluribus. non tamen

omnibus. Azo. quia sic

non diuidetur.

e A signet. scilicet iu-

dex. & hoc casu etiam

omnibus: quia diuidit.

f Diuisum. à testatore:

vt differat à præcedēti

respon. ibi, vel si &c.

g Diuisione. à testatore

factā inter coheredes.

h Seruum faciat. vt &

j. tit. j. commu. diui. §.

j. & l. vt fundus.

i si pure. quia non di-

xit faluo: quod. j. dicā.

k Adiudicando. eūdē

fundū. & tūc est ratio.

Vel dic aliū fundū. &

dic ex interuallo: argu.

* Fil. Npr. contra. j. si cer. pe. l. le-

stationes. Etā est ī auditorio. Ac.

l Non poterit. vt. j. dere

iudi. l. quod iussit. in fi.

m Praestationibus. vt &

s. e. l. his consequēter.

t Flor. quid enim.

§. sumptuū. & l. itē ex

diuerso. Accursius.

n Quæ sunt. id est pro-

pter quæ competunt.

o Putat. Mārcellus.

p Praestationes. percep-

tas antequam res es-

set capta ab hostibus.

q Ropter spē postlimi-

ny. quæ est magni

effectus. nā patronusa-

pad hostes ipedit filiū

suū petere bo. pos. i. bo

nis liberti propter spē

revertendi, quæ est de

ipso: vt. j. de bo. lib. si

necessē. §. si deportat°.

r Cū cautione. scilicet tali, vt si non reuertatur ab hostibus, redda-

tur pecunia ei cui fuit res adiudicata, nisi tantum &c. tunc enim

nihil redditur, quasi spes empta fuerit: vt &. j. de act. emp. si ia-

ctum. &. j. de here. vel ac. ven. nam hoc modo.

s Reuerti. vt &. j. de interro. act. l. si seruus ab hostibus.

t Ed & eius. Consentio. vt infra titu. j. l. in summa.

u Familia & erciscundæ iudicium. vtile.

xxi. P A V L V S libro vicensimo-
tertio ad Edictum.

I Dem & in communi diuidun-
do. *

xxii. V L P I A N V S libro nono-
decimo ad Edictum.

I Tem Labeo scribit, si vnu he-
redum thenſaurum^b relictum
à testatore effodit, familiæ erci-
scundæ iudicio eum teneri, & si
cū extraneo conscio partitus sit.^c

Familiæ & erciscundæ iudex ita
potest pluribus^d eandem rem
adiudicare, * si aut pluribus fue-
rit vnius rei præceptio relicta (v-
bi etiam necessitatē facere Pō-
ponius scribit, vt pluribus adiudi-
cetur) vel si certam partem v-
nicuique coheredum adsignet.^e

Sed potest etiam licitatione ad-
missa vni rem adiudicare. Sed
& regionibus diuisum^f fundum
posse adiudicare secundum diui-
sionem,^g nemo dubitauerit. Sed
etiam cum adiudicat, poterit im-
ponere aliquam seruitutem , vt
alium alij seruum faciat^h ex iis
quos adiudicat. Sed si purēⁱ alij^j
adiudicauerit fundum: alium adiudi-
cando^k amplius seruitutem
imponere non poterit.^l Familiæ
erciscundæ iudicium ex duobus
constat , id est rebus atque
præstationibus:^m quæ suntⁿ per-
sonales actiones. Papinianus de-
re quæ apud hostes est, Marcell-
lum reprehendit, quod non pu-
tat^o impræstationes^p eius rei
venire in familiæ erciscundæ iu-
dicium quæ apud hostes est.
Quod^q enim impedimentum est
rei præstationem venire, cum &
ipsa veniat

xxiii. P A V L V S libro vicensimo-
tertio ad Edictum.

P Ropter spē postlimij^q?
scilicet cum cautione: quia
possunt non reuerti: s. nisi si tantū
estimatus sit dubius eventus.

xxiv. V L P I A N V S libro nono-
decimo ad Edictum.

S Ed & eius rei quæ in rebus
humanis esse desunt, veniunt
præstationes. & ego Papiniano
consentio. * Familia & erciscundæ iudicium^u & inter bonorum

r Cū cautione. scilicet tali, vt si non reuertatur ab hostibus, redda-

tur pecunia ei cui fuit res adiudicata, nisi tantum &c. tunc enim

nihil redditur, quasi spes empta fuerit: vt &. j. de act. emp. si ia-

ctum. &. j. de here. vel ac. ven. nam hoc modo.

f Reuerti. vt &. j. de interro. act. l. si seruus ab hostibus.

t Ed & eius. Consentio. vt infra titu. j. l. in summa.

u Familia & erciscundæ iudicium. vtile.

a *Hereditas pro parte aliæ cum nullo diuiderent. Accursius.*
b *Successores Trebellianos. Accursius.*
c *Locum habet. Quid autem si unus est heres, alter bo. poss. an cuiuslibet directa, an utilis datur? Respon. heredi datur directa, bon. poss. utilis, & est eadem: licet in qualitate differant: ut dicitur in nomine vñedito, vbi vñeditori directa, & emptori utilis datur. Vel dic utriq; dari utilem: vt. j. eod. l. si ex asse. secundum Azo.*

d *Heredes. Experiri.*
H *Sunt enim heredes propter fictionem legis Corn. ut infra de vulg. substit. l. lex Cornelia.*

e *Divisum. ac si cui libet certas res assignaret: vt. j. de testa. mili. si certarum. circa princi. & infra ad Trebel. l. co gi. §. sed & si miles. & C. de testa. milit. l. j. & i. j. Accursius.*

f *Per constitutiones. id est divisionem testatoris. Vel dic per constitutiones imperiales: vt C. de inoff. testa. l. fin. & de bon. qua libe. l. penult.*

g *Nominibus. vbi cef sat: vt. C. eo. l. ea.*

h *Quantum verò ad accipendum. vt infra titu. j. l. penult. & supra eo. item Labeo. §. fina. sed quantum ad agendum interest: quia distinguitur, negetur coheres, vel non: vt supra eod. l. j.*

i *Iudicium. id est actio: vt. C. eo. bona. sicut & pro pluribus societatis bus vna p. socio actio ne agi potest: vt infra pro socio. l. cum duobus. §. si plures. & hoc causa dirimendarum li tium: vt infra de actio. empt. non est nouum. Bald.*

De pluribus hereditatibus quæ inter eosdem ex diuersis causis communes sint, vnum familiæ erciscundæ iudicium i sumi potest. Si inter me & te Titiana hereditas communis sit, inter me autem & te & Titium Seiana, posse vnum k iudicium accipi in

etiones, & intentari, & competere: sed vnum dicitur iudicium, & vna instantia: quia apud vnum iudicem de utraque hereditate debet agi: vt infra de qui. re. ad eun. iu. ea. l. j. Vel dicitur vnum iudicium, id est vna actio in genere: puta familiæ erciscundæ iudicium i sumi potest. An ea stipulatio

qua b singuli heredes insolidum habet actionem, veniat in hoc iudicium, dubitatur: velut si is qui

viam, iter, actum, stipulatus erat, c

Vel dic plures esse a

ctiones, & intentari, & competere: sed vnum dicitur iudicium,

& vna instantia: quia apud vnum iudicem de utraque hereditate debet agi: vt infra de qui. re. ad eun. iu. ea. l. j. Vel dicitur v

num iudicium, id est vna actio in genere: puta familiæ erciscundæ iudicium i sumi potest. An ea stipulatio

qua b singuli heredes insolidum habet actionem, veniat in hoc iudicium, dubitatur: velut si is qui

viam, iter, actum, stipulatus erat, c

Vel dic plures esse a

ctiones, & intentari, & competere: sed vnum dicitur iudicium,

& vna instantia: quia apud vnum iudicem de utraque hereditate debet agi: vt infra de qui. re. ad eun. iu. ea. l. j. Vel dicitur v

num iudicium, id est vna actio in genere: puta familiæ erciscundæ iudicium i sumi potest. An ea stipulatio

qua b singuli heredes insolidum habet actionem, veniat in hoc iudicium, dubitatur: velut si is qui

viam, iter, actum, stipulatus erat, c

Vel dic plures esse a

ctiones, & intentari, & competere: sed vnum dicitur iudicium,

& vna instantia: quia apud vnum iudicem de utraque hereditate debet agi: vt infra de qui. re. ad eun. iu. ea. l. j. Vel dicitur v

num iudicium, id est vna actio in genere: puta familiæ erciscundæ iudicium i sumi potest. An ea stipulatio

qua b singuli heredes insolidum habet actionem, veniat in hoc iudicium, dubitatur: velut si is qui

viam, iter, actum, stipulatus erat, c

Vel dic plures esse a

ctiones, & intentari, & competere: sed vnum dicitur iudicium,

& vna instantia: quia apud vnum iudicem de utraque hereditate debet agi: vt infra de qui. re. ad eun. iu. ea. l. j. Vel dicitur v

num iudicium, id est vna actio in genere: puta familiæ erciscundæ iudicium i sumi potest. An ea stipulatio

qua b singuli heredes insolidum habet actionem, veniat in hoc iudicium, dubitatur: velut si is qui

viam, iter, actum, stipulatus erat, c

Vel dic plures esse a

ctiones, & intentari, & competere: sed vnum dicitur iudicium,

& vna instantia: quia apud vnum iudicem de utraque hereditate debet agi: vt infra de qui. re. ad eun. iu. ea. l. j. Vel dicitur v

num iudicium, id est vna actio in genere: puta familiæ erciscundæ iudicium i sumi potest. An ea stipulatio

qua b singuli heredes insolidum habet actionem, veniat in hoc iudicium, dubitatur: velut si is qui

viam, iter, actum, stipulatus erat, c

Vel dic plures esse a

ctiones, & intentari, & competere: sed vnum dicitur iudicium,

& vna instantia: quia apud vnum iudicem de utraque hereditate debet agi: vt infra de qui. re. ad eun. iu. ea. l. j. Vel dicitur v

num iudicium, id est vna actio in genere: puta familiæ erciscundæ iudicium i sumi potest. An ea stipulatio

qua b singuli heredes insolidum habet actionem, veniat in hoc iudicium, dubitatur: velut si is qui

viam, iter, actum, stipulatus erat, c

Vel dic plures esse a

ctiones, & intentari, & competere: sed vnum dicitur iudicium,

& vna instantia: quia apud vnum iudicem de utraque hereditate debet agi: vt infra de qui. re. ad eun. iu. ea. l. j. Vel dicitur v

num iudicium, id est vna actio in genere: puta familiæ erciscundæ iudicium i sumi potest. An ea stipulatio

qua b singuli heredes insolidum habet actionem, veniat in hoc iudicium, dubitatur: velut si is qui

viam, iter, actum, stipulatus erat, c

Vel dic plures esse a

ctiones, & intentari, & competere: sed vnum dicitur iudicium,

& vna instantia: quia apud vnum iudicem de utraque hereditate debet agi: vt infra de qui. re. ad eun. iu. ea. l. j. Vel dicitur v

num iudicium, id est vna actio in genere: puta familiæ erciscundæ iudicium i sumi potest. An ea stipulatio

qua b singuli heredes insolidum habet actionem, veniat in hoc iudicium, dubitatur: velut si is qui

viam, iter, actum, stipulatus erat, c

Vel dic plures esse a

ctiones, & intentari, & competere: sed vnum dicitur iudicium,

& vna instantia: quia apud vnum iudicem de utraque hereditate debet agi: vt infra de qui. re. ad eun. iu. ea. l. j. Vel dicitur v

num iudicium, id est vna actio in genere: puta familiæ erciscundæ iudicium i sumi potest. An ea stipulatio

qua b singuli heredes insolidum habet actionem, veniat in hoc iudicium, dubitatur: velut si is qui

viam, iter, actum, stipulatus erat, c

Vel dic plures esse a

ctiones, & intentari, & competere: sed vnum dicitur iudicium,

& vna instantia: quia apud vnum iudicem de utraque hereditate debet agi: vt infra de qui. re. ad eun. iu. ea. l. j. Vel dicitur v

num iudicium, id est vna actio in genere: puta familiæ erciscundæ iudicium i sumi potest. An ea stipulatio

qua b singuli heredes insolidum habet actionem, veniat in hoc iudicium, dubitatur: velut si is qui

viam, iter, actum, stipulatus erat, c

Vel dic plures esse a

ctiones, & intentari, & competere: sed vnum dicitur iudicium,

& vna instantia: quia apud vnum iudicem de utraque hereditate debet agi: vt infra de qui. re. ad eun. iu. ea. l. j. Vel dicitur v

num iudicium, id est vna actio in genere: puta familiæ erciscundæ iudicium i sumi potest. An ea stipulatio

qua b singuli heredes insolidum habet actionem, veniat in hoc iudicium, dubitatur: velut si is qui

viam, iter, actum, stipulatus erat, c

Vel dic plures esse a

ctiones, & intentari, & competere: sed vnum dicitur iudicium,

& vna instantia: quia apud vnum iudicem de utraque hereditate debet agi: vt infra de qui. re. ad eun. iu. ea. l. j. Vel dicitur v

num iudicium, id est vna actio in genere: puta familiæ erciscundæ iudicium i sumi potest. An ea stipulatio

qua b singuli heredes insolidum habet actionem, veniat in hoc iudicium, dubitatur: velut si is qui

viam, iter, actum, stipulatus erat, c

Vel dic plures esse a

ctiones, & intentari, & competere: sed vnum dicitur iudicium,

& vna instantia: quia apud vnum iudicem de utraque hereditate debet agi: vt infra de qui. re. ad eun. iu. ea. l. j. Vel dicitur v

num iudicium, id est vna actio in genere: puta familiæ erciscundæ iudicium i sumi potest. An ea stipulatio

qua b singuli heredes insolidum habet actionem, veniat in hoc iudicium, dubitatur: velut si is qui

viam, iter, actum, stipulatus erat, c

Vel dic plures esse a

ctiones, & intentari, & competere: sed vnum dicitur iudicium,

& vna instantia: quia apud vnum iudicem de utraque hereditate debet agi: vt infra de qui. re. ad eun. iu. ea. l. j. Vel dicitur v

num iudicium, id est vna actio in genere: puta familiæ erciscundæ iudicium i sumi potest. An ea stipulatio

qua b singuli heredes insolidum habet actionem, veniat in hoc iudicium, dubitatur: velut si is qui

viam, iter, actum, stipulatus erat, c

Vel dic plures esse a

ctiones, & intentari, & competere: sed vnum dicitur iudicium,

& vna instantia: quia apud vnum iudicem de utraque hereditate debet agi: vt infra de qui. re. ad eun. iu. ea. l. j. Vel dicitur v

num iudicium, id est vna actio in genere: puta familiæ erciscundæ iudicium i sumi potest. An ea stipulatio

qua b singuli heredes insolidum habet actionem, veniat in hoc iudicium, dubitatur: velut si is qui

viam, iter, actum, stipulatus erat, c

Vel dic plures esse a

ctiones, & intentari, & competere: sed vnum dicitur iudicium,

& vna instantia: quia apud vnum iudicem de utraque hereditate debet agi: vt infra de qui. re. ad eun. iu. ea. l. j. Vel dicitur v

num iudicium, id est vna actio in genere: puta familiæ erciscundæ iudicium i sumi potest. An ea stipulatio

qua b singuli heredes insolidum habet actionem, veniat in hoc iudicium, dubitatur: velut si is qui

viam, iter, actum, stipulatus erat, c

Vel dic plures esse a

ctiones, & intentari, & competere: sed vnum dicitur iudicium,

& vna instantia: quia apud vnum iudicem de utraque hereditate debet agi: vt infra de qui. re. ad eun. iu. ea. l. j. Vel dicitur v

num iudicium, id est vna actio in genere: puta familiæ erciscundæ iudicium i sumi potest. An ea stipulatio

qua b singuli heredes insolidum habet actionem, veniat in hoc iudicium, dubitatur: velut si is qui

viam, iter, actum, stipulatus erat, c

Vel dic plures esse a

ctiones, & intentari, & competere: sed vnum dicitur iudicium,

& vna instantia: quia apud vnum iudicem de utraque hereditate debet agi: vt infra de qui. re. ad eun. iu. ea. l. j. Vel dicitur v

num iudicium, id est vna actio in genere: puta familiæ erciscundæ iudicium i sumi potest. An ea stipulatio

qua b singuli heredes insolidum habet actionem, veniat in hoc iudicium, dubitatur: velut si is qui

viam, iter, actum, stipulatus erat, c

Vel dic plures esse a

ctiones, & intentari, & competere: sed vnum dicitur iudicium,

& vna instantia: quia apud vnum iudicem de utraque hereditate debet agi: vt infra de qui. re. ad eun. iu. ea. l. j. Vel dicitur v

num iudicium, id est vna actio in genere: puta familiæ erciscundæ iudicium i sumi potest. An ea stipulatio

qua b singuli heredes insolidum habet actionem, veniat in hoc iudicium, dubitatur: velut si is qui

viam, iter, actum, stipulatus erat, c

Vel dic plures esse a

ctiones, & intentari, & competere: sed vnum dicitur iudicium,

& vna instantia: quia apud vnum iudicem de utraque hereditate debet agi: vt infra de qui. re. ad eun. iu. ea. l. j. Vel dicitur v

num iudicium, id est vna actio in genere: puta familiæ erciscundæ iudicium i sumi potest. An ea stipulatio

qua b singuli heredes insolidum habet actionem, veniat in hoc iudicium, dubitatur: velut si is qui

viam, iter, actum, stipulatus erat, c

Vel dic plures esse a

ctiones, & intentari, & competere: sed vnum dicitur iudicium,

& vna instantia: quia apud vnum iudicem de utraque hereditate debet agi: vt infra de qui. re. ad eun. iu. ea. l. j. Vel dicitur v

a Decesserit pluribus relictis heredibus.

b Quia videtur quod non.

c Actionem si omnes habeant partes in fundo dominant.

d Pro parte id est propter partem hereditariam quam quilibet habet vel propriè. Accursius.

e Condemnationem ad

interesse singulorum secundum secundam: vt & s. si serui vindici loci. s. si fundus. Vel in ipsa seruitute secundū primam expositionē.

f Duret etiam fundo vni adiudicato.

g Promittere supra cōmuniā prædi. l. j. & inst. de ser. s. ideo autē contra. Solu. promittitur, non tamen est.

h Præstiterit totam.

i Idem dicendum est. s. vt prætentur cautions: nam hīc quoq; heredes tenentur insolidum. Accursius.

k Prospiciendum est. scilicet per cautions.

l Agere posse stipulator seruitute iam constituta.

m Insolidum. vt & infra de verb. obli. l. ij. s. fin. & l. seq.

n Idem iuris scilicet vt cautions prætentur.

o Sub pena. sic. C. quæres pign. ob. poss. l. fin.

p Obligatio. scilicet sorris & pœna: vt. j. eo. l. inter. s. si quis. & infra ad. l. Fal. pœnales. s. vlti. & j. de verb. obliga. l. leadem. s. j. A. zo.

q Partem suam. scilicet si à coherede fuit cessatum. & habet hoc locum in cōtractibus: vt hīc. & infra de verbor. obligationib. l. stipulation. s. fin. sed non in iudiciis: vbi quidem in solidum committitur, sed pro parte tantum: quia non est paritum: vt supra in ius vo. vt eant. l. qui duos. & supra si quis cau. si seruus. s. si plurim. secundum Ioan. sed M. semper dicebat ex æquitate obstat exceptione in parte in qua est paritum. sed secundū opinio. Ioan. nunquid creditor partem sortis solutam retinebit, & pœnam integrā petet? Respon. secundum Azo. pecuniam solutam

debere imputari in pœnā: cum non sit dictū rato manēte pacto.

r Familia erescund. iudicio. vt & j. eo. inter coheredes. s. fi. Accur.

s Idem obseruatur. l. vt cautio præstetur, & meritò: nam &c. Accur.

t Poteſt. vt. s. eo. l. is cum. s. Celsus. &. s. fi. & infra de pigne. aet. si necessariā. s. fi. vnu.

u Id. quod præstitit.

x Pro parte. scilicet hereditaria. Accursius.

y Mitteretur. impersonaliter dicit. Idem si aliquid præstitit vt de possessione tali discedatur: vt. s. eod. his consequenter. s. si cum vnu. Accursius.

z Non possunt. vt dictū est de pœna & de pignore supra. s. prox.

decesserit: * quia b talis stipulatio per legem duodecim tabularum non diuiditur: quia nec potest: sed verius est non venire eam in iudicium: sed omnibus insolidum competere actionem. c & si non præstetur via, pro parte d hereditaria condemnationem fieri oportet. Contra si promissor viæ deceſſerit pluribus heredibus institutis: nec diuiditur obligatio, nec dubium est quin duret: f quoniam viam promittere g & is potest qui fundum non habet. Igitur quia singuli insolidum tenentur, officio iudicis cautions interponi debere: vt si quis ex his conuētus litis estimationem præstiterit, h id pro parte à cæteris consequatur. Idem dicendū est i & si testator viam legauerit.

In illa quoque stipulatione prospiciendum est k coheredibus, si c testator promiserat, neque per se, neque per heredem suum fieri quo minus ire agere posse: l quoniam vno prohibente insolidum m committitur stipulatio, ne vnius factum cæteris damnosum sit.

Idem iuris n est in pecunia promissa à testatore, si sub poena o promissa sit. nam licet hæc obligatio p diuidatur per legem duodecim tabularum, tamen quia nihil prodest ad pœnam cuitandam partem suam q soluere, siue nondum soluta est pecunia, nec dies venit, prospiciendum est per cautionem, vt de indemnitate caueat per quem factum fuerit ne omnis pecunia solueretur: aut vt caueat se ei qui solidum soluerit, partem præstaturum: siue etiam soluit vnu vniuersam pecuniam quam defunctus promittit ne pœna committeretur, familia erescundæ iudicio r à coheredibus partes recipere poterit. Idem obseruatur r in pignoribus soluendis. * Nam nisi vniuersum quod debetur offeretur, iure pignus creditor vendere potest.

A & de seruo noxali: vt in isto. s. & s. si ex noxali cau. l. antepen. & supra si qua. pau. fe. di. l. j. s. si commune. Item no. quod hanc regulam intelligit Io. si velit ille experiri, qui egit aliquid ad profectum hereditatis. Secus econtra si agatur contra eū qui egit aliquid, vt quia rem hereditariā vēdidi, & habet pretium: quia tūc agitur hoc iudicio, etiā

Ea quæ non possunt pro parte expediri, veniunt in iudicio diuisorio. secus in his quæ possunt expediri pro parte. Baldus.

Si vnu t ex coheredibus noxali iudicio seruum hereditarium defenderit, & litis estimationem obtulerit, cum hoc expediret, id u pro parte x hoc iudicio consequatur. Idem est & si vnu legatorum nomine cauerit, ne in possessionem mitteretur. * Et omnino quæ pro parte expediri non possunt, z si vnu cogente necessitate fecerit, familiæ erescundæ iudicio locus est.

Nota quod in rebus propriis & communibus, quis est minus adstrictus quam alienis. Baldus.

Non tantum dolum, sed & culpam in re hereditaria præstare debet b coheres: quoniam cum coherede non contrahimus, sed incidimus in eum. Non tamen diligentiam præstare debet quam diligens paterfamilias, quoniam hic propter suam partem causam habuit gerendi: & ideo negotiorum gestorum ei actio nō competit. c talem igitur diligentiam præstare debet, quam in suis rebus. d Eadem sunt si duobus res legata sit. nam & hos coniunxit ad societatem non consensus, sed res. e Si incerto homine legato, & postea defuncto legatario, aliquis ex heredibus legatarij non consentiendo f impedierit legatum: is qui impedit, hoc iudicio cæteris quanti intersit, eorum damnabitur. Idem est si econtrario vnu ex heredibus à quibus generaliter homo legatus est quem ipsi elegerint, noluerit consentire vt præstetur quem solui omnibus expediebat: & ideo conuenti à legatario iudicio, pluris damnati fuerint. Item culpæ nomine tenetur, qui cum ante alios ipse adisset hereditatem, seruitutes prædiis hereditariis debitam

rò dic secundum Io. aut reliquit testator seruos in suo patrimonio: & tunc legatarius eligat, vt tamen non eligat auctorem, vel alium meliore: vt. j. de le. l. legato. aut nō reliquit: & tunc heres habet electionē, ne legatario eligente seruū qui in remotissimis partibus est, necesse habeat querere: vt. j. de tritico vi. & ole. le. l. tertia. j. respon. & l. iiiij. Si autem de certis incertum reliquit: aut sensit de certo, quod patet, quia proprium nomen in legādo expressit: & tunc heres habet electionē: quia cum sit vniuersalis successor, magis ei conceditur interpretari voluntatem testatoris. aut nō sensit de certo: puta legauit vnu de seruis suis: & tunc legatarij est electio: vt infra de lega. j. qui duos. & l. si quis à filio. s. si quis

Hic habemus tex. fa. cientem pro ilius questione.

Neceſſitate vel iuris: vt in predictis exēplis l. r. j. de im. supra eod. s. vel etiam pen. in reb. ipsius rei: vt. j. tit. j. l. si do. fa. vbi ip. quis putans. s. j.

Praefare debet. vt & s. eo. l. & pnto. s. sed & si. & hoc est verum, licet non sit socius, quoniam &c.

Non competit. si tale fuit negotiū quod nō potuit expediri p parte, alioquin bene agitur neg. ges. vt. j. tit. j. l. si quis putans. s. siue. Sed videtur etiā cum hoc iudicio compete re neg. ges. vt. C. de nego. ges. siue. Sed dic q in eo quod ibi datur a ctio illa nego. gesto. q iam erat intentū hoc iudicium: vel desierat esse communis: vt infra titu. j. l. j.

In suis rebus. præstat nūc tempore communio: sed in societate attēditur tempus præcedens: vt institut. pro socio. s. fin.

sed res. vt institu. de ob. ex qua. contractu. s. item si inter.

Non consentiendo. vt & C. cōmunia de leg. l. fi. & inst. de leg. s. si generaliter. Si autē quæras, cuius sit electio homine in genere legato, vel alia re: dic quod triplex est opinio. Ait enim R. quod est here to, cuius est dis electio ī principio:

sed si differat eligere, trāſfertur electio in legatariū: vt ar. s. de ser. si cui. & j. de solu. l. j. Bul. autē dixit contra, s. legatarium à principio habere electionē: cū de incertis incertū legauit testator. Tu ve-

re dic secundum Io. aut reliquit testator seruos in suo patrimonio: & tunc legatarius eligat, vt tamen non eligat auctorem, vel alium meliore: vt. j. de le. l. legato. aut nō reliquit: & tunc heres habet electionē, ne legatario eligente seruū qui in remotissimis partibus est, necesse habeat querere: vt. j. de tritico vi. & ole. le. l. tertia. j. respon. & l. iiiij. Si autem de certis incertum reliquit: aut sensit de certo, quod patet, quia proprium nomen in legādo expressit: & tunc heres habet electionē: quia cum sit vniuersalis successor, magis ei conceditur interpretari voluntatem testatoris. aut nō sensit de certo: puta legauit vnu de seruis suis: & tunc legatarij est electio: vt infra de lega. j. qui duos. & l. si quis à filio. s. si quis

g. si quis plures. &c. l. si domus. j. respon. & l. legato. **§. j.** In stipula-
tione autem hominis debitor videtur habere electionem sem-
per: vt. **§.** de pactis. l. veteribus. & infra de solu. qui decem. **§.** Sti-
chum. Azo. & instit. de act. **§.** præterea.

a. Non vtendo. nisi paucissimi dies supererant ad amittendā ser-
uitutem ipso adeunte: vt. **j.** de fun. d.o. l. si fun-
dus quem Titius.

b. Si filius. scilicet emā-
cipatus, & iussu patris,
secundum Pla. ergo idem
in suo: & idem si
sine iussu fuit: si tamen
pater erat debitor: vt
§. co. l. si filia. **§. j.** secun-
dum Azo. Item quod
hīc subiicit, viuo eo
&c. est contra. **§. eod. l.**
& puto. **§. id** quod. ibi.
Et ideo. solu. hīc de æ-
quitate speciale est in
filii: vt &. **§. eod. d. l.** si
filia. **§. si filius.**

c. In familiæ erciscundæ, a-
liás est hic. **§. in fa. erci-
scundæ.** & tunc nō est
j. alias. **§. nihil.**

d. Relinquere. cum totā
causam debeat defini-
re: vt. **§. de arb.** l. dicere.

e. De euictione. quod &
si non fecerit, tamen agi-
tur præscrip. ver. nisi
dictum est in cōtrariū:
i. vt vnuſquisque euē-
tum rei suscipiat: vt. **C.**
eo. familiæ. Idem in cō-
muni diuidendo: vt. **j.**
titu. j. item quamvis. **§.**
fi. Ot. tamen dixit, non
agi, nisi caueatur quā-
do per iudicē fit adiu-
dicatio: vt. **j.** de leg. j. si
dom. **§. de euictione.**
Et not. **j.** de act. emp. l.
Iulianus. **§. idē** Celsus.
quod non placet, secū-
dum Azo. Sed adde
quod not. infra de ver.
obliga. l. qui Romæ. **§.**
finali.

f. Si pecunia quā. hoc
verbum, quā, refertur ad genus, non ad corpus pecunia.

g. Praestanda fit. l. pro parte virili, an pro parte &c. Nam constat
valere legatum, siue sit domi pecunia legata, siue non: quia ex
venditione rerum redigetur: vt hīc, & infra de lega. ij. l. si pecu-
nia. & infra. l. prox. i.

h. Inuenta. scilicet in domo testatoris, id est pro partibus heredi-
tarii. quod enim iuris est ea inuenta, idem & ea non inuenta: vt
hīc, & infra de adimen. leg. l. pater. & continua hīc. l. prox. offi-
cio: cum ista. Accursius.

i. **O**fficio. hæc. l. cum superiori. **§.** continuatur;

k. Legata. id est prælegata.

l. In hoc. **J. CASVS.** Tres vel plures agebant ad diuisionem here-
ditatis communis: & lite inter eos contestata, pronuntiauit
iudex: sed de uno eorum nihil dixit. certè tota sententia nihil va-
let. Viuianus.

m. In omnium. imò videtur, quod etiam inter pauciores ex pluri-
bus possit: vt supra eod. l. ij. **§.** dubitandum. quā est contra. Solu.
in omnium persona sunt facienda, quā tamen interfuerant iu-
dicio, siue contestationi litis. non autem est necesse omnes ades-
se: vt ibi. vel dic vt ibi. Item nunquid de parte absentis? Respon.
ex eo quod hīc dicit, omnium, innuit quod etiam si quis est ab-
sens qui non fuit contestatus, quod sibi vel contra eum fieri de-
beat adiudicatio. & sic est contra. **j.** de re iudi. l. de uno quoque.
Sol. hoc obtinet in act. familiæ ercisc. & in aliis quā denotant cō-
munionem & societatem inter plures esse personas, vt hīc. Secus
si ego te pro boue, & Titium pro asino conuenero. si enim pro
uno feratur sententia præsente altero eorum, & altero absente:
non præiudicatur absent: vt in. l. contraria. Vel hīc non dicit
ff. Vetus.

A quod de parte absentis aliquid dicatur: nec debet dici: vt. **C.** eodem. l. coheredibus. sed de rebus dimitti potest: vt supra eod. l. si filia. **§. familiae.** prima tamen verior est. Accursius.

m. Non valere. Not. totam quæstionem debere terminari: vt su-
pra de arbit. l. dicere. & non sufficit particulariter: vt supra de posse pro
arbit. l. si cum dies. **§.** parte valere;
penultim in fin. &c. **C.** & pro parte
non.

Non valere. Not. totam quæstionem debere terminari: vt su-
pra de arbit. l. dicere. & non sufficit particulariter: vt supra de posse pro
arbit. l. si cum dies. **§.** parte valere;
penultim in fin. &c. **C.** & pro parte
non.

**xxviii. GAIUS libro septimo
ad Edictum Provinciale.**

Rem pignori creditor datam,
Si per præceptionē legauerit
testator, officio iudicis contine-
tur, vt ex communi pecunia lua-
tur: nāmque ferat is cui eo mo-
do fuerat legata.

Res pignerata defuncti venit in
diuisorio per modū adiudicatio-
nis: & ille cui hoc ius pignoris ad-
iudicatur, coheredi in parte debiti
cōdemnatur: nec eidē de indē-
nitate cauetur, sicut nec priori of-
ferenti in hypothecaria: & per illā
adiudicationē cōsequitur ius ex-
cipiendi & agendi contra debito-
rem: & est potior quā si à cohe-
rede emisset: quia totū quod pro
licitatione præstitit, petit: nisi qua-
tenus excessiſſet modū in licitan-
do. Hoc dicit hæc lex. & quia ni-
mis breuis, ideo obscura. Baldus.

**xxix. PAVLVS libro vicensimo
tertio ad Edictum.**

Si pignori res data defuncto sit,
Dicēdū est in familiæ erciscūdē
iudiciū venire; sed is cui adiudica-
bitur, ī familiæ erciscūdē iudicio
pro parte coheredi erit damnā-

hereditario: vt. **j.** titu. l. iij. **§.** hoc iudicium? Respon. quia perso-
na certæ, res non. Accursius.

n. **R**em pignori. Luatur. aliás luatur, & aliás soluatur. hīc autem
intellige, si testator sciuit obligatam: vt. **j.** de leg. j. si res. &
facit infra eo. l. si pater.

Si pignori. **J. CASVS.** Testatori erant res obligatæ pro. c. hic in-
stituit duos heredes. quæritur, an hæ res veniant in hoc iudi-
cium? Et dicit quod sic: hoc modo, vt adiudicentur vni, & ipse
alteri condemnetur in medietate debiti. Secundò dicit eum cui
datur pecunia, non teneri ad indemnitatē illi apud quem res remanet,
ex eo quod debitor aufert rem illi cui adiudicatur. Et est
hoc dupli ratione: quia nō est grauandus, qui accepit pecunia;
sic nec ille qui agit, & consequitur aestimationem litis, grauatur
vt seruet illum indemnē apud quē res remanet, contra dominum
vindicantem: nisi dominus offerat litis aestimationem. Ter-
tiò. Pone quod ille cui adiudicata est res, licitatione obtinuit rē,
vel vltra dimidiā debiti dederit alteri, vt sibi adiudicetur res,
quæritur, an agere possit aet. neg. gest. insolidum ad id quod de-
dit contra debitorem: Et dicit quod sic: quia ex quadam vtilita-
te facit: quia fortè si ad alium deuenisset, eam retinuisset. Viden-
dum tamen est, an pro bono debitoris licitatus est vltra dimidiā.
Secus enim si animosè & stultè fecisset. & pro nulla vtilita-
te debitoris. est enim idem. quod in procur. in quo inspicitur an-
bo. fid. fecisset, & vtiliter, nēcne. aliter autem, si emisset sponte à
coherede. videtur enim quod non possit repeterre vltra dimidiā
debiti: quia sponte fecit: & tamen & ibi idem, si pro vtilitate de-
bitoris fecit. Viuianus.

o. Pro parte. scilicet illa quā debetur coheredi: & pro qua co-
n. iiiij

Liberti ī ba-
nis nō sunt.

heredi erat pignus obligatum. nec enim aestimationis rei partem praestare debet: quia debitum non rei pretium estimatur: vt infra communi diui. l. communi diuidundo. §. inter eos.

^a Nec cauere debet. scilicet coheres qui accepit pecuniam: vt bona sit similitudo sequentis: quia pro eo &c. Et quod subiicit, aduersus eum, scilicet debitorem: hoc est vt repetere possit, quodmodò soluit. sed si hic creditor damnum dedisset, eius nomine teneatur debitori: melius tamen staret litera, ab eo qui pignori &c. Alij dicunt hoc intelligi de coherede, qui pecuniam dedit, vt non caueat accipienti: ne conueniatur pigneratitia. hoc non placet.

^b Quia pro eo. i. pro eo est habendum quod est datum, ac si esset praestita rei estimatio à possessore alicuius rei cōuēto hypothecaria: vel rei vindicat. quia sicut illi non cauetur nomine euictionis, ita nec huic de prāstado eum indemnem: vt hīc, & supra de rei vin. l. ex diuerso. §. petitor. &c. j. de condic. fur. l. si seruus. §. cauere. Itē sicut ille qui hypothecaria agenti prāstitit litis aestimationem, habet in eo quod soluit exceptionē, si à domino rei postea cōueniatur: ita & iste qui obtulit pecunia, habet exceptio nem, vt pignus nō red dat, nisi quod soluerit ei restituatur: vt hīc subiicit, & §. de rei vindic. l. emptor. & j. quibus modis pign. vel hypo. solu. l. si creditor. habet iste etiam actionem nego. gest. contra debitorem, cum ipso gestu gesserit debitotis negotium: vt. §. de neg. gest. soluendo. & l. fina. & hīc subiicit, contra quoque &c.

^c Obtulerit. partem pecuniae coheredi.

^d Contra. id est econtrario ad prædicta. Nam. §. dixit offerenti pecuniam non esse actionem contra eum cui est oblata, vt ei caueatur: vel ad aliud: nūne dicit esse. s. cōtra debitorem actionem offerenti: sed ad quid est hæc lex, nō aperit, sed dicit si velit totū reddere. Vnde dicunt quidam totum, scilicet pignus. q. d. si agat hypothecaria pro toto pignore, potest, cum à possessione ceciderit: & pro vtrisque pecunia exoluenda: vt infra qui po. in pig. ha. l. si prior. §. sciendū. & de distra. pig. cum seruus. & C. de pig. l. in summa. maximè quia & is coheres, qui habebat hypothecariam, videtur eam cedere per adiudicationem: & ad cessionem etiam expressam compellendus est hoc iudicio. Sed an personali cedat cedendo hypothecariam? nam illud est certum, personali cessa, & hypothecariam transire: vt. C. de acti. & oblig. l. si à creditore. & l. si in solutum? Sed econtra fortè non est idem: videtur tamen, vt etiam personalis transeat propter adiudicationem: vt. C. de anna. excep. l. si. & secundum hoc ad id quod dicit, totum reddere &c. est similis ratio. j. qui po. in pig. ha. l. j. ibi, nec probè &c. Alij sic exponunt: totum reddere velit, scilicet debitorem, quod ei debetur ex sua persona. & quod soluit coheredi: & etiam plus, si plus dedit. sed qua proposita actione contra debitorem? Respon. neg. gest. quia ipso gestu est hoc negotium debitoris: vt modò dixi ratione partis coheredis. contrariam autē pigneratitiam non habet: quia in rem conseruandam vel reficiēdam nihil est impēsum, pro quibus & similibus cōtraria pigneratitia datur: vt infra de pig. act. l. si tutor. §. contrarium. sed antiqua ex mutuo fortè.

^e Totum. etiam si vltra dimidiā dedit.

^f Alteram partem. scilicet pignoris. Azo. Et not. hanc ultimam partem intelligunt quidam etiā in alio casu quām prædicto, sci-

licit quando creditor emit à socio debitoris: vel est ei adiudicata à socio debitoris prouocāte ad diuisionem: quod fieri potest: vt infra communi diui. l. communi diuidundo. §. fi. Et inter istos duos casus fit hic differentia. Vel dic, quod est verius, ad prædicta referri. Et dic quod creditor, idēmq; coheres, à coherede suo emit. & secundum hoc expones tribus modis.

Primo, quia vbi emit,

non experitur nisi pro

eo, quod sibi debetur

ex sua persona: sed

quando per adiudica

tionem, tunc in totum

quod fuit defuncto de

bitum: & pro toto erit

res obligata. hoc non

valet: quia & vbi emit,

habet exceptionē pro

eo. quod ei ex alterius

persona debetur: vt su

pra, de rei vindicatio

l. emptor. &. C. de pig.

act. l. in summa. Secū-

do dic, non idem quia

cum emit rem, id est

ius quod est in re, pro

eo solo agitur, & res

est obligata, quod de

functo fuit debitū. sed

vbi adiudicatione fa-

cta soluit, etiam vltra

quam debetur coheredi,

totum repetit: nisi

in immensum excedat,

quod pro animositate

solutum est: quod iude

xceptis

etiam debetur coheredi,

totum repetit: nisi

in immensum excedat,

quod pro animositate

solutum est: quod iude

rebus, & c. cuiusque

Seruuus.] **C A S V S.** Seruum tibi obligauit: decessi duobus heredibus institutis. vnu de sua pecunia tibi soluit: & sic luit seruum. an partem ab alio recuperare possit, licet seruuus decedat? Et respon. quod sic. Viuianus.

a Durat. vt iubeat partem pecuniae præstare ei qui luit. sic & j. tit. j.l. sed postquam. Accursius.

Quæ.] **C A S V S.** Paterfamilias duos habens filios, bona omnia quæ in Italia habebat, diuisit inter eos: vni duas partes, alij tertiam assignando. erat autem quædam res testatoris in prouincia, de quibus nihil dixit. Certè istæ diuidentur eo modo ut aliae, nisi res istæ vni eorum tātum fuerint assignatae: vel nisi forte erant accessoriae. Viuianus.

b Filios. primò inæqualiter instituit: & postea assignauit alia vni, & alia alij: & quædā nulli. **c** Post datas. id est assignatas vnicuique à testatore, & sic legitur cū præcedēti. vel post datas actiones vice diuisionis ex l. xij. tabu. p. hereditariis portionib. vt hīc, &. C. eodem. l. ea quæ. & sic lege cum sequenti. sed videntur pro virili, non pro hereditaria portione hīc diuidi: vt &. C. eod. l. si cogitatione. quæ est cōtra. Solu. eadem est ibi portio virilis, quæ hereditaria: quia ibi æqualiter erant ante instituti heredes. Accursius.

d In vnum. scilicet heredum. & ratione taliū rerum vni ex filiis prælegatarū si euictæ fuerint, de euictione nō agitur: vt. j. de leg. ij. l. cum pater. §. euictis. Sed aliud in alis à iudice vel inter se diuisis: vt supra eod. heredes. §. penult.

e Datas. vni heredum: vt pullus equam. Acc.

Si paterfamilias.] **C A S V S.** Paterfamilias duos habens filios, & duos fundos: quorum vnu erat obligatus prō decem, assignauit vnu fundorum vni, alium alteri. iti quidē filii æqualiter sunt heredes etiam in his fundis: verumtamen quilibet tenetur alteri assignato quasi ex causa fideicommissi. Ille ergo cui assignatum est præmium obligatum, non aliter partem quam in altero habet iure hereditario, dabit fratri, nisi frater conferat ad liberationem prædicti huic assignati. Viuianus.

f Partem. scilicet alterius. Azo. & facit supra eodem. l. rem.

g Consequatur, de communi omnium est luenda: vt. §. e. l. rem. **S**eruos.] **C A S V S.** Testator pendente conditione legati, scilicet Shoc modo, quia vni sunt adiudicati, & ille est alteri condemnatus in medietate, scilicet æstimationis seruorum, ac si legati nō fuissent: tandem ante solutam pecuniam serui dicti decesserunt: quæritur cuius periculo? Et dicit, legatarij, & etiam eius cui pecunia erat soluenda: vt amodo ei non debeat solui.

h Seruos. scilicet legatos sub conditione: vt infra innuit. Azo. & sic interim possunt venire in iudicium: vt supra eod. l. & post. §. res quæ.

i Emendi. s. specie. tunc enim esset soluenda pecunia illi cui esset conuenta: quod infra negat. secus si rem: tūc enim: scilicet si rem emisset vnu heredū, idem placuit, quod in hac diuisione hīc dicitur: vt infra de peri. & commo. rei vendi. quod si pendente.

k Diuidendi. vt conditione deficiente valeat: & tunc alteri detur pecunia pro adiudicatione.

l Tam heredi. cui erat pecunia soluēda, nam nihil habebit: nec etiā legatarius siue fideicommissarius, sicut subiicit & hoc nisi fuerit (vt dixi) dubius æstimatus euentus: vt supra eod. l. propter. Accursius.

Pomponius] **C A S V S.**

Pro filia quam habebā in potestate, fundum in dotē dedi: postea decessi, & eam cum aliis suis fratribus heredem institui. an ista filia teneatur fundum illum in dotem datū sibi conferre! fratribus suis; quæritur. Et rū. q. non: imò præcipuū habebit: & iuste retinebit. Viu.

m Pomponius Philadelphus. nomen loci est.

n In potestate. hoc faciebat quæstionē, q. erat in potestate: quia non videbatur dominiū in ea trāsisse. & ideo subdole respō. cum dicit, filiā etenim, &c. secundum Azo.

o Iustam causam. accipe respōdi, quod est infra. Accursius.

p Naturaliter. dicitur naturaliter tenere cum eorū fructibus alatur à viro: vt. C. qui po. in in pigno. ha. l. assiduis. & supra qui satisf. cog. sciendum. §. si fundus. Antequā tamen in dotem det, naturaliter & ciuiliter possidet. sicut enim est spaciele vt dō minium trāsferatur in filiā: ita & possessio. aliás enim, nisi in casu isto dotis, nec possessio trāsit: licet tenere dicātur qui sunt in potestate: vt. j. de verbo. obliga. l. stipulatio ista. §. hi secundum Azo.

q Defendi. fauore dotis: sed videtur eam conferre debere: vt. C. de colla. l. filiæ dotem. quæ est cōtra. Sol. hīc cessat collatio: quia factum fuit testamentum: nec hīc pater cauerat vt conferret. secus hodie, quia semper fit collatio, tam ex testamento, quam ab intestato: vt. C. de colla. l. j. & in auth. ex testamento.

r Vm.] **C A S V S.** Tria dicit. Primum, heres cum Titium heredem crederet, quasi cum cohore. diuisit per iudicem. statut diuisioni. Secundò, duo non coheredes diuiserunt per iudicem, credentes se cohe. idem est. Tertiò, si sine iudice facta est diuisione inter prædictos, reuocatur. Viuianus.

s iudicati. vt. &. j. man. l. fideiussor. §. in omnibus. secus si nō esset lata, licet solutio facta: vt in fi. hui. l. & C. de iur. & fac. igno. l. si post. Item secus si tantum verba interuenerunt, non autē sententia nec solutio: vt supra de pac. l. epistola.

t Condemnatum. s. coheredi. & sic est insti. de vul. substi. §. fi. Arg. tamē cōtra. est huic dicto. j. si cer. pe. si & me. in fi. Azo. Itē cōtra.

C. de iur. & fa. igno. l. si post di. Sol. ibi sine iudice facta fuit. Acc. a In altero. vt neuter soluens repeatat.

b Conditionē. s. indebiti p̄o vna dimidia. s. parte mea quā volui in eū trāsferre, & trāstuli. pro alia verò dimidia, quā putabā esse suā, dabitur cōdictio respectu possessionis, non dominij. nā cum rem meam quasi tuam trado, non transfertur dominiū: vt. j. de condic. cau. da. l. dedi. §. si quis quasi statu liber. Et p̄ hac ergo eadē dimidia datur mihi rei vind. ex quo dominiū nō transtuli. Nec ergo teneor de euictione. nā tunc non euinceret: vt. j. de euict. l. vindicātem. Et de hac euictione diximus. s. eo. heredes. §. pe. & j. de verb. oblig. qui Romæ. in fi. Accursius.

¹ Sequentia desunt in manuscr. & valgat. sed sunt Flor. nec otiolē, vt putat Alciatus lib. i. Dispunc. cap. 8.

* Vide Cu-
iac. l. 9. obser.
c. 36.

Q. Vi familie.] c. A. s. vs. Si voco te ad iudiciū quasi coheredem, vt bona diuidamus: nō ppter hoc cōfiteor te coheredem si aliās non es. Viuianus.

c. Non confitetur. scilicet eo ipso, vt sibi scilicet praejudicet, perinde ac si cōfessus esset in iure:

nisi in causa persistat usque ad sententiam: suis. allegat vt. s. l. prox. quē est cōtra. Vel non cōfitetur, si probet contrarium esse: vt. j. de confes. l. prin. C. de fa. non fatetur. Vel lis hīc croſan. Eccl. sed salua pace & reuerē tia tanti viri nulli post pōderat Bal. in fi. verbis in. l. y. probat illud ad quod eū dicitur hīc in nouis interpre. Bo- log.

L. Vcim.] c. A. s. vs. Si ego & soror mea emācipati à patre curatores habeamus, cū si mus adulti; qui curatores diuiserunt patrimonium q̄ ad gestionem: vel fecimus nobis alimenta constitui à iudice: nunc soror dicit me plus de alimētis, vel de aliis rebus, puta ex redditu prædiorum communium percepisse: antenēar sorori, queritur. Et respon. quōd non, si plus mea parte non percepī, licet soror mea minus sua parte habeat.

d. Fratres, māsculinum concepit fēmininum. nam appellatione fratris, soror continetur: vt infra de leg. iij. Lucius. §. quæsitum. & supra de pac. tres fratres. Accursius.

e. Hi. scilicet curatores.

f. Singulis. adultis.

g. Patrimonium. id est eorum bona. nec enim eorum pater defecerat. alioquin fruſtra poneret de emancipatione. Et q̄ dicit, diuiserunt: scilicet quo ad gestionem, & fructuum perceptionē: & ita pro nulla habetur in præjudiciū minorum: vt. C. de admi. tut. l. ij. nam & j. subiicit prædiorum cōmunium. vnde appetit quōd proprietatem noluerunt diuidere. Vel dic, voluerunt, sed nō potuerunt: vt. C. de admi. tut. lex quæ, secundum Azo.

h. Diuiserunt. curatores.

i. Accepisset. de redditu prædiorum.

k. Nullum. imò videtur quōd sic: vt. s. eo. itē Labeo. j. r̄n. quæ est cōtra. Sol. hīc soror parte suā cōsecuta erat: ideoque nō agit, cū frater sua portione plus nō habuit. vel ibi plus sua parte habuit: hīc non. Hoc nō valet. vel speciale hīc in pecunia: vt & illud. j. si cer. pet. nā & si. §. si secus in alio theſauro. Vel sol. vt ibi.

l. A pretore. quōd plerumque postulatur: vt. C. de ali. præ. l. fi.

E x parte.] c. A. s. vs. Si Titius me & te here. instituit. & Seius cōtra nos here. possidētes egit: & ego defendi, & absolutus fui potero tibi pro tua parte here. agéti exce. doli obiicere si soluere nolis partē sumptuū. & si omisi excep. doli, p̄ parte quā tibi tradidi, agere potero cōtra te heredem petitione hæredis. [i n t e s t a t o.] Titius in codicillis suis prædia & bona alia inter filios diuisit: adeo quod nihil fuit indiuisum: & plus etiā reliquit filio quā filiæ. nunquid cōfert filia dotem? Et r̄n. q̄ non: sed cessat collatio. Itē dicitur hīc decedere intestatus, quia nō fecit testamētū, sed codicilos: vt insti. de fideicom. hered. §. ante.

[s e r v o.] Duos scripsi heredes. seruo qui habebat. xv. an. libertate reliqui, vt esset liber post. xxx. an. non antē. Itē eidē alimenta legau. vnuſ heres p̄stitit legata. tandem deceſſit seruus. nūquid iudicio famili. ercil. cōsequetur à cohore. partē eorū que soluit seruo? Et r̄n. q̄ nō: quia nō valuit legatū: cū seruo suo dominio legauit. [F I L I V S.] C. de bon. Ego & Titi⁹ frater me⁹ auth. iudic. here poss. cōmunē habebamus. Titi⁹ assūpt⁹ in officio, debitor reipublicæ factus est. vult iste Titius ex bonis cōmuniſibus soluere. quæritur an possit? Et respon. quod nō. videtur quod possit: quia pater dū viuebat hoc fecit: tamē est secus: vt dixi.

[D I V O S.] Institui duos seruos meos here. cui libet seruum p̄legauit cum peculio: & antequam decederem seruū vni p̄legauit: p̄legatum manumisit. an peculium inter eos debeat diuidi, quæritur.

Et respō. qđ diuidi debet: non autē esse illiis cui p̄legat⁹ seruus fuit.

[P A T E R I N T E R.] In codicillis bona inter filios meos diuisi. & postea testamēto cōditō cōfirmauit codicillis illis here. in testamento institutis relinquendo. Item præcepī quōd vnuſquisque onus aeris alieni quod habet vel habuit, sustineret. vnuſ filiorum me patre præsente pecunia accepit mutuā, & creditori prædia sibi assignata obligauit. postea soluit creditori. iste filius vel creditor illa prædia distraxit. certē alter filius non tenetur ad aliquid.

m. Patiebantur. à quodam qui agebat contra omnes peti. here.

n. Et obtinuit. secus si perdiditerit: quia tūc sumptus nō repetit: vt. j. iud. sol. iam tamē. §. in hac. Sed procurator cum mādato indistinctē repetit: vt. C. man. l. & si contrariā. Quidam tamē dicūt etiam gestorem succumbentem repeteret si vtiliter cōcepit defendere, licet malus exitus sit secutus: vt supra de neg. gest. sed an vltro. §. is qui. secus si non vtiliter fuit cōceptum: vt fuit in d. l. iudicatum sol. iam tamē. §. in hac. sed prima placet.

o. Amplius. potest enim esse q̄ non: vt si prius quā cōmunē causam suscipieret, p̄ se, salario p̄misiter, & expēſas fecit, nec oportuit cum aliquid plus expendere: aliās repetit: vt hīc. & supra de neg. gest. qui aliena. §. fi. & arg. infra pro sol. l. cum duobus. §. quidam.

p. Indiuisum. quid autem si aliquid remansit indiuisum? Respon. non ceſſaret collatio: vt. C. de col. l. filiæ dotem. sed hīc præsumi tur contra, tum quia nihil remansit indiuisum: tum quia plura filio

dic. etiam sūm
trānam

filio reliquit: & hoc etiam expressit, quod ideo maiorem partem filio assignabat, quod filia dotē cōcederet: vt hīc innuit statim, & dicitur. **s**. de rei vin. l. emptor. **s**. fi. aliās autem esset cōtra quod est. C. de col. l. iij. & in auth. ex testamento.

a Cum erit. tunc petendam cum erit &c.

b Triginta. dominus: vel veri^o, scilicet seru^o.

c Mortis sua. scilicet testatoris.

d Viueret. scilicet seru^o cui libertas imposta fuerat. Accursius.

e Heres. apud quē non morabatur.

f Præstiterat. coheredi. partem enim sumptuū dabat ei: & ille retinebat seruum apud se. Accursius.

g Debita fuisse. scilicet ciuiliter, debita tamen sunt ex volūtate defuncti naturaliter: vnde of. fi. iudi. seruus alimenta petere potest: vt. **j**. de ali. lega. l. seruos. & **s**. de vſu fruct. l. dominus **s**. fina. & facit infra de ann. leg. l. seruus.

h Nō posse. scilicet à coherede, apud quē morabatur: vt. **s**. quæsiuit.

i Non potest. in dō videatur quod sic: vt. **s**. eo. si filia. **s**. Neratius, quē est contra. Solu. ibi fuerat pater professus.

k Socij effent. ex conuētione: vt. **j**. pro fo. cum duobus. **s**. Papinianus. & **s**. idem Papinianus.

l Et pater. repete, & licet.

m Funētus. quia p. eo soluit reipublicā, vel gessit quādā pro eo in magistratu. vnde pro hoc videbatur velle facere tātundē. sed nō est ita, vt hīc dicit. Accur.

n Cum peculio. scilicet prælegauit. Azo.

o Vnu^o testatore. si verò testatore mortuo, remanet prælegatur in peculio: vt infra de pecu. lega. l. tunc inutile.

p Deinde pater. scilicet deceserit.

q Ad utrosque. nā cum sit accessio, extinto principali, & accessoriū: vt. **j**. de pecu. lega. l. i. & i. & instit. de leg. **s**. si seruus. Accursius.

r Diuīsīt. scilicet in codicillis. Azo.

f Non esse præstandum. nam nō mutatur post ea volūtas: nisi expreſſe hoc dicatur: vt infra de leg. iij. l. si quis. in princip.

S I ex affe. **CASVS**. Fi deicōmissario vtile iudicium fami. ercisc. competit ad petēdum sibi relictum. Viua.

t si ex affe. idem si ex parte. & facit infra ad Trebel. l. ita tamen. **s**. si ex Treb. in fi. illius. **s**.

* Hal. Sti-
cho.

set, rectius dici ex voluntate defuncti collationem dotis cessare. Seruo * libertatem dedit, qui erat annorum quindecim, cum erit **a** annorum triginta. **b** eidem ex die mortis sua, quoad viueret, cibariorum nomine denarios denos, vestiarij denarios viginti-quinque præstari se velle significavit. quæsitum est an vtile esset cibariorum & vestiariorum legatum, cum Stichus ante libertatis tempus deceserit: & an si non est vtile, heres **c** qui præstiterat, à coherede repeterem posse apud quem morabatur. Respondi, non quidem debita fuisse: **g** sed si id quod datum est in alimenta consumptum sit: repeti non posse. **h**

Debita contracta per vnum ex fratribus communem hereditatem possidentibus, non veniunt de communi soluēda. h. d. iste nobilis. **s**. Bartolus.

Filius reipublicæ debita quæ post mortem patris contraxit, fratri suo pro parte hereditaria reputare non potest, **i** si non in omnibus socij effent: **k** licet hereditatem paternam communem haberent, & pater **l** pro altero filio in patria magistratu fūctus **m** deceſſit.

Perempto principali factō testatoris, perimitur accessorium. Bartolus.

Duos filios scripsit heredes, & certos homines vnicuique eorum prælegauit, in quibus vni Stephanum cum peculio. **n** is viuo testatore **o** manumissus deceſſit: deinde pater. **P** Quæſitum est, an id quod in peculio habuit Stephanus prius quām manumitteretur, ad utrosque filios pertineat: an verò ad eum solum cui cum peculio prælegatus fuerat. Respondi, secundum ea quæ proponerentur, ad utrosque. **P** Pater in filios diuīsīt bona, & eam **E** diuīsionem testamēto confirmavit: & cavit ut æ alienum quod vnuſquisque eorum habet siue habebit, solus sustineret. postea vnuſ ex filiis cum pecuniam mutuaretur, interuenit pater, eiūſque consensu prædia quæ filio adſignauerat, pignori data sunt. post mortem patris eadem prædia idem filius possedit, vſuras soluit.

A Rbitrum **c** familiæ erciscū-

dæ vel vnuſ petere potest. **d** Nam prouocare apud * iudicem vel vnuſ heredem posse **e** palam est. Igitur & presentibus **f** cæteris & inuitis poterit vel vnuſ arbitrum poscere.

I Sed ibi speciale, ne res non diuīenda diuīdatur. Accursius.

Nter. **CASVS**. Si ego & tu sumus heredes: nunquid possumus

A **V**ædam. **CASVS**. Ego hered. cōmuñem cū miliere habebā. agimus hoc iudicio: & iudex qui de hoc cognoscit, inter nos diuīſit libertos & alimēta. nunquid valet diuīſio? Dicitur quod sic, & videtur quod nō: quia aliud fecit quā haberet. Item videtur q̄ valeat: quia ratā videmur diuīſionē habere ſoluēdo alimēta. ſecundō eft, quia præstatio alimētorū valet: ſed liberto- rū diuīſio nō valet. **VI.**

u **E** Et alimēta. l. diuīſiſſe, & in hoc bene, ſed in libertis malè: vt hīc mulier allegat, & bene: vt. **j**. de iure pat. l. fi. & deali. le. l. iij. **s**. ſolent. Accursius.

x **N**ullo. & ita appella- uit à certo capitulo de libertis. Accursius.

y **F**ecisse, quia non ſunt in bonis.

z **N**ullam eſſe. non ergo appellatio cōfirniauit ſententiam: vt. **j**. de ap. ſi expreſſim. Sed quo- modo pro parte valer, & pro parte nō res iudicata: vt. **s**. e. l. in hoc iudicio quæ eft cōtra?

Solu. vt ibi. **t** **C**amelia **I**lita. **CASVS**. Si te pia ab Her- mōgene, vt conſtat ex l. Titiū heredes iſtituā, vlt. de iu pātro. inſcri- go: nihil Titius à te po- pio enim & test exigere: quia & ſi res ipſa oſte- tibi heredi legauit qđ dit candem alius extraneus mihi que loco uā deberet, coheres tene- ſtari. L.R.

Camelia
Sappellauerat, quod diceret eum de diuīdenda hereditate in- ter ſe & coheredem non tantum res, ſed & libertos diuīſiſſe, & alimēta **u** quæ dari testator certis libertis iuſſiſſet. nullo **x** enim iu- re id eum feciſſe. **y** Ex diuerso reſpondebatur, conſenſiſſe eos diuīſioni, & multis annis alimēta ſe- cundum diuīſionem præſtitiffe. Placuit ſtandū eſſe alimētu- rum præſtationi. Sed & illud adiecit, nullam eſſe **z** libertorum diuīſionem.

Debitum ab vno ex heredibus potest prælegari. Baldus.

XLI. POMPONIVS libro ſexto ad ſabinum.

S I lita legatum fuerit vni ex he- redibus: **Quod mihi debet. præcipi- to: officio iudicis familiæ erciscūdæ cōtinetur ne ab eo coheredes ex- igant. nam & ſi quod aliud deberet, præcipere vnuſ iuſſus fue- rit, officio iudicis actiones ei præ- ſtare debebunt pro portione co- heredis.**

Licet maior pars heredum di- ſentiat, vnuſ ſolus ad diuīſionem prouocat. Baldus.

XLII. VLPIANVS libro tri- genimo ad ſabinum.

A Rbitrum **c** familiæ erciscū- dæ vel vnuſ petere potest. **d** Nam prouocare apud * iudicem vel vnuſ heredem posse **e** palam est. Igitur & presentibus **f** cæteris & inuitis poterit vel vnuſ arbitrum poscere.

Praſentibus infet ſi i- gnoratibus, **a** ergo inui- **ad iudicē.**
a **j** Nō ſic at- **j** gumentatur
i titis: vt. **j**. de ritu. nup. l. **i** cas. lib. 9. obſ.
g de ve- **cap. 14.**
titu. j. l. arbor. s. de ve- **ſtibulo. quæ eft cōtra.**

agere cōmuni diuidendo: Et responderetur q̄ sic: & familiæ erciscundæ. [S I F A M I L I A E.] Pone casum vt. s̄. eo. si ita. [S I C O H E R E D E S.] Tres erant heredes: vñus absens, duo præsentes. rē heredi. vendiderūt pro. xx. & dicebant se tantū vendidisse pro. x. poterit ipse qui fuerit absens, agere vt alia. x. cōmunicetur. [F R V C T V S.] Tres erant heredes, vñus fructus hered. percepit. si sciuit, tenetur hoc iudicio directo. si ignorabat, tenetur vtili. [Q V I F A M I L I A E.] Planus est [Q V O D E X F A C T O.] Si coheres meus impe diat illū quo minus agat: quia testator sub pœna decem promisit qđ nō impediat eū, & solueris pœnā: nō recuperabis à me partē ei⁹. imò & si ego propter tuū factum soluero, tu mihi hoc iudicio teneberis.

[S I Q V I S.] Titius volēs à me centū petere, constituit Seiū procuratorem: & cauit se ratū habiturum, & heredes suos: tantū fui abso latus, & Titius decessit postea. Certè si vñus heredū eius contraueniat, ille solus tenebitur: & si ab aliquo here de meorū interim fuerint petita dicta centū, ille solus aget.

[V S V F R V C T V.] Duo bus heredibus institutis decessi. Item legauit vxori meæ vsumfru. in quodā fundo vt eū haberet donec dos ei sol uatur. vñus heredū do tē soluit: & recuperauit vsumfru. cū fundo. nunquid potest agere

inficias ire fine præpositione ad.

¶ Parte cum coherede vt coheres soluat partē? Et respondeo quod sic: vnde audietur in v troq; casu. [S I D V O.] Præcepit testator duobus heredibus suis, vt statuā in suum honorē ponent: & vñus posuit: & alius nō. potest qui posuit, prō parte sumptum recuperāda agere. Viuianus.

Communes sint ex hereditaria causa, vel aliū de. Patet ergo qđ res cōmodatae & depositæ

nō veniunt in cōmuni diuidūdo iudiciū: quia nō sunt hereditaria, sed sunt ex hereditate: vt hīc, & j. tit. j. l. iiiij. j. respō. & s. j. & j. pro soc. l. quibus casibus. Sed cōtra. s̄. eo. & puto. s̄. fi. Solut. ibi & pro hereditario seruo, siue maleficio ab eo commisso, agitur cōmuni diuid. & adde quod est infra pro soc. l. quibus.

D De ceteris. f. quæ nō sunt hereditariæ: licet sint ex hereditate, vt res cōmodatae & depositæ: vt. s̄. de peti. here. & nō tantū. Accur.

C Adiudicationes. id est prælegationes quas testator adiudicavit alicui heredem. vel dic vt sonat. Accursius.

A Quo plus. vendiderunt pro. xx. dixerunt se vendidisse pro. x.

C Heredibus. si diffiteantur eum coheredem: vt supra eo. l. j. & C. eo. in familiæ. Accursius.

T sciret. alioquin si putaret suum fundum, & consumpsisset fructus vt bonæ fidei possessor: non teneretur: vt supra tit. j. l. iiiij. s̄. post item. & infra eo. fundus qui. Vel quod verius est, imò te-

neretur vtili actione famil. ercif. licet p̄ceperit bona fide nesciē se coheredem: nō directa, quia nō fecit sicut heres: vt. s̄. e. & puto. s̄. ij. & infra eo. qui erat, nam cum hæc actio imiteretur hereditatis pe. & in illa teneatur bo. fi. pos. inquantum est locupletior: vt supra de peti. here. sed & si lege. s̄. pe. & s̄. fi. & l. illud. s̄. prædo. & in ista idē dici po test, secundum Azo.

G Rei. vt &. s̄. titu. j. l. iudicium. Sed qui prouocat, est pro actore: vt infra titu. j. l. ij. s̄. fi. & s̄. de iudi. in tribus.

H Intendere. vel intendisse: vt. C. de iura. calum. l. ij. s̄. j. Accursius.

I Non repetet. sic & infra de reg. iur. l. quod quis & s̄. de noxa. l. si communis familia.

K Agat. id est actu v tatur.

L Habebunt. vt & infra de ædil. edict. l. quod si nolint. s̄. Pomponius. & j. de verbo. oblig. l. ij. s̄. itē si ex facto. Accursius.

M Si quis stipulatus fuerit, m Titum heredēmque eius ratum habiturum, & Titius pluribus heredibus relicitis decesserit, eum solum teneri, o qui non habuit ratum, & solum ex heredibus stipulatoris acturum, à quo fuerit petutum. P

Nota casum, quod soluēdo pro herede, si non soluat, ab eo repetitur. Bartolus.

Vsufructu vxori legato donec ei dos soluatur, per arbitrum familiæ erciscundæ tam id quod coheredis nomine ex dote solutum sit, recuperari q̄ potest: quām vt coheres soluat, effici posse Cas sius ait: & verum est. Si duo coheredes damnati sint statuam ponere, & altero cessante alter eam fecerit, non esse iniquum Julianus ait familiæ erciscundæ iudicium dare: vt pars impendiorū boni viri arbitratu præstetur.

X L V. P O M P O N I V S libro tertio decimo ad Sabinum.

¶ Recuperare. scilicet coheres à coherede.

R Et verum est. imò nō est verum: quia suam partem poterat libera re, etiam sine parte coheredis: vt infra de vsumfru. leg. l. cui vsumfru & quæ est cōtra. Solu. hīc de rigore iuris: ibi de cōquitate secūdum R. argu. j. de cōdi. & demō. l. penult. s̄. de illo. Vel melius potest dos pro parte solui: & vsumfru. pro parte desinere esse vt ibi sed tamen non cōmodè liberatur vna pars sine reliqua: cū fa-

c̄ta diuisione proprietatis inter coheredes obtingentē portionē p̄ parte liberare cōmodè nō poterūt. Vel dic tertio, agit fami. ercif. quia res pignori obligatas liberare pro parte non poterat: vt hīc, & supra. l. coheredes. s̄. idē iuris. licet ab vsumfructu posset pro parte liberari: vt in. l. contraria. Accursius.

S I quid contendis.] C A S V S. Ego & tu eramus coheredes. agis cōtra me fami ercif. quendam fundum quem ego solus possideo, petis diuidi: quia est hereditarius. ego nego eum hereditarium: sed me emisse dico. Certè non venit in hoc iudicio, sed rei vind. petas, si vis totum vel partem.

T Commune. cum tu non possideres.

R Non venit. ideo quia diffiteor mihi esse commune ex hereditaria causa: quare agetur vel rei vind. vel Publiciana: vt argu. infra de excep. l. fundum. & l. fundi. & s̄. eo. l. j. Accursius.

U No venit. vt dānari possit vt ex suo p̄prio cōmissio: venit tamē vt damnetur

vt dānetur ex servi delicto, non dico fami.erci. vt. s. eo. l. & puto. §. fi. & no. j. pro socio de illo. & s. de noxa. cū seruus. Vel nō venit mortuo seruo, vel alienato: vt. j. de fur. si seruus communis.

S tris: quo casu cōperit personalis aētio contra patrē, quē cōtra heredes dabitur cū heredes erunt, an post: & tunc incipit cōtra filiū tantū, cum ipse posse sit dotē percipere, sed primo casu non: cum non habeat onus post mortem.

Hanc legem explicat Cu-
iac.lib.14.ob
seru.cap.31.

Actionem. natā in vi-
ta soceri. Accursius.
C Pendere, quia nescit v-
trū possit cōuenire mar-
ritū, an nō. Nā si heres erit ipsum p hereditaria parte & ceteros cō-
ueniet. si nō erit, nō po-
terit cōuenire: vt. j. de
do. p̄leg. l. pater dotē
§. si pri⁹. quā est cōtra.
Nō autē pēdet quantū ad hoc vt non habeat locū. Itē quātū ad hoc quin alij teneantur statim & cōueniātur pro hereditaria parte: vt. j. sol. matri. l. si marito. §. cū pater. Azo. & hoc fa-
cto diuortio ante mor-
tem soceri. planē &c.

d vt tutela. vt. C. eo. l.
ij. & s. e. si filia. §. j. & j.
de iur. do. siis qui. §. j. &
l. dotis fruct⁹. in princ.
st̄ quod dicit, tutelę. s.
legitime: vt. j. de tute.
l. antepe. Tutela autē testamētaria daretur etiā filiofa. vt inst. qui da. tu. pos. in prin. Acc.
c Igitur. quia sentit onera. Azo.

f Qui. aliās quamuis.
g Sustiuit. aliās tenuit:
& aliās sustiuit. Et dic etiam modico tēpore.
vel ponitur quāuis p quia: vt. C. eo. l. ij. secū-
dum Azo.

* consequi.

In iudicio.] c A S V S.
Quatuor dicit. Pri-
mō. Ego & coheredes mei egimus fa.ercis. & lite pendēte extra-
neus quidā facit opus contra seruitutē debitā prædio here. dico ego q̄ omnes agere possumus cōfessoria: & nūtiare. i. prohibere.
Secūdō. q̄ si fundus dōminās fuerit mihi adiudicatus: coheredes mei mihi cauebunt quidā quā fuerunt consecuti per cōfessoria,
puta aliquod interesse, totū mihi restituent: vt & ego eis caueam de impēlis ab eis factis quidā restituam. Tertiō, quidā si nō sit cō-
ptum agi cōfessoria ab aliquo nostrum pendente lite in act. fami.erci. quidā mihi cauebūt si adiudicetur fundus mihi: huic soli cui adiudicatus est fundus, cōpetit cōfessoria. Quartō dicit, q̄ si lite pendente in iudicio fami.erci. res quēdā mobiles surrept̄ sunt, omnes agimus furti: quia omnium inte. fuit tempore furti facti: licet illā res fuerunt adiudicatae vni nostrum.

h In arbitrio. s. iudicis, vt diuidat, vel adiudicet. Accursius.
i De iure. i. de seruitute. sic accipitur inst. de re. cor. & incor. in fi.
k Agere. scilicet cōfessoria: vt supra si serui. vind. l. loci. §. si fun-
dus. & l. & si forte. §. si ædes.

L Nuntiare. ratione ergo seruitutis fit nuntiatio: vt hīc. Sed con-
tra. j. de ope. no. nun. l. qui viam. Solu. hīc in seruitute urbana: ibi in rustica. Vel nuntiatur. non domino prædij debentis seruitutē, sed alij: vt. j. de remis. l. j. §. idem Julianus. pro personali autē vt p v̄sfru. cōstat nō posse nūtiari: vt. j. de ope. no. nun. l. j. §. fi. & l. ij.

m Recepta. scilicet à coheredibus. Sed nonne in rem suam debet cōstitui procurator, vel habebit suo nomine vtilē: vt. s. eo. l. pla-
nē. & l. si pignori res. nec enim imminet litigiosi vitium: vt. C. de

litig. l. fi. Respond. hoc est in arbitrio eius cui res est adiudicata, agat ipse, an is perficiat causam qui eam inchoauit: quia merita causæ nouit, sed in. l. si pignori. coheres nō cōperar agere cui erat præstata pecunia, secundum Azo.

n Reddantur. scilicet ei cui fundus est adiudicatus. Azo:

o Aut. pro &c.

p Prætentur. ab illo cui est fundus adiudicatus Azo. Vel dic expensas fuisse factas in lite qua proponuntur cōfessoria actiones ab vno quoque inquitum interest vnius cuiusq; cōtra seruitutem nō fieri: vt. s. si ser. vind. l. loci. §. si fundus. & l. si forte. §. si ædes.

q In iudicio. scilicet familiæ erciscundæ vel comuni diui. Azo.

r Eo nomine. quia fiebat cōtra seruitutē sociis vel coheredib⁹ debitam. Accursius.

s Actum. s. cōfessoria à coheredibus.

t Parte adiudicatus. scilicet alicui. ager ipse. Sed cōtra. j. de actio. & obliqua. l. quæcūque. &. j. de no. oper. nun. l. nō solū. §. fina. & diuersimode contradicūt. Solu. aliud in voluntaria alienatione, vt ibi: aliud in necessaria, vt hīc secundum Io.

u Moueri. nā immobiles non cadunt in furti vitium, vel rapina: vt institu. de vſucap. §. q̄ autem.

x In ea iudicio. fatni. er-
cisc. & communi diui.

y Agere. scilicet oēs dominos, etiā si vni tātum fuerit adiudicata: nec enim spectatur interfit mea vel nō eo tēpore quo ago, si interfuit eo tēpore quo furtū fuit factum: vt. j. de fur. inter omnes. j. respon. & §. hēc actio.

**xlii. V L P I A N V S libro se-
cundo Disputationum.**

Q ui erat heres ex parte insti-
tutus, testatorē iussus à præ-
tore sepelire, seruū cui erat testa-
mento data libertas, ideo distra-
xit, duplāmque promisit: & ex ea cautione conuentus præsttit.

z Si familiæ erciscudæ. iudicij. i. sententia vnicuique eorum portiō sua adiudicetur: quia omnes pro vna parte computantur.

a Heredes. scilicet coheredis decedentis loco vnius personæ.

b Procuratorem. vt. s. de procur. l. licet. §. si plures. Accursius.

Q ui erat.] c A S V S. Testator duos instituit heredes: & seruō libertatem reliquit antequam adirent, præcepit iudex vni here. vt sepeliret testatorem: & ideo vendidit dictum seruum: & cavit de dupla si euinceretur. seruus euincit se in libertatem cum stipulatione. quāritur an possim hoc iudicio recuperare à coherede. sed antequam hanc. q. soluat, proponit aliam: scilicet an debuerit cauere de dupla? Et dicit quidā non: quia ex necessitate vēdidit: sicut ille non tenetur cauere qui exequitur sententiam alii cius iudicis. Postea soluit primam, dicens, an hoc fecit heres errans ante aditam here. & non venit in iudicio isto directo: quia ad hoc vt directum habeat locum, oportet vt esset institutus, & quidā adierit. sed venit in vtile quod eiusdem est effectus. aut fecit post aditam: & tunc venit in directo. V. iuianus.

c A prætore. quod fieri debuit: vt infra de relig. at si quis. §. si cui. sed pro ipso monumento faciendo agitur mandati contra cum cui testator mandauit: vt infra man. l. si verō non remunerandi. §. fina. & intellige hoc iussum ante aditam hereditatem: vt ex sequentibus apparet.

d Distraxit. vt ex præcepto prætoris sepeliretur.

e Duplam. aliās duplum, scilicet promittendo: & aliās duplam.

f Conuentus. quia euicit se in libertatem.

a *Implere.* id est cauere de euictione: vt h̄c, & j. de euictio. l. si pi gnora. sed ille tenetur, cui solutio proficit: vt infra eod. tit. l. si plus. s. j. & C. de euicti. si ob causam.

b *Suscipientis.* scilicet ex necessitate rem vendere. Accursius.

c *Voluntatem.* id est voluntariè distrahentis. sic. & C. de neg. gest. tutori. & supra eodē si pignori. circa fi. & s. de alie. iu. mu. cau. fa. l. qui redhibito.

d *Prator debet.* scilicet nulla facta promissio ne.

t de dupla cauere. **e** *Cauit.* vēdēs vt meus executor, secundū pri mas solutiones. vel vē dens vt suas, licet iussu pratoris, secundum Azo. & secūdum eum non tenetur.

f *Committetur.* Not. h̄c erroneā cautionē cōmitti: & sic est cōtra. s. si quis cau. sed & s. s. si. infra de dona. si patronus & j. de fideiussor. si quis post. & j. vt in pos. legat. l. j. in prin. & & s. j. & j. de iur. & fac. igno. l. iuris. & l. er tor. quibus omnibus dicitur, quōd ex erro nea cautione cum effe ctu. nō agitur. Sol. pot es dare speciales respō siones: vt in illa si quis cau. sit circa iudicia spe ciale. Itē in illa de dona. sit facta promissio à patrono, viuēte adhuc liberto in cuius bonis siebat promissio. Item in illa, de fideiuss. nullē erant reliquiae princ ipsalis: vnde accessoria nasci non potest. Item in illa, vt in posse. leg. sit speciale ratione ultimā voluntatis. Item in illa, de iuris & fac. igno. dicas quōd nec videtur prodesse ali cui, nec nocere iuris error: cum emptori nō fiat nisi quod fieri est consuetū emptoribus. Vel dic secūdum Azo. quōd vno verbo pos sunt tolli omnes istae cōtrarietates: vt dicas, cōmittitur stipulatio in tantum in quantum

ageretur exēpto nulla interposita cautione: scilicet ad interesse: vt. d. l. si quis cautionibus. vel si in nihilum poterat agi, non age tur interposita cautione: vt. d. l. de dona. si patronus. & de fideiuss. si quis post. & contra eum agi debet qui teneretur nulla inter posita cautione: id est contra debitorem: non cōtra fideiussores per errorem iuris datos: vt in. d. l. vt in pos. leg. & secūdum hoc nul lus damnificatur vel lucratur ex iuris ignorantia. & sic non ob. l. de iur. & fac. igno. Et hēc omnia quando vendidit tanquam exe cutor merus præcepto pratoris: no tāquam heres vel dominus. si autem vendidit vt quilibet vendit rē suam, tenetur cauere, & ex cautione conuenitur in duplum, & repetit à coherede: quia probabilitē errauit credens se teneri ad duplum: etiam si vt exec tor vendidit, id est iussu pratoris. & ita intelligitur ille ver. si autem & c. sed in primo casu quando nō vt proprium, sed vt merus executor, non repeteret partem dupli per actionem fami. er cisc. quia non teneretur nisi pro parte hereditaria. haberet enim exceptionem: vt probatur per leges contrarias.

g *Oportet.* scilicet institutum.

h *Effectus sit.* adeundo: vt & supra eod. & puto. s. sed si dolo. sic

& infra pro socio. si id quod. in princip. & s. j.

i *Iudicio.* directo.

k *Sepeluit.* vt in nostro casu.

l *Non habet.* scilicet directum.

m *Dicemus.* quia fecit quasi heres: vnde habet locum directū, vt h̄c dicit. at. s. directū cessat: vt h̄c dicit. Ac.

Q *Va. CASVS.* Pa ter mihi filio emā cipato cū esse min scho lis necessaria subministravit. pater deceſſit. nūc ago fami. er ciscūdā cū fratribus meis, quāritur an debeā illa quā pater cōtulit mihi in ſcholis, in portio neā meā computare? Et respō q nō, niſi probe tur q pater animo illo cōtulit mihi vt cōputa re. aliās si nō probetur: tūc viderur fecisse cau ſa pietatis, & ſic dona ſe videtur. Viuianus.

Corrigitur
per Nouel.
18. de trient.
& ſemis.

n *Comprobatus.* Ex eo q h̄c dicit, ſi non credē di & c. colligunt quidā quōd p̄fumatur in dubio pater donare. ſed quod ſubiicit: ſed pietate & c. innuit cōtra. dic ergo quōd do nare p̄fumitur ſive a limenta, ſive libros, ſive arma, vel quid ſimi le mififfre proponitur filio ſuo emācipato: vt C. eodem. l. filiæ. & j. delib. ag. ſi quis à libe ris. s. ſi mater. & j. de dona. l. donations. ſ. ſpecies. & ar. j. de do. inter vi. & vxo. l. vtrū. & s. de neg. gest. Ne ſennius. & C. de peri. ſuc. parē. l. j. lib. x. Sed cōtra. j. de mune. & ho no. & ſi filiū. Sol. ibilo quitur de eo q impen ditur propter filij hon orē post mortem patris: h̄c in vita patris: vt. j. admuni. Lucius. ſ. idē respō. Itē no. quōd quidam dicūt (vt Pla.) hāc. l. corrigi per auth. ex testamento. Sed tu dic contra: quia ſimpli ces donationes nō cō feruntur: vt ibi not.

Si fratres ſuſtinent communi ter onera matrimonii, fructus ve niunt in communi: ſecus ſi po ſt diuisionem. hoc dicit. vel breuius: Fructus dotis debent eſſe fratum existentium in communione: ſecus ſi facta fuerit diuilio. Bartol.

L. I D E M libro ſexto opinionum.

F Vndus qui dotis nomine ſo cero traditus fuerit, cum ſocer filium ex aliqua parte heredem inſtituerit, p̄ per arbitrum familiæ er ciscundæ p̄cipi ita debet, q̄ vt ea cau ſa filii ſit, quā futura eſſet ſi dos per p̄ceptio ne legata fuisset. q̄quare fructus po ſt litem cōtestatam percepti ad eum redigendi ſunt habita ratione impensarum. qui verō ante litem cōtestatam percepti

* Fl. in qua.

o *Non patitur.* p̄fumpta ratione pietatis: ſicut & aliās infra mā. ſi verō non re. ſ. contrario. Accursius.

F *Vndus.* **CASVS.** Paterfa. deceſſit inſtituto filio herede cum aliis. licet pater receperat fundū in dotem pro filio: filius ta men ante partem habere debet. ſed quid de fructibus? & dicitur quōd restituendi ſunt ſibi omnes percepti po ſt lit. cōtest. in iudicio. fa. er cisc. & ipſe filius reddet impēſas coheredibus que fuerunt factæ pro fructibus. ante autem lit. cōtest. percepti nō ve niunt. cetera ſunt plana. Viuianus.

P *Inſtituerit.* idem & ſi exheredasset pater filium: vt infra de do. p̄leg. l. j. ſ. Celsus.

q *Debet.* vt & j. ſi filia. ſ. j.

r *Legata fuisset.* non dicit quōd po ſit p̄legari, cum tantundem in vno legato quantū in alio, id est in dote continetur: vnde non valet legatum: vt inſti. de lega. ſ. ex contrario. Accursius.

f *Post litem.* vel po ſt motam interpellationē cōgruo loco & tem porē factam: vt. j. de vſur. l. mora. in princ. & j. de leg. i. l. Titia Seio. ſ. vſuræ. & C. de vſu. & fru. l. j. & i. j. in fi. & l. fi. Accursius.

t *Percepti. & consumpti.*

Pertinet lunc

a Pertinebunt, cum enim cæteri coheredes bona fide possideant, suos faciunt. & si consumpserint ante lit. cōtest. nō tenebuntur. cæterū post lit. contesta. fructus percepti ab eis omnino restituuntur. extent vel non : quia mala fide percipiuntur: vt institu. de offi. iudi. §. illorū. secūdum Azo. vel dic vt. §. e. inter. §. fructus.

b Et impensarum. Vel iunge cum casu præcedenti. s. quādo post lit. contest. percipiuntur. Vel dic si vñus heredū impēdit: recuperat ab aliis.

c Debet. s. cum post lit. contest. percipiuntur.

d Hoc genus. scilicet q. pro fructibus sit: vt hīc & j. sol. ma. fructus. & supra de pet. he. si à patre. §. fin. & si pars her. pet. sorori. §. sumptus. & j. de vñs. l. videamus. §. penul.

e Nam si ego. mutat per sonas. Accursius.

f Confiteor. Tu verò cōfiteris me heredē in nihilum.

g Debeo. quia possideo: vt supra eo. l. j.

h Debui. quia nomina nō veniunt: vt. §. e. l. i. j. §. fi. Et sic not. quedam venire in vno horū iudiciorū quæ in alio nō veniunt: vt & §. si pars hered. pe. l. non possimus. Sed contra. §. de pet. here. sed & si lege. §. hoc senatus consultū Solu. vt ibi.

Mæius.] **CASVS.** Titi habebat fūdum communem cum Mævio: qui Titius decessit nobis here. institutis. egimus cum Mævio: & nobis fund' est adiudicatus: & condēnati sumus Mævio ī pecuniā. Certè si agamus fami. ercisc. de her. Titij:

¶ eo fundo agere possumus. [S E R V V S.] Seruū meum cū libertate heredem institui: & cū eo etiam institui Ti tium & Seiū: & sic tres erāt heredes: & ille seruus negotia mea gesserat. quætitur an Seius & Titius eū hoc iudicio possint cōuenire: vt id q. habet penes se, reddat: Et respondetur quod sic. videbatur q. nō cum seruus ex ante gesto nō tenet. [C V M F A M I L I A E.] Si iudex admittat heredes ad liquidationem rei here. iudex pro tota re debet liquidationem facere nō pro parte: quia forte nihil valet.

* Dummodo gesisset ante mortē testatoris. quæ enim post mortē eius gesset, iudicio nego ciōrum gestorum præstat. l. eius qui. in prin. infra si cert. pe.

i in familiæ. scilicet insolidum: quia propter hereditatē ad nos pertinet tota.

k Praestabit. Videbatur quod non: quia non tenetur ex ante gesto: vt Cod. an seruus

fuerint, æqualiter ad omnes heredes pertinebunt. **a** & impensarum **b** ratio haberi debet: **c** quia nullus casus interuenire potest, qui hoc **d** genus deductionis impedit.

Si iudicium diuisorium non facit præiudicium petitorio, admittitur ipsorum concursus. Bartol.

Si ego à te hereditatem petere vellem, tu mecum familiæ erciscundæ agere: ex causa vtrique nostrum mos gerendus est. Nam si ego **e** totam hereditatem possideo, & te ex parte dimidia heredem esse confiteor, **f** sed à communione discedere volo, impetrare debeo **g** familiæ erciscundæ iudicium negotium distrahere velis, tibi quoque permittendum erit hereditatem petere: Nam quædam veniunt in hereditatis petitionem, quæ in familiæ erciscundæ iudicio non deducuntur: veluti si ego debitor hereditarius sim, iudicio familiæ erciscundæ non consequeris id quod defuncto debui: **h** per hereditatis petitionem consequeris.

Quod fuit defuncti, vel eius occasione obuenit: in hoc iudicium venit. Bartolus.

L I I . I D E M libro secundo ad Vrseum Ferocom.

Mæius qui nos heredes fecit, rem communem habuit cum Attio. si cum Attio cōmuni diuidūdo egissimus, & nobis ea res adiudicata esset, ventram eam in familiæ **i** erciscundæ iudicio Proculus ait. Seruus liber & heres esse iussus, id quod ex rationibus quas patrifamilias gesisset, & penes se retineret, iudicio familiæ erciscundæ ***coheredibus suis præstabit.** **k**

Valet sententia si portiones in uicem compensantur seu adæquantur: & in aliquo superfluo alter tantummodo condemnatur. Bartolus.

Arbiter familiæ erciscundæ inter me & te sumptus, **l** quædam mihi, quædam tibi adiudicare volebat: pro his rebus alterum

ex suo fac. post ma. l. quamvis. Sed hīc non cōuenit ratione gestionis: sed quia rem communem possidet. Item nō videtur hæc actio scilicet fa. ercif. dari: sed nego. gest. vt infra si cer. pe. l. eius qui in prouincia. §. j. quæ est contra. Sol. hīc non loquitur nisi de his rebus quæ testatoris fuerunt: ibi de his quæ non fuerunt eius sed ei debebantur. Vel hīc de acquisitis ante mortem: ibi de post acquisitis: quod in idem recidit.

I *Sumptus. i. electus.*
m *Compensatione. per condemnationem tali modo fit compensatio q. si tibi adiudicat rē vnam valentē pro mea parte. xv. & te cōdemnat in xv. & sic. xxx. & mihi postea rem vnam adiudicat: & me condēnet in x. pro tua parte: ideoque cū videat tali modo cōpensatio nē hīc inde admitti: te solū in quinque cōdēnare debebit: vt hīc & C. de iure do. l. fin. §. penult. & argu. j. tit. j. si quis putans. §. si fundus. & §. idē Julianus. & C. cōmuni diuidendo. l. pen. Accursius.*

n *Partes. maior enim fit estimatio partis dimidia re tota estimata, quæ si per se separata pars dimidia estimetur: vt hīc, & C. cōmuni diui. l. j. §. j.*

Pecuniam quam filius emanipatus ita credit, vt patri solueretur, **o** ita demum in hereditatem patris numerari, si patri aduersus filium eiusdem quantitatis nomine actio **p** competebat.

Si vñus ex heredibus vendidit partem suam certæ rei, non venit illa res in iudicio fami. ercif. Bal.

L I I I . N E R A T I V S libro tertio Membranarum.

Ex hereditate Lucij Titij quæ mihi & tibi communis erat, fundi partem meam alienauit: deinde familiæ erciscundæ iudicium inter nos acceptum est. neque ea pars quæ mea fuit in iudice veniet, cum alienata de hereditate exierit: neque tua, **q** quia etiam si remanet in pristino iure, hereditariaque est, tamen alienatione meæ partis exiit de communione. Vtrum autem vñus heres partem suam non alienauerit, an plures, nihil interest: si modo aliqua portio alienata ab aliquo ex heredibus, hereditaria esse desiit.

L V . V L P I A N V S libro secundo ad Edictum.

Si familiæ erciscundæ vel communi diuidundo iudicium agatur, & diuisio tam difficultis sit, vt penè impossibilis esse videatur: potest iudex in vnius personam totam condemnationem cōferre, & adiudicare **r** omnes res.

L VI . P A V L V S libro vicensimo tertio ad Edictum.

Non solū in finium regundorum, sed & familiæ erciscundæ iudicio præteriti quoque temporis fructus **r** veniunt.

j. l. iiiij. §. post item autem contestatam.

* Dummodo gesisset ante mortē testatoris. quæ enim post mortē eius gesset, iudicio nego ciōrum gestorum præstat. l. eius qui. in prin. infra si cert. pe.

i in familiæ. scilicet insolidum: quia propter hereditatē ad nos pertinet tota.

k Praestabit. Videbatur quod non: quia non tenetur ex ante gesto: vt Cod. an seruus

UNED

Casum ponit. **A** Arbitro. Fratres. h̄c coram arbitro sicut lis cōtest: & sic lit. cōtest. diuiserunt suo consensu non expectata arbitri sententia. h̄c quidem diuisio non rescinditur nisi æratis ratione, secundum Azo.

COMMVNI DIVIDVND.

Tertia actio misita est cōmuni diuidendo, simillima superiori, ut societas hereditati simillima & maxime gemina est. Vtraq̄ misita, duplex, legitima, bona fidei, perpetua, quasi ex cōtractu de diuisione, & idē in vtra que officiū iudicis. & redditur haec etiā inter coheredes, sicut inter alios quoscunq̄ socios. Sed hoc plus est in actione familiæ erciscundæ & communi diuidendo iudex perempto non dixerit, si non intercedat ætatis auxilium.

COMMVNI DIVIDUNDO.

TITVLVS III.

i. PAVLV S libro vicensimo tertio ad Edictum.

Communi diuidendo iudicium ideo necessariū fuit, quod p̄ socio actio magis ad personales inuicē præstationes pertinet, quā ad cōmuniū rerū diuisiōnē. Denique cefsat cōmuni diuidendo iudiciū, si res communis non sit.

ii. GAIUS libro septimo ad Edictum Prævincialē.

Nihil autem interest, cum societate, an sine societate res inter aliquos communis sit. nam vtroque casu locus est communi diuidendo iudicium. Cum societate res communis est, veluti inter eos qui pariter eandem rem emerunt. Sine societate communis est, veluti inter eos quibus eadem res testamento legata est. In tribus duplicitibus iudiciis, familiæ erciscundæ, communi diuidendo, finium regundorum, quæritur quis actor intellegatur: quia par causa omniū videtur. Sed magis placuit eū videri actorem, qui ad iudiciū prouocasset.

iii. VLPIANVS libro trigeminō ad Sabinum.

In communi diuidendo iudicio nihil peruenit vltra diuisio-

Communi diuidū lo iudicū aliud vtile, aliud directum. **c** Iudicium. scilicet directum. vtile verò habet locum quādoque etiam si res nō sit communis: vt. j. eo. si quis putat. in princ. & l. sed post quā & l. in summa. q̄ sunt cōtra. Veldic quod cessat directum & vtile, si nec est nec fuit communis: vt h̄c cæterū si fuit, sed non est: habet locum vtile, si verò fuit & est, tunc directum.

a **N**ihil autem. Emerunt. animo inēdæ societatis. & est simile per oīa instit. de oblig. ex quasi cōtractu. s. itē si inter. Ac. c. Videlur. vt supra titu. j. l. inter. s. qui familiæ.

f Prouocasset. q̄ si nō apparet, sorte dirimit, vt. s. de indi. l. in trib^o.

In communi. **J**CASVS. Ego & tu habebamus rē cōmuniē. si hoc iudicio agamus, quid veniat in hoc iudicio, queritur. Et respō. quod nihil vltra diuisiōnē rei, & præstationes: puta si quis fructus percepit vel aliud, vel damnum dedit, vel impendit aliquid. [s. i. q. v. i. d.] Si aliqui qui habēt rē cōmuniē, paetū inter se fecerint, iudex debet illud paetū seruare si sine dolo fecerunt. Viuia.

g Damni. vt. & j. eo. l. & si non. s. venit. Accursius.

h Eo nomine. id est occasione communionis: vt & supra de noxa. si in re cōmuni.

i Sociorum. vt quia impendit in re cōmuni. Accursius.

k Peruenit. vt quia fructus ex re cōmuni percepit: & subaudi,

vehit in iudicium cōmuni diuidendo.

l Seruare debet. vt & s. titu. j. l. fi. Vel pone exemplum infra eo. l. iudicem. quod intellige nisi sit specialiter pactum inhibitum: vt. j. eo. l. in hoc iudiciū. s. si cōuenit. Itē intellige esse seruādū vel ad actionem, vel ad exceptionē. nec enim semper agi potest quasi fiat incontinenti eoipso q̄ fit communione durante. vnde non statut paetū si est nudū, ad actionem pariendā: vt. C. famil. erciscūd. si diuisiōnē. quā est contra. Accursius.

Per hoc. **J**CASVS. Egō & tu habebamus rē corporalem in cōmuni & eius dominium nostrum erat. nunquid venit in hoc iudicio? Et respō. quod sic: sed hereditatis non: cum sit in corporalis. Item si habemus puteum cōmuni, venit in hoc iudicium: si terra sit communis illius putei. Tertiō dicit: Po- ne quod ego & tu habemus multas res cōmunes. eas diuidimus. quādam res adhuc remansit in cōmuni, & indiuisa. nunquid possumus pro ea age- re adhuc cōmuni diuid? Et respō. quod sic. [s. c. v. t.] Si ha- beam rem cōmuni: & tu impensas facias, & pro ea hoc iudicio agamus: nunquid par- tem impensā à me cō- sequeris? Et respō. quod sic. Item si tu de- cessisti postquā & alia de re cōmuni per- ceperas: nunquid cum heredibus tuis agi po- test? Et respō. quod sic. Viuianus.

m Per hoc iudicium. di- rectum. Nam vtile etiam pro incorporali- bus: vt infra eo. l. ar- bor. s. fi.

n Hereditatis. id est re- rum quarum dominū habemus ex heredita- ria causa prius non in- tentato iudicio fati- erciscun. secundum Azo. Vel dic hereditatis, ideo quia ius est: & sic pro diuisio, in eo quod ius possideri non potest: vt supra de rei vind. l. Pomponius, si ex æquis in fine. Item quia in ea sunt res quarum dominū nō habemus: vt supra de pet. here. & non tantum. quod est necesse. s. vt simus domini rei diui- dendæ per hoc iudicium: vt h̄c, & infra prox. s. & supra tit. j. l. inter. j. respō. Accursius.

o Commune sit. vt & supra prox. respō. dixi modō. Et subaudi h̄c, vel quasi commune: vt quia emerit à non domino. Vel aliás competit actio, si nō sint domini: vt infra eo. l. communi diui. s. ij. Hoc enim tantum remouetur ne competit, si ius hauriēdi solummodo habent, secundum Azo.

p Iterum. Secus in actione familiæ erciscundæ: vt supra titu. j. si filia. s. familiæ. quā est contra. Accursius.

q Non veniunt. sicut nec in familiæ erciscun. vt supra titu. j. & puto. s. sed & si dolo.

r simus. & sic sumus plures.

f Iuberemur. ex secundo decreto.

t Non posse. scilicet directo, sed vtili, & statim dices infra. l. proxi.

Concord. l. 7.
§. 4. J. eod.

Concord. l. Si finita s. cum autem plures infra de- dam. inf. eod.

Concord. l. 7.

§. 4. J. eod.

Concord. l. Si

finita s. cum

autem plu-

res infra de-

dam. inf. eod.

Concord. l. 7.

§. 4. J. eod.

Concord. l. Si

finita s. cum

autem plu-

res infra de-

dam. inf. eod.

Concord. l. 7.

§. 4. J. eod.

Concord. l. Si

finita s. cum

autem plu-

res infra de-

dam. inf. eod.

Concord. l. 7.

§. 4. J. eod.

Concord. l. Si

finita s. cum

autem plu-

res infra de-

dam. inf. eod.

Concord. l. 7.

§. 4. J. eod.

Concord. l. Si

finita s. cum

autem plu-

res infra de-

dam. inf. eod.

Concord. l. 7.

§. 4. J. eod.

Concord. l. Si

finita s. cum

autem plu-

res infra de-

dam. inf. eod.

Concord. l. 7.

§. 4. J. eod.

Concord. l. Si

finita s. cum

autem plu-

res infra de-

dam. inf. eod.

Concord. l. 7.

§. 4. J. eod.

Concord. l. Si

finita s. cum

autem plu-

res infra de-

dam. inf. eod.

Concord. l. 7.

§. 4. J. eod.

Concord. l. Si

finita s. cum

autem plu-

res infra de-

dam. inf. eod.

Concord. l. 7.

§. 4. J. eod.

Concord. l. Si

finita s. cum

autem plu-

res infra de-

dam. inf. eod.

Concord. l. 7.

§. 4. J. eod.

Concord. l. Si

finita s. cum

autem plu-

res infra de-

dam. inf. eod.

Concord. l. 7.

§. 4. J. eod.

Concord. l. Si

finita s. cum

autem plu-

res infra de-

dam. inf. eod.

Concord. l. 7.

§. 4. J. eod.

Concord. l. Si

finita s. cum

autem plu-

res infra de-

dam. inf. eod.

Concord. l. 7.

§. 4. J. eod.

Concord. l. Si

finita s. cum

autem plu-

res infra de-

dam. inf. eod.

Concord. l. 7.

§. 4. J. eod.

Concord. l. Si

finita s. cum

autem plu-

res infra de-

dam. inf. eod.

Concord. l. 7.

§. 4. J. eod.

Concord. l. Si

finita s. cum

autem plu-

res infra de-

dam. inf. eod.

Concord. l. 7.

§. 4. J. eod.

Concord. l. Si

finita s. cum

autem plu-

res infra de-

dam. inf. eod.

Concord. l. 7.

§. 4. J. eod.

Concord. l. Si

finita s. cum

autem plu-

res infra de-

dam. inf. eod.

Concord. l. 7.

§. 4. J. eod.

Concord. l. Si

finita s. cum

autem plu-

res infra de-

dam. inf. eod.

Concord. l. 7.

§. 4. J. eod.

Concord. l. Si

finita s. cum

autem plu-

res infra de-

dam. inf. eod.

Concord. l. 7.

§. 4. J. eod.

prox. quod sic, non ob. supra de noxa. si seruus communis. in fi. A quæ est contra. Accursius.

S Ed si res.] c A S V S. Ego & tu habebamus domum: & Mæuius habebat domum ruinosam iuxta. noluit cauere: & ideo positi sumus in possessione. nunquid hoc iudicio possum partem siue totum recuperare à te socio? Et certè sic vtili, & non directo. Si autem feci impensas tēpore quo sumus domini, & sumus missi ex secundo decreto: nunc directo iudicio possum recuperare à te: vt in lege sequenti, quæ continuatur cum ista. Vtianus.

a Dominium earum.

Not. pro sententia Io. quod missus ex secundo decreto, fit dominus si erat prior possessor dominus: vt dixi plenè supra si ex noxali causa aga. l. ij. in fi. Accursius.

b Impensa. scilicet factæ postquam dominū sumus naſti. si vero ante secundum decretum, post primū tamē, & sic post missiōnem facta sunt: nō directum, sed vtile locū habet: vt infra de dam. infec. si finita. §. cum autem plures. & d. l. §. de noxa. si seruus communis. quæ sunt contra. Accursius.

S I quis.] c A S V S.

Habebam rem cōmūnem cum Titio patre: & credebam eam habere cōmūnē cum Titio filio: vnde fructus percepi, vel sumptus feci. nūquid possum agere cum Titio patre, cum quo res est communis, qui alienauit partem suam? nunquid adhuc erit communi di. iud? Et respō. quod sic vtile. [s i v e A V T E M.] Planus est cum. §. sequē. vsque ad §. si fundus. [s i F V N D V S.] Ego & tu habebamus fundum communem. ego obligavi partem meam creditori meo. quæritur an possumus diuidere nihilo minus? Et dicit q̄ creditori remanet hypothecaria in parte mea, etiam si fundus fuerit tibi totus adiudicatus. idem si fuit diuisus regionibus inter nos, vt pars quondam mea pro indiuiso remaneat obligata. sed si tibi adiudicat, partem meā minus æstimat iudex: quia obligata est, & quia creditor vendere potest. [I D E M.] Tria dicit: Ego & tu habebamus seruum communem, qui valet. x. tu obligasti mihi partem tuā pro tribus. nunc agis cōmūni diuidundo. certè repellam te except. quia facis id per quod vis extinguere pignus meum: puta si mihi adiudicatur pars tua. Secundò pone quod non fui vſus exceptio. certè aut iudex tibi debitori adiudicat totum: & cōdemnat in æstimatione partis meæ: & in tua remanet mihi ius pignoris aut mihi: & tunc condemnat me tibi in eo quod plus valet tua pars, quam summa debiti. [V R S E I V S.] Ego & tu locum communem habemus, in quo ædificati. quidam vicinus nūtriauit nouum opus: ego nihilo minus ædificavi, cum hoc expediret mihi & socio licet de non ædificando fortè sub pœna promiserimus. & quia contra prohibitionem feci, fui condemnatus ad interesse nuntianti. an hoc recuperem à te pro parte, quæritur. Et respondetur ff. Vetus.

quod sic. Vtianus.

c Vtili. id est efficaci: vt innuitur in. ij. respon. huius. l. Accur.

d Iudicio. cum eo cum quo te vera communis erat: vt hic, & infra eo. si quis cum. &. l. in hoc iudicio. circa princip.

e Titius. cum quo erat communis.

tuisse expeditè i locare. Ceterum non aliás communi diuidundo iudicio locus erit, vt & Papinianus scribit, nisi id demum gessit, sine quo partem suam recte administrare non potuit. Alioquin si potuit, k habet negotiorum gestorum actionem, eaque tenetur. Si quid post acceptum communi diuidundo iudicium fuerit impensum, Nerva recte existimat etiam hoc venire. Sed & partum l venire Sabinus & Atilicinus responderunt. Sed & accessionem m & deceſſionem n hoc iudicium accipere iidem existimauerunt.

Si quis in communem locum o mortuum intulerit, an religiosum fecerit, videndum est. Sanè ius quidem inferendi in sepulchrum p vnicuique in solidum competit: locum autem purum alter non potest facere religiosum. Trebatius autem & Labeo quanquam putant non esse locum religiosum q factum, tamen putant in factum r agendum. Si damni infecti in solidum prædibus t caueris, Labeo ait communi diuidudo iudicium tibi non esse: cum necesse tibi non fuerit in solidum cauere, sed sufficere pro parte r tua. quæ sententia vera est. Si fundus cōmūnis nobis sit, sed pignori datum à me, uenit quidem in communi diuidundo, sed ius pignoris creditori x manebit, etiam si adiudicatus y fuerit. Nam & si pars socio tradita fuisset, integrum maneret. z Arbitrum autem communi diuidundo hoc minoris a partem b æstimare debere, c quod ex pacto vendere

præstetur. nec tamen prohibet communi diui. agi vt res diuidatur, & damnū sarciat: vt infra de reli. l. ij. §. an socius. & l. is qui. quæ sunt contra. Sed & si ad hoc vt tollatur, agitur communi diuidundo: non puto absolum.

t Pro parte. vt infra de interrog. actio. non alienum. sed contra. infra de dam. infec. l. in stipulatione damni. Sol. vt diximus supra de neg. gest. si communes. Azo.

u Am. extraneo creditori.

x Creditori manebit. in parte quæ fuit obligantis, & pro indiuiso adhuc: vt. j. qui. mo. pig. vel hypo. sol. l. si consenserit. §. fin.

y Adiudicatus. scilicet vni soli. Sed nūquid si debitori fuerit tota res adiudicata, partem tantum creditor habebit obligatam? Respon. vtique: secundum Io. vt infra qui. modis pig. vel hypo. sol. l. si consenserit. §. fi. Arg. contra infra de act. emp. l. Julianus. §. idem Celsus.

z Integrum maneret. scilicet ius creditoris.

a Minoris. scilicet pretij. Azo.

b Partem. scilicet eius qui obligavit. Azo.

c Debere. compensatione habita: vt supra titu. j. l. Mæuius. §. arbitrio. Azo.

f Non sit. scilicet directo. sic supra eo. l. j. quæ est contra. & infra eod. in summa. Accursius.

g Ad ipsum. lucrū verò commune sit: vt instit. de societate. §. manet. & C. de ædi. priua. l. si is contra quem.

h Iudicio. non nego. gesto. vt supra familiæ erciscun. l. heredes. §. non tantum. Sed contra. C. de nego. gest. siue pro fratre. in princ. Solu. vt diximus in. d. §. non tantum.

i Expedite. vt & instit. de offic. iudi. §. quod si commodè. Accur.

k Potuit. vt supra de nego. gest. si communes. & l. qui aliena. §. fi. Nec fami. erciscun. vt supra tit. j. l. heredes. §. si vnus.

l Sed & partum. vt & in familiæ erciscun. vt supra titu. j. l. partum. nā omnia veniūt etiam ex ex officio post lit. contesta. vt infra de ædil. edic. l. ædiles. §. itē sciendum. Accursius.

m Accessionem. id est t in solidum lucrum.

n Deceſſionem. id est damnū.

o In communem locum. scilicet purum.

p In sepulchrum. commune, & in uitis sociis: vt institu. de rerum diui. §. in commune.

q Religiosum. nisi vnu socius inferatur: vt infra de relig. si plures. Accursius.

r In factum. quia aliquid religiositatis habet.

s Agendum. scilicet vt aut corpus tollat, aut vt prætium suæ partis

- a. Eam scilicet partem. Azo. & sic dubius euentus.
 b. Pigneratia. s. quia pignori mihi sit. id enim agit propter quod definere esse pignori potest. s. re adiudicata creditori. Azo.
 c. Partis. scilicet meæ, quæ pignori non fuit.
 d. Manere. nec ob hoc quod alteri adiudicat, perit pignus. manere enim, &c. Azo.

e. Me condemnnet. compensatione habita: vt supra titu. j. Mævius. §. arbiter.

f. Tractavimus. vbi diximus quia nec erit communis vñsfruct. vt supra titu. j. & puto. §. Iulianus. Et sic not. hinc q̄ iura quæ seruantur in aet. fa. ercisc. & in hoc iudicio sunt seruanda regulariter: vt & infra eo. l. arbor. in fin. Fallit autem in multis: vt & supra eod. l. per hoc. §. hoc iudicium. quæ sunt contra.

g. Nuntiauit. & sic omnibus: quia ipsi rei fit.

h. si vñs. qui post nuntiationem fecit. Azo.

i. Damnatus fuisset. s. ad interesse: quod quidē esse potest, si actori pla-

Eadem est enim ratio hereditatis, & cuiuslibet alterius rei communis, vñ eleganter ostendit. Cic. in orat. pro Ros. Commodo circa finem.

cuerit: vt. j. de no. ope.

nun. l. antepe. §. siue.

& cuiuslibet Hoc fieri. id est ædificari vel refici magis in-

tererat sociorū, quām seruare nuntiationem.

vnde agit: vt supra de-

peti. here. viles. & sic non est contra infra de-

ope. no. nun. l. depu-

pillo. §. si plurimum. vbi dicit vñ de sociis pro-

ppter factū alterius dā-

num non pati.

C ommuni. J CASVS.

Duo habebat fun-

dum in emphyteusin. volebant agere pro eo

hoc iudicio: an possint queritur. Et respon. q̄

sic: sed non vt diuidatur inter eos, sed adiu-

dicitur: alioquin si pos-

set diuidi, iam destrue-

retur præstatio pensionis: qua id quod datur

integrum pro fundo,

iam daretur immutatum.

[N E R A T I V S.] Duo habebant fundū

communē, & non vectigale: ne obstatet prin. huius. l. quia ve-

ctigal non diuiditur. volunt ipsi agere inter se hoc iudicio: vnde iudicem adiuerunt. iste iudex vult diuidere hunc fundum & parti, & vni parti seruitutē imponere, & alii non. nunquid potest?

Et respon. quod sic. [Q V I N R E M.] Duo emerunt rem à non domino. licet non sint domini, tamen agent communi di.

Itē si duo à nō domino indebitum, sibi credentes deberi, acceperunt,

idei est vt possint diuidere hoc iudicio vtili.

[I N T E R P R A E-

D O N E S.] Plani sunt isti ambo. §. §. sed primus loquitur quando

ambo erāt malæ fi. in. §. Iulianus, loquitur quando vñs erat ma-

læ fi. l. & aliis bonæ fi. & vtrobiq; cessat hoc iudi. cōmuni diui.

I Agro. sicut & fami. ercisc. vt supra tit. j. item prædia.

m. Confundetur. propter plures præstationes, quod non expedit:

vt supra titu. j. l. iij. j. respon. & infra de ali. le. l. iij. Et not. hinc ar. o-

ptimum in quæstione tali Sabbatina: Titius conduxit à me præ-

dium in emphy. sub annua pensione. decepsit duobus relictis heredi-

bis. vñs soluit vel soluere paratus est parte suam pensionis, alter non. ego dico neminem posse soluere partem: sicut Ti-

tius non potuit: & ita elapsi triennio vtrumque repellere volo,

ne confundatur præstatio vectigalis: vt hinc. sed illud considera-

econtra; quia obligatio pensionis in vnumquemque pro heredi-

taria parte diuiditur, licet defunctus ita se liberare non potuit: vt infra de verbo. oblig. l. in executionibus. & C. de pac. l. pacto. sed pœnam nullus eorum euitat quin cōtra vnumquemque eorum pro parte hereditaria committatur: vt scilicet cadat à suo iure, licet quis pro parte soluat, vel soluere paratus sit: sicut in conuen-

tionali pœna dicitur, vbi erat datio in obligatione: secus si factū erat diuiduum: vt infra de verb. oblig. l. stipulationum alia. §. fi. & l. ea. §. j. & supra titu. j. heredes. §. an ea. ita & in hac legali dico. Pla. dominū dixit sibi præjudicasse accipiendo

C. l. 4. 5. e.

uisione: alioquin præstatio vectigalis confundetur. Ne ratius scribit, arbitrium, si regionibus fundum non vectigalem diuisum, duobus adiudicauerit, posse quasi in duobus fundis seruitutem imponere.

Qui ia rem Publicanam habent, etiam communi diuidundo iudicium possunt exercere. Ex quibusdam autē causis vindicatio cessat. Si tamen iusta causa est possidendi, vtile communi diuidundo competit: utputa si ex causa indebiti soluti res pos sideatur.

Inter eos qui non habēt iustum possessionem, non competit hoc iudicium. Item si petitor tantum iniuste possidere dicatur, ab hoc iudicio remouetur. Bartolus.

Inter prædones autem hoc iudicium locum non habet: nec si preario possideant, locum habebit: nec si clam, quia iniusta est possessio ista: preario vero iusta quidem, sed quæ non perget ad iudicij vigorem. Iulianus scribit, si alter possessor prouocet, alter dicat eum vi possidere, non debere hoc iudicium dari, nec post annum quidem: quia placuit etiam post annum in eum qui vi deiecit, interdictum reddi. Et si preario (inquit) dicat eum possidere, adhuc cessabit hoc iudicium: quia & de preario interdictum datur. Sed & si clam dicatur possidere qui prouocat, dicendum esse ait cessare hoc iudicium. Nam de clandestina possessione competere

qui bo. fid. accepit, vsu capit: vt infra pro suo. l. hominem. Azo. & habet locum vtilis actio hoc casu.

f. Non habet. Sed quid si sine ti. fuerint duo bo. fi. poss. Rñ. non agunt communi di. vt. s. fa. erci. inter coheredes. j. respon. licet in eo. tit. l. item prædia. sit ar. contra. Item etiam aliud ar. contra. in ea. l. §. si duo. in fi. Sed ibi qualemqualē habent causam illi missi. Vel dic ibi non agunt nisi secundo interposito decreto: vel pro eo quod expendit ante secundum decretum, agitur vtili: vel pro eo quod expendit pōst, directa: vt. j. de dam. infec. si finita. §. cum autem plures. Et hoc idem probatur supra eo. l. iij. j. respon. & l. iiiij. j. respon. & §. de puteo. Posset etiam dici alia ratione competere hanc actionem missis in possess. quia ius pignoris habent: vt C. qui po. in pig. habeantur. l. si fundus. & l. si decreto.

g. Iudicij. vel etiam Publicanæ: vt supra de Publi. l. quæcunque. §. interdum. Sed pergit ad vti possid. interdictū: vt infra vti possid. si duo. Ioan.

h. Possessor. prædo. Azo.

x. Interdictum reddi. in quantum peruenit ad violentum: vt infra de vi & vi ar. l. j. j. in princ. vel habet locum perpetuo vt excipiat: vt. C. de except. l. licet. Accursius.

y. Dicat eum possidere. qui prouocat. Azo.

z. De clandestina. vt de precaria superiōri casu.

† Pro his ver bis quidam legendū putat, iurisfuitā di.

Feudum di uidi non de bet.

n. Non vectigalem. Se cū si vectigalis esset. non enim valeret diu si: vt supra prox. te spon. Accursius.

o. Adiudicauerit. quod potest: vt supra tit. j. item Labeo. §. j.

P. Duobus. duo enim vulg. edi. sunt post diuisionē: vt perperam & s. communia præ dio. l. si quis duas. §. j. & j. de le. j. plane. §. fi.

q. Ex quibusdam autem. Melius dixisset enim:

vt ista esset ratio præcedentium, quia emit à non domino. Vel dic, dixit dari hanc actionē si habeat iure prætorio vtile rei vin. sed si de iure ciuli, habet vtile rei vin. idem est quod habet locū hæc actio. & hinc dicit quando à nō domino soluta est: & cessat Publiciana: quia non est ex iusta causa tradita. Accur.

r. Soluti. ab eo qui non erat dominus. & tunc

qui bo. fid. accepit, vsu capit: vt infra pro suo. l. hominem. Azo. &

habet locum vtilis actio hoc casu.

s. Non habet. Sed quid si sine ti. fuerint duo bo. fi. poss. Rñ. non agunt communi di. vt. s. fa. erci. inter coheredes. j. respon. licet in eo. tit. l. item prædia. sit ar. contra. Item etiam aliud ar. contra. in ea. l. §. si duo. in fi. Sed ibi qualemqualē habent causam illi missi. Vel dic ibi non agunt nisi secundo interposito decreto: vel pro eo quod expendit ante secundum decretum, agitur vtili: vel pro eo quod expendit pōst, directa: vt. j. de dam. infec. si finita. §. cum autem plures. Et hoc idem probatur supra eo. l. iij. j. respon. & l. iiiij. j. respon. & §. de puteo. Posset etiam dici alia ratione competere hanc actionem missis in possess. quia ius pignoris habent: vt C. qui po. in pig. habeantur. l. si fundus. & l. si decreto.

t. Iudicij. vel etiam Publicanæ: vt supra de Publi. l. quæcunque. §. interdum. Sed pergit ad vti possid. interdictū: vt infra vti possid. si duo. Ioan.

u. Possessor. prædo. Azo.

v. Interdictum reddi. in quantum peruenit ad violentum: vt infra de vi & vi ar. l. j. j. in princ. vel habet locum perpetuo vt excipiat: vt. C. de except. l. licet. Accursius.

w. Dicat eum possidere. qui prouocat. Azo.

x. De clandestina. vt de precaria superiōri casu.

y. Interdictum.

Creditores duo communi di. agere possunt.
a Interdictum. quod vi aut clam, vel vti possi. Azo.
b Dari. No. duos creditores communi diui. iu. agere. sic & supra
c famil. erciscun. si pignori. Azo.
d Dari debet. vt & s. de vsufru. l. si cuius rei. §. sed si inter duos.
e Legatorum. scilicet dari debet.

Duo ventres. Forte diuerterat ab vxore pgnante, & aliam duxit: quæ ex eo similiter cōcepit: posteaq; decepit. ambæ mitti debent in possessione. Vel forte duæ missæ sunt ideo quia dubitabatur quæ legitima esset. Accur.
f Posidere. ex secundo decreto: yt. j. de dam. infec. si finita. §. Iulianus scribit. Accur.

Vindicationem. scilicet directam: & ideo directum iudicium locum habet: vt. s. eo. sed si res.

Agitur. siue sint socij in vsufru. siue non: quod esse potest: vt infra de pecu. sed si duo. §. idem. & supra titu. j. l. & puto. in prin. &. §. vsufruct.

i sic poterit. scilicet diuisio fieri. Accur.

k sit vsufructus. id est commoditas vsufruc. ius enim durat donec legitimo modo perreat. Azo.

l Posideant. scilicet alij, non sibi. vel possideant, id est detineant. nec enim naturalē vel ciuilem habent possessionem: vt infra de preca. l. certè. §. is qui rogauit. & sic expones infra de vsur. l. videamus. §. si possessionem. & facit C. de præscrip. xxx. an. l. ij. pro hac tamen detentione tenetur rei vin. vt supra de rei vin. l. officium. licet possit dominum in iudicio nominare: vt C. vbi in rem act. l. ij.

*Videtur legēd. pignera ticia. Pgne- ratiā. pprid. in perfonam competit. Itaque pi- gneratia, pro hypothecaria hic posita est: vt & l. 3. §. est autem j. ad exhibēdum. Azo.

m Pars. si iudex alteri creditori rem adiudicare vult. sic supra famili. erciscun. si pignori. Accur.
n Debitum offerre. scilicet pri^o, & quod postea solutū est: vt infra qui po in pig. ha. l. si prior. §. sciendum. & de dist. pign. l. cum posterior.

o Idemque. vt debitor possit luere.

p Pigneratia. id est hypothecaria.

q Offerat. vt. j. de pigne. actio. l. si creditor qui rem. Accur.

r Creditor eius. quod fieri potest: vt C. eo. l. si probatum. Acc.

s Alterius debitor. ergo duo qui rem communem habebat, pignori obligauerunt creditoribus suis, forte non simul.

t Et debitor eius. scilicet postmodum.

u Soluto eo. scilicet tantum. Accur.

x Rei. scilicet communis tibi & alij.

y Ex empro tenebitur. vt hic habes: & j. de act. empt. l. Iulianus. §. idem Celsus.

z In mandato. De mandato da exemplum: mandasti mihi vt rem ff. Vetus.

interdictum ^a inquit. Si duo sint qui rem pignori acceperunt, æquissimum esse utile cōmuni diuidundo iudicium dari. **b** Sed & si de vsufructu sit inter duos controuersia, dari debet. **c** Item si duo à prætore missi sint in possessionem legatorum. **d** Est enim iusta causa possidendi, custodiæ gratia. Ergo & si duo ventres, **e** idem erit dicendum, quod habet rationem. Planè si iam danni infecti missus, iussus sit possidere, **f** non erit huic utile iudicio locus: cum vindicationem **g** habere possit. Cum de vsufructu communi diuidundo iudicium agitur, **h** iudex officium suum ita diriget, vt vel regionibus eis vti frui permittat, vel locet vsufructum vni ex illis, vel tertiae personæ: vt hi pensiones sine vlla controuersia percipient: vel si res mobiles sint, etiam sic poterit, **i** vt inter eos conueniat: caueantque per tempora se vsuros & fruituros: hoc est vt apud singulos mutua vice certo tempore sit vsufructus. **k** Neque colonis, neque eis qui depositum suscepserunt. hoc iudicium competit, quamvis naturaliter possideant. **l** Inter eos qui pignori acceperunt, talis diuisio fieri debet, vt non vero pretio æstimetur pars, **m** sed in tantum dumtaxat, quantum pro ea parte debetur: & adsignetur quidem pignus vni ex creditoribus, licentia tamen non denegetur debitori debitum offerre, **n** & pignus suum luere. Idemque **o** dicitur & si possessor pignoris, litis æstimationem pigneratitiam * **P** in rem agenti offerat. **q**

Debitor certæ partis pro indiuisio, si in diuisione tota res sibi fuerit adiudicata, totum dare debet, & habere quod pro adiudicatione dedit: sed si tota alteri fuerit adiudicata, liberabitur soluen-

meā tibi venderem, quam cum alio communem habeo. ante traditionem tibi factam aliam partem consecutus sum. totū habes: vt infra man. si mādauero. §. Iulianus. & l. qui negotia. §. cū heres. vel dic, mandasti vt tibi emerem partem cuiusdam rei: quod feci: & antequam traderē, alia pars est adiudicata mihi cōmuni diuidun. iudicio. compelleris quidem totam accipere. Eodē modo in-tutore & gestore negotiorum qui emerūt nomine pupilli vel domini partem rei: tamē postea totam oportuit eos accipere p̄ hoc iudicium. nam in totum dominus & pupill^o accipere tenetur: & hoc subiicit, cæterisq; huīus generis &c. Bul.

do: & pretium quod pro adiudicatione dedit, recipit. Bar.

Si debitor communis prædij partem pignori dedit, & à domino alterius partis prouocatus creditor eius, **x** aut ab alio creditore alterius **l** debitoris licendo superauit: & debitor eius **c** res fuit adiudicata, velit partem suam prædij recuperare soluto eo **u** quod ipse debuit, eleganter dicitur non esse audiendum, nisi & eam partem paratus sit recuperare quam creditor per adiudicationem emit. Nam & si partem vendideris rei, **x** & prius quam traderes emptori, communi diuidundo iudicio prouocatus fueris, aliāque pars tibi adiudicata sit, consequenter dicitur ex empto agi non posse, nisi totam rem suscipere fuerit paratus: quia hæc pars beneficio alterius venditori accessit. quinimo etiam ex vendito posse conueniri emptorem, vt recipiat totum. Solum illud spectandum erit, num forte fraus aliqua vendoris interuenit. Sed & si distracta parte cesserit victus licitatione vendor, æquè vt pretium restituat, ex empto tenetur. **y** Hæc eadem & in mādato, **z** cæterisque huius generis iudiciis seruantur.

Vnus ex sociis volens diuidere, potest alios ad diuisionem etiam inuitos prouocare: item propter dubium admittitur petitio incerta tam in hac actione quam in rei vindicatione. h. d. ista lex.

viii. PAVLVS libro vicensi motrio ad Edictum.

ET si non omnes qui rem communem habent, sed certi ex his diuidere desiderāt, hoc iudicium inter eos **a** accipi potest. Si incertum sit an lex Falcidia locum habeat inter legarium & heredem, communi diuidundo agi potest: aut incertæ

si mandet dominus procuratori suo defensionem serui: si dominus de peculio conueniatur ratione serui, & procur. damnetur: certè dominus tenetur: & etiam si res peculij pereant post condemnati. procu. nisi procurator fuisse in culpa, vt quia dominus volebat cedere rebus peculiaribus creditori, & procurator noluit, sed magis voluit damnari. Viuianus.

a Inter eos. & alios etiam inuitos: vt infra eo. l. antepen. §. fina. sic enim est & in pluribus heredibus: vt. s. tit. j. l. ij. §. dubitandū. & l. arbitrum. sed inter quosdam non potest accipi nisi pro adiudicatione vnius partis ad alteram: vt. s. tit. j. heredes. §. si testator. vel nisi propter personales præstationes secundum quosdam: vt not. in d. §. dubitandum. Accur.

a vindicatio datur. vt & supra de rei vin. quæ de tota. §. incertæ.

Accursius.

b Legatus sit. scilicet vt legatarius cum herede communi diuid. agat: & incertæ partis detur vindicatio in corporalibus: vt h̄c. & infra de pecu. l. si peculium. ij. respon. pro ipsa verò vniuersitate peculij legata incertæ partis actio ex testamento datur: vt. s. si pars hered. pet. l. j. §. fi. Accur.

c Debetur. quod debitum semper est deducendum: vt. j. de pecu. sed & si damnum. §. peculium. & l. si ex noxa. §. quod autem. Nisi specialiter corpora peculiaria legarentur: vt infra de pecul. lega. l. si peculium seruo.

d Deteriorem fecerit. vt & supra de noxa. l. sed & eo nomine. Azo. sed an propter huiusmodi personales præstatio-nes possit agi communione diuid. durante communione? Respon. sic: vt arg. infra eod. l. fi. & l. si socius serui. & expresse dicitur. j. eo. l. in hoc iudicium. ibi, manente rei communione &c. Accur.

e Vulnerando. vt. j. eo. l. item quamuis. & supra ad. leg. Aquil. sed si communem.

f Corrumendo. vt infra de ser. corrupt. l. si quis seruum. Accur.

g Excidendo. quo casu etiam interdictū quod vi aut clam locum habet: vt. j. quod vi aut clam. l. denique. §. si ex sociis.

h Præstiterit. plus quā sit secundum pretium.

i Et eius. scilicet aestimationis. Accur.

k Partem. scilicet diuidiam, vel tertiam, vel alia quæ cōtingat socio ex communione serui.

l Item si vñus in solidū. quod fieri potest, siue de peculio agatur: vt h̄c, & infra de pecu. l. & ancillarum. §. fi. siue noxali: vt. s. si ex noxa. cau. l. si cum vno. Acc.

m Consequatur. quatenus apud eum est: quia in tātum eum liberare videtur: vt. j. de pecu. l. & ancillarum. in fi.

n Ed postquam. Res peculiares. omnes scilicet, vel pars: vt & j. eo. l. si Stichus. vel etiam ipse seruus cuius nomine est actum: vt. j. eo. in summa. & arg. s. tit. j. si seruus pignori. & arg. j. manda. l. hominem. in princ.

o Partem pecuniae. præstitæ pro parte peculij. Azo.

p Si neutrīus. l. defendantis, vel defensi. nam si defendantis culpa interueniat, securus est: vt statim dicit. Accur.

q Etenim. bene dixi postquam in solidū damnatus est. aliud enim esset si damnatus non esset, nec defensus: quia tūc liberatur cedendo partēm: vt & supra si ex noxa. cau. aga. l. si cum vno. & de noxa. l. si seruus. vel melius ideo dixit neutrīus, quia si alteri tantū, puta defendantis, interueniat culpa, vt quia dominus defensus maluit cedere rebus peculiaribus quād defendi: repellit

defendens. Azo. Idem si non fuit paratus: culpa tamē defendantis perierunt. econtra si defensus tantū fuit in culpa, non relevatur: vt supra de neg. gest. siue hereditaria. si autem uterque compensaretur, sic neuter ageret: vt infra de compen. si ambo. & infra de verbo. obliga. si seruum. §. sequitur.

r Agitur. re integra: & se per procuratorem defendit: vt pxi. dixit.

I Tem.] CASVS. Si tu

socius meus dedisti damnum in re communi, & deceperisti: si agam communi diuidundo cum here. tuo, veniet damnum, licet nō possum heredē tuum conuenire. l. Aquil. quæ nō datur in heredem. [s i v s v s .] Planus est. [I N C O M M V N I .] Ego & tu habem⁹ rem communem, quæ cōmodè diuidi nō potest. adiudicatur mihi: & ego tibi in pecunia condēnor. certè debes cauere mihi de euictione pro parte tua quæ mihi adiudicatur. Viuia.

f Admisit. vt & s. eo. l. & si nō omnes. §. venit.

t Si vñus tantū. non vñusfructus.

u Venire. id est vendi: vt institu. de vñs & habi. §. j. & quod de locatione dicit, intellige. s. separatim à se: vt supra de vñs & ha. l. i. j. in fi. & l. cæterum. Accur.

x Non vti. sed frui: & hoc est quasi &c.

y Frui. vt supra de vñusfru. quia qui pretio.

z Necesitatem. quia aliter diuidi non potest: sicut ex necessitate fit quādoque venditio vñusfru. vt infra de iure do. l. si vñusfru. ea autē quæ fiunt ex necessitate, curanda siue emendanda sunt: vt in auth. qui. mo. natu. effi. sui. circa prin. ibi, nō enim &c. secūdū Azo. Meli⁹ verò notabis, si dixeris Necesitas necessitatem nō habet re legem: vt dixi. s. de legem. offi. consu. l. j.

a Et de euictione. vt. s. tit. j. l. heredes. §. pen. & C. communia vtriusq; iu. l. si fratres.

I N summa.] CASVS.

Ego & tu habemus*

Quod si rem cōmunem: & ego nō egerit, id iure suo illi non licet. l. parietem. de seruit. vrb. p̄ad.

partis vindicatio datur. Similiter fit & si peculium legatum sit: quia in quantum res peculiares deminuit id quod domino debetur, incertum est. Venit in communi diuidundo iudicium etiam si quis rem communem deteriorem fecerit: forte seruum vulnerando: aut animum eius corrumpendo: aut arbores ex fundo excidendo.

Si communis serui gratia noxæ nomine plus præstiterit [socius,] æstimabitur seruus, & eius i partem consequetur. Item si vñus in solidū de peculio conuentus & damnatus sit, est cum socio communi diuidundo actio, vt partem peculij consequatur.

ix. AFRICANVS libro septimo Questionum.

S Ed postquam socius serui communis nomine de peculio in solidū damnatus esset, si apud socium res peculiares intercidant, nihilo minus vtile erit iudicium communi diuidundo ad recuperandam partem pecuniae. Alioquin ini- quum fore, si tota ea res ad damnum eius qui iudicium acceperit, pertineat: cum vtriusque domini periculum in rebus pecularibus esse debeat. Nam & eum qui mandatu domini defensionem serui suscepit, omne quod bona fide præstiterit, seruatrum: quamuis peculium postea intercederit. Hæc ita, si neutrīus culpa interuenierit. Etenim dominum cum quo de peculio agitur, si paratus sit rebus pecularibus petitori cedere, ex causa audiendum putauit: scilicet si sine dolo malo & frustratione id faciat.

Delicatum defuncti si purgatur per actionem descendenter ex delicto, non nocet heredibus: se-

cus si purgatur per actionem descendenter ex contractu, vel qua si. Bartolus.

x. PAVLVVS libra vicensimotero ad Edictum.

I Tem quamvis legis Aquiliæ actio in heredem non competat, tamen hoc iudicio heres socij præstet si quid defunctus in re communi admisit, quo nomine legis Aquiliæ actio nascitur. Si vñs tantum noster sit, qui neque venire neque locari potest, quemadmodum diuisio potest fieri in communi diuidundo iudicio, videamus. Sed prætor interueniet, & rem emendabit: vt si iudex alteri vñsum adiudicauerit, non videatur alter qui mercedem accepit, non vti: quasi plus faciat qui videtur frui, quia hoc propter necessitatem fit. In communi diuidundo iudicio iusto pretio rem æstimare debebit iudex: & de euictione quoque cauendum erit.

xi. GAIUS libro septimo ad Edictum Provinciale.

I N summa admonendi sumus, quod si post interitum rei communis cui aliquid ex communione præstari oportet, eo nomine agere velit, communi diuidundo iudicium vtile datur: veluti si actor impensas aliquas in rem communem fecit, siue socius eius solus aliquid ex ea re lucratus est, velut operas serui mercedēsve, hoc iudicio eorum omnium ratio habetur.

xii. VLPIANVS libro septuaginta primo ad Edictum.

S I ades communes sint, aut paries communis: & eum reficere vel demolire, vel in cum immittere quid opus sit, communi diuidundo iudicio erit agendum: aut interdicto vti possidetis experimur.

feci impensas. postmodum res illa periit. nūquid possumus hoc iudicio agere pro expensis aut pro lucris, vt inter nos diuidatur? Et respon. quod sic vtili.

b Vtile. non directum: vt. s. eo. l. j. quæ est contra.

c Ratio habetur. sic ergo pro præstationibus personalibus agitur, licet res desierit esse: vt h̄c, & s. tit. j. l. sed & eius. Accur.

S I ades.] CASVS. Si habeo tecum communem domum, quæ volo reficere, & tu non permittis: nunquid interdicto vel communi diui. possim agere? Et respon. quod sic. Viuia.

d Mittere. vt scalas, vel tigna. Azo.

e Aut interdicto. aut pro &. ideo enim agitur hoc interdicto, quia non patetis me vti libere re communi: vt infra de vi & vi. arma. l. vim facit. Sed quid est quod dicitur prohibendi ius

ius esse socio: vt. j. eo. l. Sabinus. quæ est cōtra? Solu. illud verum est cum incidimus in cōmunionem: alioquin si ad aliquem vsum rem communem quæsierimus, veluti parietē, vt in eum vterque nostrū immitteret: quis non dicet legem inter nos habitā seruari debere: & cōmuni diuidundo agere posse, vt mihi immittere li- ceat? cum ob hoc solū quæsierimus, vt eo vte- remur, secundū M. arg. s. de vſufr. l. arboribus. s. nauis. Azo. itē est cō- tra. s. de ser. vrba. præ- dio. l. parietē. vbi phi- bet quicquid hīc per- mittit. Solu. secundum quosdā hīc volebat de- moliri vel reficere ī eo in quo erat cōmuni v- tilitas, ibi nō: vt. j. pro- soc. l. cū duobus. s. itē Mela. Vel hīc cōuentū erat vt vnicuique lice- ret immittere, ibi non. Præterea & ibi iure ser- uitutis contendebat si- bi illa licere: quod non potest, vt ibi dicitur: hīc iure societatis. Acc.

a In iudicio. Res. cor- pōrales. & dic quæ possunt claudi sub pe- titione auctoris.

b Nominatim. an idem in vniuersali iudicio. s. fami. ercif. & peti. here. vt aliquid excipi pos- sit: quod videtur: vt. s. fami. ercif. l. fundus cō- munis. &. s. de iudi. l. solemus. Accursius.

c In hoc iudicio.] c. A- s. v. s. Ego & tu ha- bēmus rem cōmuni. si impensam fecisti com- muni nomine, teneor tibi. Item si non fuisti vſus seruitu. & ideo est amissa, teneris mihi. Se- cundō pone q̄ impen- di credens meam pro- priam rem communē. posteā agis mecum cō- munī diuid. an per ex- cept. possum retinere impensas? Et dicitur q̄ sic: sicut bo. fi. poss. qui credens suā in eam im- pendit, habet excep. cō

tra dominum vindicantem. Tertiō si ego impendi credēs totam meam alienā rem: & sic iam nō possum conuenire cōmuni diui. vel rei vin. his ergo duobus casib⁹ habet locū exceptio pro im- pensis: quāuis neminē volui mihi obligare. igitur si aliquē volui obligare: licet non illū præcisē cum quo erat mihi cōmuni: ha- beo etiā act. pro impensis. siquidē potest esse q̄ credebā cū alio communem quā tecū: vel nesciebā cum quo: ac in superioribus non habeo actionē, sed exceptionem. & hoc in quarta. Quintō adducit simile: quia sicut si gerā alterius negotia, & alterius cre- debā quā sint, eū habeo obligatū cuius verē sunt negotia: ita in proposito habeo eū obligatum cōmuni di, cum quo verē est cō- munis, licet non proponā eum obligare. & si alienem partē meā, adhuc remanet mihi act. vtilis pro impensis. [s i CONVENIAT.] Si faciamus paētum ne vñquam rem cōmuni diuidamus: non valer paētum. sed si ad tempus fiat: bene valet. [s i INTER.] Duo socij paētum fecerunt ne societas vñque ad certum tempus diu- deretur. quæritur, an valeat? Et respō. quōd sic: sed emptor poterit submoueri exceptione illa qua submouebatur vñditor si agat communi diui. [s i P A C I S C A T V R.] Ego & tu communem fundum habebamus. fecisti mihi paētum vt pars tua esset mea. finitur societas. si agas posteā cōmuni diui. remouebo te except. quia ipso iure non finitur societas. Viuvianus.

c In hoc iudicio. tres casus prosequitur hēc lex. nam aut scio ff. Vetus.

A cum quo rem communem habeo in quam impēdo, & communi nomine impendo: vt in princ. l. aut nescio, sed credo meam pro- priam, vt vñque illuc, quæ eum ita, &c. aut scio cum alio communi, sed nescio cum quo: vt abinde liquet. & postea reassumat medianam partē, ac cum, &c.

d Debuit. vt vti serui- tutibus, ne perdantur: vt. s. fami. ercif. l. here- des. s. item culpæ. Acc. e socium. scilicet ali- quem certum.

f Magis puto. quām in rei vin. vt. s. possim re- tinere, cum illud strīti iuris, hoc bonaē fidei fit: vt hīc, & institu. de aēt. s. actionum.

g An retinere. s. si con-ueniat rei vind. vel communi diui. pro in- diuiso.

h Retentionem. vt &. j. de aēt. emp. idēque. s. j.

i Retineantur. vt &. j. man. idēque. s. j.

k Quæ cū ita sint. mu- tat calūm, quādo scie- bam esse cū alio com- munem: sed errabā in persona socij: vt patet infra statim, diuersum, &c. &. j. eo si quis cū in princ. Alij dicunt q̄ loquitur quādo impē- di sciens cū Titio rem esse communem. Sed prima verior est. & dic,

quæ cum ita sint. s. simi- les rei vin. & communi di. secundum quosdā. Vel dic quōd hēc cōtinatio fit ad super- iorā. & verior est: quia datur retentio quando nolui aliquā mihi obli- gar. igitur multo magis actio, vbi volui ali- quem obligare mihi.

l Vtile. imō directum: vt supra eo, si quis pu- tans. in princip. Sed dic vtile, id est efficax. Vel dic quōd hīc alienau- ram partem meam ante- quam intendetē hoc iudicium: vt supra eo. l. si quis putans. ij. re- spon. sed prima verior: quia & hīc dicit, manente rei communio- ne. Accursius.

m

Diversum.

redit ad superiora. Accursius.

n Retentionem habeo. non actionem: vt & infra de doli except. l. Paulus. & infra de condic. inde. si in area. in fi. quæ est contra. M. vt ibi diximus.

o Volui. hēc non videtur bona ratio: quia heres sepeliendo de- functum, neminem sibi obligare intendit: & tamen agit, si appa- reat eum posteā non esse heredem: vt infra de reli. at si quis. s. si quis. & l. possessor. quæ sunt contra. Sol. ibi speciale.

P

At cum puto.

redit ad tertium. Accursius.

q

Manūj.

gratia similitudinis hoc ponit.

r

Alterius esse.

vt supra de nego. gest. item si cum. in fi.

s

Proposito.

scilicet detur actio communi diui.

vt infra eo.

si quis

cum. in principio.

t

Prædium.

id est partem meam prædij. Accursius.

u

Negotiorum

gestorum

actio.

cū potuit expediri pro parte.

Vel dic,

danda erit communi diui.

actio:

vt supra eo.

si quis putans.

ij.

re- spon.

vt daretur in prædicto casu nego. gesto.

x

Valet.

sic & conditio legato imposta mulieri ne discedat à li- beris, non valet, sed ad tempus imposta valet: vt. j. de condi. & demon. sed & si hoc. s. fi. sed in conditione libertæ imposta, ne nubat, distinguitur: vt infra qui & à qui. l. pe.

a. Summoueretur. vt infra pro socio.l.idemque. §.fin.

b. Petat. forte animo donandi. Accursius.

c. Effectu. nō ipso iure: quia durat actio, sed repellitur excep. Ac.

S. I socius.] CASVS. Ego & tu communem seruum habebamus: nomine cuius serui conuentus fui de peculio. antequam prae-

stem condemnationē, an possim agere vt des mihi partē de peculio istius serui. prout est apud te? Et respō. quod sic. Secūdū dicit quod si nomine huius serui communis, qui dedit damnum cōuentus sum noxaliter: nunquid ante condemnationē statim lit. cōtesta. possim agere vt partem serui mihi des: vt possim dare actori, si vincar? Et respon. quod sic, dum tamen sibi caueā quod reddam, si non fuerō condemnatus. Viuia.

d. Conuentus. s. de peculio. Accursius.

e. Et antequam praeſet. quia illud videtur abſeſſe, in quo vt solueret est obligatus: vt. ſ. neg. gest. l. ſi quis mandato. Et facit. ſ. eo. l. & ſi nō. ſ. fi. Accursius.

f. Actum fit. ita quod sit lis contesta. vnde in totū necesse habet defendere: vt. ſ. de noxali l. ſi seruus cōmunis. & ſ. ſi ex noxali cau. aga. ſi cum vno ex. & facit supra titu. j. heredes. ſ. ſi vnuſ.

g. Pars. alterius non conuenti quam habet in seruo.

h. Non dederit. ſcilicet noxæ. Accursius.

C. Vm socij.] CASVS.

Duo volunt diuidere societatem, eis debetur, vel ipsi alij debent sub cōditione. nū quid in vtroq; caſu caueri debent, & eis debet caueri de parte debiti ſoluenda, & parte crediti diuidēda etiam existente cōditione? Et respon. quod ſic.

i. Debetur. ab eis, vel e- contra: vt. j. pro ſoc. l. omne aſ. & l. ſequen. Accursius.

Q. Vt coheredes.] CA-

s. Fundū ſuū testator pignori dedit eo pacto vt creditori vendere liceret. deſſit testator here. relictis. vnuſ heredum emit à creditoro prae- diu. nunquid iſte coheres. idēmque emptor, potest conueniri hoc iudicio à coheredibus? Respon. quod non. videbatur quod ſic: quia hereditarius erat.

k. Communi di. valet emptio ratione aliarum partiū, non ſuæ: vt infra de leg. ij. l. fi. ſ. quatuor. & j. de pig. aet. debitor. & de in diē ad. lic. l. quod si vno. ſ. fi. Sed aliud in fideiuſſore: vt infra de diſ- ſio. pig. l. fideiuſſor. quæ eſt arg. contra. Accursius.

V. T fundus.] CASVS. Ego & tu eramus heredes in quadam he- imponere potest seruitutē prædio here. vt ſeruiat fundo non he- reditario? Et rñ. q. non: quia iudex non potest, &c. vt in textu.

l. Non potest. vt infra de excep. rei iu. l. ſi ex testamento. in fi. & fa- cit ſupra titu. j. l. item Labeo. ſ. j. Accursius.

quoque communi diuidendo a- gendo, eadem exceptione ſum- mouebitur, qua auctor eius ſum- moueretur. * Si pacifcatur ſocius ne partem ſuam petat, b effectu c tollitur ſocietas.

xv. IDEM libro quinto ad Plautium.

S I ſocius ſerui communis no- mine conuentus d & cōdem- natus sit, aget communi diuidun- do & antequam c praeſet. Nam & ſi noxali iudicio cum vno a- ctum sit, f ſtatim aget cum ſocio, vt ei pars g traderetur: cautioni- bus interpositis, vt ſi nō dederit, h reddat.

xvi. IDEM libro ſexto ad Plautium.

C Vm ſocij diuidunt ſocietate, de eo quod ſub conditione deberetur, i cautiones interue- nire ſolent.

xvii. MODESTINVS libro nono Regulare.

Q Vi coheredes habet, ſi fun- dum pignori datum à te- ſtatore ſuo, comparauerit à credito- re. non debet à coheredibus iudicio communi k diuidendo cō- ueniri.

Sententia debet eſſe conformis libello, alijs iudex non intromit- tit ſe de his quæ ex natura actio- nis non veniunt. Baldus.

xviii. IAVOLENVS libro ſe- cundo Epitularum.

V T fundus hereditarius fun- do non hereditario ſeruiat, arbiter diſponere non potest: quia vltra t id quod in iudicio deduc- tum eſt, excedere potestas iudi- cis non potest. 1

Quod vna clementatione con- tinetur: ſi ſolo coheret, dicitur cō- mune pro parte diuifa qua diuidi- tur ſolum: ſed à ſolo ſeparatum, dicitur pro indiuifo eſſe communi- ne. Bartolus.

xix. PAVLVS libro ſexto ad Sabinum.

A Rbor.] CASVS planus eſt vſque ad. ſ. de vestibulo. [DE VE- STIBULO.] Ego meam, tu tuam domum habebas. ante v- tranque domum erat locus tecto coopertus cōmuniſ: per quem erat aditus ad vtrāque domū. quæritur an de hoc ſolo communi agere poſſumus ad diuisionem: Et dicit q nō: quia eſt ſpeciale vt de cōmuni re nō poſſit agi ad diuisionē, vel ad adiudicationem. & eſt ratio, quia cum domus non habeat alium adi- tum, oportet etiā domum diuidi, vel adiudicari: quod non de- bet eſſe, vt res non cō- munis veniat in hoc iu- diciū. [SI PER EVN- DEM.] Per agrum vici- ni debebatur ſeruitus meo agro: & ſic ſeruitus erat communis. in refectione rei feci im- pensas. quæritur qua a- cti. poſſim eas recupe- rare? & dicit neg. gest. non aet. communi di. [IVDE X.] Ego & tu habemus ſeruos cōmu- nes, & alias quafdam res: & ſeruos diuidere volebamus. quidam ex ſeruis erat abſentes. nū quid pro eis qui ſunt abſentes, cōmuni diui.

coharent.

A Rbor quæ in confinio nata eſt, item lapis qui per vtrūque fundū extēditur, quamdiu coharet* fundo, m è regione cuiusque finium vtriusque n sunt: nec in communi diuidendo iudi- cium veniunt. Sed cum aut lapis exemptus, aut arbor eruta o vel ſuccifa P eſt, communis pro indiuifo q ſiet: & veniet in communi diuidendo iudiciū. Nā quod erat finitis partibus rurus ſ confundit. Quare[ſicut] duabus massis duorum dominorum cōſtatis, to- ta massa communis eſt, etiam ſi a liquid ex prima ſpecie ſeparatum maneat: l ita arbor & lapis ſepa- ratus à fundo, confundit ius dō- minij.

Illud quod eſt commune, quod non poſſet diuidi nec licitari ſine proprio, in hoc iudicium non ve- nit. Bartolus.

De vestibulo t communi bi- narum ædium u arbitre cōmuni diuidendo inuitu vtrolibet x dari non debet: quia qui de vestibulo liceri cogatur, neceſſe habeat in- terdum totarum ædium preium facere, ſi alijs aditum non habet.

Pro iure incorporeli diuidendo, vel pro eo quod fit circa illud, hoc iudicium locum non habet. Bart.

Si per eundem * locum via no- bis debeat, & in eam impensa facta y ſit, durius z ait Pōponius communi diuidendo vel pro ſo- cio agi poſſe: Quæ enim cōmu- nio iuris ſeparatim a intellegi po- ſteſ: ſed negotiorum licerum a- gendum.

Iura incorporelia non veniunt in iudicio communi diuidendo, niſi ſint accessoria rei corporalis pro indiuifo communis. Barto.

Iudex communi diuidendo, item familiae eriſcundæ, de ſer- uo qui in fuga eſt, iubere de- bet liceri eos inter quos iudex

t Iniquum autem eſſet, tāviliſ acceſſionis nomi- ne, ſcilicet veſtibuli, co- gi totas q̄ des diſtrahere: itaque contra regula. l. arbitrium ſ. fam. eriſ. veritum eſt etiā vno poſ- cete dare ar- bitrum.

* 130. ſ. vlt. ſ. de negot.

f. Maneat in maſſa: quia diſcerni poſſet de meo argento. Accur. t De veſtibulo. Veſtibulum eſt locus quidam ante oſtia vtriusq; domus, per quem aditum habebant: & tecto coopertus erat, vt veſtimento tegitur homo. Accursius.

u. Aedium, non habentibus nobis communem ædem, ſed alte- ro alteram. Accursius.

x. Vtrolibet diſtributiū e accipe, id eſt hoc vel illo inuitu, ſed con- tra. ſ. titu. j. l. arbitrium. in fi. & in ſra eo. l. penul. in fi. Sol. hīc ſpe- ciale in tali veſtibulo, ideo ne res non communis veniret diuidi- da. & ita inconueniens ſequeretur: vt hīc ſubiicit.

Veſtibulum quid ſit.

y. Facta ſit. ab vno. Azo.

z. Dura. id eſt dura. nam dixit hoc, ſed dura dixit: & ideo hīc ſta- tim corrigitur. Accursius.

a. Separatim. i. ſi ius ipsum ſeparatum à corpore iſpicias: quod ius eſt commune: nihil inuenis in eo impenſum, ſed in corpus quod

quod quidem nō est commune: vt supra si ser.vin.l.loci.in princ. quare nec agitur communi diuid. vt & supra vslvfru. quemad. ca. l.anter>nulla ergo quo ad tales impensas intelligitur huius iuris communio. Accursius.

a Licitatio remansit. id est qui vicit.

b Senatus consulto . de quo dicitur. C. ad legē Flavi. in fuga. &. j. de cōtrahen. empt. quod s̄epe. §. si quis. Accur.

c Aquarum iter. id est ipse locus per quem aqua dicitur. Et dic q̄ regulam ponit, quam duobus approbat exēplis. Primo quād quādo seruitus debetur à prædio communi prædiis singulorum eorūdē: quō casu est ius sive seruitus ipsius fundi, scilicet cuiuslibet cui debetur: & ideo nō veniet in hoc iudicium. quia oporteret quād etiam prædia singulorum quib⁹ seruitus debetur, venirent in diuisionem: quod est absurdum: vt in vestibulo dicitur supra ea.l. §. de vestibulo . Alij dicunt quād non venit separatim: sed insolidum sequeretur vtrāque partem: venit tamē vnā cum prædio, si prædiū ipsum commune ex quo debetur seruitus, diuiditur. vbi autem prædiū dominans eset cōmune, vnā cum eo posset seruitus adiudicari: sed non diuidi. Secundum exemplū est quando seruitus est separata à fundo cuiusque proprio: quia non debetur eis à communi, vt. §. sed debetur communi: diuisio tamē postea à prædio cuiusdam vicini, vt subiicit postea, & possunt, &c. quo casu si est separatū ius, sive diuisum mensura, vel temporibus, nō agitur hoc iudicio: aliā sic . Alij ponunt hīc secundum exemplū, quando ab initio prædiis singulorum debebatur seruitus à prædio vicini: & dicūt separatum à fundo scilicet communi, hoc est quia nec cōmuni nec à communi debebatur seruitus. Vel pone planē: quia Labeo dixit ea ratione non venire, quia aut iter dicitur esse prædiū seruentis, & sic non commune: ergo nō agitur aut prædiorum dominantium: & tunc si est diuisum mensura vel temporibus, tunc idem. sed possunt, &c. & sic est dominantium prædiorum hoc iter secundum Azo . Et secundum hoc iter aquarum, id est seruitus. Nec ob. supra eo.l. per hoc. quia hīc vtile, ibi negat directum competere pro incorporali. Accursius.

d A fundo, seruiente: sed est dominantium.

e Possunt. prosequitur secundum casum, quando à prædiis vicini seruitus debetur prædio duorum quod est diuisum, sed non aquæ, vel non diuisum. Accursius.

ff. Vetus.

f Fuerunt. scilicet iura prædij dominantis. Accursius.

g Reliquit. qui prædiū diuiserunt cui debetur seruitus. potest etiam esse & alio modo, vt quando ab initio fundis plurim con ceditur aquæductus ex prædio vnius: vt infra de aqua quoti. & æst. l. Lucio.

h Minus. nam quē valent in iudicio fami. er- cis. & in hoc iudicio regulariter: vt. §. e. si quis putās. §. officio. in fi. §. Ex titu.

i Dividantur. in vtro- que casu secundū quōf dam, hoc est siue ex cōmuī prædio eorūdē, siue ex prædio vicini seruitus debeatur prædiis duorum. Tu dic secundum Azo . tantū in secundo propter rationem quam dixi exemplo vestibuli. Acc.

S Ius.] C A S V S . Si fundum communē tecum habeam. in quo est domus: & iudex te pluries citauerit vt ad iudicium venires: & propter hoc domus destruta sit: nūquid hoc iudicium ad damnum meum teneris? Et respon. quād sic.

k Motu iudicis, etiam iniusto fortē. sed tunc ipse iudex tenetur isti vocato: vt. j. de iniur. l. nec magistratibus. & j. de peri. & commo. rei vend. l. eum qui. & sic no. quād si propter tuam contumaciā damnum sentio, quād mihi teneris: vt. j. loca. si merces. §. culpæ.

l I Vdicē. Omnibus: sic infra pro socio. l. actione. §. Labeo. Acc. m Malint. vt argu. infra de re iudi. si conuenierit. Sed quid si duo volentes remanere in communi, prouocauerunt tertium? Videtur quād non possunt: vt arg. §. de procu. licet. §. si plures. & supra tit. j. l. in hoc iudicio. Sed dic quād potest fieri, vt hīc, cum tertio nihil nocet. Accursius.

n I meo & vicini. i. consortis, & in area communi: vt in fi. huius. l. Accursius.

o Repetiturus. scilicet act. neg. gest. cum non feci animo donādi, sed repetendi. Azo.

p S I conuenierit. An ex conducto. infra loca. & conduc. l. & hæc distincō. §. cum fundus. contra solu. vt ibi.

q Non intercesserit. scilicet nulla certè: vt infra de do. inter vi. & vxo. l. si vi vxori.

r Actionem. præscriptis verbis ex contractu innominato: non autem locati: vt. j. depo. l. j. §. si quis seruū. Sed nōne fuit pactum nudum: Respon. imò hīc tradidit fundum communem socio, vt sic alternis annis, &c. & sic rei traditione vestitum.

s C Ommunis. Dominorum. vt pensionem de domo alterius. Accursius.

t Actione. scilicet in factum: vt & supra de alie. iudi. l. fin.

a **S** I stichus. Magis. Protinus hoc dicetur omni occasione remota. Ioan. & facit supra eo. l. postquam.

C ommunis.] **C A S V S**. Ego & Titius cōmunem seruum habemus: iste erat apud Titium. Titius iussit ei ut ascenderet murum: vel aliquid aliud faceret, & fecit: & crus fregit. nunquid

Titius tenetur hoc iudicio? Et respon. q. sic. l. seq. plana est. Viuia.

b **Illijs**. apud quem erat. Accur.

c Recuperare. facit supra de act. emp. l. pe.

d **D**e communi seruo. Causa. scilicet cum quæritur de facto serui: vt. C. de quæstio. l. interrogari. & l. hoc quod. & l. fin. sic & infra ad Sila. l. j. in princ. & supra tit. j. his cōsequenter. in fin. j. respon. Accur.

S Abinus.] **C A S V S**. Hæc lex quatuor dicit. Ego & tu habebamus rem cōmunē. tu aliquid in ea re face re volebas. me inuito nō potes. Secūdò quid fecisti, & nō denuntiavi tibi cum potui. nūn quid postea possum agere vt tollas opus? Et respon. q. non: sed agā ad damnū meum. Tertiò dicit, pone q. concessi tibi expresse. certè non potero ad aliquid agere nec ad opus tollendum, nec ad damnū. Quartò dicit, quod si feceris me absente, hoc casu possum ad opus tollēdum & damnū agere. Viuia.

e Prohibendi ius esse. per prætorē, vel per actio nē cōmuni diui. non autē per nou. ope. nun. vt. j. de no. ope. nun. l. in prouiciā. §. j.

t Constat. no. regulam quam habes. §. de ser. vrb. prædi. l. parietem. quæ fallit quotiēs non interest socij non fieri: vt patet. §. de serui. vrb. prædi. l. quidam Hiberus. §. parietem. & l. fistulam. in ptinc. §. j. & ij. & §. fina. quæ sunt cōtra. Item fallit quando ob hoc ipsum vt opus fiat, est in cōmuni quæsita. §. eo. si aedes. & j. pro soc. cum duobus. §. item Mela. quæ est contra. Item fallit quādo reficitur ædificium: vt. j. de damno infecto, si ædibus. & l. in refiendo. & C. de ædi. priua. si vt proponis. & j. pro soc. cum duobus. §. idem respondit. Item fallit fauore religionis: vt si ibi sepeliri velit socij: vt. j. de relig. l. vel quod. & l. si plures. & l. sunt personæ. Item fallit quando donator cum donatario rem habet cōmuni: vt. C. de dona. l. sancimus. §. ne autem. quæ est contra. restat ergo hæc regula quando incident in communionem: vel ex proposito sunt: sed in alium vsum quād ad quem quæsierunt, trahere vult socij, vel faciendo, vel destruendo, vel commutando. Sed quid si habitare vult in domo cōmuni inuito altero? Respon. potest, si ad illum vsum est inuenta.

g Prætermisit. multa ergo impedit facienda, quæ non remouēt iam facta: vt. §. not. de his qui sui vel alie. iur. sunt. l. patre.

h Poterit. ergo non intelligitur cōsentire præsens. alioquin nec pro damno ageret: vt statim dicitur. Et sic est hīc generale, præ-

sens non semper consentit. sic infra de pignerat. act. Gaius. Argu. Præsens nō contra infra de euī. quidam ex parte. Accursius. semper con-

i Nec pro damno. remittentibus enim, &c. vt infra de ædil. edict. l. quæritur. §. si venditor. Accursius.

k Cogitur. plus ergo facit contemptus absentis quād si præsens esset. sic &. §. de arbit. item si vñus. in fin.

l **S** I quis. Propriam. id est communem, & vt cōmuni. Acc.

m Actio nascitur. datur mihi cōtra te actio: non ideo quia socius es, sed quia impendi in rem vt communem.

n Pupillum. vt infra de act. & oblig. furiosus.

o Rem esse communem. vt in superiori casu.

p Vel aliena. prorsus.

q Labitur. simile. j. de iniur. l. si cū seruo meo. & l. eum qui. §. si iniuria. & quia sic habuit animū sibi alium obligandi, agit communis diui. vt hic, & §. eod. si quis putans. in prin. & l. in hoc iudicium.

r Inuitus. vt. §. eo. l. & si nō omnes. & §. tit. j. arbitru. Sed contra. §. eo. l. arbor. §. de vestibulo. Sol. vt ibi. Acc.

f **C** ommuni. Nō pos

tituitus. fideiat. vtroque rectius mut. hic enim vt pupillus, vbi ex re actio venit, obligatur. l. furiosus. de oblig & actio.

t **B** ce cōmuni diuidendo, qui dixit se dimittere in cōmuni causa ministerij pupillorū. u rideri. per prædicta verba.

A D EXHIBENDUM.

TITVLVS III.

i **V LPIANVS** libro vicensi moquarto ad Edictum.

H Ec actio per quam necessaria est: & vis eius in vsu cottidiano est: & maxime propter vindicationes inducta est.

deinde res exhibita vindicatur. Præparatoria igitur est vindicationis, vindicatio directa & principali actio: neque tamen notat personam, sed rem. nec enim intendit verbi gratia L. Titii dare oportere, sed in rem exhibēdam generaliter concipitur. & inde insolita appellatio, Ad exhibendū, quia in rem scribitur, qua vel tantundē valet ac si dices, De exhibendo, vt ad legē Iuliam, id est de lege Iulia, Ad municipales, id est de municipalibus. Cuiac.

x **H** Ec actio per quam, id est valde. Accursius.

Necessaria. id est vilis: quia aliās nō potest comodè agi directo. Item quandoque necessaria, vt in gemma & similibus: vt infra eo. titu. gemma. sed an sit necesse prima agi ad exhibendum? quidam sic: vt. l. iij. §. est autem. & j. eo. Julianus. §. quantum. Vel dic. simul. licet prius de exhibitione cognoscatur: & pro hoc quod datur libellus in peti. here. item & in rei vindic. & tamen postea fiant interrogationes præambulæ: vt. j. tit. j. l. j. & l. de ætate. §. ij.

z Et vis eius. id est effectus.

a Maxime. nam & in aliis non solū dominij ratione datur. infra

infra eod.iij.¶. qui ad exhibendum. & ¶. est autem personalis. & ¶. item si. & ¶. si quis noxali. & ¶. sciendum. & infra de pigne. act. iij. Accursius.

a **E**xhibere. Alias lex, alias non.
b In publico. id est apud magistratum, vel apud iudicem:
vt infra de ser.fugi.l.in publicum . & intellige potestatem, scilicet vindendi & apprehendendi ipsam rem : vt infra de tab.exhi.l.locum.¶. quid sit. & infra de lib.ho. exhiben. l.ijj.¶. ait prætor. & infra de verbosignifi.l.fin. & infra eo.Iulianus.¶. quantum. Item quandoque vt possideat: vt & infra eod. Celsus.¶. item Celsus. sed hoc non semper: vt infra de verbo. signifi.l.plus est.secundum Azo.

In hac.] **C**A S V S Ago contra te ad exhibendum, id est vt mihi exhibeas liberum hominem quem possides. debo dicere qualis & cuius qualitatis sit, & cuius lingua sit, sed non debo dicere me dominum. Item possum contra te iurare in litem si non appareas, & sic sis contumax, quia non exhibes. [E S T A V T E M.] Dicitur quod est personalis: & competit non solum illis qui in personam, sed etiam illis qui in rem ager qualitercumque.

Item possum agere vt exhibeatur seruus in quo habeo vsumfructum. Item si aliquis missus est in posses. rei in qua dicit me ius habere: vel missus in pos. causa legati, vel aliorum bonorum: nunquid possum agere contra eum vt eam rem mihi exhibeat? Et respon. quod sic. Item si legasti mihi optionem seruorum tuorum, id est vnum seruum de familia quem velim: nunquid possum agere contra heredem vt familiam seruorum exhibeat? Et respon. quod sic. Item familia tua dedit mihi damnum: sed nomina eorum ignoro: audiui tamen eos nominari. nunquid possum agere vt tota familia mihi exhibeatur? Et respon. quod sic. [S I Q V I S E X T R A.] Me instituisti: Titio. x. legasti. certe Titius non poterit agere contra me heredem vt ei exhibeam testamentum: quia legatarius habet interdictum de tabulis exhibendis. [S C I E N D V M.] Hæc actio competit cuilibet cuius interest sibi exhiberi, vel non. vnde si Titius testator legauit mihi vnum de seruis suis quem Maeuius elegerit: possum agere contra here. vt totam familiam exhibeat: quia interest mea vt Maeuius optet, & sic vindicem. [S I M E C V M.] Agebatur contra me ad exhibendum petendo librum. ego eum desij possidere. nunquid ego conuentus possum agere contra illum qui habet, vt eum mihi exhibeat? certe non. cætera plana sunt. [P O M P O N I V S.] Si quatuor dicant se ius habere in re, nunquid isti quatuor possunt agere ad exhibendum? Et respon. quod sic. [T B I D E M S V B I V N G I T.] Ago contra te ad exhibendum vt seruum exhibeas. obiicis except. an sis audiendus, vt ea probata absoluaris? Et respon. quod aut incontinenti potest expediri ea probatio: & audieris. aut non, propter difficultatem facti & iuris: & tunc non: sed in principali alio iudicio seruatur. quædam tamen sunt in quibus est statim audiendus, de quibus specificatur in litera. [I N T E R D V M.] Aliquando ex æquitate qui non habet act. ad exhibendum, habet act. in factum: & subiicit in except. quod planum est. [S C I E N D V M.] Planus est, & incipit tractare contra quem hæc actio detur. Viuianus.

c Debet. scilicet que reum instruant cuius rei nomine conueniat: si tamen actor scire potuit, alias non imputatur ei: vt infra ea.l.¶. si quis noxali.

d Argumenta, scilicet necessaria ad rei instructionem: vt si pro

seruo agatur, debet dici ruffus sit, albus vel niger, parvus vel magnus: & qualitatem membrorum dicat: sicut & in aliis rebus sunt signa dicenda: & in hac actione, sicut & in act. in rem: vt supra de rei vindic. l. si in rem. Accursius.

e ostendere. id est non habet neesse. potest enim si velit. In casu etiam cogitur dominium probare, vt in hac actione vincat: vt infra ea. l.¶. interdum. quæ est contra. sed ibi speciale in charta.

f Taxante. est enim arbitria: & ideo iurat: vt hic, & infra de in item iur. l. in actione. sed taxatur: vt hic, & in d. tit. l. videamus.

¶. pe. & supra de dolo. l. arbitrio.¶. sed officio. Accursius.

* designare. rectum est designare, id est designare: qualiter & accipitur. l. triticum. j. de verb. oblig.

g Est autem personalis. est enim ex quasi contractu: sicut & actio communi diui. nam constat eam non esse ex maleficio vel quasi. sed nec ex contractu: ergo ex quasi contractu: vt institu. de obl. quæ ex quasi contractu. in princip. & sic est personalis: vt institu. de act. l. j. est tamen in rem scripta, quia possessorem comitatur: vt infra ead. l.¶. fin. Et sic sunt quædam alienæ personales in rem: tamen scriptæ: vt interdictu quod vi aut clam: vt infra quodvi aut clam. l. semper. & l. competit. l. j. fin. & de interdi.

Actiones personales in rem scriptræ plures sunt.

† Not hic de summa ria cognitio ne. de qua tu habes hic gl. satis not. secundū Bald. & magnam.

& re. l. j.¶. pe. item & in act. quod met. causa: vt institu. de act. l. præterea. & supra quod met. causa. l. metum. l. cum autem. Sic est etiam si agatur ideo quod factum est in loco publico: vt infra ne quid in lo. pu. l. j.¶. antepe. & j. de no. ope. nun. l. fin. & infra de aqua plu. ar. is cum quo. Item interdictum quorum leg. vt infra quorum leg. l. j.¶. illud. Item sic est in actione de tigno iniuncto. Item & in noxali actione: vt instit. de noxa.¶. omnis. Item quædam sunt personalia interdicta, & tamen dantur successor rei: vt infra de itine. actuque priu. l. inde. l. hoc interdictum. & l. j. si quis. & l. apparel. & j. de aqua quoti. l. j. ait prætor. & l. si ser. vind. l. ij. in fin. & l. ij.

h Acturus. non ergo eodem libello sunt proponenda: vt infra eo. Iulianus.¶. fin. & infra tit. l. j. in princ.

i Pigneratitia. adiectiuè ponitur hæc dictio pigneratitia, ad illud substantiuum Seruiana. si enim de vera pigneratitia intellegeres, illa debitori datur: & est personalis: vt. C. de distra. pig. l. f. hic ergo pro ea quæ datur pro rebus coloni, ponitur. Accur.

k Interdicturus. interdicto de precario. Accursius.

l Vindicare. vt & infra de opt. le. l. si tibi.¶. fin. Accursius.

m Destinare. id est ostendere quis deliquerit.

n Nisi ex praesentibus. id est nisi sint praesentes. Accursius.

o Non recognoscit. vt eius argumenta dicat.

p Recensione. id est nominatione. interest enim eius ex causa probabili sibi exhiberi: vt infra ea. l.¶. si mecum. in fi. alias enim non ageretur: vt infra eo. l. pe. quæ est contra.

q Facta. ab actore post exhibitionem antequam agat.

r Si quis extra. id est præter heredem, nam heres bene habet hanc actionem: vt infra quemad. testa. ape. l. ij. & iij.

f Interdicta. vtile scilicet & directum de tabu. exhi. vt infra de tab. exhi. l. ij.¶. solent. & l. condonatio. Accursius.

t Interest. ex aliis causis, non prædictis: vt si actionem quod metus cau. quis forte intentet non dominus: vel si possessor bona fidei interdictum vtrobi intentet, non dico vti possi. cum enim illud ad immobilia tantum detur: vt. j. vti possi. l. j. in prin. & l. j. non igitur agitur in eo ad exhiben. vt. C. quādo & quibus quarata pars. l. ij. l. licet quidam hic de eo ponant exemplum.

u summatis. quod fiet si solū iurauit actor sua interesse. statim

Cognitio
summaria
in multis lo-
cum habet.

enim exhibebitur ei: vt infra eo.l.thesaurus. & C.de fide instr. l. fin. Et not. de summaria cognitione, eam habere locum in actione ad exhibendum. Item in eo qui negatur filius vel pater, cum de alendis eis queritur: vt infra de libe.agno. si quis à lib. \$ si vel parens. Item in possessione Carboniana danda, qua summatum queritur sit filius vel non: vt infra de Carb. edic.l.iiij. \$ causæ.in fi. Item & in ea quæ petit se nomine ventris in possessionem mitti, fuerit vxor, vel nurus, vel non: vt. j. de ven. in posses.mit.l.j. \$ si ea. Item in cautione pro legato dando præstanta, an calumniose legatarius petat: vt infra vt in posses. leg.l. si is à quo. \$ j. Item in cautione dupla, sit præstanta vel non: vt infra de præto. stipul. l.j. \$ fin. Item an res in qua fit executio, sit de bonis condemnati: cum inde referatur quæstio: vt. j. de re iud. à diuo Pio. \$ si super rebus. Item an sit in posses.mittendus actor post lit. contest. vt. C. vbi in rem act.l. ij.in fin. Item an actio de testamēto causæ liberali sit præponenda: vt supra de peti.here.l. si quis lib. \$ planè. Itē & j. de ap.re.l.j. Item in.l. Aquil. vt supra ad le. Aquil.l. in leg. regulariter autem contra: quia semper plenariè est cognoscendum: vt C.de iud.l.iudices. quæ est contra. Solu. illud regulariter: prædicta autem specialia.

* actor. Im-
probitas ne-
mini debet
opitulari.

a Ad restituendū. quia culpa possidere desit. Accursius.

b Quod nequaquam. ne-
mo enim ex sua impro-
bitate consequitur ac-
tionem: vt. j. de fur.l.
itaque. Accursius.

c Absolui. vt & argu.
infra vt in pos. leg. si is à quo. in princ. vbi di-
cit, hodie constat, &c.
& ar. j. de Carbo. edic.
l.iiij. \$ causæ.in fin. \$.

d si obscurior. de facto,
& ideo prolixior: vt si
dicat se specificasse, vel
ferruminasse. nā si bo-
na fide, esset dominus:
aliás non. quare dico
esse differendum. Et fa-
cit in hoc. C.de rei vin.

l. ordinarij. at altior dicitur propter iuris subtilitatem: vt infra ad Trebel.l. ille à quo. \$ si de testamento. & non differendum quod maiorem poscit indaginem: vt hīc. & C.de compen.l.fin. aliás non: vt arg. C.de bo. quæ libe.l.fin.in fin. & j. de eo quod cer.lo.l. quòd si Ephesi. \$ interdum. semper tamen admittuntur, tardè vel citò: vt dictum est. Sed argu. contra infra quod vi aut clam.l.j. \$ deniq; vbi dicit contra interdictum quod vi aut clam exceptionem non admitti. Sed ibi intellige, scilicet talis aliqua quæ ibi dicitur: proponuntur tamen aliæ. Accursius.

e In directum, sic est ergo hoc extraordinarium.

f Exceptionibus. quæsitus reo pro possessione retinenda.

bebit cognoscere an eius intersit, non an eius res sit, & sic iubere vel exhiberi vel non, quia nihil interest. Plus dicit Julianus, & si vindicationem non habeam, interim posse me agere ad exhibendum, quia mea interest exhiberi: vtputa si mihi seruus legatus sit quem Titius optasset. agam enim ad exhibendum: quia mea interest exhiberi, vt Titius optet, & sic vindicem: quamuis exhibitum ego optare non possim.

Interesse quod non est causatum ex rationabili causa, non dicitur interesse. hoc dicit. concor. infra eod.l.penul.Baldus.

Si mecum fuerit actum ad exhibendum, ego ob hoc quòd conuentus sum ad exhibendum actione, agere ad exhibendum non possum: quamuis videatur interesse mea ob hoc quòd teneor ad restituendum. * Sed hoc non sufficit: alioquin & qui dolo fecit quo minus possideret, poterit ad exhibendum agere: cum neque vindicaturus neque interdicturus sit, & fur vel raptor poterit: quod nequaquam b verum est. Eleganter igitur definit Neratius, iudicem ad exhibendum hactenus cognoscere, an iustum & probabilem causam habeat actionis, * propter quam exhiberi sibi desideret.

Omne interesse causatum à proprietate possessionis vel quasi, affert actionem ad exhibendum. Baldus.

Pomponius scribit, eiusdem hominis nomine rectè plures ad exhibendum agere posse: fortè si homo primi sit, secundi in eo vsus fructus sit, tertius possessionem suam contendat, quartus pignoratum sibi cum adfirmet. Omnibus igitur ad exhibendum actio competit: quia omnium interest exhiberi hominem.

Exceptiones quæ requirunt altiorem indaginem, in causis summarialiis non admittuntur: sed in

A g **Omnimodo.** scilicet statim & illico, secundum Py. & Io. Acc. Doli mali, in actione querenda commissi. aliás si diceris in eo de quo modo agitur, hoc semper locum habet: & sic nihil remaneret. regulariter contra: ad quod infra de except. do.l.ij. \$ j. & \$ generaliter. Accursius.

causis principalibus reseruantur. Bartolus.

Ibidem † subiungit, iudicem per arbitrium sibi ex hac actione commissum etiam exceptiones estimare quas possessor obiicit: & si qua tam euidens sit, vt facile repellat agentem, debere possessorum absolui. c si obscurior, d vel quæ habeat altiorem questionem, differendam in directum c iudicium, re exhiberi iussa. De quibusdā tamen exceptionibus f omnimodo g ipsum debere disceptare, qui [de] ad exhibendum actione iudicat, veluti pacti conuenti, dol mali, h iurisurandi, rei quæ iudicata est.

Pro instrumentis non potest agi ad exhibendum pro alio interesse quæ dominij. secus in aliis rebus. Bartolus.

Interdum æquitas exhibitio-
nis efficit, vt quamvis ad exhibē-
dum agi non possit, in factum ta-
men actio detur: vt Julianus tra-
ctat. Seruus (inquit) vxoris meæ
rationes meas conscripsit. i hæ-
rationes à te possidentur. deside-
ro eas exhiberi. Ait Julianus, si-
quidem [in] mea charta scriptæ
sunt, locum esse huic actioni, quia
& vindicare k eas possum. nam
cum charta mea sit: & quod scrip-
tum est, meum est. l Sed si char-
ta mea non fuit: quia vindicare
non possum, nec ad exhibendum
experiiri. in factum igitur mihi
actionem competere. m Scien-
dum est, aduersus possessorē hac
actione agendum, non solum
eum qui ciuiliter, sed & eum qui
naturaliter incumbat possessioni.
Denique creditorem n qui pi-
gnori rem accepit, ad exhiben-
dum teneri placet.

**1111. POMPONIUS libro sexto
ad sabinum.**

N Am & cum eo apud quem deposita o vel cui commo-
data vel locata res sit, agi potest.

**v. VLPIANVS libro vicensi-
moquarto ad Edictum.**

i Conscriptis. me man-
dante: vt. s. de eden. si
quis ex argentariis. \$ pertinere. alioquin cō-
tra: vt. C.de eden.l.j.

k Quia & vindicare. hæc ratio non est bona: quia & qui dominus non est, agit hac actione. Sed dic quòd hæc ratio in sola charta locum habet: secus in aliis: vt supra eo.l.j. l Meum est. vt & s. de rei vind. in rem. \$ sed & id quod. Accur.

m Competere. hæc omnia sunt vera cum pro charta ago: in qua ta-
men non est testamentum. tunc enim agitur vel interdicto de tab.
exhib. si possessor neget penes se tabulas es-
te, vel debere exhibere: aut interdicto quæ-
admo.testa.ape. si con-
fiteatur: vt infra quem-
admo. testa. ape. l.j. \$ fin. Sed rei vindic. &
ad exhiben. heredi tan-
tum competit, si charta tantum testatoris
fuerit: vt in prædic.
titu.l.iiij.alij vero non
vt supra eod.l. \$ si quis
extra. Et not. in charta,
quòd si non dico
me dominum, & hoc
summatim probē: et si
mea interest, non da-
tur mihi ad exhiben.
actio. sed secus in aliis
rebus vbiunque mea
interest mihi rem alienam
exhiberi: vt modò dixi, & supra ead.l.
j. plenè not. Item not.
quot modis pro in-
strumentis vel chartis
agit: vt dixi supra de
eden. l. quædam. circa
princ. Accursius.

n Creditorem. hic ciuiliter possidet: vt. j. de
vsucap.serui nomine.
o N Am & cum eo. Deposita. hic
naturaliter incumbit.
Ioan. vt supra titu. j.l.
communi diuidundo.
\$ neque.

C Elsus.] CASSVS.
Locauit plaustratio-
merces veheendas, qui currum conduxit vt eas in eo ponaret:
quas volo mihi exhiberi: & dicit quòd debo agere cum plau-
strario, vel herede: vel si neuter eorū est, tunc cum domino hor-
rei. nam licet alij non sint, scilicet plaustrarius vel heres, tenetur
qui potest exhibere, scilicet dominus horrei. Secundò reddit rationē
quare plaustrarius teneatur, scilicet quia teneret eas loco
pignoris pro mercede. Tertiò dicit, quòd si quis teneret rem
causa rei seruandæ, vel si aliquis mihi purè legauit vsumfruct.
quarundam rerum, puta earundem rerum proprietatem legauit
Titio sub conditione: heres autem creditit mihi fructuario non
exacta cautione de restituenda finito vsumfruct. & consumpti rem
prædictam:

† Adde ad istum \$ quæ
dicit Bald. in l.nā postea.
ff. de iureiu.
i prin. & Cy.
in l. præscri-
ptione mē-
daciōrū. C.si
cōtra ius vel
vili. publi. in
dist. fūa.

prædictam: an habeat hanc actionem Titius, quæritur, si existat conditio legatae proprietatis? Et respon. quod aut fuisti in dolo, saltem præsumpto: ut quia sciens Titio legatum, non exegisti cautionem: & teneris ei ad exhibendum: nisi ipse Titius fuerit à me stipulatus: quod potest. aut non dolo malo: vel quia ignorasti legatum Titio: & tunc non teneris: sed ego teneor act. in factum. Itē emptor teneatur ad exhibendum pro ruris & cæsis. [ITEM CELSVS.] Si in area mea stercus posuisti: potes contra me agere ad exhibendum, si totum vis tollere, aliás non. [SED ET SI RATIS.] Si volo abducere nauem meam in fundū tuum vi fluminis delatam, possum agere ad exhibendum: sed ego tibi cauere de damno debo. [ITEM SI QVIS.] Planus est.

a *Si quis*. scilicet Titius carrucarius. Azo.

b *In horreo*. quod Titius conduxit ab alio.

c *Conductore*. scilicet

t ad s. istum vide Bar. in. Lqui restitue re. s. de rei vi in Bal. i. peregrin. in f. f. deadqui possell.

qui conduxit merces vehendas. Accursius.

d *Cum horreario*. id est cum domino horrei à quo Titius conduxit horreum.

e *si à nullo*. id est nec à Titio, nec ab herede.

f *Idem aut*. scilicet quærendo. Azo.

g *Pignus*. id est merces loco pignoris pro mercede soluenda. Azo. respon. ita, vt infra qui po. in pign. ha. l. huius. Accursius.

h *Quæ species*. proposita in horreario: non in vectore.

i *Teneri*. licet nō vere possideant: sicut & rei vind. vt. s. de rei vind.

j *fund. s. si ru-*
k *Eum teneri*. sicut di-

ximus teneri horrei con-

ductorem. vel dic, Iuli-

anus scribit, teneri con-

ductorem horrei, sicut qui rerum vel le-

gatorum seruand. &c. Azo. & dic teneri do-

mino proprietatis: qui dicit sua interesse rem exhiberi. vel puncta ibi, scribit. Accur.

l *In possessione*. vt & cre-

ditor & legatarius.

m *Oporteat exhibere*. sententia lata pro eo qui actionem ad exhibendum intendit.

n *Priorem quidem*. id est creditorem, vel legatarium: vt in ordine literæ pater supra. s. Julianus.

o *Actor*. id est debitor. Azo. & facit infra eodem. l. Julianus. s. quantum. & infra eadem. l. s. item Celsus. Accursius.

p *Habeat*. sic scilicet oporteat exhibere.

q *Is autem*. scilicet creditor. idem in legatario dico. sed fructuarius ab his differt: quia naturalem habet possessionem, quam non habet creditor: sed tantum in possessione est, secundum quosdam: vt infra de adquir. possel. l. iij. s. fina.

r *Teneri*. vt & infra de act. empt. fundi. s. si ruta. & etiam ex vendito: vt. C. de act. empt. l. iij.

C Elsus scribit: Si quis **a** merces quas exvehendas conduxit, in horreo **b** posuit, cum conductore **c** ad exhibendum agi potest. item si mortuo conductore heres existat, cum herede agendum. sed si nemo heres sit, cum horreario **d** agendum. Nam si à nullo **e** (inquit) possidentur, verum est aut horrearium possidere, aut certè ille est qui possit exhibere. Idem ait, **f** quomodo autem possidet qui vehendas conduxit? an quia pignus **g** tenet? quæ species **h** ostendit etiam eos qui facultatem exhibendi habent, ad exhibendum teneri. **i**

Nota quod restitutio quam facit vsufructuarius colonus, priuat dominum possessione. Barto.

Iulianus **j** autem ita scribit, ad exhibendum actione teneri eum **k** qui rerum vel legatorum seruandorum causa in possessione **l** sit. sed & eum qui vsufructus nomine rem teneat: quamuis nec hic vtique possideat. Inde Iulianus quærit, quatenus hos oporteat exhibere. **m** Et ait priorem quidem **n** sic, vt actor **o** possessionem habeat: **p** is autem **q** cum quo agetur, rei seruandæ causa sit in possessione. eum vero qui vsufructum habeat, sic vt actor rem possideat: is cum quo agetur, vtatur fruatur. Idem Iulianus scribit, emptorem qui ruta cæsa *** non restituit**, ad exhibendum teneri **r** in quantum in item iurauero. Sed ibi adiicit, si emptor possideat, **f** aut dolo fecit quod minus possideat.

Nota quod sicut alibi non admittitur particularis solutio: ita hic non admittitur particularis receptio inuitio reo. Baldus.

Item Celsus scribit, stercus quod in aream meam concessisti, per ad exhibendum actionem posse te consequi **t** vt tollas: sic tamen, vt totum tollas. cæterum

f *Possideat*. vt teneatur. Accursius.

t *Consequi ut tollat*. licet enim videoas stercus, non tamen sufficit: quia rei videndæ, tangendæ, & deducendæ facere debet possessor potestatem: vt infra de lib. ho. exhib. quod lex. §. exhibere. & supra eadem. l. §. idem Julianus. cum reus in possessionem nihil velit contradicare actori, nec etiam de facto contradicat. sic infra eod. tigni. §. item municipes. & §. si quis. & §. idem scribit. & §. ibidem. & l. si ad exhibendum.

u *Non posse*. scilicet te tollere pro parte, vt libereris me inuitio: vt infra de admi. tuto. l. cum quæritur. Azo. & infra de dam. infect. l. prætor. §. penult.

x *Et de præterito*. vt. j. de dam. infect. l. hoc amplius. §. Neratius. & j. de incend. l. ratis. & hoc ideo, quia re quæ petitur exhibenda tenet. alioquin si non detinet, non posset postulare: sicut in compensationibus quandoque euenit: vt infra de compesa. si cum filio.

y *se exhibitrum*. vt institu. de offic. iudi. §. j. & in actione in rem idem: vt supra de rei vind. s. in autem. s. si per filium. secus in actione depositi, vbi depositarius nullum trahit commodū, & sic nullum damnum: vt infra deposi. l. si sine dolo. Accursius.

G *Emma inclusa* **z** auro alieno, vel sigillum candelabro, vindicari non potest: **a** sed vt excludatur, ad exhibendum agi potest aliter atque in tigno **b** iuncto ædibus, *** de quo nec ad exhibendum agi potest**: quia lex **f** duodecim tabularum solui vetaret: **c** sed actione de tigno iuncto ex ea- dem lege in duplum agitur.

VII. VLPIANVS libro vicensimo quartu[m] ad Editum.

T Igni appellatione omnē materiali in lege duodecim tabularum accipiimus, vt quibusdam *** recte** videtur. Sed si rotam meam vehiculo aptaueris, teneberis ad exhibendum. & ita Pomponius scribit: quamuis tunc ciuiliter non possideas. **d** Idem

fra de vscap. l. rerum mixtura. §. quid ergo.

b *In tigno*. quod nec possideri dicitur: vt infra de adquiren. pos. l. qui vniuerlas. in principio.

c *Vetaret*. ne vrbs deformetur: vt infra de not. ope. nun. l. prætor. §. hoc interdictum. & infra ne quid in loco pu. l. iij. §. si quis neminem. & instit. de rerum diuisione. §. appellatione. nisi mala fide sit iniunctum: vt supra de rei viadica. l. in rem. §. tignum. quæ est contra. Accursius.

d *T igni. Non possideas*. aliás possideā, scilicet ego iniunctor: vt infra de adquirenda possel. l. qui vniuerlas. in principio. & supra de rei vindicatione. l. in rem. §. fina. & sic est hic mutatione personarum: & bene ponitur hic dictio, quamuis si autem direcēt ponas quod non possideat prior dominus, planum est.

Aedibus alienis.

Fest lib. 18.

l. j. infra de

item municipes. Viuia.

tig. iuncto.

Z Inclusa.

Bona fide.

Azo.

a Non potest.

si quæratur quid alteri cedat, distingue quid cuius ornandi causa ponitur: vt infra de auro &

argen. le. et si non sint.

§. perueniamus. quod

si non appetet, tunc

vtrumque possidetur à

suo dominō, & etiam

vscapitum si nondum

est vscaptum: vt in-

*** Caio l. v-**

trum. j. de

reb. dubiis. l.

adeò j. de ac-

qu. rer. dom.

l. 6 j. de ver-

bor signific.

a Emblemat. ornamenta sunt vasorum : vt infra de tri. vi. & ole. leg.l.iiij. §.j.

b Coadunaueris. hæc omnia vera sunt, si agatur ad exhibendum, si sunt adiuncta per applumbaturam, secus si per ferruminatio- nem. tunc enim datur actio in factum : vt. §. de rei vind. l. in rem. §. item si quæcumque.

c Constat. vt infra de adquir. poss. l. iij.

d Corporibus. quæ va- ria sunt: vt supra quod invenienta or- namenta, q. eximi pot- entiam cum li- tate. & in- nata sunt: vt supra quod cuiusque vniuer. l. j. in princip. Accursius.

e Condemnari. sic in a- ctione in rem : vt. §. de Bud. hic.

f Concor. & facit text. in 1. i. §. quibus. & in 1. ciui- tates. §. quod cu- cuiusque vni- uer. nomi- ne.

g Absolui. sic & mar- tus absoluuntur publica- ta dote in totum, vel pro parte : vt in ea. sci- licet parte reddere non teneatur : vt. j. soluto matrimonio. l. si con- stante. §. fina. & sic ex superuenienti casu fit absolutio : vt. j. so. ma. l. si mulier. & infra de condic. fur. si seruus. §. & si lite. Accursius.

h Ibidem. sed videtur sufficere de uno tem- pore : vt. C. de in litem iuran. l. j. & §. si quis cau. l. qui aut. §. fin. & j. de fur. inter omnes. in prin. & j. de ser. cor. l. dol. §. fin. quæ sunt contra. Solu. in perso- nalibus quæ non sunt scriptæ in rem, satis est

vel primo tempore vel secundò interesse : vt in contrariis in aliis contra : vt h. sed quare h. & in præcedentibus. §. §. fit mentio de restitutione rei in actione ad exhibendum? Respon. vt dixi supra eo. l. Celsus. §. item Celsus. quia in possessione non resistit.

Si ad exhibendum.] **C A S V S** planus est : quia heres meus con- demnarur, licet testator non possederit, nec dolo fecerit quod minus possideret. Viuanus.

i Ex eadem causa. idem si ex alia : vt. §. l. prox. §. idem scribit.

k Cogitur. ex eadem instantia, secus si causa non sit inchoata: vt infra. eo. de eo. §. fin. Accursius.

l **V**ianus.] **C A S V S**. In hac. l. tenetur possidens ad exhibendum. [G L A N S.] Ego & tu habebamus prædia confinia : & ex ar- bore tua cecidit glans in fundū meum. ego pecus immisi, & feci pasci. nunquid teneor ad exhibendum? Et respon. quod sic. Se- cundò mutat personas, quod si glans mea cecidit in agrū tuum,

& tu dominus fundi non patiaris me tollere, cum existat : nun- quid possim agere ad exhibendum? Et respō. quod sic. [s i Q V I S.] Ago ad exhibendum vt rem exhibeas, & tu dolo desisti possi- dere. adhuc mihi teneris ad exhibendum quantum iuratum fuit in item. Item si scyphum in massam transtulisti, & sic deteriora- sti scyphum, & massam exhibeas: nunquid ad- huc ad exhibendum te- neris? Et respon. quod sic: quia videris rem in- teremisse. [s i T I B I.] Planus est. [Q V A N- T V M.] Pro homine quem possidebas, egi actio. ad exhibendum. lite pendente comple- uiisti vñscap. dum non possum eum vindica- re. hoc nisi sim paratus subire iudi. quo ad ré, & quo ad fructus, ac si vñscaptus non esset. nam ad hoc vt libete- tur quis in act. ad exhi- bendum, oportet vt ta- lem rem exhibeat quali- erat tēpore litis cō- test. vt actor ita possit vindicare eam non læ- sa sua vindicatione. Se- cundò pone: Egi pro ancilla act. ad exhiben- dum. peperit pendente lite. & certè partus ve- nit in hoc iudicio, non res solum restituenda. quod accipe, quando reus noluit in pos. con- tradicere, vt sit eadem conditio. similis cōditio seruatur actori & præstatur, ac si tempo- re litis contest. ancilla fuisset exhibita & resti- tuta. Tertiò dicit quod non solum hæ acci- siones veniunt in act. sed etiam damna quæ habuit actor ob hoc quod non exhibetur * ex 12. tab. Plin. lib. 16. c. 5.

Si ad exhibendum actuū est cum eo qui neque possidebat, neque dolo malo fecerat quod mi- nus possideret, deinde eo defun- cto heres eius possidet rem, exhibere eam cogendus erit. Nam si fundum vel hominem petiero, & heres ex eadem i causa possidere cœperit, restituere cogitur. **k**

I X. V L P I A N V S libro vicen- simoquarto ad Edictum.

Vlianus scribit: **l** Si quis ho- minem quem possidebat, occi- derit, siue ad alium transtulerit possessionem siue ita rem corru- perit ne haberit possit, ad exhibē- dum tenebitur: **m** quia dolo fecit quo minus possideret. Proinde & si vinum vel oleum vel quid aliud effuderit, vel confregerit, ad exhibendū tenebitur. **n** Glans ex arbore tua in fundum meum incidit. eam ego immisso pecore depasco. qua actione possum te- neri? Pomponius scribit compe- tere actionem ad exhibendum, si dolo pecus immisi vt glandem comederet. Nam & si glans ex- taret, nec patieris **o** me tollere, ad exhibendum teneberis: quem- admodum si materiam meam de- latam in agrum suum quis aufer- re non pateretur. **P** Et placet no- bis Pomponij sentētia, siue glans extet, siue consumpta sit. **q** Sed si extet, etiam interdicto de glande de legenda, vt mihi tertio **r** quo- que die legendæ glandis * facul- tas esset, vti potero, si damni in- fecti cauero.

Forma est quæ dat esse rei: & commutata forma substātiali res non dicitur eadē, sed diuersa. **Bal.**

Si **t** quis rem fecit ad alium peruenire, videtur dolo fecisse quod minus possideat, si modò hoc dolosè fecerit. Sed si quis rem deteriorem exhibuerit, æ- quæ ad exhibendum **f** eum te-

bitur. vt litis estimationem offerat delato iureurando in lité: vt in prædicto casu : vt. j. de in lit. iuran. l. in actione. §. j. Accursius.

o Nec patieris. mutat personas. Azo.

p Non pateretur. vt & §. e. Celsus. §. sed & si ratis. & h. d. Pompo.

q Consumpta sit. l. dolo. aliàs si sine dolo, ageret in factum subsi- diaria lege Aquil. vt. j. de præscrip. ver. qui feruandarum. §. fina.

r Tertio. sic ergo durat hoc interdictum tantum per triduum à die qua ceciderit glans: quod est mirabile. Sed dic ideo dici pro- ponit intra triduum: quia vix quis retardat vñtrā collectionem fructus sui, vel quia conuertuntur in terram vñtrā dictum tem- pus: non quod non sit natura huius interdicti vt perpetuo da- retur, si tantum fructus duraret: vt infra de actio. & obligatio. l. in honorariis. Et appellatione glandis omnes accipe fructus: vt infra de glande leg. l. j. Accursius.

s Ad exhibendum. imò in factū: vt. C. co. l. exhibitionis. quæ est

Junge tit.
De glande
legenda. j.

* ex 12. tab.
Plin. lib. 16.
c. 5.

Not. istum
textum ad
quod semp
allegatur,
quod licet
sit identitas
materia, si
est diuersi-
tas formæ,
res dicetur
esse diuersa.
concor. j. de
pig. act. si
conuenerit.
§. si quis sic.

contra. Sol. ibi nō erat dominus: hīc sic. Vel hīc dicatur ad exhibendum. i. in factū nomine exhibitionis. Vel distingue, an sit forma mutata, vt tunc detur: vt hīc. an nō: & tunc nō detur: vt hīc innuit, & j. eo. l. si quis sed detur in factū: vt in. l. contraria.

a Substantiam. vt infra de auro & argen. lega. l. Seia. & ideo non liberatur: vt & s. de alie. iud. mu. cau. fac. ex hoc edito. in prin. & dic quōd substantiam appellat statū: sed in Topicis Aristot. ponit. p. mēbro sub suo genere posito in specie vel diuisione: quā idea Græcē dicitur, secundum Azo.

b Si tibi decem. in spe- cie, non in genere. aliās quod infra dicitur de vindicatione, locū habere non posset.

c Decem. scilicet corūdem.

d Vſusfructus.. verus, non quasi: vt, s. de vſu- fruct. l. numismatum.

e Pendente conditione. primi legati.

f Teneri. si extitit con- ditio, & finitus sit vſus- fructus. Accur.

g Superfedit. vt infra ad. l. Fal. dolo. & infra de tribu. quod in here- dem. s. ij. quam cautio- nē exigere hic potuit & debuit: vt. s. de vſu- fru. ea. re. l. hoc senatus. s. si pecuniae. Vel veri- de illa quā est. s. vſufr. quemad. ca. l. j.

h Non poſſis. quia for- te cōsumpti sunt à fru- ctuario.

i Necessaria. tamen a- gere possis.

k Ignarus. f. heres.

l Acciperetur. sic & re- stituere dicitur, qui sic restituit, vt eadem cau- fa seruetur actori: vt j. de verb. signifi. l. resti- tuere. Accur.

* Sic Flor. re- & Budæus
non iustè e- medat, cauſa

m Habens. f. actor per actionē ad exhibendū: vt & supra eo. l. ij.

n Posit exequi. id est

consequi quod debe- tur, per actionē in rem vel per aliam quā præ- cedit hæc actio ad exhibendum. & hoc dico actione quam intēdit,

scilicet principali, in nullo casu laſa: scilicet per vſucaptionem

vel alio modo: vt statim subiicit, proinde &c.

o Intentionem. f. rei vindicatione: vt perinde sit & nunc cum rei vindicatio intēditur, ac si intenderetur eo die quo actio ad exhibendum fuit proposita. Sed nunquid ad hoc potest cogi vt reddat rem ac si vſucpta non esset: vt supra de rei vin. l. si post. quā est cōtra? Solu. hīc non fuit perpetuata rei vindic. quia non fuit proposita. Sed nonne interrupta actione ad exhibendum, & in rem actio interrupta videtur: vt C. de anna. excep. l. fi. quā est contra? Solut. potest dici q. hīc loquitur in vſucap. triennij: quā non interrupitur lit. contest. Sed secus in præscriptione rerum immobiliū. nam vna re petita, interrupta est præscriptio in omnibus, secundum quosdam. Tu dic secundūf. Ioann. idem in vtrisque. nam aut qui agit vna via, adiicit causam: & tunc in alia non interrupit: vt hīc. aut non adiicit: & tunc sic, vt ibi. & sic hīc non interrupit. Alij verò dicunt semper interrupti: arg. d. l. fi. & supra de iudi. l. solemus.

neri Sabinus ait. Sed hoc ibi vti- que verum est, si dolo malo in a- liud corpus res sit translata: ve- luti si ex scypho massa facta sit. quanquam enim massam exhi- beat, ad exhibendum tenebitur. nam mutata forma prop̄ interi- mit substantiam rei. Mar- cellus scribit, si tibi decem nomismata sint sub conditione legata, & mihi decem vſusfru- ctus purē, deinde heres pen- dente conditione non exacta cautione decem fructuario sol- uerit, ad exhibendum eum actio- ne teneri, quasi dolo fecerit quo minus possideret. Dolus autem in eo est, quōd cautionem exi- gere supersedit à fructuario: effectūque vt legatum tuum e- uanesceret, cum iam nūmos vin- dicare non possis. Ita demum autem locum habebit ad exhibē- dum actio, si cōditio extiterit le- gati. potuisti tamen tibi prospice- re stipulatione legatorum: & si prospexisti, non erit tibi necessaria ad exhibendum actio. Si tamen ignarus legati tui, à fru- ctuario satis nō exigit, dicit Mar- cellus cessare ad exhibendum, scilicet quia nullus dolus est. succur- rendum tamen legatario in factū aduersus fructuarium actione ait.

Quantum autem ad hanc a- tionem attinet, exhibere est in eadem causa præstare in qua fuit dūcum iudicium acciperetur: vt quis copiam rei habens possit exequi actione quam destinavit, in nullo casu quam intendit, læ- sa. quamvis non de restituendo, sed de exhibendo agatur. Pro- inde si post litem contestatam vſucaptum exhibeat, non videtur exhibuisse: cum petitor intentio- nem suam perdiderit. & ideo

P Fructus. in rei vindica. sequenti, vel etiam in actione ad exhibendum: cum possessor non intendit suam: vt supra eo. l. si quis merces. §. idem Celsus scribit, stercus. & sic intelligitur infra proxī. respon.

Q Restituitur. scilicet eadem omnino: vt tantum habeat actor quantum haberet exhi- bita re à principio, & nihil amplius: vt hic, & infra. l. proxī. & inst. de offi. iu. §. si ad exhiben- dum. & j. si cer. pe. l. cū fundus. Accur.

R Fuerit. tempore litis cōtest. in hac actione.

S Aestimandæ. hoc si erat malæ fi. poss. cum enim bonæ fi. poss. ex- cusetur à rei interitu, multo magis ab accessoriis: vt. s. de pet. he- re. illud. Accur.

T Res fit. l. res petita ex- hiberi. sit, scilicet tan- tum, cum hoc non in- tēderem: vt. d. §. item Celsus scribit. Accur.

S I optione.] CASVS.

S Testator legauit mihi vnum de seruis suis quem eligerē intra an- num. egi vt familia to- ta exhiberetur, vt sic e- ligierem. sed heres per- transit vt intra annū non exhiberet, sed exhibuit post, quādo iam eligere non possum, se- cundum verba testato- ris. nihilominus con- dēnatur ad damnum meum. vel si heres nō distulit studiosē, absolu- uitur. Viuianus.

U si optione. f. data le- gatario, vel alij.

X Extractū. id est pro- ductum est.

Y Frustra. iam elapsō tēpore à testatore ita- tuto, & per dolum he- redis.

S Ed & si.] CASVS.

S Si egi ad exhiben- dum pro seruo: & quia non est exhibitus, vel tardē exhibitus, amisi hereditatem in qua fui institutus: venit dam- num amissæ heredita- tis. hoc dicit cum prin- cip. l. sequentis. [Q V O

A V T E M.] Pro fer- uo qui est Mutinæ, ego

Boñ. ago actio. ad exhibendū. cum reus habeat forum Boñ. quæ-

E ritur vbi exhibendus sit: Et dicit q. Mutinæ: nisi ego actor velim Boñ. duci meo periculo & impendiis, item vestes & cibaria exhibere. in quibus sic distinguitur: quia aut consuevit se vestire & pascere Mutinæ seruus opera & artificio suo: quo casu & hæc impensa erit mei actoris periculo. aut possessor cōsueuerat hoc præstare & otioso existenti: & tunc præstet possessor in itinere. Secundò dicit: Egi ad exhibendū pro seruo: & quia timebam ne alienares, feci sequestrari. quis interim alet dum est apud seque- strū: Distinguitur: aut à possessore fiebat, aut non fiebat impēsa: & tunc pascam ego actor. Tertiò reddit ad primum, dicens quōd si possessor data opera Muri, adduxisti vt incommodior esset mihi exhibitio eius: sumptu & periculo tuo adducetur Bonon. [s. DE PLVRIBVS.] Planus est. Viuianus.

Z Exhibeat. quia eum seruum iussisset legatarius adire. Acc.

A Damnum hereditatis. vt institu. ad leg. Aquil. §. illud. Sed contra infra de regu. iur. l. non videtur.

* Concor. & facit quod not. in. l. cum sāpe. C. de ero. mili. anno.

* repetita, id est retrorsū petita. Bud. hic. 12. tab. sci- licet. Cuiac. lib. 6. obs. c. 9

a Et impediis actoris. quia pro sua utilitate hoc fit: vt arg. j. man. l. idem. §. idem Labeo. & infra deposit. l. in Asia. §. j. & infra cōmo. l. si vt certo. §. sumptus. Accur.

b Pascere planē. donec perducitur ad locum vbi erat tempore contestationis: vt hīc, & supra de rei vin. l. si res. si autem ad locū litis peteretur adduci, etiam cibaria tūc actor agnoscit: vt supra de rei vind. l. nisi. alioquin nihil ibi exciperet. ni-

f Hæc omnia visus est Paulus complecti nomine cibarium. l. si res §. de rei vindic. exēplo Vipiani, q. victus nomine contineri ait. l. verbo victus de verb. fig.

* exhibere. actor detur elec̄tio. Tu dic secundū Azo. cibaria pertinere ad possessorē, vt hīc distinguitur: & ibi idem est intelligendum. quod autem ibi excipitur, nisi: non est ita intelligendum, q. quando actor malit ibi vbi iudicatur restitui, sustineat cibaria: sed iudex dat reo electionē de loco vbi erat res, vel loco litis, vt dictum erat, auctore nō cōtradicente: alioquin, id est si non eligit, actor dabitur elec̄tio, & ei cauebitur: vt tamē possessor semper cum hīi. l. distinctione sumptus agnoscat. vel vt ibi.

c Oportere. etiam cum perducitur ad locū vbi erat tempore litis contest. alioquin nullū esset speciale, secundum quosdam. Tu dic, ad locum litis.

d Apud officium. i. officiales iudicantis.

e Agnoscere. quia ibidem erat tempore litis contest. Azo.

f Pascit. id est sicut aliās erat solitus pascere. Irm.

g Eo loci. scilicet vbi agitur.

h Debet exhibere. vt & §. de rei vin. si vero mala fidei. & j. de leg. j. cū res. §. sed si alibi. & l. cū seru. & l. apud Julianū

i Calliditas. vt & §. si quis cau. si duo. in prin. & de dolo. l. j. & j. pro soc. l. verum. §. tempus. Accur.

E eo.] C A S V S. Filium meum vel libertum meum tenebas

[E T F I L I V S.] Non solum paterfa. potest hac aet. conueniri, sed etiam filiusfa. si filius rem alienam possidet. [s A P I V S.]

Egi contra te ad exhibendum pro seruo, & succubui. queritur si iterum agam, none repellat excep. Distinguitur. aut ago ex ea- dem causa: & sic repellor. aut ex alia, & non repellor. & de hoc

A proponit tria exempla, in quibus non repellor except. vt si post item contest. siam dominus, & sic non interfuit mea: modò intererit. Item aliud exemplum: quia primò aeturus erā furti, nunc pro alio furto aeturus ago ad exhibendum. Vel quia optatus ex testamento Seij egi prius: nunc ago optatus seu electurus ex testamēto Titij. [s i

Q V I S.] Planus est. [s i

P O S T.] Si seruus pe-

tit exhiberi moriatur sine culpa possessoris adhibita in moriendo:

* testimonio

adhibita in moriendo: tenetur adhuc ad exhibendum, quanti interfuerit actoris exhibutum esse. hoc in malæ fid. poss. [s i] IV S T A.] Si condemnatus es ut rem mihi exhibeas, & cā alibi habeas: iudex statuet tēpus intra qd exhibeas. & dicit q tu cauere debes te exhibutum. [H E R E S.] Heres actoris vti act. suo nomine. Item heres rei, id est possessoris, tenetur suo nomine. Item dicit qud nō expedit querere detur heredi, vel in heredē: quia non datur. quod sequitur, planum est. Viuvianus.

k De eo exhibendo. scilicet filio, vel liberto. nā & filium rei vind. adiecta causa de iure quiratum, vel vtili rei vin. libertum propter operas & obsequia peto.

l Locus esse. quādo pecuniariter intererit, nō aliās: vt infra eo. l. si liber. quā est contra. Ac cursius.

m Agenti. & victo. Azo.

n Vindicandi. cum adhuc nō esset dominus: & ideo succubuit in actione ad exhibendum:

quia liquidū erat ipsū non esse dominum. si post fiat dominus, ab aliquo cam rem accipiendō, non nocet exceptio: vt infra de excep. rei iudic. si mater. & eandem.

o Post acceptum. & finitum. Accur.

p Vrriusque. id est pro vuis & aliis predicitis te netur etiā furti, & condicione furtua. Vel dic id est pro vuis, vel pro vino, quasi dolo desierit possidere.

q Verius est. vt supra de rei vin. solum. §. j. &

hoc quando à sciente: aliās fieret dominium specificantis: vt inst. de re. di. §. cum ex aliena.

r Possessor. scilicet mortuus sit. Accur.

s Per eum non esse effectum. quod est cum sciebat, vel scire debebat se debere restituere rem: vt. j. si cer. peta. l. quod te.

t Fuisse. nam tunc bo. fi. pos. tenetur qui non habuit iustā causam litigandi. Ioan.

u Illo die. quo poterit: vt insti. de offi. iudi. §. j.

v Poteſt. vt & ar. §. de Publicia. eum qui. §. hæc aetio. Accur.

w Hæc aetio. vt ar. §. de rei vind. l. si in rem aetum sit. Accur.

si liber.

Si liber. interest. vt supra eod.l.iii. §. est autem. contra supra eo. de eo. in princip. Sol. vi. ibi. Accursius.

Si vir.] **CASVS.** Vxor viro. x. donauit: & sic donatio non valuit: & vir ea consumpsit emendo rem. nunquid pro his tenetur ad exhibendum? Et respondetur quod sic. Viuianus.

Thēsaurus.] **CASVS.**

In tuo fundo habeo pecuniā absconditam. si non pateris me effodere, non possum cōtra te agere furti, cū non cōrectaueris: sed nec ad exhibēdū, cum nec possideas. vltimō datur remedium, q̄ iure non calumniandi animo petere. & nō est iniquū q̄ iures ne mihi vim facias quo minus thesaurum effodiam.

b Thesaurus. impropriè ponitur: vt. s. fa. er. item Labeo. fed propriè: vt. j. de acquir. re. dom. l. nunquā. §. thesaurus. Accur.

c turanti. hoc nihil aliud quām calūniæ sacramētum puto. Azo. Et est simile iuramentum. C. de fide instrumen. l. fin.

* Hec scriptura visitata fuit tempore Iustiniiani, vt apparet ex eo loco Donati in Eunuchos, Thesaurum Litini veteres secundū Græcos sine litera preferabant.

d vel interdictum. scilicet nouū quod indulgetur à prætore: vel indulgetur in similibus casibus: vt vocetur interdictū ne vis fiat volenti eximere: vt. j. de dam. infect. hoc amplius. §. de his autē. Vel loquitur de interdicto virobi: cū possessionē retineam, etiā si ignorē locum thesauri: vt. j. de acquir. pos. peregrē. in prin. Accur.

e Thesaurus. quia dominus soli cōrectauit.

f Vm seruus. suo nomine. quia quod seruus habet, dominus habere videtur.

g De dolo malo. id est in factum nomine dolii, ex edicto de alie. iudi. mu. cau. fa. Vel ad exhibēdū propter dolum directa.

h Nulla. scilicet in casu præmisso, cū seruus non dominus dolii cōmisit: aliás autem vtilis constituitur: vt quādo dolo desit posse exhibere: vt. C. eo. ij. ad exhibēdū. & s. eo. l. Julianus. Itē quando agit aliquis depositi ex alterius pacto: vt. C. eo. l. si res. sed secundū Ir.

vtilis nunquam habet locum. quod est falsum, vt dixi. Accur.

Si quis.] **CASVS.** planus est: quia si seruū petitū exhiberi eluſcisti tu possessor, absoluendus eris statim si tu exhibeas ita eum: sed Aquil. teneberis pro deterioratione serui. Viuianus.

i Actionem, id est rei vindicationem. Accursius.

k Damno. &c in factum ad exhibēdū est quādoque: vt not. s. eo. Julianus. §. sed & si quis: & C. eo. l. exhibitionis. Accur.

Solutio.] **CASVS.** Creditor potest agere ad exhibēdū vt instrumentum ei exhibeatur. Viuianus.

de exhibendo eo potest quis habere. Nam ad exhibēdū actio in eam rem inutilis videtur: quia hæc actio ei creditur competere, cuius peculiariter + interest.

xiiii. POMPONIVS libro decimoquarto ad sabinum.

Si vir nūmos ab vxore sibi donatos, scīes suos factos nō esse, pro re empta dederit, dolo malo fecit quo minus possideat: & ideo ad exhibēdū actione tenetur.

Ista lex allegatur quod in causis summarīis probatur interesse per iuramētum intellige, si iudici, considerata qualitate personæ, & quantitate prēiudicij, videatur iuramentum deferendum. Bald.

xv. IDEM libro octauodecimo ad sabinum.

Thēsaurus b * meus in tuo fundo est, nec eu pateris me effodere. Cum eum loco nō moueris, furti quidē aut ad exhibēdū eo nomine agere recte non posse me Labeo ait: quia neq; possideres eum, neq; dolo feceris quo minus possideres: vtpote cum fieri possit vt nescias cum thensaurum in tuo fundo esse. Non esse autem iniquum, iuranti c mihi non calūniæ causa id postulare, vel interdictum d vel iudicium ita dari, vt si per me non stetit quo minus damni infecti tibi operis nomine caueatur, ne vim facias mihi quo minus eum thensaurū effodiam, tollam, exportem. Quod si etiam furtiuus iste thensaurus est, c etiā furti agi potest.

xvi. PAULVS libro decimo ad sabinum.

CVm seruus tenet aliquid, dominus ad exhibēdū suo nomine f tenetur. Si autē seruus cōtra scientiā domini dolo fecit quo minus habeat: vel furti actio, vel de dolo malo g noxalis serui nomine danda est. ad exhibēdū autem vtilis nulla h cōstituenda est.

Sufficit exhiberi in eadem forma, licet non exhibeatur in eadē qualitate. Baldus.

xvii. VLPIANVS libro nono de omnibus Tribunalibus.

A Agere potest. interest enim creditoris, cum sit obligatus pro his restituendis debitori per conditionem sine causa: vt. C. de conduct. sine cau. l. dissolutæ. vel actione ad exhibēdū: vt. C. eo. l. fin. vel quia pecunia indebita condicetur creditori: vt infra de fur. l. qui tabulas. Accursius.

Si quis hominem debilitatum exhibeat, veleluscatum, ad exhibēdū quidem absoluī debet. exhibuit enim: & nihil impedit directam actionem i talis exhibēdū. poterit tamen * agere actor ex lege Aquilia de hoc damno. k

Etiā creditor cui est satisfactū, potest petere instrumentū debiti, & facere sibi cōpleri chartam à notario. ad hoc allegatur. Bald.

xviii. IDEM libro sexto opinionum.

Solutio chirographo inani facto, & pignoribus liberatis, nihilo minus creditor, + vt instrumenta ad eum contractū pertinentia ab alio quām debitore exhibeantur, agere potest.

xix. PAULVS libro quarto Epitomarum Alfeni.

AD exhibēdū possunt agere omnes quorum interest. Sed quidam cōsuluit, an possit efficer hæc actio, vt rationes aduersarij sibi exhiberētur, quas exhiberi magni eius interesset. Respondit, non oportere ius ciuile calūniari: m neque verba captari: n * sed qua mēte quid diceretur, animaduertere cōuenire. nam illa ratione etiā studiosum o alicuius doctrinæ posse dicere, sua interesse illos aut illos libros sibi exhiberi: quia si essent exhibiti, cum eos legisset, doctior P & melior futurus esset.

xx. VLPIANVS libro secundo Regularum.

QVæstionis habēdæ causa ad exhibēdū agitur q ex delictis seruorum, ad vindicandos + consciós suos.

Digestorum seu Pandectarum liber vndecimus.

DE INTERROGATIONIBUS in iure faciendis, & * interrogatoriis + actionibus.

TITVLVS I.

Interrogatio est facienda secundum quod necessitas proponendæ actionis exigit. Item fit officio iudicis, non iure actionis. Bart.

paratoria est aliarum actionum: ita & hæc interrogations tam realium de quibus dictum est, quām personalium de quibus dictetur, sunt preparatoria. A. Et not. quod intitulatur de interrogato. act. quia ista interrogations quæ per hunc titulum fiunt, siebant olim actionibus propositis: quod hodie non fit: vt. j. eo. l. i. §. i. Vnde si queras an libellus sit dandus, Respon. non cum enim per solum officium explicetur, non est necessarius libellus, qui propter actionem consuevit esse necessarius. generalius autem dico, quod ubique officio iudicis aliquid explicatur, non est necessarius libellus, cum quasi misericorditer petatur: argu. j. de no. ope. nun. l. de pupillo. §. meminisse. Et

AD exhibēdū.] **CASVS.**

Ponit regulam, quæ fallit in duobus casibus hīc positis. Regula plana est. Exempla: ecce petebā à Titio decē: ipse habebat instrumenta quibus poterā probare intentiōnem meā. nūquid possum contra eum agere ad exhibēdū, vt ea exhibeat? Et respondetur quod non. Viuiua.

m Calūniari. id est falsū scīter impugnare. Accursius.

n Captari. vt sententia non cōsideretur: quia superius intelligitur cū interest ex honesta & probabili causa: vt. s. eo. l. ii. §. si mecum.

t Graci hīc legunt debitor. & postea vbi legitur debitore legūt credito re teste Cuia cōsideretur.

o studiosum. scilicet scholare. Accur.

p Doctior. pro hac enim doctrina, licet sua intersit, non agitur:

quia nō est pecuniariū

interesse: vt. s. eod. l. si

liber. cum sit inæstimabilis scientia: vt. j. de var. cog. l. j. §. proinde.

sed aliud si esset doctrina

in pecuniario comodo: vt habes supra

eo. l. ii. §. si quis noxali.

Accursius.

QVæstionis.] **CASVS.**

Pro seruo tuo qui cū aliis fecit mihi furtum, agere possum ad exhibēdū, vt dicat, id est manifestet socios. Viuianus.

q Agitur. quia dico

mea interesse ipsum

exhiberi, ideo quia ex

hibitus & tortus ape-

riet veritatem contra

consciós quos conve-

nio: vt. C. eo. l. si crimi-

nis. Sed nunquid cre-

ditur eis: vt. C. de accu-

l. finali ? Respondeo :

creditur in casibus, vt

ibidem notatur: præ-

cedere tamen oportet

indicia: vt. C. de quæ.

l. j. Accursius.

DE INTERROGATIONIBUS in iure faciendis, & de interrogatoriis actionibus.

* De additur in indic. tit.

t Interro-

gatoria dicitur

quæ ex in-

terrogati re-

sponsione da-

tur, perinde

ac si obliga-

tus esset l.

vlt. j. eo. &

hæc etiam

actio cōfes-

soria dicitur.

l. pnde.

s. ad. l. Aquil.

Duar. i. dis-

put. ca. 43.

UNED

maxime hoc ubi nec condemnatio nec absolutio sequitur post responsum: sed solum proceditur in principali negotio. Item quia etiam sit in itinere; vt. A infra eo. voluit. in fin. Item pro hoc. C. de naufr. l. de submersis. Accur.

Plerumq. cœnit ut qui alias nox ali actione tenebatur, ex respo suo obli-

getur suo nomine insolidū, ut si interrogatus an seruus suus esset, an quadru-

pes sua esset, pratorifal ore

spōderit suā non esse. l. 1. §.

interdū. Si quadrup. paup.

fec. dic. qui quidē. §. statim

cōungendus est cum. l. 7.

huius tit. que est ex eodē li-

bro ut intelligatur cōuerso

eum qui alias nec noxali

iudicio tenebatur, teneri: si

responderit suā pecudē vel

suū seruū esse, que ita vera

sunt, si seruī alius, non si

liberi hominis nomine re-

sponderit. l. 13. &. 14. hoc

tit. Sunt & plerāque alia

in hoc titulo de noxalibus

actionibus: vt sane videa-

tur hic postremus liber secunda partis, quasi supplementū eorū quæ ab initio

partis huius huc usq. tractata sunt, eoque fit, quantū opinor, ut tituli huius

libri nō sint certa lege colligati inuice, quia scilicet non eundē omnes tractatū

respiciunt, sed hic, verbi gratia, tractatum de noxalibus actionibus, sequens

tractatū de misis, tertius legem Aquiliā. Porro quæ ex respo datur actio,

interrogatoria dicitur actio, vt quæ ex confessio in eum qui vltra confessus est

de intentione actoris, confessoria, neutra est propria actio quedā, interrogatoria

sane quasi ex cōtractu datur pro quo pulsabitur is qui respodit. l. de ætate. §.

qui interrogatus, hoc titulo vt quæ in eum datur qui se debitoris heredē esse

respondit, est interrogatoria actio. Si certum petetur, quæ in eum qui seruum

suū esse, interrogatoria noxalis, quæ in eum qui prædiū suū esse vel se pos-

sidere aut non possidere, actio damni infecti vel missio in possessione. nam ex

bis fere causis duntaxat in iure interrogations sunt ante iudicium acceptum

intentionis actoris formādæ & instruendæ causa, quod non ita fit in iudicis

in rem. l. in speciali. De rei vind. l. cogi. C. de petit. heredit. & desit etiā ho-

die fieri in ceteris omnibus. In iure, id est ēv βηναξι, vt Graci hoc loco in-

terpretantur. idem significat, in indicio, vt & in tractatu de cautione in in-

dicio sibi. sed augeretur significatio. l. 4. hoc titu. vt idem sit si quis alio loco

quam pro tribunali interrogetur. Cuiacius.

Otiens.] **CASVS.** Ago contra heredem debitoris mei. in-

terim volo ab eo querere ante lit. cōtest. ex qua parte sit

heres. queritur an teneatur respo dere. Et dicit quod sic, si

duo interueniunt: scilicet q. aucturus sim personali actio. item &

sim petiturus certum. & est ratio quare respondeat: vt ego non

petam plus quam debeam: & sic litem perdam. Secundò dicit

quod olim iure actio. & indistinctè interrogabatur reus ante lit.

contest. sed hodie officio iudicis cōuenit, siue dicat se non he-

redem, cum in veritate sit, similiter interrogabitur pro qua parte

heres sit. Et dicit vltra in duabus. ll. seq. prox. quod difficile erat

aliquem esse heredem probare, vel bonorum possessorem, quia

quis solo animo adire potest: vt. C. de iure delib. si auia. & j. de

adquir. here. l. gerit. ideo prætor proposuit vt quis possit inter-

rogare heredem an sit heres, & ex qua parte. Viuianus.

a Toliens heres in iure. i. apud iudicem: vt. j. eo. voluit. §. quod ait.

b Institutur. Quæritur an ante lit. cōtest: Respon. sic. & h̄c dic,

i. instituēda dicitur. est enim h̄c interrogatio preparatoria actio-

nis: & ante lit. cōtest. proponēda: vt. j. subiicit: ne dum, &c. sic &

exponit. j. de ætate. §. qui ex. & §. qui tacuit. sic & actio ad ex-

hibendū est preparatoria: & nō proponitur actio proponēda cū

ea: vt. §. tit. j. l. iij. §. est autē. & j. de pecul. l. depositi. in f. j. respon.

Si autē dices interrogationē etiā cum sequenti actione simul

proponi & cōtestari: aut dici oportet quasi sub condit. actionem

propositā, scilicet sub hac, si responsio cōsonet actioni proponē-

dæ. & hoc est cōtra legē: vt. §. de iudic. l. non quemadmodū. Aut

si dicas purē, & non cōsonet respo dō: & amitter causam propter

actionem inepte propositā: vt. j. si men. fal. mo. di. l. §. ideo.

Vel dicas posse hanc interrogationem & actionē simul proponi, &

actio. ad exhibendū: & ad litē similiter simul proponi: sed iudex

expedit primō præcedentia: vt arg. C. de nouo. Co. confir. §. fi.

c Est autē interrogatio. f. ista, pro qua parte sit heres. Accur.

d Actio. Tria sunt necessaria vt h̄c interrogatio, pro qua parte

sit heres, locū habeat. Primō q. actio proponenda sit personalis,

vt h̄c: arg. j. cōmo. l. iij. §. heres. Si autē esset in rem, non interro-

garetur pro qua parte esset heres, sed pro qua parte possidet, sicut

dicitur. j. eo. qui seruum. §. fi. Idē si in rem scripta sit. nam & tunc

respondere non debet nisi quantū possidet: vt. §. tit. j. de eo. in

f. Secus tamē est vbi possidet post lit. cōtest. vel dolo desit pos-

siderē. tūc enim daretur pro hereditariis portionibus tantū: qua-

re meritò interrogatur pro qua parte sit heres: vt. §. de rei vind. si in rem. & l. cum autē fundi. Secundò q. certum sit petendū per eam: vt h̄c subiicit. secus autē si in certū, vtputa factū cuius no-

mine cōtra singulos datur actio insolidū. tunc enim nō est opus

interrogatione illa. s. pro qua parte sit heres: cum ab uno petatur

insolidū: vt. j. de verb.

obligationes. & l.

in executionibus. §. ij.

& §. famil. ercis. here-

des. §. an ea. Interroga-

bitur tamē an sit heres,

licet agatur ad factū.

sed in actione in rem

neutra fit interrogatio:

sed si agatur ad interes-

se, tunc fit vtraq.; quia

ex persona defuncti ad

certā quantitatē agi-

tur. Tertiō q. actio sit

hereditaria. secus in ea

quæ in vnum ex facto

suo proponitur, & est

[†] Totū hūc
§. quidam à
Tribonian
putant esse
additum.

i. CALLISTRATVS libro se-
cundo Edicti Monitorij.

S Otiens heres in iure ^a interrogandus est qua ex parte heres sit, quotiens aduersus eum actio instituitur, ^b & dubitat actor qua ex parte is cum quo agere velit, heres sit. Est autem interrogatio ^c tunc necessaria, cum in personam sit actio, ^d & ita, si certum petetur: ne dum ignorret actor qua ex parte aduer-

sarius defuncto heres extiterit, interdum plus petendo aliquid damni ^e sentiat. ^f Interrogatoriis autem actionibus ^f hodie non vtimur: quia nemo cogit ante iudicium de suo iure aliquid respondere: ideoq; minus frequentantur, & in desuetudinem abierunt: sed tantummodo ^g ad probationes litigatoribus sufficiunt ea quæ ab aduersa parte expressa ^h fuerint apud iudices ⁱ vel in here-

diuidua: vt & §. famili. ercis. inter coheredes. §. si quis stipulatus. & de neg. gest. l. si ex suo contractu.

c Damnu. s. circa damna in triplū: vt insti. de act. §. tripli. & de ex-

cept. §. antepen. Et nota q. ex eo quod h̄c dicitur, colligitur hoc edictū locū habere ante litē contestatā: quod est verū secundum

Io. illud vero edictū de cōfessis, tantū post. Si enim & hoc tantū

locū haberet post lit. cōtest. pro nihilo nominati esent casus in

quibus respo dēre tenet: cum de omni causa lit. cōtest. respo dēre quis teneatur: vt. in authen. de his qui ingre. ad ap. §. fi. coll. vj.

Casus ii. in
quibus ante
litē contestat
fieri debet
interrogato.

sunt enim numeratæ istæ. xj. Prima, an sit heres: vt. j. eo. cum qui

interrogatur. Secunda pro qua parte: vt h̄c, & j. e. l. qui interro-

gatur. Tertia qualiter sit heres. j. e. si defensor. §. illud. Quarta an

seruū noxiū possideat, quādo conuenit noxaliter: vt. j. eo. qui

interrogatur. Quinta an sua sit quadrupes: vt. j. e. si quis in iure.

Sexta an possideat ædes quarum nomine petitur caueri de dam.

infec. Septima pro qua parte: vt. j. eo. nō alienū. & l. qui seruū. §.

fin. Octaua si penes se habeat peculium: vt. j. eo. si defensor. §. fi.

Nona de ætate: vt. j. eo. de ætate. in prin. Decima an possideat ille

cōtra quē agitur in rem. Undecima pro qua parte: vt. j. eo. si quis

seruū. §. in iure. Isti enim sunt. xj. casus in quibus ante lit. cōtest.

faciēda est interrogatio prædictis modis. Est & duodecimus, qui

generalis est: vt quando cunque & quitas iudicē mouerit, fieri de-

beat: vt. j. eo. l. pe. Quidā tamē dicunt interrogandū post lit. con-

test. de credulitate tantū: ante vero de scītia tantū respo dēre: vt. C. de iura. calum. l. ij. in prin. & j. de ætate. §. nihil. Melius

autē probatur q. post lit. cōtest. de credulitate tantū sit interro-

gatio faciēda, per auth. de his qui ingre. ad appell. §. fi. col. vj. cum

enim nō debeat exigere probationē quā nō putauerit sibi neces-

sariā, interrogādus est credat vel nō credat id super quo vult vin-

culo sacramēti aduersariū cogi respo dēre: quod obtinet pbatio-

nis speciē: vt appareat an videatur sibi necessaria. & hoc ante litē

contestatā & post litem contestatā puto seruari, secundū Azo.

f Interrogatoriis autem actionibus. Sed quomodo vocabātur? Re-

pon. fortē in factum. earū enim nomina non habemus: per has

enim actiones cōpellebatur aduersarius respondere ad interrogations quæ sunt ante lit. cōtest. Sed hodie nemo actionis iure

cogit respo dēre ante iudicium principalis negotij iure actio-

nis, sed officio: vt. §. eo. l. in prin. Vel dic, nemo cogit vñquam,

nisi in casibus quos modo notauius. Et sic. nō q. duo erant iu-

dicia. vñquam principalis & hereditaria actionis instituēdæ, aliud

interrogationis in iure officio iudicis faciendæ: in qua etiā de ca-

lumnia iuratur, secundū Azo. vt. arg. §. tit. j. l. thesaurus. Sed nun-

quid post iudicium inchoatū cogit respo dēre iure actionis?

Videtur q. sic ex prædictis. sed dico contra: sed per officiū iudicis:

vt. j. de ædil. edic. ædiles. §. item sciendū. & in auth. de his qui ingre.

ad delegatus, quomodo ante lit. contest.

coram se habet officiū? Videtur enim quod in ordinario tantū

secundū Ir. hoc dicatur: vt. arg. §. de procur. si reus. & d. l. ædile-

§. item sciendum. sed fortē etiam in delegato poterit hoc di-

ci: quia sine hoc sequens iudicium explicari non potest: vnde

hoc ei etiam mandatum videtur: vt supra de iur. om. iud. l. ij.

g Tantummodo. hoc aduerbum determinate potest vel illa ver-

ba, apud iudices: vel illa, ab aduersa parte.

h Expressa. in casibus præmissis. Accursius.

i Apud iudices. ergo si non apud iudicem confessio facta fuerit,

non præjudicat cōfidenti: nec est aduersario probatio: vt dixi. §.

de infa. quoniam. nisi in casibus. Primus in. d. l. quoniam. sed ibi

& licet.

Cōfessio extra ius facta, an praeiudicata.

& licet col. vij. sed & ibi ad liberandum facta fuit cōfessio à creditore. Item tertius quando quis ex sua mendaci cōfessione aliū voluit circumuenire: quod dic per exempla: vt not. j. quod cum eo. l. iiii. §. j. vt ergo hæc videoas plenius, dic cum quis confitetur extra ius: aut ad alium liberandū, & tunc valet: vt dicta authē. de test. collatione. vij. &

arg. j. de act. & obli. l. Arianus. aut ad obligādum se: & tūc aut cum causa, aut sine causa. Primo casu valet confessio: vel in mutuo post bienniū: vel in dote: secundū tempora à lege statuta. in aliis autē cōtractibus statim, nisi cōtra probetur per aliam scripturā: vt. C. de non nu. p.e.l. in contractibus. & de dote cau. l. fina. & in authē. ibi posita. & de nō nu. pecu. l. generaliter. In secundo, quādo scilicet sine causa: tūc extra ius facta non valet, & dicitur indiscreta: vt. j. de proba. l. cum de indebito. §. fi. sed coram iudice valet: vt hīc, & j. eo. l. voluit. §. quod ait prætor. & s. eo. in prin.

* Hal. simul
vt de portio-
ne.
a] Bal. hīc re-
putat itam
glo. sing. ad
hoc quo dō
cōfessio facta
coram arbitro,
probatur
endē modo
quo facta
corā iudice.
Bolog.

a In aliis rebus. de quibus diximus fieri quæstiones ante lit. cōtest. b Dīctum. Diffici-
le. quia in nuda voluntate & occulta consistit: vi institu. de here. qua. & dif. §. fina. cuius scrutator solus deus est. Accur.

Volu. it.] CASVS. Deceſſit debitor meus. dīctū fuit mihi quia talis est heres eius. voco eum ad iudiciū: & interrogo an sit heres. quæritur an debeat respondere? Et respon. quod sic, ad hoc vt se oneret cōfessione, vel in dicēdo, quia dicit se heredē: vel mentiēdo, quia negando. [QVOD

AIT.] Si quis interrogatur in iure, statur eius confessioni. qualiter autem intelligitur in iure interrogatus, dicit. Viuianus.

c Certioretur. scilicet voluit prætor vt actor certificaretur. Azo.

d In itinere. imò tantum ille locus debet attendi, in quo consuerunt sedere maiores in iudicado: vt. s. de iusti. & iure. l. pe. quæ est contra. Sol. vbi res exigit plenam causā cognitionem, locum consuetum debet iudex seruare in examinando negotio: vt ibi. sed hīc semiplenè fit: & ideo etiā in itinere expedietur: vt. j. eo. si defensor. §. illud. & j. quis ord. in bo. pos. l. ij. §. dies. Accursius.

QVI interrogatur.] CASVS. Heres vocatus ad iudicium responderē debet an sit heres, vel an habeat seruum in potestate. sed si vult deliberare, datur ei tempus ad deliberandum tribus rationibus. & hoc dicit cum prin. l. seq. [IN T E R D V M .] Si heredi petito vel quæstio here. moueat, non tenetur statim respondere. & est ratio in litera. Viuianus.

e In potestate. alias enim actione noxali non tenetur: vt supra de noxa. quotiens. ij. respon. Accursius.

f Debet. id est potest. sic ponitur supra de offic. procon. & leg. l. obseruare. §. fina.

g Incommodo. scilicet pœnæ quæ imponitur à iure: vt. j. eo. l. de ff. Vetus.

estate. §. si cum esset. & §. qui tacuit. Et est ratio alia: quia dubitat de facto alterius. scilicet de testamēto: & an alias eum præcedat: non tātūm de suo. sed post lit. contest. cum quis interrogatur de facto suo, ista due rationes non habent locum: ideōq; nec tempus videtur dandū, sed semper certificare debeat iudicem. & pro hoc facit. j. eo. l. de ētate. §. nihil. & j. de iniur. prætor edixit. & j. de instit. sed & si pupillus. §. præscribere. quia & ibidem de credulitate quis dicit tantūm, quā potest habere sine scītia. Sed verius est etiā vt post lit. cōtest. detur tēpus ad deliberandū: & hoc approbat cōsue tudo: quæ est optima legū interpres: vt. s. de legi. & senatusc. l. si de interpretatiōe. & facit. j. l. prox. & s. de peti. her. si debitor. & C. de iure delib. si curatoris.

h Tqua. successores.

E ne injuria affi ciatur: vt hīc, & insti. q. ma. nō poss. §. j. & j. de bo. pos. quos autē. & j. de suc. edi. l. j. in prin.

i Praejudicet. quantum ad præsumptionē, non quantū ad legitimam probationem: cum res inter alios acta sit. sic & j. de lib. ag. l. j. §. Iu lianus: & j. de iureiur. si duo patroni. & imò secundū Azo. quantū ad probationē plenam respectu interrogari & interrogatis, non alio rū: vt. j. eo. tit. l. de ētate. §. interrogatus. & §. qui tacuit. & l. fina. quod in idem recedit.

k Ill. getur. interrogati. & sic nō cogitur responde: nec etiam potest conueniri, ne fiat præiudiciū peti. here. Sed hodie conuenit possessor ex cōtractib⁹ defuncti: & sic interrogabitur & respōdebit: vt. C. de peti. her. l. fi. §. finautē. quæ est cōtra. sed illa corrigit istam.

S I quis.] CASVS. Bos

meus erat in prato tuo cum aliis animalibus. occisus fuit. voco ad ius aliquem ex dominis illorum animalium: & dico quod animal suum meum occidit: an teneatur respondere? Et dicitur quod sic. Viuianus.

l Responderit, tenetur. Quid si per mēdaciū? Respon. insolidum tenetur: vt. s. si quadrup. pau. fe. di. l. j. §. interdum. Accursius.

S I quis.] CASVS. Seruus quidam dedit mihi damnum. vocau Titium ad ius, interrogau eum an eius esset seruus: an teneatur respondere? Et dicit quod sic. Et si dicit seruum suum esse, cum non esset, tenetur Aquil. & si exegi Titium, liberatur verus dominus. Viuianus.

m Liberatur. vt. j. eo. qui seruum. in princ. Accursius.

n S I fine. Habetur. nec enim agitur ex stipulatione vt sit necesse præcedere interrogationem: sed ex prima causa: quam interrogationem ex confessione præsumit iudex præcessisse. sic & si in instrumento aliquo inuenitur promissio. nam præsumitur interrogatio: vt instit. de inuti. stipu. §. si scriptum. Accursius.

o Ab aduersario. vel patrono siue aduocato aduersarij, cui forte tenetur aduersarius respondere: vt. j. de adulto. si postulauerit. §. quæstioni. & j. eo. l. de ētate. §. qui interrogatus.

p Interrogetur. in iudicio: secus si extra: vt. j. de redhi. l. quæro.

§.fin. In iudicio enim vel vt actor vel vt reus seruus esse non potest: vt. C.de iudi seruus. Accursius.

a Cogit. nisi ratione officij aliud contingat: vt. j.l.proxi.&.j.de confes.l.certum. §. sed an ipsos. &. §. de procur. non solū. in prin.

Si defensor.] CASVS. Si defensor sine mādato quis sit, & alium heredem dixit, ipse tenetur, non dominus quem defendit. [QV1

INTER.] Planus est.

ILLVD.] Iudex debet

summatis cognoscere an quis tenetur re-

spōdere de his duob:

vtrū sit heres ex testa-

mēto, vel ab intestato.

Item vtrū ipse directō

habuit vel per obli-

quū. Et hæc habet lo-

cū, siue sit heres de iure

ciuili: siue de iure p̄t̄o

rio. cetera plana sunt.

b Tenebitur. Sed qua

actione? Respō. ex cau-

tione iudic. solui, vel

ex sententia: vt. §. de

procur.l. Plautius.

c P̄t̄iudicium. nisi ra-

tum habeat: vt. j.eo.l.

qui seruū. Item loqui-

tur hīc in eo qui sine

mandato defendit. si

verō procurator defen-

dēs cōueniatur, an do-

mino p̄t̄iudicet, que-

ritur. Videtur q̄ non:

vt. j.de confes.l. certū.

§. sed an. Sed fortē non

p̄t̄iudicat, si à domi-

no cōtra probetur: vt

in tute cōt̄e minor

restitutionē implorat

cōtra cōfessionem. Eſt

tamen arg. contra. §. ad

leg. Aquil.l. proinde. §.

si procurator. Sed for-

tē quod dicit ibi pro-

curatorem teneri, non

excusat dominū: ideo

procurator ex stipula-

tione iudi. solui teneri

poteſt, dominus verō

iudicati actione, id eſt

in factū.

d Dicendum eſt. Argu.

contra. §. de rei vindi. si

in rem. circa princip. &

infra de condi. instit.l.

ij. §. si vero partem.

e Respondisse. vt &. j.

de verb. oblig.l. Titia.

§. idem respon. & instit. de inuti. stipul. §. præterea. Accursius.

f Ex testamento. vt scilicet valeant legata, vel non: vt. C.de fi-

deicommi.l. eam quam.

g Subiectos. quod potest interesse: quia si substituo filio meo

pupillariter omnes qui mihi heredes erunt, tantū illi ex hac

substitutione admittuntur, qui suo nomine non per seruos vel

filios sunt heredes: vt instit. de pupil. substi. §. substituitur. &. j.

de vulg. substi. qui liberis. §. hæc autem verba. &. j. de verb. signi.

sciendum. Item petita bo. pos. contra tab. sola illa legata valent

quaē directō sunt liberis relicta: non quaē per medium. puta eo-

rum quaē seruo queruntur: vt. j.de le. præ. l. ii. §. hoc solum au-

tem. Item legatario suam rem, vel quod sibi debeo, legare non

possum: sed eius seruo sic: vt. j.de leg. ij. l. debitor. §. fi. Item dif-

fert adhuc inter hæc: vt. j.ad Trebel.l. si patroni. in prin. &. j. de

condi. & demon. qui heredi. §. cum hereditas. Accursius.

h Si de peculio agatur. nam & eo mortuo intra annum tenetur:

vt infra quando ac. de peculio eſt an. l. j. in princ.

i Non alienum. Parte. vt infra eod. qui seruum. §. fin. Sed an

commu. diuidun. si quis putans. §. si damni. Accursius.

*In vulg. eſt
lex. Si defen-
ſor.

A k Tradere. scilicet possessionem manu militari, vel ex secundo decreto, vel ex primo, vt actor habeat rei custodiam: vt infra de dam. infect. l. si finita. §. vbi.

D E ætate.] CASVS principij eſt hic in glo. [si QV1 s.] Ego centum mutuaui Titio: egī cōtra Seium, & quæſiui an eſſet heres Titij. & dixit q̄

ſic pro dimidia. certe pro dimidia, id eſt in l. conueniā Seium. [QV1 EX QVADRANTE.] Qui erat in veritate he-

res in parte, respondit ſe heredem eſſe insolidum. certe insolidū te- netur actione personali: puta ex mutuo da-

to defuncto. si ex maiori parte heres dixerit ſe ex minori, tūc tene- tur insolidū ſi ex certa ſcientia. aliás non, niſi

pro parte pro qua eſt heres: vt ſequēti. §. dic- tur. [QV1 TACVIT.] Hi duo pares ſunt: vt ambo insolidū tenean- tur: ſi interrogatus an ſit heres tacuerit. Item

qui negat ſe heredem, & eſt pro parte. nam ambo tenentur insolidum. Tertiō addit ter- tiam partem p̄dicitis: ſcilicet illū qui re- pondet obscurē, nihil re- ſpondere. [EX CAV- S A.] Decem defuncto mutuaui, que nunc re- peto à filio ſuo: & que- ro an ſit heres patris:

& dicit q̄ ſic. poſtea in- uenit ſe non heredem. certe ſuccurritur ei vt non p̄t̄iudicet ei cō- fessio: quia equū eſt: & ea quaē de nouo emer- gunt, nouo indigent auxilio. Quæ ſeq. ſunt plana. [QV1 IVSTO.] Cōtra te here. rei vind. egi: & quæſiui ari eſſes heres. & dixisti quod non: quia testamētum primū videbas in quo alius fuerat institutus, non vltimum in quo non pro parte. certe luc- se. Nocl. 48.

Ratione dubitationis teneat re- ſpōſio facta à minus legitima per- ſona: puta à minore ſine auctoritate tutoris. hoc dicit textus cum glo. Baldus.

x. VPLIANVS libro vici- ſimo ſecondo ad Edictum.

D E ætate quoq; interdū inter- rogatus responderet debet.

Statur confessioni alicuius, li- cēt non vera, contra ſe. Barto.

Si quis cum heres non eſtet, in- terrogatus responderet ex parte m

heredem eſte, ſic conuenietur, atque ſi ex ea parte heres eſtet. fides enim ei contra * ſe n habe- bitur. Qui ex quadrante heres,

isto errore: ſic non in dolo, nec culpa. Item ſi fuisti in culpa: vt quia vnuſ de testibus testamenti erat seruus: & erat testamentum nuncupatiuum, quæ eſt leuis culpa. ſecus autem ſi in lata, in qua ſciebas non fuiffe ſolennem numerum testium. [CELSVS.] Ago contra te quod ſis heres debitoris tantum: & quæro à te an ſis heres: & dicas quod non. poſtea viſ pœnitere, & dicere quod ſic. quæritur an poſſis pœnitere? Et dicit quod ſic: quia ego actor non patior dampnum. nam vtrōbique teneris insolidum. ſecus ſi dicas te pro parte heredē quam primō negaueris. nam in hoc nō fit mihi p̄t̄iudicium: ſcilicet te pro parte here. & ideo non teneris niſi pro parte inspecta veritate. ſed cum pœnitentia ſine damno actoris fieri non potest, tenetur propter mendacium. Viuianus.

1 Respondere. puta agit Titius contra me: quæro ab eo, ſi minor ſit: quia ſine curatore nolo ei respondere. ſi minor ſit, & repon- deat ſe maiorem: p̄t̄iudicat ſibi, etiam ſi minor eſt: niſi restitu- tur, quod potest: vt infra de confes.l. certum. §. pe. niſi dolosè fecerit, tunc non: vt ſupra de mino. l. ſi ex cauſa. §. nunc vidēdum. &. l. ſi minor. xxv. an. ex aspeſtu. Accursius.

m Ex parte. aliqua certa.

n Contra ſe. non pro ſe: vt. C.de proba. l. exemplo. & in auth. de iureiur.

Mendacij
definitio.

iureiur. à mo. §. j. colla. v. nisi ex consequētia: vt. j. eo si filius. §. j. & hoc nī pōnit. quod quandoque potest: vt. j. eo. §. fi. Accur.
 a Instituta. id est instituenda: vt no. §. eo. l. j.
 b Mendacij. Est autem mendacium falsa significatio vocis cum intentione fallendi, secundum Augustinum.

c Insolidum. id est tanquam solus: vel tāquā insolidum sit heres.

d Ex incerta. puta ex reliquo.

e Institutus. & aliorū partes ignorat.

f Qui tacuit. dic hunc. §. intelligi trib⁹ modis: vt infra eo: si filius.

g Instituta. id est instituenda. Azo. vel per libellum, non per contestationem.

h Negauerit. cum esset in aliqua parte.

i Conueniatur. nisi ante item contestatam pro pōna velit fateri: vt. §. de noxa. l. electio. §. neque.

k Si negasset. nisi sit filius in potestate testatoris qui post mortem eius abstinuit: vt. j. eo. si filius. secūdū quosdā. sed certe idē est in eo: quia si negat se heredē, verū fatetur, quia absti nūt, & ideo nō patietur pōnā. hīc ergo erat secundū hoc ex aliqua parte heres: nam si in solidum, vel in nihilum, nulla esset pōna.

l Contemnere. in primo casu cum nō respōdet. vnde Pilatus ad Christū: Mihi nō loqueris? Nescis quia potestate habeo, &c. sed ipse nō vt contemneret, sed vt miraretur Pilat⁹, fecit. In secūdo casu quādō est mēdax, videtur decipere: quod est puniēdū: vt. §. de his qui no. infal. debuit.

m Nō respōdit. Hīc debet esse quoddā Græcū: cuius expositionē ponit statim, id est pro se poscit: scilicet respō sionem. nam cum queritur ab eo, ipse non respondet, sed querit de alio quodam.

n Humana est. appellatione enim partis dimidia continetur: vt. j. de verb. sign. nomen filiarum. §. portionis. Azo.

o Nihil. istud nihil, nō est per omnia nihil, qđ dic vt infra ad leg. Iuliam repe. l. sacrilegij. §. fina.

p Obscurē. puta Græca lingua, vel alia extranea, quæ non intelligatur ib. & sic no. quod ex hoc omnes ferē doctores dicunt non esse admittendam eius responsonem post lit. contest. qui dicit se dubitare. Sed tu dic contra, vt diximus. §. eo. l. qui interrogatur.

q Respondit. l. se heredem. Azo. credens hoc quia filius. Accur.
 r Alia. prima enim fuit æquitas: vt. §. de Pub. a&t. l. fi. secūda est: quia quæ de nouo cōtingunt, &c. vt hīc. quod est notandū: vt. §. de procu. filius. §. fi. & l. seq. & de trāfac. l. nō est. & instit. de here. quali. & dif. §. sciendū. & j. quādō actio de pecu. est. an. l. quæsitus. & j. de inst. l. habebat. in prin. & §. qui satifa. cogā. si ab arbitrio.

ff. Vetust.

& §. de inoffi. testa. l. mater. & j. de here. instit. l. fi. & de cōdic. in-deb. l. ij. & j. de pōnis. l. diui fratres. & infra de quæst. l. j. §. si quis vltro. & C. de iureiur. l. fi. & C. si ex fal. instru. l. j. ij. & iiij. & j. de test. tut. l. pater. & infra de adi. leg. l. ij. & infra de excep. rei iudi. l. si mater. in princip. & extra de offi. iudi. dele. c. insinuante.

f Tabula. in quib⁹ exheredatus, vel alius institutus erat.

t Scriptura. id est propter scripturam.

u Qui interrogatus responderit. peculium esse penes se dominū, secūdū primū: vel se habere in potestate seruum, secundum aliū, scilicet quando noxaliter. Sed hic casus nō est hīc. Vel dic se teneri mihi ad de-

* se heredē
esse.
† probato.

x Obligatus. f. eius filij vel serui pro quo, &c. vt. §. eo. l. si defensor. §. fina.

Et idē si maleficiū sit à seruo cōmissum, & ex eo noxaliter conueniatur. Vel si vis, dicas pro quo. f. contractu. Sed certè imò pro condemnato, nō pro obligato tantū debet haber: vt. j. de confes. l. certum in prin. quæ est cōtra. Sol. quo ad probationē est pro condēnato; nō quo ad hoc vt sentētia nō detur: vt diximus. §. ad legem. A-

Concor. in
c. scilicet
at. glos. super
verb. infam.
mem. extia
de re script.
& c. ppier.
cū gl. super
verb. immin-
ebant. ex-
tra de loca.
& conduc.

qui interrogatur, tenetur quasi celebrasset cōtractum super quo interrogatus esset. Bartolus.

Qui interrogatus u + responderit, sic tenetur, quasi ex conrractu obligatus x pro quo pulsabatur, dum ab aduersario interrogatur. sed & si à prætore fuerit interrogatus, nihil facit y prætoris au-
toritas: sed ipsius responsū siue mendacium.

ADDITIO. Dic secūdū Bar. quod idē est in his quæ pertinēt ad litis decisionē, & sunt decisiva partis. Ratio
apparet: quia licet sit verum, tamē id de quo est confessus, non sufficit ad condēnationē.

† No. quod
licet confessus
so facta ex
tra iudicium
nō disponat:
sed solum
probat. l. Pu-
blica. in fi. ff
deposit. pro-
quo concor.
& ibi pro-
batur in ca.
si cautio. de
fi. instru. ex-
tra in c. quo-
tientis cordis
oculus. i. q.
7. si autē fit
fine; causa,
non valet,
nec probat:
tamen si est
facta in iudi-
cio, obligat
vt ex quasi
contractu.

y Nihil facit. f. ad inter-
rogationem: sed in ad-
mittenda responsione
bene facit. alioquin cō-
tra: vt infra eo. l. fin. &
supra eo. l. j. §. fi.

z Qui iusto errore, vidēs
primū testimoniū, in
quo alius est institu-
tus, non vltimū, in quo
ipse pro parte est insti-
tutus: & ita nec fuit le-
uis culpa.

2 Venia dignus. contra
ad rationē, non ad ca-
sum. j. de dona. l. qui-

dam. Sol. ibi non errabat. alias enim donatio non valeret, quæ ibi

dicitur valere: vt. C. de dona. l. nec ignorans. Accursius.

b Culpa. vtputa si fuit institutus corā tribus testibus: & ideo se heredē credebatur. Sed hæc videtur lata, cum sit error iuris: vt col-
ligitur. C. de legib. & cōsti. l. leges sacratissimæ. & j. de verb. sign.
l. latæ. Quare dic quod erat testis vñus seruus, & erat testamentū nuncupatiū: vel pupillus, cum credebatur adulitus, vel liber.
& secundum hoc dixit se heredē. & sic mutat casum. Vel dic, ne-
gavit: vt. §. quia putauit testatorem furiosum. Accursius.

c Proxima. vt quia fuit lata, & fatua. creditit enim fortè se recte
institutum ab eo qui furore detinebatur, secundum Azo.

a *Actoris.* vt ar. j. de euic. l. fundum cuius. s. fi. Et da exemplum quod nulla sit captio actoris, veluti si à possessore nondū sit vsu capio impleta: vt. s. de dolo. l. pe. Item si prius dixit se nō esse heredem: nunc autem se heredem dicit. sic ergo non est actoris captio, id est damnum tunc quād documque pœnitit: vt hīc. Si verò

Interrogat^{an} & quan-
do possit pœ-
nitere.

^t August.lib. Post item autē non, vt
i. emendat eisdem legibus. Sed &
cap. 6.

* Hal. de iu-
re suo.

Post lit. cōtest. non, nisi
iustus interuenerit er-
ror: vt. s. prox. s. vel ni-
si actoris scientia: vt. j.
de act. emp. l. j. in fi. &
s. de pet. here. qui se li-
ti. vbi etiā post lit. con-
test. pœnitit. Sed nōne
qui vult pœnitere post
lit. contest. probabit se
errasse? Vtq; secūdum
Io. puta respondit ali-
quid: & ita esse probat
per instrumēta: vel per
testes q̄ res aliter se ha-
bet: vt hīc subiicit. sed
ante nō, ppter verbū,
maximē. Sed nōne sem-
per ignorasse vel erras-
se præsumit: vt. C. qui
milita. non poss. super
seruis. in princ? Reispō.
hīc nō: quia sua ppter
confessio, & sic suū fa-
ctum cōtra eū facit, &
contra eū præsumitur:
vt. s. eo. l. j. ibi autē
factū serui rectē pote-
rat ignorasse, qui mili-
tiam adquirebat. Sed
hoc probato, si actor
replicet: tu sciebas ali-
ter quām responderis: & ideo iuuari non debes: respon. hoc pro-
babit ipse cum pœnitens probauit se errasse. Accursius.

Si filius.] **C A S V S.** Filium debitoris mei ad iudicium vocaui, & interrogaui eum, an esset heres debitoris: & ipse respon. quod sic, cum sit abstentus à paterna hereditate, tenetur quidem amo-
do. si enim tacuit, tunc non tenetur, sed ei succurritur. [**E X C E P T I O N I B V S.**] Titio debitori meo feci pactum de non peten-
do. decessit. ego cōuenio te Scium, cum dicas te heredem. tu fui-
sti confessus te heredem. quāritur an possit vti exceptione pacti,
sicut posset verus heres? Et dicitur quod sic. Viuianus.

b *Gessisse videtur.* Sed quomodo qui semel abstinuit, erit amodo
heres: vt. C. de repu. here. sicut quē est contra? Sol. hīc non est he-
res, sed habetur pro herede in sui præiudicium quo ad interro-
gantem, non quo ad alios: vt. j. eo. l. fi. quā est similiter contra.

c *sucurrendum est.* primo quia non debuit hic filius, qui absti-
nuerat, ex delicto obligari hereditati. sicut si non abstinuerit: li-
cet non adierit. nam tunc secus: vt infra de adquir. here. si seruum quis. in fi. hīc autem delictum est, scilicet cōtumacia: si taceat, &
non respondeat per cōtumaciam: vt. s. eo. de ætate. s. qui tacuit.

a] Imol. in. l. Est & alia ratio: quia pro eo habetur, ac si negaret: vt. d. s. qui ta-
cuit. sed tunc veritate fatetur quo ad commodum, quia absti-
nuit, vt statim subiicit: quia, &c. non ergo patitur pœnam. si au-
tem est ex aliqua parte heres is qui est interrogatus, & tacuit, te-
netur insolidum: vt. d. s. qui tacuit. Vel dic, speciale in filio: quia
s. fi. col. pe. cum prætoris beneficio sit exemptus semel: vt institut. de hered.
s. fi. quis ius qualis, & diff. s. sui. noluit prætor iterum eum adstringere. & hoc
dicē. nō ob. est quod subiicit, quia &c. Quod autē dicitur. s. e. de ætate. s. qui
glo. sing. ad tacuit. quasi negauerit, &c. subaudi, se heredē, cū esset pro parte

saltem heres, vt dixi. si verò heres non sit, & dicit se non esse, non
patitur pœnam. sicut si taceat, secundum Azonem: & sic duobus
modis intelligitur. s. qui tacuit. Vel tertio ibi tacens heres esse po-
terat, sed non adiuerat: hīc non poterat: quia repudiauerat. & sic
sunt tres solutiones, & tres intellectus dicti. s. qui tacuit.

hoc quod
continuac
est deliciū.
sed similem
& æquipol-
lentem glo.
habes in ca.
fi. 3. s. ii. glo.
i. d. l. i. que
est in verbo
meram. ibi.
quia ex de-
licto. Bolo.

d *Cōtra reos.* scilicet ve-
ros heredes.

e *Conuenit.* & est ra-
tio: quia cū interrogās
habeat interrogātū lo-
co heredis pro fe: ergo
& cōtra se debet habe-
re: ne sibi ipsi sit cōtra-
rius: & sic repellatur: vt
j. quando ap. sit. l. ij. Et
sic nota quod cōfessio
mea etiā mihi prodest
hīc per quandam con-
sequentiā. Accur.

C onfessionib⁹.] **C A -**

Confessio
propria quā
doque sibi
ipsi prodest
al. deest, nō.
sed malē An-
ton. Aug. lib.
i. emēd. ca. 3.

**Potest quis reuocare suā respo-
sionem re integra, si ius aduersarij
non est factum deterius. Bart.**

Celsus scribit, licere respōsi pœ-
nitere, si nulla † captio ex eius pœ-
nitentia sit actoris. **a** Quod veris-
simum mihi videtur: maximē si
quis postea plenius instruct⁹ quid
faciat, instrumentis, vel epistulis
amicorum iuris sui **edictus.**

**Filius ex mendacio punitur, nō
ex taciturnitate. Baldus.**

**xii. P A V L V S libro septimo-
decimo ad Edictum.**

Si filius qui abstinuit se paterna
hereditate, in iure interroga-
tus responderit se heredem esse,
tenebitur. nam ita respondendo,
pro herede gessisse videtur. **b** fin-
autem filius qui se abstinuit, inter-
rogatus tacuerit, succurrendum
est **c** ei: quia hunc qui abstinuit,
prætor non habet heredis loco.

**Etiā confessio non denegātur
exceptiones legitimæ. Bartolus.**

Exceptionibus quāe institutis in
iudicio contra reos **d** actionibus
opponuntur, etiā is vti potest, qui
ex sua responsione conuenit: **e**
veluti pacti conuenti, rei iudica-
tæ & cæteris.

**Cōfessionibus est standū, quibus
ius vel natura nō repugnat. Bart.**

**xiii. IDEM libro secundo
ad Plautium.**

**C onfessionibus falsis respon-
dentes **f** ita obligātur, si eius
nomine de quo quis interrogatus**

fit, cum aliquo sit actio: quia quāe
cum alio actio esset si dominus es-
set, in nosmet confessione nostra
conferemus. **g** Et si eum qui in
potestate patris esset, respōdissem
filium meum esse: ita me obligari,
si ætas eius pateretur vt fili⁹ meus
esse possit: quia falsæ confessiones
naturalibus conuenire **h** deberēt.
propter quāe fiat, vt patris familias
nomine respondendo **i** non **f** obli-
gger. Eum qui **k** patrem famili-
lias suum esse respōderit seruum,
non teneri noxali actione. Ac ne
si bona fide liber homo mihi ser-
uiat, mecum noxali iudicio agi po-
test: **l** & si actum fuerit, manebit
integra actio cum ipso qui admi-
sit.

**xiv. I A V O L E N V S libro
nono ex Casio.**

Si cuius nomine noxæ iudi-
cium acceptum est, manente
iudicio liber iudicatus est, reus
absolui debet, **m** nec quicquam
interrogatio in iure facta prode-
rit: quia eius personæ cuius nomi-
ne quis cum alio actionem habet,
obligationem transferre **n** non
potest **o** in eum qui in iure suum
esse confitetur: velut alienum ser-
uum suum esse confitendo. Li-
beri autem hominis nomine quia
cum alio actio non est, ne per in-
terrogationem quidem aut con-
fessionem transferri poterit. quo
casu eveniet, vt non rectē homi-
nis liberi nomine actum sit cum

siue erat in statu libertatis: siue seruiebat mihi bona fide. Viuia.

f *Respondentes.* puta seruum alienū suum esse: vt. j. eo. qui seruū.

g *Conferemus.* alius tamen remanet obligatus, nisi soluat: & tūc
etiam distinguitur: vt infra eo. l. qui seruum. Accursius.

h *Conuenire.* vt & supra ad leg. Aquil. inde Neratius. s. fi. & l. seq.
& infra. l. prox. in fi.

i *Respondendo.* scilicet esse filium meum, qui sui iuris est.

k *Eum qui patrem.* i. eum qui verè liber erat, & vt liber stabat.

l *Agit potest.* vt & supra de noxa. l. penult. in princ. & l. noxali. &
infra. l. prox.

Si s.] **C A S V S.** Seruus quidam dedit mihi damnum. dictū fuit
mihi quod Titius erat eius dominus, cum non erat. vocaui eū
in iudicium: & interrogaui an esset dominus serui. & respond. q̄
sic. ago contra eum noxali. iudicio pendente iudicatus est liber,
quia erat ei reliqua libertas sub conditione quā extitit. nunquid
Titius quem conuenio, mihi tenetur? Et respon. quod non, cum
sit alius qui conuenit noxali actione. & si seruus dedit mihi dā-
num, & vocaui te ad ius, credens te eius dominum, cum nō eras,
& confessus fuisti te dominum esse eius: poteris quidem conve-
niri. [**I N T O V M.**] Ad hoc quod confessio in iure facta valeat,
oportet quod non sit cōtra ius, & contra naturam: aliās non va-
let: vt supra eo. l. confessionibus. s. & si eum. in fi. Viuianus.

m *Debet.* vt & supra de noxa. l. penul.

n *Transferre.* impropiè ponitur transferre. nec enim per confes-
sionem liberatur qui tenebatur, nisi soluat: vt infra eo. qui seruū.
ponitur ergo pro conferre. & sic ponitur. s. l. prox. in princ. & s.
de offi. eius cui man. est iuris. l. fi.

o *Potest.* scilicet interrogans.

Qui

De interrogatoriis actionibus.

a Qui confessus est. vt supra.l.proxi.iti princ.

b Ius. ius ponit propter liberum hominē: natura, propter eum qui non potest esse filius propter aetatem: vt hic,& s.l.proxi.

Si ante.] **C A S V S.** Seruus Titij dedit mihi damnū. decepsit dominus, & ante aditam heredē. vocauit Mævium ad ius, & interrogaui eū an esset eius

dominus. Et respon. q̄ sic quæritur an teneatur, cum alterius sit. Et respon. q̄ tenetur. Vi-

detur quod non: quia erat hereditarius, & sic videbatur non habere dominum. Sed respon.

q̄ hereditas habetur loco domini. [M O R T V O.] Interrogaui te an seruus talis qui de-

dit mihi damnū, esset tuus. & tu respondisti quod sic. & lit. contest.

sum tecū. noxali iudi-

cio pendente decepsit seruus. amodo quidē

nō teneris: quia si pro-

prius esset tuus, & de-

cessisset iudicio pendē-

te, non teneris. Viui.

c Hereditas. vt institu.

de stip. ser. in princ.

d Confessus. noxali cō-

uentus. Accursius.

e Non teneretur. vt &

arg. j. eo. si seruus ab. in

prin. j. respon. &. §. j. &

s. de noxa. electio. §. j.

si is quem. &. l. pe. §. j.

Si seruus.] **C A S V S.**

Seruus tuus dedit mihi damnū, & captus fuit ab hostibus. conueni te noxali, & te interrogaui an eum posseideas. Et respondisti quod sic. Certe talis responsio tibi nō nocet. Secundò dicit quod si interrogaui Iudæū an possidet seruum qui mihi damnum dedit: & respond. quod sic: non nocet ei talis responsio: quia Iudæus seruum Christianum habere non potest.

f Efficere. alias effice-

re, & alias reficere.

g Noxali actioni. nam cum seruus damnum dedit, nō est actio cum hostibus vel commercium: nec cum alio: quare cōfiteens non tenetur. Sed arg. contra supra famili. ericiscun. l. item Labeo. §. fina. & l. sequenti. Accursius.

h Dominium. vt Iu-

dæus mācipium Chri-

stianum. Vel si res fuerit vendita: ne tibi confitenti alienaretur.

i S i seruus sunt. scilicet dicentes.

k Non esse. cum sit.

l Insolidum. id est detracta noxæ deditio: vt supra de noxa. l. si plurimum.

m Si haberent. subaudi & negarent. Vel verius nil subaudi: sed rāmen cum haberent in potestate, & non negarent, tenetur qui libet cum noxæ deditio: nisi post litem contestata: vt supra de noxa. si seruus. Accursius.

n Potestate. nec habet. Azo.

o Vel. pro etiam. quasi dicat. non tantum se.

ff. Vetus.

eo qui confessus est. In totum autem confessiones ita ratæ sunt, si id quod in confessione venit, & ius b & naturā recipere potest.

x v. P O M P O N I V S libro octavo-decimo ad sabinum.

Si ante aditam hereditatē seruum hereditarium mēum esse respōdeam, teneor: quia domini loco habetur hereditas. c Mortuo seruo, quem in iure interrogatus suum esse cōfessus sit, non tenetur is qui respōdit: quemadmodum si proprius eius fuisset, post mortem eius nō teneretur. c

Nota. quod sicut quādo fit trāslatio de vno tempore ad aliud, requiruntur extrema habilia: vt. l. scire. s. ex quibus cau. ma. ita quādo de persona ad personam. quod not. de quo in. l. si is qui pro emptore. de vsucapio. Bartolus.

x vi. V L P I A N V S libro trigensimo-septimo ad Edictum.

Si seruus ab hostibus captus sit, de quo quis in iure interrogatus responderit in sua potestate esse: quamvis iura postliminiorū possint efficere f dubitare nos, attamen non puto locum esse noxali actioni: g quia non est in nostra potestate. Quāquam autem placet etiam eum teneri qui alienum seruum suum fassus esset, attamen rectissimè placuit eum demum teneri, qui suum potuit habere, cāterū si dominū h quārere non potuit, non teneri.

x vii. I D E M libro trigensimo-octavo ad Edictum.

Si seruus non sit vnius sed pluriū, & omnes mentiti sunt i eum in sua potestate non esse, k vel quidam ex illis, aut dolo fecerunt quo minus sit in potestate, vnuſquisque illorum tenebitur insolidum: l quemadmodum tenerentur si haberent m in potestate. n Is verò qui nihil dolo fecerit quo minus in potestate haberet, vel o non negavit, non tenebitur.

Si ille qui alium vt principalem

A Q **Vix parte.**] **C A S V S.** Titius debitor meus decepsit duobus relictis here. vocauit eos ad iudicium. vnuſ venit. alius non. ille qui venit, confitetur se habere solum: quia volebat coheredem suum defendere, & sic conuentus est insolidū: & cōdemnatus est, cum in veritate non esset soluendo in totū. nunquid pro alia dimidia hered. ad alium coheredem qui nō venit, possum habere regressum? Et respōdetur quod sic. Viuia.

P **satisfactionis.** scilicet iudicatum solui: quod est etiam secundum ius vetus si agatur in personam. Accursius.

Q **Resciso.** per in integrum restitutionē: vt * Flo. erit.

Q **Resciso.** per in integrum restitutionē: vt * Flo. possit.

Q **Vi ex parte dimidia heres erat,** * cūm absentem coheredem suum defendere vellet, vt satisfactionis P onus euitare posset, + respondit se solum heredem esse: & condemnatus est. quārebat actor, cum ipse soluendo non esset, an resciso * superiore iudicio, in eum qui re vera heres erat, actio dari deberet. Proculis respondit, resciso iudicio posse agi. idque est verum.

C **Quando non tenet iudicium, contumax in non respondendo non potest haberi pro confessio. h.d. vel brcuius: Inter quos nō vallet iudicium, nec confessio. Bart.**

x ix. P A P I N I A N V S libro octavo Questionum.

Si filius cum pro patre suo age-ret, taceat interrogatus: r omnia perinde obseruāda erunt, ac si non esset interrogatus.

D **Si ex variatione personæ conuenti non variatur causa: vnius confessio & solutio liberat verum debitorem. secus si variatione personæ contingit variatio causæ: nisi veri debitoris nomine factum fuerit. hoc dicit. Ponit duo dicta quæ videntur contraria: & solutum magna subtilitate. Barto.**

xx. P A V L V S libro secundo Questionum.

Q **Vi seruum alienum responderit suum esse, si noxali iudicio conuentus sit, dominum liberat: aliter atque si quis confessus sit se occidisse seruum quem * alius occidit: vel si quis responderit se heredem. Nam his casibus non liberatur qui fecit, vel qui heres est. Nec hæc inter se cōtraria sunt. Nam superiore casu ex persona serui duo + tenentur t**

quasi ex suo delicto vel quasi suo nomine conuenit: vt ecce: cōuenio te quasi seruum occideris: vel quasi sis heres debitoris mei: & cum alius occiderit, tu confessus fuisti te occidisse: vel te heredem: licet à te exegero, nō tamen liberatur qui verè occidit, vel qui verè est heres: quia remaneret impunitus qui delinquit: nisi fuisti cōfessus te occidisse, vel te heredem volens defendere vel occisorem vel verum heredem. nam tunc liberatur, cum cōfiteri teneatur, vel negare. [I N I V R E.] Planus est. Viuianus.

f **Conuentus. condemnatus, & exactus: alioquin contra: vt. s. eo. qui ex parte. &. l. si quis interrogatus. &. l. confessionibus. in fin.**

t **Tenentur. l. soluere insolidum: licet sint obligati insolidum:**

* Iste tex. est no. secundū Bal ad hoc quod licet homicidium fuerit ī vno punitum, tamē alii verū homicidiū nō relēuat. & istū tex. dicit sin-
gu Iason in l' error. C de iur. & fact. igno. & Ale-xa. hīc ad Bar. qui dicit istū text. nō.
† Hic in vul-gata lectio-ne est nega-tio-ne sed rectio-abest à Flo-rent. & ma-nuscript.

a Communi. qui alij maleficium committit: vt infra titu. ij. l. vt tantum. §. item si seruus. Accursius.
b Delictum eius. vt & s. ad leg. Aquil. ita vulneratus. circa medium. sed de eo qui se heredē confitetur, non reddit rationē diuersitatis. Dic ergo quod heres suo nomine tantum tenetur: nec enim est cuius nomine teneatur. at dominus nomine serui tenetur. Sed nonne exceptionē habet vt heres, is qui confitetur: vt. s. eo. l. filius. in fi? Respō. ex persona actoris, nō sua, tenetur. Vel heres nō habet exceptionem. Sed opponitur: nonne duo rei debēdi obligantur suo nomine, & tenetur quisq; insolidū: & tamē vno soluēte liberatur alius? sed certē ibi vterq; ex eadem causa videtur teneri: vt. j. de duobus teis. l. iij. §. fin. Item nōne debet vnu liberari altero electo: vt. s. de noxa. electio. in prin: Respōdeo: hīc neuter istorū habet ab altero causam. Itē nonne re pefecuta debet repellī: vt. s. de eo per quē fa. erit. l. j. §. si plures? Respondeo: ifti ex duabus causis se nō cōtingētibus cōueniuntur: illi ex vna. Itē nonne verus heres debet repellere creditorē exceptione, soluente isto qui bona fide se credebat heredem: vt. s. de peti. hered. si quid possessor? Respōdeo, imō mala fide volens decipere actorē. A. cur.
c Defensor. sine mandato.

sicut in seruo cōmuni **a** dicimus: vbi altero cōuento alter quoque liberatur. At is qui cōfitetur se occidisse vel vulnerasse, suo nomine tenetur: nec debet impunitū esse delictum eius **b** qui fecit, propter eum qui respondit: nisi quasi defensor **c** eius qui admisit, vel heredis, **d** litem subiit hoc genere. **e** tunc enim in factum exceptione data summouēdus est actor: quia ille negotiorū gestorum vel mandati actione recepturus est quod præsttit. Idem est in eo qui mandatu heredis heredē se esse respōdit, vel cum cum aliā defendere vellet. In iure interrogatus **f** an fundū possideat, quero an responderē cogēdus sit, & quota ex parte **g** fundū possideat. Respōdi, Iauolenus scribit, possessorē fundi cogi debere respondere quota ex parte fundū possideat: vt si minore ex parte possidere se dicat, in aliam partē quae non defendetur, in possessionem actor mittatur. **h** Idem & si damni infecti caueamus. **i** Nam & hic respōdere debet, quota ex parte eius sit prædium, vt ad eam partē stipulatiōnem accommodemus. Pœna autem non repromittentis hæc est, vt in possessionem eamus. & ideo eo pertinet scire an possideat.

xxi. VLPIANVS libro vicensi-

d Heredis. scilicet eius qui deliquit.

e Hoc genere. id est hoc modo: scilicet per confessionem.

f In iure interrogatus. ante litem contestatam: vt not. s. de rei vindic. l. qui petitorio. Accursius.

g Quota ex parte. & an possideat: vt hīc quæsierat: & dicitur supra de rei vind. l. qui petitorio. in princip. Sed contra in eo. tit. l. in speciali. Solu. ibi de dominio an sit suum non cogitur dicere: sed de possessione sic: vt hīc dicitur.

h Mutatur. vt & j. ex quib. cau. i pos. ea. l. Fulcini. §. Celsus autē.

i Cauemus. id est caueri postulemus.

k **V** Bicunque. Dubium. vt si Bononiensis petat lectum, & ne sciat cui locauit ex scholaribus. Azo. Vel sicut fit Bononiæ in præceptis. nam quæritur à debitore an debeat, vt sic fiat ei præceptum: vt supra de iudi. si debitori.

P Rocuratore.] **CASVS.** Titius multos habebat creditores, inter quos erat fiscus, procurator fisci egit pro fisco, absentibus aliis creditoribus. cōfessus te here, fuisti. an præjudices tibi quantum erat pro personis absentium? Et dicit quod non. Viuianus.

I Cæsar. qui era iudex. Accursius.

m Interrogante. scilicet aduersarium, an sit heres debitoris fisci: vt sic personali actione possit eum postea conuenire. Accur.

n Acceperat. vnde liberi. & sic de iure prætorio non est heres, nec de iure ciuili. erat enim emancipatus. item non erat institutus: quia tunc nuda voluntate posset esse heres.

o Heredem. ergo mentitus est, cum esset emancipatus: vt dixi. & ex delicto non debet applicari hereditati: vt infra de adquir. here. l. si seruum. in fin. Azo.

p Interrogatoria. i. actione personali: quæ quodāmodo ex interrogatione nata videtur in istū: vt. s. de ætate. §. qui interrogatus. verè tñ nata est ex cōtractu vel negotio habito à defuncto. Acc.

q Non posse. & si dicas ab aliis, qui scilicet nō interfuerunt interrogationibus, planū est, sed quo ad istos est pro herede, qui in-

terrogauerunt: vt. s. eo. si filius. quæ est cōtra. Et sic no. hīc cōfessionē absente aduersario factā, non valere: vt. j. de confes. l. certum. §. si quis. Itē nec extra ius: vt. s. eo. l. j. vel dic secundo, q; etiā quod ad interrogantes non est pro herede: & loquitur de emancipato. sed illa, si filius. de eo qui est in potestate. Sed videtur q; etiā solo consensu, qui patet ex verbis confessionis, heres efficiatur:

Cōfessio aduersario absente facta, non valer.

¶ Cōcor. cū gl. i. in. c. 2. de offi. iudi. in versi. item interrogare debet. & 30. q; 5 c. iudicatum.

mo secundo ad Edictum.

V Bicunque **i** iudicem æquitas mouerit, æquè oportere fieri interrogationem, dubium **k** non est.

Confessio præiudicat quo ad personam interrogantis, non quo ad alios. hoc dicit. Vel sic: Respōsio facta in iudicio, non præiudicat respondenti, nisi respectu interrogantis. Bartolus.

xxii. SCAEVOLA libro quartio to Digestorum.

P Rocuratore Cæsaris **l** ob debitum fiscale interrogante **m** vnu ex filiis qui nec bonorū possessionem acceperat, **n** nec heres erat, respondit se heredē **o** esse. an quasi interrogatoria **P** creditorib⁹ cæteris teneatur? Respōdit, ab his qui in iure non interrogassent, ex respōso suo cōueniri non posse. **q**

DE QVIBVS REBUS ad eundem iudicem catur.

TITVLVS II.

In causis connexis plures, licet diuersi fori, coguntur apud eundem iudicem litigare. Barto.

i. POMPONIVS libro tertio- decimo ad sabinum.

S I inter plures familiæ er- ciscundæ agetur, **r** & in ter eosdem **f** communi diuidendo, aut finium regundorum, **t** eundē iudicem **u** sumen-

D nium regun. de quibus dictum est, sunt coram uno indice, licet à pluribus proponenda: ideo hunc titulum competenter ponit. Accursius.

Hic titulus respicit ad duplices & miseras actiones, ut vnu iudicem habent, sicut mutua petitiones. l. 22. De iudic. Poteſt etiā accommodari ad noxales. nam quæcūque pluribus vel in plures cōpetunt, de eis plerique omnes ad eundem iudicem eunt, vt si plures vindicent dominū serui vel vnu dominium, alter vsumfructū. l. cognitio. l. s. pariter De lib. cau. vel si plures tute la teneātur. l. s. C. arbit. tut. aut si certū petetur plures conrei. No. 99. Quintilianus. III. Priuata iudicia sepe vnu iudicem habere solent, nec alia species erunt, etiam si vnu à duobus duntaxat eandem rem atque ex eadem causa petet. aut duo ab uno, aut plures à pluribus, quod accidere in hereditariis litibus interim scimus, quia quamvis in multis personis, causa tamen una est, nisi condicio personarum quæstiones varauerit. Cuiacius.

S I inter plures.] **CASVS.** Sumus coheredes vel consortes.

Si volumus rem cōmunem diuidere: coram uno iudice & in uno loco est agendum. nam si coram diuersis fieret, fortè multis adiudicaretur idem: & alter mihi, alter tibi: & hæc eadem seruantur in iudicio finiū regun. vt si ego & tu habemus agros confines: & ego coram uno ago contrate, & coram alio agitur contra me: certè non debet fieri: quia ex hoc posset esse q; vnu aliter decerneret & imponeret fines quām alius. Viuia.

r Agatur. scilicet ab uno porrecto libello contra reliquos, coram diuersis iudicibus.

f Inter eosdem communi diuidendo. scilicet ab alio porrecto libello pro eisdem rebus. & sic alij familiæ eriscunt. alij communi diuidunt. agere volunt. vel verius ponitur & pro aut: vt. C. de verbo. signifi. l. penul. Item illud pronomē, eosdē, denotat identitatem personarum, quæ agunt apud diuersos iudices cōmuni diuidendo, non autem repetit eos qui agunt familiæ eriscundæ. Azo.

t Finium regundorum. si agatur coram diuersis iudicibus.

u Eundem iudicem. hoc euenit tribus rationibus. Prima, ratione coniunctionis causæ: quia consortes, & coniuncti sunt: vt hīc, & C. de

De seruo corrupto.

& C. de iudi. l. nulla. Secunda, ratione reconventionis. nam cum quilibet est actor & reus: ergo quilibet agit & recōuenitur: apud eundem ergo iudicēm hoc fiat: vt hīc, & C. de sen. l. cum Papi- nianus. & in auth. & cōsequenter. & s. de iudi. l. qui non cogitur. Tertia, ratione absurditatis euitandæ. nam posset esse q̄ vñus aliter adiudicaret quām

alius: vel aliter de personalibus præstationib⁹: vel aliter fines designaret: vt hīc, & ar. infra de lib. cau. l. cognitio. §. si plures. & l. si partē. & l. si vñfructu. §. si mater. Accur.

a Præterea, innuit ratione personæ: nūc innuit ratione loci.

b Eundem locum. id est apud eundem iudicē: vt prædictum.

c Oportet. sic. j. an per aliū causa appella. l. j. in fin. Et hoc fit vno vel quibusdā de cohereditib⁹ vel de cōsortibus postulantibus. Accur.

C Vm ex pluribus.] C CASVS. Tutores habui, & vñus est soluendo. & aliis nō cōuenio illū qui est soluēdo: & ipse conuentus petit alios cōueniri, vt sciat quantū potuit soluere. certè consen- tiendum est. Viuia.

d Mittuntur. vt sciat inquantū sunt locupletes, vt reddant rationē omnes simul: vt. s. de eden. si quis. §. j. Acc.

DE SERVO corrupto.

Dictum est. s. ad legem Aquil. de damno dato in rebus nostris inanimatis, & in corpore nostrorum seruorum, nunc de damno dato in animis eorum, & ita factis virtutis. Accur.

Hic vero titulus respi- cit ad legem Aquiliam, quandoquidē specialis in eo proponitur actio legis Aquilie sive in factum iure prætorio cōparata ad exemplum legis Aquilie, ut de actione de deictis & effusis diximus. s. & lōge qui- dem gravior quā soleat esse directa. nam etiā in confi- tenēt in duplū. l. s. h. ac- tio hoc tit. & famosa est actio. l. nec quicquā. D. pro soc. l. 6. De obs. par. præst. quia personale dolum malum notat, & præterea non tantum de corrupto, sed etiam de recepto, & sub disunctione proponitur hoc modo, Quod seruum meum receperis aut corruperis, vt, ope aut consilio. nam alterutrum probare sufficit. Cuiacius.

A It prætor. Hīc ponuntur verba prætoris, quæ plana sunt. Et consequenter omnes leges huius tituli sunt faciles: ideo non indigent casus positione.

e Recipisse. latenter. s. & dolo malo, scīens ipsum recedere à domino cum rebus: vt infra eo. l. dol. Azo. & j. l. proxi. §. quod autē.

f In duplū. vt simplum sit pœna: vt infra eod. l. vt tantum. §. in hac. Accursius.

g Non tenebitur. id est non continebitur, vt possit agere: & hoc subiicit: quia, &c. & sic plana. Vel dic, non tenebitur, scilicet si cum ipse corrumpit eum dolo malo, in necem alterius non fecit aliquid, cum se putaret dominum: argu. s. de petitione heredi. si quid possessor. §. fin. sed quod subiicit, quia nec ipse, &c. erit ma- la ratio, quia extraneus conuenitur, si corrumpat: non tamen agit: sed sic eam defendes, quia nec potest agere, scilicet insoli- ff. Vetus.

dum, vt dominus agit: tamen ratione operarum, & datni dati non ratione proprietatis, sicut vñfructus, vt. j. eodem, si quis. §. j. Cæterū si ageret serui corrupti ratione proprietatis, tene- retur serui corrupti: sicut in duobus dominis euenit: vt. j. eo. si quis seruum. Sed quid si seruus bona fide seruens tibi, aliū cor- ruperit? noxaliter tene- beris: vt supra de noxa. non solū, & infra eo. l. dol. §. si seruus. Dixi bonæ fidei possessore corruptem nō te- ner. secus tamen si bo- na fidei posses. vel eius seruus damnum dede- rit in seruo bona fide possesso, vnde Aquilia locum habet. nam tunc quia in. l. Aquilia etiam culpa venit, te- nebitur etiam bonæ fidei possess. vt supra ad. l. Aquil. si eo. & l. scientiam. §. ij. & sup- ra de rei vindicat. l. non solū, & in summa de seruo corrupto. Accursius.

h Interest. ratione pro- prietas. Accur.

i Admiserit. vt bonæ fidei posses. agat serui corrupti insolidum ra- tione proprietatis, cū non sit dominus. Accursius.

k Competat. respectu proprietatis insolidū. Accursius.

l Absurdum. in hoc casu, aliās non. Duo enim socij contra tertium habent: vt infra eod. si quis. Item duo domini non socij ra- tione communis ser- ui: vt arg. eiusdem. l. si quis. Azo.

m Et malum. facit infra de regu. iur. l. consilij. Azo.

n Faciat deteriorem. nisi in casu: vt. C. de fur- tis. l. si quis persuase- rit. quæ est contra. Sol. ibi speciale: vt ibi di- citur. Alij dicunt hoc corrigi per hoc quod ibi dicitur: quod est falsum.

o Furtum facturus. fa- cit infra de furtis. l. qui seruo. & infra de iniur. non solum. §. Proculus. & institu. man- da. §. tua. gratia. Sed contra infra de verbo. signif. l. s̄. p̄. §. fin. Solu. cum experior ex delicto quod ei suasit alius, & postea pro- pter consilium perpetratum est: adhibetur distinctio vtrum delinquens erat aliā facturus, vel non: sed hīc experior ex delicto hoc ipso, quod delinquens credidit suo consilio fieri vitiosum: vel de malo peiorem: non attento delicto postea secuto in per- sona: licet si patiar in rebus damnū, postea propter proximum præcedens consilium per cōsequentiam habeatur ratio. secus si ex interallo: vt. j. eo. l. in hoc. & l. Nératius. secundum Azo.

p Amator. meretricum. Accursius.

q Vel errori. vt esset in errore, & nihil diceret. In P. Flo. erro le- gitur, id est vagus.

r Adulteraret. id est falsaret. Accursius.

s Turbaret. id est intricaret, vel imbrigaret. Accursius.

t u V El luxuriosum. Contumacem. facit. j. de extraor. cri. l. in eum. stuprum. perpetraret cum aliqua. Accursius.

x Pateretur. cum ipsa esset ancilla: vt infra ad leg. Iul. de adult. cum inter liberas. Accursius.

a Dolo malo. Et si lusus. sic nec stipulatio per iocū facta vallet: vt infra de actio. & oblig. l. obligationum substantia. in fi. Acc.

b Non tenetur. hoc editio. Accur.

c Sed commodius. Teneri. scilicet quām non teneri: vt instit. ad leg. Aquil. §. ceterum. & hoc siue fecit dolo, siue non: & sic in utroque prædicto casu, secundum Ioā. Et est notandum, quia pro rebus tantum non habet locum: licet animo corrupto etiam resveniat: vt infra si quis. §. fin. & in l. in hoc. secundum Azo.

d Doli. oportere. vt plus veritas q̄ opinio inspicatur: vt infra de iniur. l. eū qui. si iniuria. & l. illud. §. fina. & supra ad legem. Aqui. Scientia. si meū seruum.

e Inficiantem. vt supra ad leg. Aquil. inde Neratius. §. hæc actio. Ac.

f Nata actio. sic est in qualibet actione causa serui quæsita: vt infra de actio. & oblig. quæcunque. Sic & in l. Aquil. vt supra ad l. Aquil. Stichū, aut Pamphilum. sic & in constituta pecunia: vt infra de constitu. pecu. l. itē illa. §. adiicitur. & in aliis casibus multis, in quib⁹ sufficit semel interfuisse: quos not. supra si quis cau. l. qui autem. §. illud. Sed contra supra ad exhiben. l. tigni. §. fina. Sed ibi est actio scripta in rem: licet sit personalis. hoc autem in personalibus meritis obtinet. Item contra infra de impen. in re. do. fac. l. iiiij. in fi. vbi nō sufficit semel interfuisse. Sed ibi fauore viri & vxoris est speciale. Accur.

g Sed & heres. Legatus. secus in actione furti: vt infra de furta. l. si dominum. Acc.

h Si quis seruum. Teneri. vt Julianus: vt & supra de communi diui. l. item quāuis. in princ. & in simplum: vt supra fami. ercis. & puto. §. & si dolo. §. fi. & l. sequē. Sed non exprimit hīc Julianus, an tenetur actione serui corrupti: puto tamen eū teneri, cū & dicatur eum teneri furti & lege Aquilia nomine rei

D Olo malo adiecto callidatum notat prætor eius qui persuadet. Cæterū si quis sine dolo deteriore fecerit, non notatur: & si lusus a gratia fecerit, non tenetur. Vnde queritur, si quis seruo alieno suaserit in tecū ascendere, vel in puteum descendere, & ille parens ascenderit, vel descenderit, & ceciderit, crūsque vel quid aliud fregerit, vel perierit, an teneatur. Et si quidem sine dolo malo fecerit, non tenetur: b si dolo malo, tenebitur.

iii. P A V L V S libro nonodecimo ad Edictum.

S Ed commodius est vtili lege Aquilia eum teneri. c

Nota istud principium, quod istud verbū, dolo mālo, post duo verba positum, refertur ad utrumque: quod valet ad statutū quod dicit, si quis sic fecerit, & sic, & postea subnectitur, de nocte, quod istud verbum, de nocte, refertur ad utrumque. Bar.

v. V L P I A N V S libro vicensimotero ad Edictum.

D Oli verbum etiam ad eum qui recepit, referendum est: vt non alius teneatur, nisi qui dolo malo recepit. + Cæterū si quis vt domino custodiret, recepit, vel humanitate vel misericordia datus, vel adprobata atque iusta ratione, nō tenebitur. Si quis dolo malo persuaserit quid seruo quem liberum putabat, mihi videtur teneri eum oportere. d Magis enim delinquit, qui liberum putans corrumpit: & ideo si seru⁹ fuerit, tenebitur. Hæc actio etiā aduersus fatētem in duplum est: quamvis Aquilia inficiantem dūtaxat coērceat. Si seru⁹ seruāve fecisse dicetur, iudiciū cum noxa deditio redditur.

Nota de verbo futuri temporis indicatiui, quid habet denotare: de quo dixi in l. j. supra quod quique iuris. Bar.

Hæc actio refertur ad tempus serui corrupti, vel recepti, non ad præsens. Et ideo & si decesserit, vel alienatus sit, vel manumissus, nihil minus locū habebit actio: nec extinguitur manumissione semel nata actio; f

vi. P A V L V S libro nonodecimo ad Edictum.

P Ræteritæ enim vtilitatis æstimatione in hoc iudicium verfatur:

vii. V L P I A N V S libro vicensimotero ad Edictum.

N Am & mali serui forsitan consequuntur libertatem: & posterior causa interdum tribuit manumissionis iustam rationem.

viii. P A V L V S libro nonodecimo ad Edictum.

S Ed & heres eius cuius seruus corruptus est, habet hanc actionem non solum si manserit in hereditate seruus, sed & si exierit, fortè legatus. g

ix. V L P I A N V S libro vicensimotero ad Edictum.

S I quis seruum communem meum & suum corruperit, apud Julianum libro nono Digestorum queritur, an hac actione teneri possit. Et ait teneri eum socio. Præterea poterit & communni diuidundo & pro socio, si socij sint, teneri, b vt Julianus ait. Sed cur deteriorem facit Julianus conditionem socij si cum socio agat, quām si cum extraneo agit? Nam qui cum extraneo agit siue recepit, siue corruperit, agere potest: i qui cum socio, sine alternatione, id est si corrupit: k nisi forte non putauit Julianus hoc cadere in socium. l nemo enim suum recipit. m Sed si celandi animo recepit, potest defendi, teneri eum. n Si in seruo ego habeam vsumfructum, tu proprietatem: si quidem à me sit deterior factus, poteris mecum experiri. o si tu id feceris, ego agere vtili actione possum. ad omnes enim corruptelas hæc actio pertinet. Et interesse fructuarij videtur, bona frugi seruum esse, in quo vsumfructum habet. Et si forte alius eum receperit, vel corruprit, vtilis actio fructuario p competit. Datur autem actio quanti ea res erit, eius dupli. Sed questionis est, æstimatio utrum eius duntaxat fieri debeat, quod seruus in corpore vel in animo damni senserit: hoc est, quanto vtilior seruus factus sit: an vero & cæterorum. Et Neratius ait, tanti condēnandum q corruptorem, quanti seruus ob id quod subreptus sit, minoris sit.

x. P A V L V S libro nonodecimo ad Edictum.

In hoc iudicium etiam rerum æstimatio venit quas secum seruus abstulit: quia omne damnum duplatur. Neque intererit, ad eum perlatæ fuerint res, an ad alium, siue etiam consumptæ sint. etenim iustus est eum teneri, qui princeps ruerit delicti, quām eum queri ad quem res perlatæ sunt.

x. V L P I A N V S libro vicensimotero ad Edictum.

N Eratius ait, postea fura facta in estimationem non venire: quam sententiam veram puto. nam & verba edicti, quanti ea res erit, omne detrimentum recipiunt. Seruo persuasi vt chirographa debitorum corrumpat. videlicet tenebor. Sed si consuetudine peccandi + postea & rationes cæteraque similia instrumenta subtraxerit, vel interleuerit, deleuerit, dicendum erit corruptorem horum nomine non teneri. u Quamvis autem rerum subtracta-

cōmunis: vt infra pro soc. sed si ex causa. §. si damnum.

i Agere potest. vt supra eo. l. j. in prin.

k Si corruptus. non autē si recepit: vt supra eo. l. j. in prin.

l Cadere in socium. scilicet quod dolo malo receperit, hac præsumptione habita à iure, ni si cōtra probet: vt hīc subiicit: nemo enim &c. & j. pro soc. merito autem. Accur.

m Recipit. id est recepisse intelligitur, dolo scilicet malo.

n Teneri eum. sententia Iuli. reprobata hoc causa, cum hoc probatur.

o Experiri. scilicet directa.

p Fructuario. sicut & vtilis Aquilia: vt. §. de vsumfructu. l. vsumfructuario. & §. ad. le. Aquil. item Mela. §. fi. Accur.

q Condemnandum. scilicet in duplum. Acc.

r In hoc indicio. Princeps. Not. auctorē a] Bart. hic delicti teneri. sic & supra si quadrup. pau. fe. quia corporalē: di. l. j. §. cum arietes. & tales dicuntur. Cod. ad. l. Iul. de vi public. vel priua. l. quo- les mādātes delicū fieri. & vide Bal.

f Eratius. Postea. s. in l. i. de ser. filio fugi. Accur.

t Detrimentum. præfens, nō futurum. Ioā. Sed ar. contra. §. quod quisque iur. l. iiiij. §. pen. Accur.

u Non teneri. vt. §. ead. l. in princ. licet causam

Ex isto tex
tu not. quod
ex assuetidine
peccandi
generatur
quidā habi-
tus: & talis
secundum
philosophos
postea euelli
nō potest:
& si vult ab-
stinere, non
potest. ideo
est resisten-
dum princ-
piis. Bart.
rum

Deseruo corrupto.

damni dederit: vt in ar. contra. supra ad le. Aquil. qui occidit. §. in hac actione. in fin. **a** Res abesse. cum seru^o alias nō erat facturus: vt infra de fur. l. qui seruo.

b Non minuit. cōtestatione & etiam solutio- ne facta: quia plura sūt delicta & facta: vnū in seruū, alterū in rebus: quāquam in hac actione habeatur ratio rerū. Vel dic hoc quantū ad pœnā: sed quantum ad res vna aliam tollit: vt inst. si quad. pau. fe. di. §. fi. & infra de furtis. si pignore. §. ij.

c Julianus scribit. vt ppter celationem furti, ppter deteriorationē serui corrupti agi pos- sit: vt C.eo.l. aduersus. vt. j. de priua. deli. l. ij. §. penul.

d **Q** Via obligatus. ad pœnam furti, & serui corrupti: qua- tenus est pœna.

Hec actio perpe- tua est. s. quantum ad rem persequē- dam, non quo ad pœ- nam: vt infra de act. & obl. l. honorariis. Sed nūquid in heredē per- petuō, etiam ad pœnā? Respon. nō, per eandē l. in honorariis. & infra subiicit.

f Quasi prædo: quia ex quo debitor est here- ditarius, dicitur posse- sor for iuris: cui^o causa te- netur petitione hered. vt. s. de peti. here. l. pro- herede. &. l. regulari- ter. &. l. etiam. §. fi. &. l. seq. H.

g **V**t tantum. Actio- nem. scilicet du- plū: quia hæc prima & originalis natura est hui^o actionis. alias sec^o: vt in. l. Aquil. vt. s. de peti. here. item veniūt. §. cum prædiximus.

h Nostro effet. scilicet seruus.

i Vtilis. s. de æquita- te.

k Officio iudicis æstimā- da. æstimat enim inter- esse actoris, scilicet ra- tione operarum & cō- modi quod habuisset æstimando: vt supra ad leg. Aqui. qua actione. nō autem affectionis. Vel verius dic etiā af- fectionis rationem ha- beret. & dabit super hoc iudex sacramētū acto- ri: cum taxatione ta- men: vt institu. de iniu. §. pœna. & infra de cu- sto. reo. l. si quis. &. j.

rum nomine serui corrupti com- petat actio, tamen & furti a- gere possumus. ope enim con- filio sollicitatoris videntur res abesse: **a** nec sufficiet alterutra actione egisse: quia altera alte- ram non minuit. **b** Idem & in eo qui seruum recepit, & cela- uit, & deteriorum fecit, Iulia- nus scribit. **c** Sunt enim diuersa maleficia, furis, & eius qui de- teriorum seruum facit. Hoc am- plius & conditionis nomine tenebitur. Quamuis enim condi- tione hominem, pœnam au- tem furti actione consecutus sit: tamen & quod interest, de- bebit consequi actione serui cor- rupti:

xiiii. P A V L V S libro nonode- cimo ad Editūm.

Q Via manet reus obligatus **d** etiam rebus redditis.

xv. V L P I A N V S libro vicen- motrio ad Editūm.

Hæc actio perpetua est, **e** non temporaria: & he- redi cæterisque successoribus competit: in heredem non da- bitur, quia pœnalis est. Sed & si quis seruum hereditarium corruperit, hac actione tene- bitur. Sed & petitione here- ditatis quasi prædo **f** tenebi- tur:

xvi. P A V L V S libro nonode- cimo ad Editūm.

Vt tantum veniat. **t** in he- reditatis petitionem, quan- tum in hanc actionem. **g** De filio filiave familias corruptis huic edito locus non est: quia serui corrupti constituta actio est, qui in patrimonio nostro **h** esset, & pauperiorem se fa-ctum esse dominus probare po- test, dignitate & fama domus integra manente: sed vtilis **i** competit, officio iudicis. **k** æsti- manda: quoniam interest no- stra animus liberorum nostro- rum non corrupti. Si seruus communis meus & tuus pro- prium meum seruum corru- rit, Sabinus non posse agi. **l** cum socio, perinde atque si pro- prius meus seruus corrupisset conseruum. Item si seruus com- munis extraneum corruperit, videndum est vtrum cum duo- bus agi debeat, an & cum singulis, exemplo cæterarum no- xarum. Et magis est vt vnuſ- quisque insolidum teneatur: al- tero autem soluente, alterum li- berari. **m** Si is in quo vsum-

fructum habeo, seruum meum corruperit, erit mihi actio cum domino proprietatis. Pignoris dati **n** nomine debitor habet **o** hanc actionem. In hac actio- ne non * extra rem duplum est. id enim quod damni datum est, duplatur.

Nota quod damnum quod pa- titur dominus propter delictum serui, dicitur esse interesse intrin- secum: quod patet ex hoc ver. iuncto cum p̄æcedenti. Bar.

B His consequenter & illud pro- batur, vt si seruo meo persuase- ris vt Titio furtum faciat: non solū in id teneris quo dete- rior seruus effectus est, sed & in id quod Titio præstatur sim.

Item non solū si mihi dam- num dederit consilio tuo, sed etiam si extraneo, eo quoque nomine mihi teneris, quod e- go lege Aquilia obnoxius sim. Aut si ex conducto **P** teneor a- licui, quod ei seruum locauit, & propter **t** te detetior factus sit, teneberis & hoc nomine: & si- qua talia **q** sint. **A** Estimatio au- tem habetur in hac actione, quanti seruus vilior factus sit: quod officio iudicis expedie- tur. Interdum tamen & *inutilis sit, vt non expedit **r** talem ser- uum habere. **f** Vtrum ergo & pre- tium cogitur dare sollicita- tor, & seruum dominus lucrifi- ciat? an verò cogi debet domi- nus restituere seruum, & pre- tium serui **t** accipere? Et verius est electionem domino dari, siue seruum detinere cupit, & damnum quanti detetior ser- uus factus est, in duplum acci- pere: vel seruo restituto, si co- piā huius rei habeat, pre- tium conse- qui. quod si non habeat, pre- tium quidem simili modo accipere debet: cedere autem **u** sollicitatori periculo eius de do- minio serui actionibus. **x** Quod tamē de restitutione hominis dicitur, tunc locum habet, cum viuo homine. **y** agitur. **z** quod autem si manumisso eo agatur, non facilē apud iudicem audi- tur, dicendo ideo se manumis- se, quoniam habere noluerat **a** domi: vt & pre- tium habeat, & libertum. **b**

xv. G A I V S libro sexto ad Edi- tūm prouinciale.

C Orrumpitur animus serui & si persuadeatur ei vt domi- num contemneret.. **c**

xvi. A L F E N V S V A R V S libro secundo Digestorum.

de iniu. l. cōstitutioni- bus. **§.j.** nam & aliās in stricti iuris iudiciis ha- berur ratio affectiōis: vt. **s.** de ope. ser. l. fin. & vt fit inst. de oblig. que ex delic. **§.** interdum.

I Nō posse agi. serui cor- rupti noxali: sed p̄ so- cio, vel communi diui. vel fami. erciscun. vt. **s.** fami. erciscun. l. & pu- to. **§.fi.** & **s.** ad leg. Aquil. si seruus seruum. **§.j.** & **s.** de noxa. l. cum seruus Accur.

m Liberari. vt & supra de interrog. actio. l. qui seruum, in prin.

n Pignori dati. scilicet serui. Azo.

o Actionē habet. si ip- se corruptus fuerit: vt in actione legis Aquiliæ: vt supra ad leg. Aquil. si seruus seruum. in prin. &. l. qui occi- dit. **§.j.** Accur.

p Ex conducto. imò vi- detur me de iure non teneri ex conducto: vt infra loc. si domum. **§.** **t** perte si hominem. Sed disti- gue vt ibi notauius. Accursius.

q Talia. scilicet facta. idem iuris statuendum est: vt si commodaui, vel quid simile feci. Accursius.

* & si inu- tib

r Non expedit. ei cu- ius erat: expedit tamen alteri habere: alioquin etiā si seruum retineat dominus eius: tamē to- tius cōsequeretur æsti- mationem: quod infra negatur.

f Seruum habere. quæ- ritur ergo tunc vtrum & cætera.

t Serui. l. nomine.

u Cedere autem. scilicet debet. Ioā. ad commo- dū sollicitatoris: vt sci- licet in eum trāferan- tur. Accur.

x Actionibus. scilicet competentibus.

y Homine. scilicet ser- uo: & manente eiusdē: quid autem &c.

z Agitur. contra cor- ruptorem, vt restituat pre- tium serui.

a Noluerat. propter v- tilitatem. Azo.

b Et libertū. hæc enim duo habere nō debet: vt. **j.** de actio. emp. l. i- déque. **§.fi.** Sed ar. con- tra. **j.** de prescrip. ver. l. naturalis. **§.fi.** fiat ergo æstimatione dāni, quanti erat inutilior: vt. **s.** eo. doli. in. fi. & **s.** pxi. **§.s.** & **j.** l. dominus. Accur.

c Orrumpitur. Cōtene- ret. & ideo hæc a- ctio locū habet: vt & **s.**

a eo.l.j.in fi.& extra ordinē punitur:vt. j.de extraordi.cri.l.in eū.

b D Ominus seruum scilicet rationis.

c Passe.licet sit liber factus:vt &. s.eo.doli. \$ fin.

S Erui corrupti . simplum . quia constante matrimonio pœnalis

actio non datur:vt C.rerum amo.l.ij.non ergo infamat.

DE [SERVIS]

fugitiis.

Fugitiis Corruptione seruorū fœta, cōtingit eos fugere. vno de apponit de fugitiis. Est autē fugitiis, qui eo animo recedit, ut nūquam redat. Erro, qui animo redendi quandoque: ut infra de adīl.edic.l. quis sit fugi. in prim. &. \$ errone, vel aliter, Quia corripitur animus serui, ut fugitiū fiat, vel aleator: ideo de his supponit per ordinem. Accur.

Post generalem titulū de seruo corrupto, notantur due species corrumpendorū seruorū, si suaserit fugere, si alea ludere. l.26. De insuris. & ex priori specie de fugitiis additur, eum qui recepit et celavit fugitiū, teneri furti, quod utiq. verum est & si obtentu togæ, vt ex Sabino Gellius refert.

In vulga. De seruis fugitiis. libr. Si recepit tantū abscondēs 60. causā, ex superiori tit. tene. tit. 7. c. i. tur. Si recepit & requisitū celavit lucifaciēs animo, furti. Additur etiā S.C. dictione & de requirēdis fugitiis. Cu. potestate magistratu. um.

Ex lib. i. vbi de iuris, & de requirēdis fugitiis. Cu. potestate magistratu. um.

Cōtra hoc senatuscon- sultum est, quod domi- nus iubet Deut. cap. alicuius tui emolumē- 23 Non tra- ti causa. tenetur etiam des seruorū domino suo qui ad te cō fuderit: ha bitabit tecū & quandoq; l. Cor. de in loco qui ei placuerit & in vna vr- bium tuarū requiescat, ni:vt. j.ad Sila. l. iij. \$ si quis quēquam eorum.

Alias id nō licet. In flit lib. 4. tit. i f Villicis. id est castal- dionibus.

Procuratoribus scili- cet generalibus.

Multam. id est pœnam.

Statuit. vt eū cum a- lio reddat pro vna cela- tione: pro duab° duos,

& sic deinceps: vt C.e. l. quicūque. secundum quosdam. tu dic meli°, quod loquitur hīc de

pœna centum solidoru. quæ fisco datur: vt

infra statim ibi, mulcta enim &c. C. de mod.

mul. l. fin. & hæc à lege

poteſt remitti: vt hic.

alia est, quæ homini debetur: quæ non ſic facile remittitur actori; vt argu. ſupra de arbit. l. Celsus. Accur.

Actum. id est de delicto factō antequam fuisset factum hoc

senatusconsultum. at in ſequenti verſu cauetur de his qui poſt

D Ominus seruum dispensa- torem manumisit, poſtea ra- tiones ab eo accepit: & cum eis non conſtaret, * comperit apud quandam mulierculam pecuniā eum consumptissime. quærebatur, poſſetne agere serui corrupti cū ea muliere, cum is seruus iam li- ber eſſet? Respondi poſſe: b sed etiam furti de pecuniis quas ser- uus ad eam detuliffet.

xvii. MARCIANVS libro quar- to Regularum.

S Erui corrupti nomine & con- ſtante matrimonio marito in mulierem datur actio: sed fauore nuptiarum in ſimplum. c

DE FVGITIVIS.†

TITVLVS IIII.

i. VLPIANVS libro primo ad Edictum.

S qui* fugitiuum cela- uit, fur eſt. d Senatus censuit, + ne fugitiui admittantur in saltus neque protegantur à villicis f vel procuratoribus g poffessorum: & multam h statuit. i His autē qui intra viginti dies fugitiuos vel dominis reddidissent, vel apud magistratus exhibuiffent, veniam in ante actum k dedit. Sed & dein ceps eodem ſenatusconsulto im- punitas datur ei qui intra præſtituta l tempora m quām reperit fugitiuos in agro ſuo, domino vel magistratibus tradiderit.

Hoc autem ſenatusconsultum aditum * etiam dedit militi vel pagano ad inuestigandum fugitiuum in prædia n ſenatorum vel paganorum. cui rei etiam lex Fa- uia prospexerat, & ſenatuscon- ſultum Modesto conſule o factū: vt fugitiuos inquirere volentibus literæ ad magistratus dentur: p multa q etiam centum ſolido- rum in magistratus ſtatuta, ſi literis acceptis inquirentes non adiuuent. Sed & in eum qui quæri apud ſe prohibuit, eadem poena ſtatuta. Eſt etiam generalis epiftula diuorum Marci & Com- modi, qua declaratur & præſides & magistratus & milites ſta-

tionarios * dominum adiuuare debere inquirendis fugitiis: & vt inuenient rediderent: & vt hi apud quos delitescant, r pu- niantur, ſi crime contingantur. f Vnusquisque eorum t qui fugitiuum adprehendit, u in publicum deducere debet. Et meritò monentur magistra- tus eos diligenter custodiſe ne euadant. Fugitiuum accipe & ſi quis erro fit. x Fugitiui au- tem appellatione ex fugitiua na- tum non contineri y Labeo li- bro primo ad edictum ſcribit.

In publicum z deduci intel- leguntur, qui magistratibus mu- nicipalibus traditi ſunt, vel pu- blicis a ministeriis. b Diligens custodia etiam vincere permit- tit. c Tandiu autem custodiuntur, d quamdiu ad præfectum vigilum, vel ad præſidem dedu- cantur. Eorumque nomina, & notæ, & cuius ſe quis eſſe dicat, ad magistratus deferantur, c vt facilius adgnosci & percipi fugi- tiui poſſint. Notæ autem verbo etiam cicatrices continentur. Idē iuris eſt ſi hæc in ſcriptis publicè, vel in ædes proponas.

ii. CALLISTRATVS libro ſexto Cognitionum.

Fugitiui f t ſimplices domi- nis reddendi ſunt. Sed ſi pro libero ſe gesserint, grauius coē- ceri ſolent. g

iii. VLPIANVS libro ſeptimo de Officio Procons.

D Ius Pius rescripit, eum h qui fugitiuum vult require- re in prædiis alienis, poſſe adire præſidem literas ei daturum: i & ſi ita res exegerit, apparitorem quoque, k vt ei permittatur in- gredi & inquirere: & pœnam eundem præſidem in eum conſtitue- re qui inquiri non permiferit. Sed & diuus Marcus oratione quam in ſenatu recitauit, facul- tam dedit ingrediendi tam Cē- faris quām ſenatorum & pagano- rum prædia volentibus fugitiuos inquirere, ſcrutarique cubilia at- que veſtigia occultantium.

iv. PAVLVS libro primo ſententiarum.

L Imenarchæ 1 & ſtationarii fugitiuos deprehensos recte

k Quoque. ſcilicet daturum.

l Imenarche. 1 Iſti ſunt qui præſunt militibus custodientibus imperij limina contra hostes: vt & C.de lib. cau. l. nō idcirco, Item dicitur irenarcha: vt. j.de custo. re. diuus. Accur.

* Stationa- rii milites, P ræſidiarii ſūt. quos or- dinarios ap- pellamus, qui in locis hoſtium fini- timis ſtatio- nes agitate ſolent, ad re pentinos hoſtium incurſus intenti. Bud. hīc.

t Coniunge 1.6. ad. l. Fla. de plag.

d Cufodiuntur. à ma- gistratibus. Accur.

e Deferātur. i. ſignificē- tur, vel nuntientur ma- gistratibus à dominis ſeruorū notæ & nomi- na eorū: vel etiā publi- ce domui dicāt, vel pro ſcribāt: vt ſic in notitia ſit iudicis, q̄ ſit ſeruus.

Vel dic à ſeruis hæc quārēda per magiſtrātū, vt referāt ſuperiori.

f Fugitiui ſimplices. id eſt qui ſe liberos non dicunt. Accur.

g ſolent. vt C.eo.l.v. ſi. & l. cum ſeruum.

h D incipit, diu. & aliās, eum. & concor. cū hac. l. ſ. eo. l. j. ſ. hoc autem ſenatus. Acc.

i Daturū. ſ. præſidem ad magistratus.

a] Limenar- chæ ſunt qui locis mari- timis præ- ſunt: vnde trajectus eſt ad exteris nationes, di- cīa ſuprā quod eſt portus, & ap̄x.

si in

stitutione, quā quidā habēt: vt C.eo.l.fi.determinatū est expreſſe, q̄ vſq; ad quinquaginta annos detur repetitio. Itē nō obſt. j. quarū re.act.nō da. si filio. §. si alea. Sed certē ibi vēditio nō erat prohibita, sed ludus.lo quūtut autē supradicta cū res ludo amittitur. quod autē venditur, nō amittitur: nec agitur de euictione:

* Cum his enim perfonis famosa actione non experimur, sed in factū, quae & vtilis dicitur. l. quoties. j. de p̄fcripc̄. ver. 1. Paulus lib. 2. ſen. tit. 17. * Modus ſpacī ſignificat, vt Iuli⁹ Paul⁹ & Ag- genus inter- pretantur. **SI MENSOR &c.**

Quia in actione finiū re- gūdo. neceſſariū eſt mēſorē adhiberi, & in aliis qui- buſdā. vt. j. eo. l. i. in prin. & l. pe. & fi. ideo ſuppo- mit quid iuriſ ſit ſi mensor dixerit fal. modū. Accur.

Hunc vero dicā reſpicere ad tit. finiū. regū. in quo iu- dicio adhiberi plerūque a- grimēſor ſolēt. l. 8. fin. reg. l. i. in prin. l. 3. §. idē Pōpō. hoc tit. & ſi falſum modū renūtiauerit, ex hoc edicto tenetur in id quod interet. Cuiacius.

a *Duersus. Cuius- modi. i. quātā mēſurā. Azo.*

b *Honorariū. quod ius in aduocato multo ma- gis dicetur: vtpote cū multo dignius eſt eius officiū. ſunt ergo facta quādā quē nō dicūtur locari, vt dictū eſt. & a- liud eſt puta, do tibi pe- cuniā, vt ſerū tuū ma- numittas: vt. j. de p̄fcripc̄. ver. l. naturalis. §. at cum do.*

c *Ex locato. aetiōe loca- ti, & ei⁹ cauſa expreſſa. d* *Nec tenere, ſic nec cau- tiō præftita actori, vna actione cōmittitur, ſi altera agat: vt. j. iudic. ſol. l. cū querebat. in fi.*

a] *Facit iſta glo. iuncto tex. qualiter libellus ine- pti⁹ & ma- lē cōcept⁹ de- reiici: imō debet eū la- cerare. iſtam glo. alleg. A. lexā. & Bar. in. l. i. s. de offi. affſ. & ipi per eum remiſſiū ad iſtū propo- ſitum.*

e *Itē quate nō datur mandati aetio: vt. j. man. remunerandi. in prin? Respon. ideo quia talia plerumque flunt mercede, vt hīc ſubiicit proxi. §. & ſ. fini. regun. l. ſed & lo- ci. §. j. Itē nunquid iudex in ſententia debet inſerere cauſam, quia actionem ineptam proposuisti? Dico quōd ſic, ne ius ſuum aetori pereat: vt argu. C. de iudi. l. properandum. §. illo. Quid autem ſi non proposuit iudex? Respon. non nocet: cum nunc proponit aliam cauſam agendi: vt. j. de exce. rei iudi. l. & an eadem. vel dic absolui ab obſeruatione iudicij. Accur.*

c *Imputare, ſic inſti. quib. mo. re contra. obliga. §. præterea, & inſitu. pro ſocio. §. fi. & j. de act. & obl. l. j. §. is quoque*

f *Cōparabitur. vt &. j. depo. quod Nerua. & j. vt in poſſ. lega. ſi is*

a cui dolū. & ad Treb. l. mulier. §. ſi heres. & d. l. j. de act. & obl. l. j. §. is quoq; . & j. ſi quis te. li. eſſe iuſſus. l. j. §. nō autē. & j. de verb. ſig. l. magna negligētia. Sed hoc fallit in caſibus diuobus: vt. j. ad l. Cor. de ſica. l. in lege. & inſti. de ſuſpect. tut. §. ſuſpectus.

g *Editi. quon non habemus.*

h *Et mercede eos inter- uenire, vel paſto. Eſt ergo hīc ſpeciale. & ſic nō eſt contra. j. depo- ſi. l. j. ſi quis ſeruum.*

i *Renuntiauit. ſcilicet falſum modum.*

k *Per alium. videtur e- nīm quis facere, qui per aliū facit: vt. j. de vi- tinr, qui per alium facit.*

l *Vlpiānus libro vicensimo- quarto ad Edictum.*

m *III. Vlpiānus libro vicensimo- quarto ad Edictum.*

S I duobus mandauero, & ambo dolofē fecerint, aduerſus ſingulos inſolidum agi poterit. ſed altero conuento, ſi ſatisfecerit, in alterum actionem de- negari oportebit. Competit autem hēc aetio ei cuius inter- ſuit falſum modum renuntiatum non eſte: hoc eſt vel emptori vel venditori cui renuntiatio ob- fuit. Pomponius tamen ſcribit, ſi emptor plus dederit. venditori propter renuntiationem: quia condicere potest quod plus dedit, agi cum mensore non poſſe: nihil enim emptoris intereſſe cum poſſit condicere: niſi ſoluendo venditor non fuit. Tunc e- nem mensore tenebitur. Sed ſi venditor maiorem modum tra- diderit fraudatus. à mensore, conſequenter dicit Pomponius non eſte aetionem aduersus men- ſorem: quia eſt ex vendito aetio aduersus emptorem: niſi & hic emptor ſoluendo non ſit. Idem Pomponius ſcribit, ſi propter iudicium adhibitus. men- ſor fraudauerit me in renuntia- tione, teneri eum ſi ob hoc de iu- dicio minus tuli. Planè ſi à iudi- ce adhibitus contra me renun- tiauerit dolo malo, dubitat an teneri mihi debeat. quid magis admittit. Hanc aetionem he- redi ſimilibusque personis dan- dam Pomponius ſcribit: ſed in heredem ſimilesque personas de- negandam ait. Serui autem nomine magis noxale, * quād de peculio cōpetere ait: quanuis

n *S I duobus mādauero. vt metirentur.*

o *plus dederit. ſcilicet cū certum pretiū pro ſingulis iugeribus pro- miluit emptor: alioquin perueniretur ad iuſtā æſtimationē ei⁹ quod haber, ſi quid dederit ultra iuſtū.*

p *Non fuit. idem ſi co- uenerat ſe ſtaturos hu- iuſmodo renuntiationi omni modo vel æquæ vel iniquæ: vt ſupra de dolo. l. arbitrio. §. de eo. & infra eo. l. ſi men- ſor. §. j.*

q *Fraudatus. qui dixit eſte. x. torneaturas, cū eſſent. xij.*

r *Adhibitus. à iudice, ſcilicet vt cum agerem contra te vt. x. iugera mihi traderes, & cōde- natus fueris: mēſor mi- nus aſſignauerit mihi. Sed nōne debet agere contra condemnatum primō: vt ſupra proxi. dixi? Respō. nō eſt ita. loquitur em hīc in eo*

caſu quando certum erat te debuiffe. x. iugera: & tu dicebas ſoluiffe tota, ego minus, puta vnum iugerū: & ideo proposui que- relam. iudex miſit mensorem ad petitionem tuam: & mensor re- nuntiauit tota. x. iugera contineri in eo quod traditum erat, vnde abſolutus fuisti: & ideo contra ſolum mensorem experiar.

s *Denegandā. nā eſt quodāmodo pēnalis respectu mensoris: ſed rei perfectoria respectu aetoris: vt &. ſ. de eo per quē fac. eſt. l. j. §. fi. ſed in eo quod dicitur nō dari in heredē ex dolo defuncti, eſt contra. j. de act. & oblīga. ex cōtractibus. & j. depoſi. l. ſi hominem. ſ. datur. Solu. vt ibi diximus in dicto. ſ. datur.*

t *Serui. qui eſt mensor.*

u *Quād de peculio. contra. ſ. tit. j. l. fi. ſ. item. Sol. vt ibi.*

Competat.

Electio ma- lai culpa eſt.

SI MENSOR FAL- sum † modum * dixerit.

TITVLVS VI.

I. VLPIANVS libro vicensimo- quarto ad Edictum.

A Duersus mensorem agrorum prætor in factum actionē pro- posuit, à quo falli nos non oportet. Nam interest noſtrā ne fallamur in modi renuntiatio- ne, ſi forte vel de finibus conten- tio ſit, vel emptor ſcire velit vel venditor cuiusmodi ager ve- neat. Ideo autem hēc aetio- nē proposuit, quia non credi- derunt veteres inter talem per- ſonam † locationem & conduictio- nem eſte, ſed magis operam be- neficij loco præberi: & id quod datur ei, ad remunerandum dari, & inde honorarium appellari. ſi autem ex locato & conducto fuerit aetum, dicendum erit nec tenere intentionem. Hēc aetio dolum malum duntaxat ex- git. Viſum eſt enim ſatis abunda- deque coērceri mensorem, ſi dolus malus ſolus conueniatur eius hominis qui ciuiliter obligatus non eſt. Proinde ſi imperitē ver- ſatus eſt, ſibi imputare debet qui eum adhibuit. Sed & ſi negle- cter, aequē mensor ſecurus erit. La- ta culpa planē dolo comparabitur. **f** Sed & ſi mercedem ac- cepit, non omnem culpatum eum præſtare propter verba edicti. **g** Vtique enim ſcīt prætor & mer- cede hēs interuenire. Is autē tenetur hac actione, qui renun- tiauit. **i** Sed renuntiaſſe & eum accipere debemus, qui per aliū renuntiauit,

II. PAVLVS libro vicensimo- quinto ad Edictum.

a Non faciet scilicet vsumfructuarius.

b Consentiat vt & supra de vsumfructu locum in prin. & facit infra eo. l. f. & l. sunt personae. Accursius.

c Minus. vt & j. loca si quis domum in prin. & j. de serui. si cui.

d Eum. s. agrum.

e Facit. Cur aliud in fructuario quo inuitio dominus religiosum non facit: vt. s. eo. l. si vsumfructum? Respon. per hoc minuitur facultas fructum percipiendorum, & vsumfructum pro parte deperit: sed creditori non minuitur actio pro debito competes: licet minuatur pignus. Et haec est ratio quare non prohibetur inter virum & vxore pignoris remissio: licet prohibeatur in debito. Idemque in eo qui predialem habet seruitutem, dicetur: vt. s. ea. l. s. prox.

* Flo. suo.
ru. n.

f Ex consensu. Facit communis voluntas quedam valere, quae alias non valerent: vt & j. pro socio. l. verum. s. f. & s. de dolo Larbitrio. s. de eo.

g Omnium. quibus inuitis dixit supra fieri non posse.

h Scriptus. Eum. vt & s. j. eo. l. at si quis. s. plerique. Accursius.

i Religiosus. imo videatur quod non: vt. j. e. si locus. Sed ibi poterat alibi commodè sepeliri.

k Non potuit. vt infra de leg. j. l. quid ergo. s. sed si mortuum. & s. eo. l. iij. s. si vsumfructum.

l Familiaria. ideo dicit quod vnu quodq; sit, quia quædā seruantur in uno, quæ in alio non seruantur: vt patet. j. l. prox.

m V. El quæ paterfa. Sed in utroque. l. hereditario & familiari: vt & C. eo. si sepulchrum. s. j. & hoc, nisi testator caueret cōtra, quod potest. s. exhibere vni ex heredibus: vt j. de sepul. vio. l. iij. s. si quis in hereditarium. Accursius.

n Sepelire. se & alios quos velint: vt infra patet.

o Non consentiat. vt & institut. de re. diui. s. in commune.

p Concessum. etiam in hereditario & familiari: vt. C. eo. ius familiarium.

q Specialiter. valet specialiter dictum, quod generaliter non valet:

religiosum non facit. Sed & si alius proprietatem, alius vsumfructum habuit, non faciet locum religiosum: nec proprietarius: nisi forte ipsum qui vsumfructum legauerit, intulerit: cum in alium locum inferri tam oportunè non possit, & ita Julianus scribit. alias autem inuitio fructuario locus religiosus non fiet. Sed si consentiat fructarius, magis est vt locus religiosus fiat. Locum qui seruit, nemo religiosum facit: nisi consentiat b is cui seruitus deberetur. Sed si non minus c commodè per alium locū seruitute vti potest, non videtur seruitutis impediē causa id fieri: & ideo religiosus fit. & sanè habet hoc rationem. Is qui pignori dedit agrum: si in eum d suum * mortuū intulerit, religiosum eum facit. Sed & si ipse inferatur, idem est. cæterū alij cōcedere non potest.

III. PAULVS libro vicensimo-fptimo ad Edictum.

Ex consensu f tamen omnijū g vtilius est dicere religiosum posse fieri. idque Pomponius scribit.

IV. VLPIANVS libro vicensimoquinto ad Edictum.

Scriptus heres prius quam hereditatem adeat, patremfamilias mortuum inferendo, locum facit religiosum. Nec quis putet hoc ipso pro herede eum h gerere. Finge enim adhuc eum deliberare de adeunda hereditate. Ego etiam si non heres eum intulerit, sed quiuis alius herede vel cessante, vel absente, vel verente ne pro herede gerere videatur: tamen locum religiosum facere puto. Plerunque enim defuncti antè sepeliuntur, quam quis heres eis existat. Sed tunc locus fit religiosus, i cum defuncti fuit. Naturaliter enim videatur ad mortuum pertinere locus in quem infertur: præsertim si in eum locum inferatur, in quem ipse destinauit. vsque adeo, vt etiam si in legatum locum sit illatus ab herede, illatione tamen testatoris fiat religiosus: si modò in alium locum tam oportunè inferri non potuit. k

V. GAIUS libro nonodecimo ad Edictum Prouinciale.

Familiaria l sepulchra dicuntur, quæ quis sibi familiæque suis constituit: hereditaria autem

A vt supra de minor. l. illud. s. si talis. & diximus supra de procura. Pomponius. Accursius.

r Tantum sepeliri. scilicet concessum est.

quæ quis sibi heredib[us]que suis constituit:

VI. VLPIANVS libro vicensimo-quinto ad Edictum. †

VEl quod paterfamilias iure hereditario adquisit. Sed in utroque m heredibus quidem cæterique successoribus, qualescumque fuerint, licet sepeliri n & mortuum inferre, etiam si ex minima parte heredes ex testamento vel ab intestato sint, licet non consentiant o alij. Liberis autem cuiuscumque sexus vel gradus, etiam filiisfamilias & emancipatis idem ius concessum p est: siue extiterint heredes, siue sese abstineant. Exheredatis autem, nisi specialiter q testator iusto odio commotus eos vetuerit, humanitatis gratia tantū sepeliri, r non etiam alios prætersuam posteritatem inferre t licet. Liberti autem nec sepeliri, t nec alios inferre poterūt, nisi heredes extiterint patrono: quamvis quidam u inscriperint monumentum x sibi libertisque suis fecisse. & ita Papinianus respondit, & saepissime idem constitutum est. Si adhuc monumentum purum est, poterit quis hoc & vendere, & donare. si cenotaphium y sit, posse hoc venire dicendum est. nec enim esse hoc religiosum, diui fratres rescriperunt.

VII. GAIUS libro nonodecimo ad Edictum Prouinciale.

Is qui intulit mortuum in alienum locū, aut tollere z id quod intulit, aut loci pretium præstare cogitur per in factum actionem: quæ tam heredi quam in herede cōpetit, & perpetua est. Aduersus eū qui in alterius arcā l apideā, in qua adhuc mortuus non erit conditus, mortuum intulerit, vtilem actionem in factum proconsul dat: quia non propriè vel in sepulchrum vel in locum b alterius intulisse dici potest.

VIII. VLPIANVS libro vicensimoquinto ad Edictum.

Ossa* quæ ab alio illata sunt, vel corpus, an liceat domino loci effodere vel eruere sine decreto t pontificū, seu iussu principis, questionis est. Et ait Labeo expectandū c vel permisum pōfificale, seu iussionē principis: alioquin iniuriarū fore actionem d aduersus eum qui eiecit. Si locus religiosus e pro puro venisse dicetur, prætor in factum actionem in eū dat ei ad quem ea res pertinet. f

f Inferre licet. scilicet exheredatis. Azo.

t Nec sepeliri. in hereditarium: vt. C. eo. l. monumenþ. Sed in familiari videtur contra: quia libertus continetur appellatione familiæ: vt Cod. de verbo. signi. l. fina.

u Quidam. scilicet testatores vel homines. Accursius.

x Monumentum. nec enim scriptura sola, quia fuit testium solēnitate destituta, libertis tribuit ius inferēdi: vt. j. de codicillis. l. literæ. alias contra: vt. C. de fideic. & in epistola.

y Cenotaphium. expositiō est literæ superiores, nam & cenotaphiū Serm. eglog. & purum monumēntū 8. heredes idem est: vt. j. co. monumentum. & s. de re. di. l. sed diui. q. d. id est sepulch. si cenotaphiū, &c. vel violat.

appellat hīc cenotaphium, locum ex quo principe permittente mortuus trāslatus est: vt infra eo. l. cum in diuersis.

z Is qui intulit. Aut id tollere. in arbitrio est inferentis alterutrum dare: vt ar. j. de iur. do. plerumq;. s. fin. Videtur tamen iniquū esse: vt arg. j. re. amo. l. non enim. & C. de iis qui à non dominis ma. l. j. Mihi videtur tamen contrā, hoc est non esse iniquū: quia hīc cogitur quis fauore religionis vēdere inuitus: vt infra eod. si quis sepulchrum. Sed regulatiter suum inuitus nemō cogitur vendere, nisi in casu: vt in socio manumittente: vt. C. de cōmuni ser. manu. l. j. Azo.

a Arcam. supra terrā. Azo.

b vel in locum. quia locus fundi portio dicitur: & sepulchrū quod in loco fit, est terrestre, & sub terra. Azo.

c Ossa. Expectandū. Singulare religiosis. aliás contra: vt supra ad leg. Aquil. quē admodum. s. j. quæ est contra.

d Fore actionem. l. hereditatiam: vt. j. de iniu. l. j. s. quotiens,

e Si locus religiosus. sci-licet de facto. Accur. Pertinet. id est ei cui admodū in

* Vide Ci-
cer. 2. de le-
gib.

ius est in fa-
uore religio-
nis & mor-
tuorū intro-
ductum. nā
quod in alie-
no facūt est,
licet domino
iure suo in-
tercidere &
tolle l quā
admissū in
sepulchrum, siue lo-
cū. Aqul.
cus

cus sepulchri, scilicet venditori, contra extraneum scilicet inferentem, ut aut tollat quod imposuit: vel praestetur ei interesse: vt infra eod. liberum. Sed & ipsum sepulchrum petit hac actione: vt supra de rei vin. l. qui religiosis. Et ita verbum quasi, similitudinariè ponit: quasi dicat: quatum præstabit emptori, tantum ab inferente petat hac actione.

[†] Cic. lib. 2 de legib. refert collegium pontificum decreuisse non esse ius in loco publi co fieri sepul chrum. vbi & alia multa de sepul chris & impensis funerum copiose dixerit.

a Quasi ex empto. quasi expressuum est veritatis verè. nam in hoc casu ex empto agitur: vt j. de contrahen. empt. l. qui officij. §. qui ne sciens. secundum quosdam. Sed tu dic, vt dixi similitudinariè. ei enim cuius est sepulchrum, siue locus sepulchri, datur in factū: sed emptori datur ex empto: vt ibi.

b In eum. scilicet inferentem.

c Dolo. maximè. & id eo de dolo posuit, quia locutus erat de coercitione, quæ absque dolo non impónitur.

d Aedificium. vt & s. eo. l. ij. §. j.

e Habent. vt & s. eo. l. ij. §. iij.

f Competit. vt & j. ti. j. l. j. in princi. & infra. l. proxi.

g Videtur. vt & j. de vi & vi ar. l. f. & l. cū fundum. & l. colonus.

h Iberum est. Interdi- lato. vti possidetis. Accursius.

i Loci pretium. quod si petet, non petet sui loci pretium, cum ipsum habeat.

k Videatur. s. imperitis: vt. j. eod. si filius. §. hæc actio.

l S i vēdōr. Agere po test. secus si fibi nō

* hoc perti nere putat Cuiac. quod nō omnium ratio reddi potest. l. non omnium. §. de legibus.

m Videtur enim. vt & infra de sepul. vio. l. v timur. & argu. j. de contrahen. emp. l. qui fundum. §. in lege. & supra de iurisdi. om. iudi. l. ij. Accur.

n Q uod si locus. In ferretur. scilicet ab emptore.

o Ius est. id est esset. & dic q. appellat locum monumenti, fundum in quo erat monumētum, id est sepulchrum: & quia sepulchrum, ideo nō valuit pactum quod est contra ius religionis, quæ priuilegio gaudet. & facit ad hoc. §. de pact. l. nemo. Vel dic quod

A forte hæc lex habuit odio illud pactum quod restringit emptori facultatē sepeliendi certos homines etiā in re quæ nō sit religiosa, destinata tamen religioni: & ideo certo modo tantū admisit

pactum. i. per stipula tionem. idem in usus

vt habetur. C. de usu. l.

iiij. idem in poena: vt in

fra de ser. expor. l. ser

uus. Sed in viro idem:

sed alia ratiōe: vt C. de

iure do. l. auia. Alij ta

men, vt It. dicūt quod

in hac. l. loquimur de

stipulatiōe pœnali: cu

ius metu statur placi

tis. alijs pactū factū nō

sufficit: cū humanis le

gitibus sit exemptum. Si

autem non sit religio

sa, nec destinata reli

gioni, & sepeliri pro

hibetur etiam non so

lū certos homines, sed

omnes, pactū valet in

continenti factū: vt C.

de pact. inter empt. &

vendi. l. fi. quæ est con

tra. & argu. infra de se

pulchro viola. l. iiij. §. si

quis in hereditatiū. Ac

cursius.

S i quis sepulchrum.

p Non habeat. quia flumen abstulit aliquā viam.

q sed extra ordinem. id

est extra ius, vel etiam

in iure.

r Interpelletur. scilicet

* Hoc ma

gis pertinet

ad edictū de

sepulchro

violato Baro

in Manual.

Vēdere quis

infra de publ. l. cotem.

cogitur.

§. fina.

t Magnū. facit ad hoc

supra de serui. si cui. &

infra loc. l. habitatores

& j. de ædil. edic. l. j. §.

sed sciendum. & quod

nota. supra si ususfruc

peta. l. j. §. j. & de serui.

vrba. prædi. l. binas.

u Aliæ. alijs alienæ.

si contra fiat, ducent

orum aureorum pœ

na imponitur: vt infra

de sepulch. viol. l. iiij. §.

si quis in sepulchro.

Accursius.

x Prætor ait. dixit de re

ligiosis, nūc de sumpti

bus funerū: & subaudi,

de eo.

y Insepulta. sic insti.

de oblig. quæ ex quasi cō

tractu. §. j. Accur.

z Elegit. vt in authen.

de ec. tit. §. si quis autē.

coll. ix. & C. de episc. &

cl. l. nulli.

a Repellitur. vt & C. de

lega. l. penul. Acc.

b Quosque. id est quos

* Idem con

stituit Plato

de legib.

c Arbitratur. id est æ

stimantur.

d Ea. id est prætor iu

bet distrahi.

Quæ actio & in heredem competit: cum quasi ex empto actionem contineat. Si in locum publicis usibus destinatum intulerit quis mortuum, prætor in eum b iudicium dat, si dolo fecerit, & erit extra ordinem plectendus, modica tamen coercitione. sed si sine dolo, absoluendus est. In hac autem actione loci puri appellatio & ad ædificium d producenda est. Nec solum domino hæc actio competit, verùm ei quoque qui eiusdem loci habet usumfructum, vel aliquam seruitutem: quia ius prohibendi etiam habent. Ei qui prohibitus est inferre in eum locum quod ei ius inferendi esset, in factum actio competit, & interdictum, etiam si non ipse prohibitus sit, sed procurator eius: quia intellectu aliquo ipse prohibitus videtur. g

x. GAIUS libro nono decimo ad Edictum Prouinciale.

L Iberum est ei qui prohibetur mortuum oslave mor tui inferre, aut statim interdicto h vti quo prohibetur ei vis fieri, aut alio inferre, & postea in factum agere: per quam consequetur actor quanti eius interfuerit prohibitum non esse. in quam computationem cadit loci empti pretium: i aut conducti merces: item sui loci pretium, quem nisi coactus est religiosum facturus non esset. Vnde miror * quare constare videatur k neque heredi neque in heredem dandam hanc actionem. Nam (vt appareat) pecuniariæ quantitatis ratio in eam deducitur. Certè perpetuò ea inter ipsos competit.

x. VLPIANVS libro vicensimo quinto ad Edictum.

S I vendor fundi exceperit locum sepulchri ad hoc vt ipse posterique eius illò inferrentur, si via vti prohibetur vt mortuum suum inferret, agere potest. I videtur enim m etiam hoc exceptum inter ementem & vendentem, vt ei per fundum sepulturæ causa ire licet.

xi. PAULVS libro vicensimo septimo ad Edictum.

Q Vnde si locus monumen ti hac lege venierit, ne in eum inferrentur quois ius est o inferri, pactum qui dem ad hoc non sufficit: sed stipulatione id caueri oportet.

xii. VLPIANVS libro vicensimoquinto ad Edictum.

S I quis sepulchrum habeat, viam autem ad sepulchrum non habeat, & à vicino ire prohibetur, Imperator Antoninus cum patre rescrispit, iter ad sepulchrum peti precario & concedi solere: vt quotiens non debetur, impetretur ab eo qui fundum adiunctum habeat. Non tamen hoc rescriptum quod impetrandi dat facultatem, etiam actionem ciuilem inducit: sed extra ordinem interpelletur. r Præses etiam compellere f debet iusto pretio iter ei præstari: ita tamen, vt iudex etiam de opportunitate loci propiciat, ne vicinus magnum patiatur detrimentum. Senatusconsulto * cauetur, ne usus sepulchorum permutationibus polluatur, id est ne sepulchrum alijs u conversationis usum accipiat. Prætor ait: * Quod funeralis causa sumptus factus erit, eius recuperandi nomine in eum ad quem ea res pertinet, iudicium dabo. Hoc edictum iusta ex causa propositum est: vt qui funeravit, perseguatur id quod impendit. Sic enim fieri, ne insepulta corpora iacent: neve quis de alieno funeretur. Funus autem eum facere oportet, quem decedens elegit. z Sed si non ille fecit, nullam esse huius rei pœnam: nisi aliquid pro hoc emolummentum ei relatum est. tunc enim si non paruerit voluntati defuncti, ab hoc repellitur. f sin autem de hac re defunctus non cauit, nec ulli delegatum id munus est, scriptos heredes ea res contingit. si nemo scriptus est, legitimos vel cognatos, quosque b suo ordine quo succedunt. Sumptus funeralis arbitrantur c pro facultatibus vel dignitate defunctorum. Prætor vel magistratus municipalis ad funus sumptus decernere debet: t si quidem est pecunia in hereditate, ex pecunia. si non est, distrahere debet ea d quæ

a Si minus id est si non sint ibi res quae vendi possint: vt. j. de
vent. in poss. mitten. l. j. §. deminutio. Accur.

b Iubebit. primò pi-
gnoratio, secundò vedi-
tio fit: vt C. de sacrosa.
eccle. authen. hoc ius.
Accursius.

V El à debitoribus.
s. exigi. Accur-
sius.

E T si quis impedit.
scilicet iniuste. alioquin contra. in hoc
autem summatum ha-
betur cognitio: vt in-
fra de re iudi. l. à diuo
Pio. §. si super.

e Auerenda non est. vt
legatario detur.

f Autore iudice. vt. j.
de acquiren. pos. l. iu-
ste. Accur.

t In vulg.
incipit. At si
quis.

g Ab herede prestari. vt
& infra eo. l. fi. in prin.
Accur.

h Dandam. scilicet he-
redi. Accur.

i Compellendum. vt &
s. familia erciscundę. l.
qui erat. sed nonne da-
tur mandati: vt infra
manda. l. si vero nō re.
§. fina. quae est contra:
quod si est. de dolo nō
debet dari. Sol. secun-
dum quosdam h̄c mā-
dati concurrit cum a-
ctione de dolo: cum
vtraque eum infamet.
sed hoc non valet: vt
supra de dolo. l. ideo-
que. Vel dic quod h̄c
fuit facio vt des, ex
quo datur actio de do-
lo. ibi enim fuit gratis
susceptū mandatū. Vel
dic tertio. quod ideo
mandati actio non da-
tur, quia ille non su-
scipit mandatum, aut
quia ignoras, aut quia
contradicēs. Sed tu dic
quartò, quod h̄c fuit
mādatum susceptum,
& tamen mandati non
agitur: quia mādatum
de ea re nō fuit iniun-
ctum quae viuo testato-
re explicari nō potuit.
nec enim funus duci
potest nisi decedat. sed
in. l. contraria fuit mā-
datū vt fieret monumē-
tum: quod eo viuente
fieri potest. Sepulchrū
autem nō est nisi post
mortem domini. Accur-

* Hal sit.
† delatione

k Fuit. scilicet factus.
Accur.

l Sine quo. scilicet sum-
ptu: vt infra eod. l. fu-
neris. in princ.

m Vestem. stamen, vel
ciliicum.

n Ornamēta. annulos,
vel vestes, vt subiicit:
& j. de legat. j. l. seruo
alieno. §. fina.

o Condi. i. sepeliri. Ac-

tempore peritura sunt, quorum
retentio onerat hereditatem. si
minus, **a** si quid auri argentique
fuerit, distrahi aut pignerari iu-
bebit, **b** vt pecunia expediatur:

**xiii. GAIUS libro nono-
decimo ad Edictum
Provinciale.**

V El à debitoribus, **c** si facile
exigi possit.

**xiv. VLPIANVS libro
vicensimoquinto ad
Edictum.**

E T si quis impedit **d** eum qui
emit, quo minus ei res tra-
dantur, prætorem interuenire o-
portere, tuerique huiusmodi fa-
ctum, si quid impedit quod mi-
nus ei res venditæ tradantur.

Si colonus vel inquilinus sit is
qui mortuus est, nec sit vnde fu-
neretur: ex inuestis illatis eum
funerandum Pomponius scribit:
& si quid superfluum remanserit,
hoc pro debita pensione teneri.

Sed & si res legatæ sint à testa-
tore de cuius funere agitur, nec
sit vnde funeretur, ad eas quo-
que manum mittere oportet. sa-
tius est enim de suo testatorem
funerari, quām aliquos legata
consequi. Sed si adita fuerit post-
ea hereditas, res emptori aufe-
renda **e** non est: quia bonæ fidei
possessor est, & dominium ha-
bet, qui auctore iudice **f** com-
parauit. Legatarium tamen le-
gato carere non oportet, si po-
test indemnus ab herede præsta-
ri. **g** Quod si non potest, me-
lius est legatarium non lucrari,
quām emptorem damno adfici.

Si cui funeris sui curam te-
stator mandauerit, & ille accep-
ta pecunia funus non duxer-
it, de dolo actionem in eum
dandam **h** Mela scripsit. credo
tamen & extra ordinem eum à
prætore compellendum **i** funus
ducere. Funeris causa sum-
ptus factus videtur is demum,
qui ideo fuit **k** vt funus duca-
tur, sine quo **l** funus duci non
possit: vputa si quid impen-
sum est in elationem **m** mortui.
Sed & si quid in locum fuerit
erogatum in quem mortuus
inferetur, funeris causa videri
impensum Labeo scribit: quia
necessariò locus paratur in quo
corpus conditur. Impensa per-
egite mortui, quae facta est vt
corpus perferretur, funeris est,
licet nondum homo funeretur.

p Huiusmodi. vt lectum. Accursius.

q Funeraria. substantiè ponitur, vt sit nomē actionis. Vel ponit

tur adiectiu: vt dicat
actio in factū quae da-
tur pro eo quod est im-
pensum in funere. Acc.

r Impensam. scilicet fa-
ctam.

s sumptuū. factorū in
testatorem curandum.

t Ex causa. vt si erat fu-
nus in peregrinatione,
quod oportuit multū
perferri. Azo.

u Ex tempore. vt si fece-
rit tempore hyemali,
in quo plus impedit
quām in æstate impen-
deret.

x Ex bona fide. quia si
plus quām impendat
petat, nō poterit. Itē si
mala fide plus impen-
dit imputetur ei.

y sequendam. vt & in-
fra de cond. insti. l. qui-
dam. & ar. infra ad Ma.
l. sed Julianus. §. quod
dicitur. & infra ad legē
Fal. l. j. §. fin. & infra eo.
l. funeris. in fi. Idem est
de alimētis à defuncto
filio statutis, scilicet vt
debeat tutor sequi vo-
luntatem patris, si non
vltra vires patrimonij
statuit: vt infra vbi pu-
edu. l. ij. in fi. secūdum
Ir. Sed contra supra de-
peti. here. l. hereditas. §
j. Sol. vt ibi.

z vel heredis gerit. vt ro-
que enim calu agit fu-
neraria: vt infra eo. l. si
quis.

a Humanitatis. secundū
quam interest vt vnuſ
alteri seruat, non vt
donet. Accur.

b oportebit igitur. i. op-
portunum est, non ne-
cessarium: vt. §. de neg.
gest. Nescennius. Et sic
no. q attestatio probat
voluntatis nostræ len-
tentiam. sic infra eo. l.

Labeo. & infra de acq.
here. l. pro herede. §. ce-
terum. Et prodest hoc
notare cum tractatur
possederit quis pro feu-
do, an p allodium. Itē &
in matrimonio cū pri-
mo protestatus est se
nō despōsare causa ma-
trimonij: sed vt mulie-
ri parentes hereditatē
relinquerent.

c Presumitur. vt supra
eod. l. scriptus. in prin.
Sed argu. contra Cod.
de repudian. hered. l. j.
Sol. ibi plus fecit, quia
stabat in domo, & alia
vnde contra eum pre-
sumitur, nisi probetur
contrarium, scilicet
quod non animo ad-
eund fecerit. Accur-
sius.

* Cuiac. lib.
ii. obs. c. ii.
recte hic le-
gi commen-
dandum ait
ex *lex*.

nihilquē mu-
tandum. quā
uis lib. 2. cap.
17 obs. repro-
fuerit com-
mundandū.

Duare. male
emendat cō-
dendum ex.
l. Lucius Ti-
tius. §. à tepe-
to. j. de leg. 2.
Cont. excusā
lectionē &
Florētinam
magis pro-
bat arg. l. 40.
j. .od. B.

1 Iste text.
est nota. val-
de ad hoc
quod quis
nō debet se-
peliri cū or-
namentis, e-
tiam si ipse
hoc māda-
set. & ad i-
stud cōcor.
bonus text.
in l. fi. §. ff.
de aur. & arg.
leg. Bolog.

* de suo sū-
perū faceret.

† pro creto,
videtur à
Tribonianō
repository.

a Protestantur. scilicet tacite, in modo expressè. Accursius.
b Oportet. id est necesse est: quia illa protestatio præiudicat: quia pietatis causa dixerat se facere. Et non. quod confessio indefinite prolata, in omnibus præiudicat.

c Non debere admittere. nam non repetitur: vt subiicit.

d Contumeliam. vt infra de iniur. l.j. §. quotiens. ergo non debet sentire commodū: vt supra nego. gest. l.sue heredi.

e Hoc animo. quia nemine sibi obligare voluit: vt supra communis diuidun. l.in hoc iudicio.

f Ex causa. scilicet hac iusta. Accursius.

g Funerariam. scilicet vtilem: vt infra eod. si possessor. in princi.

h Non acturus. sed nonne semper datur actio neg. gesto. vt supra de negot. gest. l. ait prætor. §. hæc verba. &l. siue hereditaria. quæ sunt contra? Solut. ibi loquitur de aliis negotiis, non de funeris impensa, quæ viuente testatore explicari non potest: nec eius nōmine defunctus potuit esse obligatus. alia vero possunt: licet hæc quo ad separationem impenetrandam videatur contrahere cū defuncto: vt supra eod. l.j. Item contra infra de priuile. cre. l.j. vbi videtur quod fa. ercif. actio hæc competat. solue illam secundum istam.

i Actum sit. & ideo amplius agi nō potest. Azo. vt. §. fa. ercif. l. si filia. §. familiæ.

k Ex causa competere. Not. fieri posse contra prohibitionem, & tamen idem est effectus ac si prohibitio nō esset: vt hæc, & infra de lega. j. l. filiusfamilias. §. diuus. &. j. de exerc. l.j. §. magistrum. & C. ne tutor vel cura. vet. con. l.j. &. j. quod vi aut clam. l. fi. §. si fter. cus. & infra de ap. non tantum. &. j. de solu. l. solutione.

*Solutius. i. liberius, & quitate impellere recedere à natura actionis negotiorum gestorū, quæ prohibita retri administratione nō competit. l. vt. C. de neg. gest.

m Competere. certè sic: vt supra ead. l. §. si cui. Accursius.

f. Vetus.

n Imitari. vbi post prohibitionē cessat actio: vt. C. de neg. gest. l. fin. Et sic not. mentem potius quam verba legis seruandam: vt supra de ius voc. l. quamuis. Legis mens potius quam verba legis seruanda est.

o In eum statutam. No. ergo non puniri illicium: vt hæc, &. j. de sepulc. vio. l. iij. §. nō perpetuæ. &. j. de vñfru. leg. l. heres. Accur.

p Debet. quia videtur ei abesse id in quo obligatus est: vt. §. de nego. gest. l. si quis mandato.

q Adversus heredem. non pupillum. Accur.

r Actionē. scilicet mādati: vt. j. proxi. §. Acc.

s Soluendoque. maximē. nam funeraria exuperrat omne æs alienū: vt j. eo. l. penult. Vel ideo ponitur, quia tunc pupillus impetrat in integr. restiu. & ideo non tenetur funeraria. Acc.

t Negotium heredis. instituti, qui nondum addit: alioquin contra. tunc enim non funeraria, sed neg. gest. datur actio. hæc ergo contra heredem nō datur nego. ges. quia eius in veritate negotium non erat, nec defuncti potuit esse: vt. §. de nego. gest. l. ait prætor. §. hæc verba.

u Vneris. Patronus. vt &. §. si pars here. pet. sorori. §. sumptus.

x I N eum. i. contra eū. **v** Dat prætor. vt &. C. de neg. gest. l. quod in vxorem. in fi. Accur.

z Suis. scilicet aliis, nā & hoc quasi patrimoniū est: vt supra de mino. l. iij. §. sed vtrum. in fine.

a Conferre debere. pro ea parte qua lucratur dotem, & eum ad quem spectat aliud patrimonium, pro alia rata: vt infra eo. l. Celsus. si autem maritus nō lucrat, vt quia vñfructus sibi in dotem datus decedente muliere consolidetur, sibi cū prius esset proprietarius, nihil videtur lucrari: cū & alias ea defuncta hoc erat habiturus: & ideo non cogitur ad has impensas: vt infra de iure do. cum in fundo. in principio. ibi, quod si in matrimonio, &c.

b S Ed si nondum. Præstiterit. vt &. j. eo. l. si mulier. §. j. Accur.

c N Eratius querit. Pa. go. sic supra de transact. l. controuer. si. in princip. Accursius.

protestantur a pietatis gratia id se facere. Plenius eos igitur testari oportet, b vt & sumptum possint seruare. Fortassis quis possit dicere, interdum partem sumptus facti posse recuperari: vt quis pro parte quasi negotium gerens, pro parte pietatis gratia id faciat. quod est verius. Partem igitur sumptus consequetur, quem non donandi animo fecit. **c**

Iudicem qui de ea æquitate cognoscit, interdum sumptum omnino non debere admittere c modicum factum, si forte in contumeliam d defuncti hominis locupletis modicus factus sit. nam non debet huius rationem habere, cum contumeliam defuncto fecisse videatur ita eum funerando. Si quis dum se heredem putat, patremfamilias funerauerit, funeraria actione vni non poterit: quia non hoc animo c fecit, quasi alienum negotium gerens. & ita Trebatius & Proculus putant. Puto tamen & ei ex causa f dandam actionem funerariam. g

Labeo ait, quotiens quis aliam actionem habet de funeris impensa consequenda, funeraria eum agere non posse: & ideo si familiæ erciscundæ agere possit, funeraria non acturum. Planè si iam familiæ erciscundæ iudicio actum sit, i posse agi. Idem Labeo ait, si prohibente herede funeraueris testatorem, ex causa competere k tibi funerariam. Quid enim si filium testatoris heres eius prohibuit? l Huic contradici potest: ergo pietatis gratia funerasti. Sed pone me testatum: habiturum me funerariam actionem. De suo enim expedit mortuos funerari. Et quid si testator quidem funus mihi mandauit, heres prohibet, ego tamen nihilo minus funeraui? nōne æquum est mihi funerariam competere? m Et generaliter puto iudicem iustum non meram negotiorum gestorum actionem imitari, n sed solutius *æquitatem sequi: cum hoc ei & actionis natura indulget. Diuus autem Marcus rescripsit, eum heredem qui prohibet funerari ab eo quem testator elegit, non recte facere: pœnam tamen in eum statutam o non esse. Qui mandatu alterius funerauit, non habet funerariam actionem, sed is scilicet qui mandauit funerandum, siue soluit ei qui manda-

xv. POMPONIUS libro quinto ad sabinum.

F Vneris impensam & patronus u qui bonorum possessio nem petit contra tabulas, præstat.

xvi. VLPIANVS libro vicen- simoquinto ad Edictum.

I N eum. x ad quem dotis nomine quid peruererit, dat prætor y funerariam actionē. æquis sumum enim visum est veteribus, mulieres quasi de patrimonii suis, z ita de dotibus funerari: & eum qui morte mulieris dotem lucrat, in funus conferre debe: a siue pater mulieris est, siue maritus.

xvii. PAPINIANVS libro tertio Responsum.

S Ed si nondum pater dotem recuperauerit, vir solus conuenietur, reputaturus pater quod eo nomine præstiterit. b

xviii. IULIANVS libro decimo Digestorum.

I Mpensa enim funeris, æs alienum dotis est:

xix. VLPIANVS libro quintodecimo ad Sabinum.

I Deoque etiam dos sentire hoc æs alienum debet.

xx. IDEM libro vicensimodoquinto ad Edictum.

N Eratius querit, si is qui dotem dederat pro muliere, stipulatus est duas partes dotis reddi, tertiam apud maritum remanere, paetus sit ne quid maritus in funus conferret, an funeraria marittis teneatur. Et ait, si quidem ipse stipulator mulierem funerauit, locum esse pacto, & in-

a Conuenire pro caparte quæ remanet apud maritum. Accur.
 b Non posse. vt supra de pæct. l. ius publicū.
 c Conferre eum. videbatur cōtra: quia stipulatus erat totam dōtē sibi restitui. Accur.
 d Pater autem non. scilicet conueniret marito lucrante. Accur.
 e Soluendo. Sed quare inspicitur sit soluēdo, vel non: cum expensa ista excedit omne æs alienum: vt infra eod. l. impensa. quæ est contra. & ideo pro rata tā de dote quām de alia substantia est soluenda: vt infra eod. l. Celsus? Solu. hīc computato patrimonio & de dote potest ītegrē solui creditoribus aliis funeraria agentibus: & ideo non habet locum lex illa, impensa: vt ergo omnibus satisfiat, serua tu quod hīc dicit. Accursius.

f In patrem. Funeraria actio. Est enim patris onus: vt infra de in rem vers. filius. & domini de seruo: vt infra eo. l. si filius. §. j. Accur.

g Celsus. Funeranda est. vt infra ad l. Falci. l. si vir. & s. eo. l. in eum.

h Voluti. Conferet. si soluēdo est maritus. alioquin pro eo quod facere potest: vt & j. eod. l. sic pro rata. §. finali.

i Vlianus. Legatis. ab herede: quia ad ea pæstāda teneatur. Ac.

k Nec pretius. Manus missorum. quos emere & manumittere mulier suum heredem rogauit.

l Se pro rata. Conferre. Secus in alio debito: quia heredes tātum soluant, non maritus: licet lucri dōtē faciat: vt C. de iure do. l. licet. Accursius.

m Permissum est. veluti cum maritus vergit ad inopiam: vt C. de iure do. l. in rebus. vel si dederit ei vt se suosque alat: vel patrem ab hostibus captū redimat: vt in similibus casibus quos habes infra de iure do. l. Mutius. §. manente. & l. fin. & infra solu. matri. l. quamuis. & l. sed & id eo.

n Lucrari videtur. per pactum de lucranda dote.

o Si conueniret. ynde vsq; eo conueniret funeraria, & non vltra. Sed contra argu. infra ad leg. Falci. quærebat. §. sed cū debitori.

utilem ei funerariam fore. Si vero aliis funerauit, posse eum maritum conuenire: a quia pacto hoc publicum ius infringi non possit. b Quid tamen si quis dotem hac lege dederit pro muliere, vt ad ipsum rediret si in matrimonio mortua esset, aut quo modo soluto matrimonio? nūnquid hic in funus non conferat? Sed cum dos morte mulieris ad eundem peruererit, potest dici conferre eum. c Si maritus lucratur dotem, conuenietur funeraria: pater autem non. d Sed & in hunc casum puto, si dos quia per modica fuit, in funus non sufficit, in superfluum in patrem debere actionem dari. Cum materfamilias decedit, nec est eius soluendo c hereditas, funerari eam ex dote tantum oportet. & ita Celsus scribit.

xxi. PAVLVS libro vicensimo primo ad Edictum.

I N patrē cuius in potestate fuerit is cuius funus factum erit, competit funeraria actio f pro dignitate & facultatibus.

xxii. VLPIANVS libro vicensimo quinto ad Edictum.

C Elsuis scribit: Quotiens mulier decedit, ex dote quæ penes virum remanet. & cæteris mulieris bonis pro portione funeranda est: g

xxiii. PAVLVS libro vicensimo primo ad Edictum.

V Eluti si in dotem centum sint, in hereditate ducenta, duas partes heres, vnam vir conferet. h

xxiv. VLPIANVS libro vicensimo quinto ad Edictum.

I Vlianus scribit: Non deductis legatis, i

xxv. PAVLVS libro vicensimo primo ad Edictum.

N Ec pretiis manumisso rum, k

xxvi. POMPONIVS libro quintodecimo ad Sabinum.

N Ec aere alieno deducto,

xxvii. VLPIANVS libro vicensimo quinto ad Edictum.

S Ic pro rata & maritum & heredem conferre in funus oportet. Maritus funeraria non conuenietur, si mulieri in matrimonio dotem soluerit: vt Marcellus scribit. quæ sententia vera est, in his tamen casibus, in quibus hoc ei facere legibus permisum m est. Præterea maritum puto funeraria in id demum teneri quod facere potest. Id enim lucra-

a P Q uod si nulla dos esset. idem si esset: sed maritus nil facere potest: arg. s. l. prox. in fine. Accursius.

q Neque heredes, vt quia filia. erat. hodie tamē haberet: vt in au-

then. de here. ab intest. s. j. & s. ij. col. x.

r Quondam vxorem. s. t. ē pōre mortis eius: alioquin nō: vt. j. l. prox.

s I mulier. Funeris im-

penſam. tamdiu enim iura primi viri tenet, quamdiu alij non nubat: vt. s. de sena. l. vltim. sic & si libertus meus sit alterius factus seruus, & ab eo manuſſus, præfertur in cōtra tab. secūdus manuſſor: vt. j. de bo. lib. l. si libertus meus.

t Vtique. nūc redit ad primum casum. Acc.

u Restituturus. vt. s. eo. l. sed si nondum. Accur.

x C ontra. Pater. ad quem dos non debuit redire propter pæctū. Et secundū hoc dic actione de dote. s. funeraria. vt enim tenetur hic maritus extrario funeraria: ita & patri. & quod subiicit, a marito recipit, dic. s. qui dōtē erat lucratus. Vel dic q̄ hæc dos debuit redire ad patrē: & tunc propriè ponitur actio de dote. i. ex stipulatu pro dote. & dices, à viro recipit, qui nullū pæctū posuit de dote lucrāda. Causa tamen tibi, q̄ si plus impendat pater quām sit dos, non repetit quod est vltra: vt. s. eo. l. Nēratius. §. si maritus.

y S I filiusfamilias miles sit. scilicet funeratus de alieno.

z Ante teneri. quām patrē. hoc autem obtinet, si fecit testamētū: alias testatorē habet:

vt. j. de castrē. pec. l. ij. *venit

a Sic deinde. s. si nō ha-

beat successore: vt. s. e.

l. in patrem.

b Perpetua. vt ar. s. eo.

l. liberum. in fin. Acc.

c S I possessor. Vtilem. nō

directā, quia nemine sibi voluit obligare: vt. s. cōmu. diui. l. in hoc iudicio. & s. e. l. at si quis. §. si quis dū. Itē act. neg. gest. datur ei:

vt. s. de peti. he. l. hereditas. §. j. & l. q̄ si possessor. §. sed cū. sed ibi de monumento dicit. Accursius.

d Decesserint. quod es-

se potest: vt. j. de dona.

inter vir. & vxo. cū hic

status. §. si ambo. & j.

de dona. cau. mor. si hi

qui.

e Idipsum. scilicet por-

tio

xxxii. PAVLVS libro vicensimo septimo ad Edictum.

S I possessor hereditatis funus fecerit, deinde vietus in restituzione non deduxerit quod impenderit, vtilem c esse ei funerariam. Si eodem momento temporis vir & vxor decesserint, d Labeo ait in heredem viri pro portione dotis dandam hanc actionem, quoniam idipsum c dotis nomine ad eum peruerit.

xxxiii. VLPIANVS libro sexagenimo octavo ad Edictum.

tio dotis. pone enim talem pactionem fuisse, ut maritus dotis di-
midiam lucraretur si vxor decederet in matrimonio. hic autem
dubium erat an prius decessisset in matrimonio: an post deces-
sisset. & presumitur mulierem prius decessisse: ideoque sumptus
funeris ad heredem viri pertinet: vt. j. de re. dub. l. qui duos. §. si
maritus. sicut parvus
prius quam magnus:
vt infra de pacto. do. in-
ter sacerorum. in prin.

Si quis fuit. Indigno.
vt quia defuncti
mortem non vindica-
uit: vt. C. de his qui. vt
indig. l. j. & l. cū fratre.
b Remaneant. vt & in-
fra ad Trebell. l. quia
perinde. §. fi. non enim
definit esse heres: vt. j.
de vulg. sub. l. ex facto.
§. Julianus. & instit. de
fideicom. here. §. resti-
tuta. Sed contra infra
de su. & legi. l. j. §. in-
terdum. Sol. ibi in ma-
iori fuit delicto: quia
reus perduellionis.

Si locus. Non facit. idē
est in seruo legato
sub cōditione, qui in-
terim manumitti non
potest: vt & infra qui
& à qui. manu. l. iij. &
l. generaliter. §. fin. Sed
in eo quod hīc dici-
tur, est cōtra supra eo.
l. scriptus. in fi. Sol. hīc
loquitur ī eo casu quā-
do optimē vel oppor-
tunē inferri aliās pote-
rat. ibi verò non pote-
rat. Accursius.

Minimē. Eum. ideo
nec funerandū:
vt faciat ad titu. de lu-
ctu enim constabat e-
tiam sine his delictis:
vt supra de his qui no-
infa. l. liberorum. & l.
parentes.

e occidisset. scilicet se
defendēdo. aliās tene-
tur lege Pompeia de
parricidiis: vt. j. ad leg.
Pōpe. de parric. l. j. Ac.
f Cū loca. Definunt.
sic econtra reli-
giosa apud eos, à no-
bis capta, non sunt re-
ligiosa: vt. C. de sepul-
viol. l. sepulchra. & fa-
cit infra de iure fisci.
diuus. & j. de acquirē.
re. do. l. in agris.

Funeris. Vectigalia. a-
liās vestiaria.
h sarcophagi. à sarc.,
quod est caro: & pha-
go, quod est comedere: quia ibi caro homi-
nis à vermis consumi-
tur. Accursius.

i Existimo. vt. s. eod. l.
si quis. §. funeris.

k Muniti. & id de-
mum scilicet. Ergo di-
citur munitum à
munio: sed munimen-
tū à moneo vel à memoria dicitur: vt. s. e. l. iij. §. monumentum.

l Si amplum. id est vltra modum. Ioan.

m Non esse. nec repetitur: vt. s. e. o. t. l. at si quis. §. quid ergo si ex.

ff. Vetus.

Si quis fuit heres, deinde here-
ditas ablata sit ei quasi indi-
gno, magis est vt penes eum iu-
ra sepulchrorum remaneant.

xxxiiii. P A V L V S libro sexagen-
simoquarto ad Edictum.

Si locus sub conditione lega-
tus sit, interim heres inferēdo
mortuum non facit locum reli-
giose.

xxxv. M A R C E L L V S libro quinto
Digestorum.

Minimē maiores lugendum
putauerunt eum qui ad pa-
triam delendam & parentes & li-
beros interficiendos venerit. Quē
si filius patrem, aut pater filium
occidisset, sine scelere, etiam
præmio adficiendum omnes cō-
stituerunt.

xxxvi. P O M P O N I V S libro vicen-
simo sexto ad Quintum Mucium.

Cū loca capta sunt ab hosti-
bus, omnia desinūt religio-
sa vel sacra esse: sicut homines li-
beri in seruitutem perueniunt.
Quod si ab hac calamitate fue-
rint liberata, quasi quodam post-
liminio reuersa pristino statui re-
stituuntur.

xxxvii. M A C E R libro primo ad
legem vicensimam hereditatiū.

Funeris sumptu accipitur quid-
quid corporis causa, velut in-
guentorum, erogatum est: & pre-
mium loci in quo defunctus hu-
matus est: & si qua vectigalia
sunt, vel sarcophagi, & vectu-
ra, & quicquid corporis causa
antequam sepeliatur consumptū
est, funeris impensam esse existi-
mo. **i** Monumentum autem se-
pulchri id est diuus Hadrianus
rescripsit, quod muniti,
id est causa muniendi eius loci
factum sit, in quo corpus imposi-
tum sit. Itaque si amplum quid
aedificari testator iussit, veluti in
circitu porticationes, eos sum-
ptus funeris causa non esse.

xxxviii. V L P I A N V S libro nono
de omnibus tribunalibus.

Ne corpora aut ossa mortuo-
rum detinerentur, aut vexar-
rentur, néve prohiberentur quo
minus via publica transfrētur,
aut quo minus sepelirentur, præ-
sidis prouinciae officium est.

xxxix. M A R C I A N V S libro ter-
tio Institutionum.

An corpora. Officium. ergo pro mortuo inferendo habet locū
officium præsidis, & interdictum sequens, & actio in fa-
ctum quæ est. j. t. i. j. vt & s. e. l. liberū. & C. de sepul. vio. l. qui se-
pulchrū. nō tamen impediēti imponit pœna: vt. j. de sep. vio.
l. iij. §. non perpetua.

Diliui fratres. Arcu-
la. quædā est ca-
psa in qua vltra mon-
tes magni homines af-
signantur seu imponū-
tur sub terra.

PSi quis eo. Quasi &c.
id est dicere, magis deponit ad tēpus, * alio
quam quasi, &c. & tūc
potest trāsferre etiam
fine alicuius auctorita-
te: vt hīc, & C. eod. l. si
nec dum. Sed si perpe-
tuę sepulturę tradidit,
potest transferri iusta
causa cum auctoritate
præsidis. si sine causa,
cum principiis auctorita-
te: vt infra de sepul.
vio. l. iij. §. non perpe-
tuę. & C. eod. l. finali:
Accursius.

Si plures. Ceterorū cō-
sensu. speciale. sic
& C. de communi ser.
ma. l. j. & C. de com.
re. ali. l. multum.

r Maximē. potest dici
quod abūdet propter
id quod est institu. de
rerum diuis. §. religio-
sum. Vel dic quod ibi
loquitur quādo extra-
neū vult inferre: vt ex
hac lege colligitur. Ac.

Monumentum gene-
raliter. Prodita. vt
& s. eod. l. iij. §. monu-
mentum. Accursius.

Svnt persona. Facere. * Pādec. Fl.
ceterū si ipse qui
legavit vsumfructū. variē scriptā
est hæc di-
ctio. Inter-
feratur, nec sit alius
locus vbi sepeliatur, fa-
ciet iustum: vt & infra
cod. l. si plura.

u Interdicto. de mortuo
inferendo: vt. j. tit. j. l.
j. §. hoc interdicto.

x Mortuum. scilicet ex-
traneum: aliās secus: vt
supra eo. l. si plures.

y Inferre vult. nam in-
ferre quidem potest
quamdiu aliquis locus
paratur, vel parari pos-
sit. postea autem tene-
tur auferre per actio-

* Flo. qui.
Insuper ha-
communi diui. si quis
bere, negli-
putans. §. si quis in cō-
mune. & s. eod. l. iij. §. an
reicerē. ita
accipitur in
l. heredē. de
iis que vt in-
dig. ita acci-
pitur & a-
pud Gel lib.
1. ca. 19. & a-
pud Symma-
chum epist.
338 lib. 2.

Duaren.
vide Cuiac.
lib. 3. Obs. c.
22. & Lib. II.
c. II.

tio quæ pro hoc facit: quæ & si faceret contra hoc, qmitteretur
propter fauorem religionis. quod dic vt supra eod. l. at si quis. §.
idem Labeo. sed hic facit pro hoc. & est hic: quia si socius pro-
ff. Vetus.

hibet quia socius: ergo & ego inferam: quia dominus, ut ipse. nā summam, &c. vt subiicit hīc.

a Solet. tamen est contraria æquitati: vt in multis casibus supra eodem. l. sed & si quis.

b C Vm in diuersis. sepultura. i. vñus homo sepultus. Accursius.

c Cuins. scilicet capitis. Sed quid si medietas capitis in vno loco sit, & alia in alio? Respon. neuter est religiosus, secundū Io.

d Imperatur. à principe: alioquin nō: vt. C. eo. l. fina.

e Religiosus esse. sacer etiam quandoque esse definit: vt supra eod. l. cum loca. Accur.

* El imago fit inde cog.

t Ex titit. ad 1 Falcid. vide 1. 30. iuncta l. co. tit.

Ex pign. hab. l. eos qui. Irn. imò etiam de eo quod sub pignore debetur: vt supra eo. l. at si quis. §. j. si tamen tacitum sit pignus. alias fortè est contra: sicut in dote dicimus: vt. C. qui po. in pign. ha. l. fi. Item contra. §. eodem. l. Neratius. §. fi. Sol. vt ibi diximus. Accur.

g S I plura prædia. Pote- rit in unum. vt. §. e. l. at si quis. §. j. & l. iij. in fine. Accursius.

h Gratificationi. Nota locū esse gratificationi, sic & infra ad Silan. l. iij. §. si cum omnes. in fine. & j. de bo. aucto. iud. pos. l. si non expedi- erit. §. j. & j. de noua. si Stichum. §. si decem. & j. de pecul. l. summa. §. sed & si alij. & j. deposi. l. ei apud. §. j. & infra loca. l. in na- ue. in fine. & infra de- lega. ij. si quis seruum. Cicero co- §. si inter duos. & l. cū piose trct. quidam. & l. statulibe- rum. in fine. & j. de le- ga. j. si mihi & tibi. in princi. & infra de con- dict. indebi. planē. & l. si non sorte. §. finali.

1 Ex titul. ne Sed argu. contra. C. de quid in loc. condict. indebi. l. pen. & infra quæ in frau. cred. l. pupillus. in prin- cip. & C. de peti. here. l. fina. Accursius.

i Debet in funus. vt supra eodem. l. Neratius. §. fina. contra. Solut. vt ibi. Accursius.

k Legantur. scilicet à legatario. Azo.

l Erogata sunt. à legatario.

m Actionem. scilicet in factum: vt infra de lega. ij. l. si heres re- vel ibi heres intendit rem legatam.

n Et. pro id est.

DE MORTVO INFERENDO, ET sepulchro adificando.

Licet, vt diximus, de locis religiosis non sit in rem actio. est tamen interdictum prohibitorum de mortuo inferendo, quod veluti proprietatis causam continet l. sunt persona. §. tit. prox. l. j. §. quædam. De interd. atque etiam de loco nondum religioso competit. Actio in factum de qua diximus superiore titulo, ei datur qui prohibitus mortuum inferre quo ius erat, alio in ferre coactus est. Hoc interdictum ei qui statim vult in locum suum inferre, ne prohibeatur. Aliud etiam interdictum prohibitorum, de sepulchro adificando vel reficiendo, quasi proprietatis causam contineat: quia domino loci solu- modo competit. Cuiac.

Rætor ait: quo. l. mo- numeto. Accur.

Quāve. id est per quā partem siue via ad fundum vt sepeliret desti- natam. Azo. Et dic. §. Pi. litera aliter dicit. l. prætor ait Quo quāve illic mortuum inferre inuito te ius ei est: quod minus illi in eo loco sepulchrum sine dolo malo adificare liceat, vim fieri veto.

Interdictum hoc propterea propositum est, quia religionis inter- est monumenta exstru & exor- nari. Facere sepulchrum siue mo- numentum in loco in quo ei ius est, nemo prohibetur. Aedificare videtur prohibere, & qui prohibet eam materiam conuchi, quæ adficio necessaria sit. Proinde & si operi necessarios prohibuit quis venire, interdictum locum habet: & si machinam alli- gare quis prohibeat, si tamen eò loci prohibeat, qui seruitutem debeat. Cæterum si in meo solo velis machinam ponere, non te nebor interdicto, si iure te non patiar. Aedificare autem non solùm qui nouum opus molitur, intellegendus est, verum is quoque qui vult reficere. Is qui id agit vt labatur sepulchrum, hoc interdicto tenetur.

11. MARCELLVS libro vicensimo octavo Digestorum.

N Egat lex regia mulierem quæ prægnas mortua sit, hu- mari antequam partus ei excida- tur. a qui contra fecerit, spem ani- mantis cum grauidab peremis- se videtur.

111. POMPONIVS libro nono ad sabinum.

S I proprius & ædes tuas quis ædificet [&] sepulchrum, opus nouu tu nuntiare poteris: sed fa- cto opere nullam habebis actio- nem, nisi quod vi aut clam.

sic hæc dictio cum, non implicat. arg. cōtra 1. illi. Accursius.

S I proprius. scilicet quām determinatum est supra finium regū. l. fina. Vel melius, si priuatus est locus vicinus. x. pedum. si publicus. xv. pedum: vt. C. de ædif. pri. l. si cui. & l. mœniana.

d Quod vi aut clam. argu. contra P. qui dixit duo esse interdicta: vnum quod vi, aliud quod clam. nam hīc erat factum clam: & tamen

* Hac fuisse veterē legē

Aegyptiorū quam plerique Græco- rum postea usurparint,

ait Diod. lib.

V Etat lex. Excida- tur. sic & in ea quæ ad mortem est dā- nata: vt supra de sta. h. o. l. imperator. & in- fra de pœnis. l. prægnā- tis.

b Cum grauida. id est in grauida consistētis, non ita vt videatur v- trumque peremisse: & patri & ma- tri cōmuni patri eripi

Cōiuge. l.

ib. o. g. s. l. l. r. l. r. l.

6. de action.

emp.

tamen datur interdictum quod vi aut clam.

^a *Sciente & non contradicente. Et sic no. quod qui tacet, consentit: vt infra de dam. infect. l. qui bona. §. si quis iusta. & infra loca. l. item queritur. §. qui impleto. Accursius.*

^b *Longa, nec etiam longissima: quia incorporales res praescribi non possunt.*

^c *Legitimū modum statuit lex duodecim tabularū. 60. pedes. Cic. lib. 2. de legib.*

Item quia ipsum sepulchrum, cum non sit in bonis vilius, nec esse potest, non potest pre-scribi: vt insti. de re. diui. §. nullius. Vnde no-talem regulam, quod si qua res corporalis est, que suo priuilegio, non eius cuius est, non potest triennio vel de-cenio vel vicēnio præscribi ab eo qui titulū vel etiam bonam fidē habet, eadem res vel xxx. vel. xl. an. non po-terit præscribi ab eo qui titulum nō habet: vt patet in libero ho-mine: vt. C. de præscri. long. temp. quae pro h. vel contra eam da. l. fina. Item in eo quod dicit non competit, patet quod quādam sunt quae possunt seruari, quae de nouo non possunt acquiri: vt

Si proprius ædificium alienum intra legitimū modum mortuus illatus sit, postea eum prohibere non poterit ædificij dominus quo minus alium mortuum eo inferat, vel monumentum ædificet, si ab initio domino scien-te ^a hoc fecerit.

IV. VLPIANVS libro secundo
Responsum.

Longa b possessione c ius se-pulchri non tribui ei cui iure

DE REBUS CREDITIS, &c.

Dicūlū est supra de in rem act. & de aliis que ad exemplum earum proponuntur. supereft videre de omnibus personalibus que ex contractibus proficiuntur. Ita ponitur, de rebus creditis: que verba sunt generalia: ut infra eo. l. prima. & quia inter alias personales actiones ea que datur ex mutuo, obtinet principiatū, quia specialia habet: vt infra eodē. l. singularia. ideo subiicit, si certum petatur,

* *Vide Ant. id est mutuum. & quia tā Aug. lib. 3. e. pro mutuo datur certi con-mend. c. vlt. in fine.*

[†] *Perperam quolibet alio credito certo vulga. certi condicōne. datur certi condicōne gene-ralis: vt infra eodē. l. certi condicōne. in prin. ideo subiicit de condicōne, scilicet generali & speciali. Nam hac pars ad duo supradi-cta refertur. Alij dicunt unam tantum, scilicet cer-ti condicōne generalem. His ergo verbis de rebus creditis, non solum mutuum, sed etiam ceteri omnes co-tractus continetur, de quibus in hoc tit. tractatur: vt infra eodē. l. & l. iij. §. fin.*

[‡] *Bene ex te. & l. iij. §. res. & l. §. ea. te.*

^{*} *Sic ergo certum. & l. nam & si.*

[†] *Typo florēt. l. certi condicōne. & aliis legibus. At his verbis, si certum petatur, tan-quin sic edidit Taurellus. stricte. C. eod. titu. l. si certum petatur. Quidam tamen dixerunt quod si cer-tum petatur, esset proprium nomen actions: ut arg. infra de trit. act. l. i. Acc. que legi testatur Anto. Aug. lib. 3. ca. 3. & ita in antiquis manu-scrips. Sed Azo scriptis, & eius fide. Accursius re-tulit Pisis le-gi Ex re.*

[‡] *Vindicationibus transit ad conditiones: è quibus due hoc titulo proponuntur. Una est certi condicōne qua datur in eum cui res vel pecunia certa credita est. id est qui corpus vel quantitatē certā debet. Non adiicitur, qua ex causa. In eum igitur qui rem vel pecuniam certam debet quacumque ex causa, proinde generalis non specialis certi condicōne, qua in hoc titulo dicitur, Actio si certum petetur de rebus creditis, vel De rebus creditis si certū petetur (nihil enim refert hoc an illo modo traduxeris verba) vt in Codice Theo-dosij specialis actio si certum petetur de chirographis, & alia Si certum pe-tetur de suffragiis, qua orationis forma significatur actio à primis verbis edi-ti, si certū petetur, proposita vel sub titulo De rebus creditis, vel sub titulo De chirographis, vel sub titulo De suffragiis. Distincta enim erant edita ti-tulis. Altera est Condicōne ex mutuo: de qua precipue hoc titulo tractatur.*

Digestorum seu Pandectarum

Liber duodecimus. †

DE REBUS CREDITIS, * SI CERTVM PETETUR, & DE CONDICIONE. TITVLVS I.

Ad cognitionem specierum debet præcedere cognitio generis: unde cum verbum credendi, & verbum rei, sint generalia: ideo à prætore de rebus creditis præmittitur rubrica. h. d. tota lex. Et dividitur sic: Pri-mò commendat quæstionem. Secundò respondet ad eam, & assignat rationem. Tertiò rationem probat per auctoritatem Celsi. Quartò rationem suam probat per aliam rationem. Ultimò ponit quid significet verbum rei. secunda ibi, quoniam igitur. tercia ibi, nam vt lib. j. quarta ibi, nam cuicunq;. quinta ibi, rei quoque. Bartolus.

I. VLPIANVS libro vicensimo sexto ad Edictum.
RETEST, * PRIVS QVAM AD

Eliones non sunt, quia possessionem naturalem revocant l. videamus. §. si poss. De usur. id est non dari sed restituī oportere intendunt. sed neque ex horum contractuum causa condicōne competit. quam ob rem, meo iudicio, prætor hoc editio eos separauit à ceteris, sub hac tamen exceptione, nisi dolo malo vel depositum vel commodatum vel pignus inficiaretur qui accepisset. l. iij. §. res hoc titul. l. si quis inficiatus. §. ultimo. Depos. Denique ex his intelligimus hoc titulo proponi nobis duas conditiones tantum, non etiam, ut quidā existimant, comprehendēre eo uniuersam partem tertiam Digestorum. nec sa-ne ulli sunt tituli tales in Digestis. Cuiacius.

g. Si certum. id est mutuum. Accursius.

h. Petetur. id est repetetur. Accursius.

DE REBUS CREDITIS, SI CERTVM PETETUR.

ⁱ *Bene est. Alias secundum Pisanam literam est, E re est. i. ex vtilitate. aliás here. i. herile. ab herus heri. i. dominus: vt §. ad. l. Aquil. itē Mela. §. legis. q. d. ad dominū & ad do-ctorē spectat de significatione verborū dicere. Et ponitur here, gi iur.*

A ius sepulchri præscribi, vt hīc. nec decurionatus lōga salarij pre-statione; vt infra de decu. l. Herenius. nec nouam possunt ludæ facere synagogam, licet veterem fulcire possint: vt. C. de Iudæ. l. fina. Item nuntiatio pro opere faciendo. In facto iam fieri potest: vt infra de ope. no. nuntia. l. j. §. si quis ædificium. sic & infra de dona. inter vi. & vx. l. si donante. §. fina.

^{* Cice lib. 2. de legib. legem. 12. tab. interpretas, quod autē, inquit forū, id est vesti-bulū sepul-chri busītūm ve vscupi-vet, tuetut ius sepul-chrorum. Quid sit au-tē vestibulū, vide Gell. li. 16. c. 5.}

Item in eo quod dicit, ius sepulchri non præscribit: est argu. contra. C. de reli. l. monumen-torum. in fine. Sol. ibi dicit ad puri loci præscriptionē tātūm pro-ficere: non autem ad ipsa loca religiosa. Ac-cursius.

^c Possessio. id est deten-tatio. nam verè nō potest possideri: vt. j. de adquir. pos. qui vniuer-sas. §. fin. Accursius.

^d S in eo monumento. Perficiatur. etiam sine auctoritate alicuius.

^e Factus. id est perfectus.

^f Pontifices. id est episcopi: qui in talibus suum exercent officiū: vt supra de peti. here. l. hereditas. §. j. Accursius.

(nam & creditū propriè est mutuum) & his verbis significatur, ET DE CONDICIONE. Quanvis enim omnis formula qua intendimus dari oportere, condicōne sit, ea tamen qua ex mutui causa intendimus dari oportere, hoc proprio signata nomine est, vt refertur in Institutionibus statim initio tituli, Quibus modis re cont. obl. & §. itē is cui. De obligat. que quasi ex cont.

¶ Graci definiunt condi-cionem τὸν ἀποτελοῦντα λόγον τὸν οἰκεῖον λόγον.

Mutū autē est creditū

[†] Incipit de rebus creditis si certum petetur lib. primus, ex ordine Dig. seu Pādec. duodecim. ita scriptum est in indice titulorum.

quantitatis dataea lege vt eadē ipsa quantitas reda-tur in genere non in specie eadem. Non est illud omit-tendū sub hoc titulo edixisse prætorem de cōmodato & pignore separatim, quid & si crediti appellatione hi cōtractus continueantur (est e-nim creditū omnis actus, quem alienā fidem sequuti instituimus) nō tamen con-tinentur actione si certum petetur, id est certi condicōne, quia nemo rem suā con-dicit, & condicōne plerunque iure formula illa est. Si paret dare oportere, que latīna nonnunquā pro qua-libet actione in personam. Pigneratitiae igitur & cōmodati & depositi condi-

tiones non sunt, quia possessionem naturalem revocant l. videamus. §. si poss. De usur. id est non dari sed restituī oportere intendunt. sed neque ex horum contractuum causa condicōne competit. quam ob rem, meo iudicio, prætor hoc editio eos separauit à ceteris, sub hac tamen exceptione, nisi dolo malo vel depositum vel commodatum vel pignus inficiaretur qui accepisset. l. iij. §. res hoc titul. l. si quis inficiatus. §. ultimo. Depos. Denique ex his intelligimus hoc titulo proponi nobis duas conditiones tantum, non etiam, ut quidā existimant, comprehendēre eo uniuersam partem tertiam Digestorum. nec sa-ne ulli sunt tituli tales in Digestis. Cuiacius.

g. Si certum. id est mutuum. Accursius.

h. Petetur. id est repetetur. Accursius.

DE REBUS CREDITIS, SI CERTVM PETETUR.

ⁱ *Bene est. Alias secundum Pisanam literam est, E re est. i. ex vutilitate. aliás here. i. herile. ab herus heri. i. dominus: vt §. ad. l. Aquil. itē Mela. §. legis. q. d. ad dominū & ad do-ctorē spectat de significatione verborū dicere. Et ponitur here, gi iur.*

aduerbialiter, id est herile. ad quod. C. de profes. qui in ciuitate Con.l.j.li.xij. Et dic casum: Prætor ante compilationem Digestorum fecit edictum de rebus, & intitulauit de rebus creditis. Vlpianus autem primò rubricam per hanc legem exponit. Secundò verba editi. Vel dic, quod est verius, haec lex quatuor dicit: Primò iuris consultus continuat seipsum: & dicit utile esse prius exponere rubricam, quam ad textum descendere. & hoc usque ibi, quoniam. Secundò reddit rationem quare titulus iste de rebus creditis, sequentibus titulis præferatur: & certè præfertur, quia generalior: & verè generalior: quia cōtinet omnes contractus in quibus fidē sequimur alienam. & hoc usque ibi: nam &c. Tertiò dicit qualiter nomen credendi accipiatur usq; ibi, rei. Quartò qualiter nomē rei sumatur. Sed haec vbi. respōd. verba textus editi erant in antiquis libris. Sed sunt inde accepta: & sunt edita quae sūt j. usque ad titu.de pig. & super quolibet sunt expositiones Vlpiani: vt in titu.de constituta. & in tit.commodati, & in aliis.

a Verborum scilicet istorum, si certum petatur.

b Interpretationem. quam facturus est in specie infra eo.l.j. S. appellata. & in genere. j. eod.l. certum. vel dic antequam exponat verba editi: vt notaui in casu.

a] Alexā. hic colligit qd tūtulus accipiatur pro traſtatū vel rubrica, addo ad eum bene facere gl. in proceſſibili in verbo, titulis. & tex. in § qui b. in prima consti. Cod. supra de integr. resti. l.j.

c sub hoc titulo. id est editio. vel dic id est rubrica. Accursius.

d Omnes. bene dico generalem primam partem rubricæ: omnes enim &c.

e Secuti. dico sequi fidem debitoris, quando mihi est obligatus: vt hīc, & infra prox. ibi, nam cuicunque &c. & institu. de re. di. §. venditæ.

f Nam. probat qud omnes contractus continet. Accursius.

g Generalis. Nota credere, vel creditor, generaliter dici: vt hīc, & infra de verbo. signifi. l. creditores. & l. creditorum. & l. si cui. & in authen. de fi. instru. §. penul. col. j. Sed quandoque strictè pro mutuare, vel pro mutuat ore tātūm accipitur: vt. C. si aduer. cre. l.j. & j.l. prox. §. j. & j. ad Mace. l. quia. & in authen. nullū cred. agri. ten. il. ter. §. j. col. iiiij. Accursius.

h sub hoc. expone vt supra prox. Accur.

i De pignore. id est de pigneratitia actione. Accursius.

m Edixit. id est edita posuit.

n Assentiamur. id est confidamus.

o Mox. idem & si non mox. nā non accipitur pro confessim: sed longū etiam tempus respicit: vt infra de ac. & obli. l. is cui. & infra de re iud. à diuo Pio. §. j. Vel dic qud non determinat hoc verbum, recepturi: sed hoc verbum, credere.

p vt. id est tanquam.

q Generale. vt pecuniam & speciem omnem contineat, factam quoque. Sed contra supra de rei vin. l. si in rem. in prin. ibi, appellatio enim &c. Sed ibi quo ad actionem in rem: hīc quo ad personales. Vel ibi quo ad libellum. Accursius.

M Vtuum. J CASVS. Primò dicit qualiter mutuum contrahatur, scilicet vt creditor detur tantundem eodem genere: non eadem specie: quia sic esset contractus innominatus. deinde in quibus rebus consistit, scilicet in his quæ pondere, nume-

ro &c. & assignat rationem quare in his constat: quia in genere suo &c. id est, vt omnia sua vice fungātur, si fuerit solutum: magis quam per specie, eandem scilicet. & subaudit, magis. Tertiò exponit quid sit mutuum, per definitionem. Quartò dicit differentiam inter mutuum & creditum: quod creditum scilicet est

in plus: mutuum vero est Prima credi- minus. itaq; nō est mu- ti species mutuum & aliae subinde species.

sed alius contractus. Alexand.

ii. P A V L V S libro vicensimoctau ad Edictum.

M Utuum + damus recepturi non eandem speciem, quā dedimus (alioquin * commoda- tum erit, aut depositum) sed idē genus. nam si aliud genus, * ve- luti vt pro tritico vinum recipia- mus, non erit mutuum.

Mutuum contrahitur datione rei consistentis pondere, numero, vel mensura, non in aliis: quia in eis aut repugnat natura mutui, aut regula iuris, quæ aliud pro alio in iusto creditore solui non patitur. Alexander.

Mutui datio cōsistit in his rebus quæ pōdere, numero, mēsura cōsistit: quoniam eorum datione possumus in creditū ire: quia in genere suo functionem recipiunt

C dé. nā dic quo ad propositū vtriusq; & hoc participiū receptū, non respicit id quod sperat semper. sic & j. eo. qui pecuniam.

f Alioquin, id est si eandem speciem.

t Depositum. vel alius cōtractus: prout voluerunt contrahentes: vt si transtuli in te dominium vt post tempus idem mihi faceres: cipere. vide Cuiac.lib. II. obs.c.37.

u sed idem genus, id est aliud quo ad propositum, in eodem gene- nere tamen. q. d. idem est quo ad genus, non quo ad speciem.

x Aliud genus. scilicet recipere debemus.

y Non erit mutuum. sed innominatus cōtractus, do vt des, vnde præscri. ver. act. nascitur: vt. d.l. j. de præscri. verb. naturalis. §. j.

z Pondere. quas res &c. vt insti. qui. mo. re cōtrahi. obli. in princ. Et not. hic tria. Primò ponit dictum. Secundò rationem reddit. Tertiò rationem assignat. Forma ergo sic: video in his cō- sistit mutuum, quoniam ratione istorum, subaudi tantum. alias non esset bona ratio iurisconsulti.

a In creditū. i. mutuum. q. d. contrahere possumus mutuum. vt de nostro suum fiat. sic accipitur. j. ad Maced. l. quia quod. ideo autē in supradictis fit mutuum, & non in aliis rebus, quia facultas datur debitori vt consumat, cum sit suum factum: & quia potest liberari per solutionem alterius rei, in eodē genere tamē: vt si in numero datum fuerit, ad numerum reddatur: si in pondere, ad pondus: si in mensura, ad mēsuram. & hoc est quod hīc subiicit: quia in genere suo recipit functionē per solutionem. i. vt aliud omnino sua vice fungatur si fuerit solutū, magis quam per speciem. f. eandem. nam debet hīc esse dictio magis, vel subaudit: & electiū ponitur. q. d. non per eandem speciem debet fieri solutio: quod intelligo quo ad propositum: vt in princ. huius. l. di- xi. at in aliis rebus nō potest aliud solui quam quod daretur: ergo non est ibi mutuum, vt subiicit. & est ratio quare aliud reddi non posset: quia nō inuenitur res per omnia similis: sed in supradictis tanta est similitudo vt non aliud, sed idem redditū videatur. Et no. quod genus dicitur, quod prædicatur de pluribus differentiis specie. Species autem est quæ prædicatur de pluribus differentiis numero secundum Porphyrium. Sed hīc genus dicitur unum eorum quæ consistunt in pondere: aliud eorum quæ in numero, aliud eorum quæ in mensura: in quibus tantum mutuum consistit. species vero dicitur aliquod corpus, vt Stichus. Sed quid si accepero pecuniā ad numerum: nūquid potero redire frumentum ad mensuram? Resp. non: vt hīc, vbi dicit. in gene- re suo &c. & facit. j. de fidei. si ita fideiussor. Item quid si accepero argentum ad pondus: nunquid potero reddere pecuniā?

Resp. sic. non tamen ære contaminatam: vt. j. de auro & arg. leg. l.j. §. fi. & l. cum aurī. & l. cum aurum. §. proinde. & C. de dona. l. si quis argentum. in fi. Sed H. dicit quod non: vt. j. de sol. l. Paulus respondit, creditorem. & prædicta in ultima voluntate spe- cialia

cialia dicit. & in l. prædicta. s. de dona. speciale dicit fauore donationis. & in l. si quis argentū. speciale sit fauore exercētis liberalitatē. Item quid si das frumentū vt reddā vinū vel argentū. & consentimus ambo: nunquid est mutuū? Respō. non, sed vel est cōtractus innominat^o, vel vēditio: vt hīc, quia in genere suo &c.

Itē quid si librū ad pōdus tibi dedero: vt librū tāti ponderis mihi reddas: vel quid si oues ad numerū? Resp. non est mutuū.

Nā in mutuo quatuor cōsiderātur: quorū si quod defuerit. non erit mutuū.

Natura. s. vt ad hoc sit inuenta, sicut pecunia ad numerandū: vt. j. de contrah. empt. l. j. Item cōsuetudo. Itē aptitudo q̄ datio talis ad numerū vel ad pōdus appetitur suæ naturæ. Item

actus. s. vt detur secundum suā naturam. nā si dedero pecuniā in sacculo non numeratam,

vt tantūdē reddas: non

erit mutuum: sed innominatus cōtract^o: vt. j. de lega. j. planc. s. j. Itē

nūquid in pane est mu-

tuum? Respon. non, sed cōtractus innomina-

tus. Accursius.

a. Per solutionem. scilicet faciendam. Accur.

b. In creditum. locus à consequēti destructo. consequens fuit: quia in genere suo &c.

c. Non potest. Not. non cōpelli creditorē aliud quām quod debetur recipere: vt hīc, &. j. de

re iudi. si se. s. ait prætor. & j. de consti. pec. l. promissot. s. fi. &. j. qui. mo. pig. vel hypo. sol. itē liberatur. s. qui paratus. Sed contra j. de leg. j. si domus. s. qui cōfitetur. Sed ibi speciale ratione sanguinis: vt ar. j. mand. l. cū seruus. Itē contra. j. de re iud. miles. s. j. Sed ibi speciale, ne culpa seruorū ultra ipsorum æstimatione in dominos grauet: vt insti. de noxa. s. j. Itē contra in auth. de al. & emphy. s. si verō secundū prædictū. col. ix. Sed ibi speciale fauore ecclesiæ. Item contra in authen. de fidei. s. quod autem. col. j. Sed ibi est necessitas, quæ legem non habet: vt. s. de offi. consu. l. j. Item contra. s. de rei vind. l. qui restituere. Sed ibi in eo graduatur, quod iuratur in item contra eum: vnde plus amittit debitor quām lucretur. Item contra. C. de dona. si quis argentum. s. finautem. Sed ibi fuit necessitas. nec ob. in ea. l. j. respon. vbi voluntariè soluitur æstimatio, licet argentum debeatur: quia æstimatio est in nummis argenteis, & non ære contaminatis. Item contra. j. de constit. pecu. l. qui autem. s. ij. Sed ibi fuit necessitas. Vel respon. ad omnia supradicta, secundum Io. aut debetur quātitas, & tunc potest solui aliud pro alio: aut species, & tunc non, nisi iusta causa intercedat: vt. j. de lega. iij. fideicomissa. s. si seruo. Accursius.

d. Appellata. allasio vocabuli. sic. j. de adqui. pos. l. j. j. respon.

e. Tuum. statim: & hoc in mutuo naturali. secus in ciuili: vt. si cōfiteor me accepisse: quo casu post biennium teneor: vt. C. de nō num. pecu. l. in contractibus. Quandoq; tamen ex postfacto reconciliatur quod ab initio non valuit: vt in stipulatione: vt. C. e. quamuis. Item cōsumptione: vt. j. e. nam & si fur. &. j. de fidei. si quis pro eo. s. si nummos. Item vsucap. ad instar pecuniae alienæ datæ in dotem. quam si triennio teneat maritus, & non consumat, vsucapit: vt. j. de iur. do. Proculus. & ar. j. de do. cau. mor. l. si alienam rem. Item quarto modo. s. conditionis euentu, vel defectu: vt. j. eo. l. proinde.

f. Obligatio. scilicet mutui. Accursius.

g. Genus. nam quicquid est mutuum, est creditum: sed non conuertitur: sic differt populus à plebe: vt instit. de iur. na. s. lex est. Et facit. j. commo. l. j. s. j. alias strictissimè accipitur: vt. j. ad Maced. sed Julianus. s. mutui. & l. quia quod. & j. de priuile. cred. si

per solutionem, quām specie. * Nam in cæteris rebus ideo in creditum bire non possumus, quia aliud pro inuito creditori solui nō potest. *

Hīc ponitur vnde dicatur mutuū: & dicitur eo quod fit de meo tūm: & si non fiat, non obligaris. Alexander.

Appellata d̄ est autem mutui datione ab eo quod de meo tuū fit: & ideo si non fiat tuum, non nascentur obligatio. f

Creditum differt à mutuo vt genus à specie: quod quatuor exemplis probatur. h. d. hic. s. diuiditur. Nā primò p̄nuntur dictū. Secundò probat illud per quatuor exempla. Secunda ibi, nam creditum. Itē secunda diuiditur in quatuor partes, sicut quatuor sunt exempla. Secunda ibi, item mutuum. tertia ibi, in mutui. quartā ibi, verbis quoque. Bartolus.

Creditum ergo à mutuo differt, quātū genus à specie. Nā creditū consistit extra eas res quæ ponde- re, numero, mensura cōtinentur: si- cut si eandē rem recepturi sumus, creditum est. Item mutuum h̄ nō potest esse, nisi profiscatur pecu-

ventri. s. in bonis. Quandoque minus stricte: vt in authē. vt nul. mut. agri. te. eius terram. col. iiiij.

h. Item mutuum. scilicet naturale. nam quoddam est ciuile: vt dicam. j. ea. l. s. fin. Accursius.

i. Pecunia. large accipe pro omni eo quod consistit pondere, nu-

mero, vel mensura. sic accipitur. j. de leg. j. talis. Quandoq; stricte accipitur: vt. j. ad Maced. l. j. Quandoq; largissimè pro omni re: vt. C. de consti. pecu. l. ij. in fine.

k. Post nuptias. scilicet cōtractas fuit dos pro- missa ab vxore viro, se- cundum quosdam. est enim creditor vir, licet mulier ab eo nihil acce- perit, & ideo dixi post nuptias: quia si ante nuptias vxor promiteret, non esset obligata:

Ita notabilis lex. h. d. Quod agi- tur tacitē, pro expresso habetur: & etiam tacitē agitur, vt æquè bo- num reddatur. h. d. Et diuiditur in tres partes. Primò ponit dictum. Secundò ponit rationē. Tertiò do- cet practicā. Secunda ibi, nam in contrahēdo. Tertia ibi, id autem.

C III. POMPONIUS libro vicen- sius septimo ad Sabinum.

C Vm quid mutuum dede- rimus, et si non cauimus vt æquè bonum nobis reddetur: non licet debitori deteriorem rem quæ ex eodem genere fit, reddere: veluti vinum nouum pro vetere. Nam in contrahendo

donandi, non valeret: vt. C. de dona. cau. l. quod de suo. & infra de verb. obli. l. si diuortio.

l. Dominum. vel quasi dominum: vt. j. eo. si pecuniam. Acc.

m. obligant. scilicet accipientem.

n. Voluntate. id si ignorāte: vt. j. e. l. certi cōdictio. s. si nummos.

o. Pecuniam. scilicet tuam, vel meam, nomine meo: vt. j. eo. certi cōdictio. s. si n. mmos. Accursius.

p. Creditus. id est alienam fidem sequimur: vt ita de credito, nō de mutuo loquatur iste. s. Vel dic quod loquitur de mutuo ciuili mixto: vt statim dices. Quare distingue: mutuum aliud naturale: aliud ciuile, cui ciuili natura cooperatur: aliud ciuile tantum. Naturale, vt quando res mea ad te peruenit, in qua potest mutuum consistere. & de hoc dicitur. s. e. l. mutuum. Ciuile, cui na- tura fauet: vt si post factum, vel etiam ante, incontinēti stipulor redi. quo casu stipulatio est utilis: & ex ea agitur, & non ex numeratione: vt. j. de nouatio. l. si ita fuero stipulatus. s. fi. & l. seq. & hoc casu loquitur hic. s. si autē utilis, ex numeratione agitur: vt infra eo. certi cōdictio. s. quoniam: Ciuile tantum, vt in chirographo ex quo obligatur quis post biennium: vt. C. de nō nu- pec. in contractibus. in prin.

E C Vm quid. c. a. s. v. s. Mutuaui tibi vinū, vel quid aliud, quod consistebat in pondere: & tunc nō caui vt æqui bonū red- deres. dicitur quod istud subintelligendum est. nam in contra- hendo subintelligitur ne deterius mihi reddas. Viuianus.

q. Cum quid. quod pondere, numero, vel mensura consistat: vt supra. l. prox. s. j.

r. Etsi. id est quamuis.

s. Nouum. quid si pro novo velit reddere vetus: Resp. Io. non li- beratur: quia nō videtur æquè bonum reddere: vt insti. de act. s. præterea. & s. de vsu & ha. l. fi. Sed ar. contra. s. si serui. vind. & si forte. s. fi. & j. de ver. obliga. l. vbi. nā ibi dicit: quod est optimū, ipsum quoq; bonū est. Sed hīc, cū est eiusdē qualitatis, vt vtrunque nouum vel vetus: vt. j. de sol. Paulus resp. secus si datum est vetus, & reddatur nouū: vel ecōtra. & potest hīc sumi arg. quale quale secundū Bul. ad testes seniores, & q̄ eligātur in dignitatibus seniores. ar. contra in authē. de mona. s. fi. col. j. ADDITIO.

Dic quod non obstat:quia licet sit præsumptio pro sene: si apparet pro iuuene, præfertur seni. Alex. & Ias.

^a Quod agitur, scilicet tacite. Accursius.

^b Pro cauto, scilicet expressim: imò cōtra deberet dicere: vt quicquid non est expressum, pro omissio debeat haberi: vt. j. de verb.

obli. quicquid, quæ est cōtra. Sol. si agitur inter vtrumq; tacitū pro expresso habetur: vt hīc. si ab uno tantū, secus. Vel verius ibi in obligatione verborū: hīc quando re contrahitur: vt instit. qui. mo. re cōtrah. obli. in prin. Item & quandoq; nō habetur pro expresso. C. de noua. l. fi. & j. de reg. iur. l. expresso. quæ sunt arg. contraria. Sed

[†] Sub yisuris.
l. ii. j. eo.

quod agitur, ^a pro cauto ^b habendum est. Id autē agi intellegitur, vt eiusdem generis, & cadem bonitate soluatur qua datum sit.

Si depositum fiat gratia recipie-
tis, ad eum spectat periculum. h. d. Primo ponit vnum dictū vbi cō-
ditio fuit expressa. Secundō vbi
non fuit expressa. secunda ibi, nam
& qui. Bartolus.

1111. V L P I A N V S libro trigensimo-
quarto ad Sabinum.

S I quis nec causam ^d nec pro-
positum ^e foenerādi habuerit,
& tu empturus prædia desidera-
ueris mutuam pecuniam, nec volueris crediti ^c nomine antequam
emisses, suspicere, atque ita cre-
ditor quia necessitatem fortè pro-
ficiendi ^f habebat, deposuerit
apud te hanc eandē pecuniā, vt si
emisses, crediti nomine obligatus
esses: hoc depositum periculū ^g est
eius qui suscepit. Nā & qui rē ven-
dendam acceperit vt pretio ^h vte-
retur, periculo suo rem habebit. ⁱ

A fure & malæ fidei possessor
res condici potest. quod tribus

ba. cum de indebito. §. j. alia donum præsumo, cum in transfe-
rendo dominio consentire videamus: vt. j. de adqui. re. domi. cū
in corpus. Item not. hīc ar. quod quædam tacita pro expressis in-
telliguntur: vt. s. de serui. si cui. & j. de rit. nupt. l. quanquam. &
j. de iure do. l. res. Sed arg. contra. j. de reg. iur. l. actus.

^c Bonitate. quo ad intrinseca, vt sit similis saporis, licet pretium
cursu temporis sit mutatum: vt. j. eo. vinum.

^s I quis.] ^{C A S V S}. Volebam à te accipere pecuniam mutuo, vt
eam collocare in emptionem alicuius prædij: sed antequam
emisse, holui teneri nomine crediti. cum proficiisci deberes, de-
posuisti apud me pecuniā: ita quod si emissem, tenerer tibi no-
mine crediti. amisi pecuniā. cuius periculo sit, quæritur. Et resp.
quod illius qui accepit, & hoc probat per similia verba. Viuia.

^d si quis nec causam. vt quia non præcesserat meritum accipien-
tis. Idem tamen dicit Io. si haberet causam, nec est propositum:
quia expediebat ei potius in emptionem prædiorum collocare.
vnde appareat sola misericordia vel amicitia eum esse motum ad
mutuandum. & secundum hoc erit ratio secūdum Io. quare ac-
cipiens de fortuito casu teneatur. ^a alioquin idem videtur quod
in commodato dicendum: nec casus, sed culpa leuissima veniat.
illud non curo an hoc casu foenerauerit, vel gratis mutuauerit:
vt. j. eo. rogasti. ibi, maximè si sine &c.

^e Crediti. id est mutui.
^f Proficiendi. id est exequandi de ciuitate.

^g Periculū. etiam casus fortuiti secundum Io. ^b vt probatur. j. e.
rogasti. ibi enim loquitur de casu fortuito: quia dicit, sine culpa.
Quod enim dicitur. C. de pigne. actio. quæ fortuitis. fallit hīc cū
gratia accipientis tantū erat datū. Itē & ibi, vbi tale paetum in
initio interuenit. Vel dic secūdū Azo. æquius periculo suo &c.
vt. s. de casu fortuito non teneatur: sed de culpa. nec ob. j. eo. ro-
gasti. quia quod ibi dicit, sine culpa, subaudi lata vel leui: leuissi-
ma tamen interuenit. & facit. j. depositi. si quis inficiatur. Acc.

^h Pretio vteretur. non sub conditione si venderet prædia: vt. s.
fuit si emeret.

ⁱ Habet. cum distinctione tamen vtrum habeat rem venalem,
vel non: vt. j. eo. rogasti. in prin. Accur.

^k Condici potest. condictione furtiva, & qualibet alia condicio-
ne, si res mobilis est, in qua furtū possit cōmitti: vt instit. de vſu
cap. §. quod autē. Item condictione fine causa, etiam pro immo-
bili à creditore fure siue prædone, ab alio non: vt instit. de act. §.

sic itaque. & respectu possessionis: vt. j. de condictio. indeb. l. in-
debiti. §. sed & si nummi. secundum Lotha. facit enim possessio
vt eius respectu detur condictio furtiva. cū videatur facere fur-
tum statim ex quo sibi habere destinauit: vt. j. de fur. inficiādo.

^{c]} Imò re-
quititur qd
interueniat
realis conte
statio. Bart.

probatur exemplis. h. d. totus iste
§. admodum vtilis. Bartolus.

Res pignori data pecunia solu-
ta condici potest: ^k & fructus ex
iniusta ^t causa percepti, ^l condi-
cendi sunt. ^m Nam & si colonus ⁿ
post lustrum completum fructus
perceperit, condici ^o eos constat,
ita demum, si non ex voluntate ^p
domini percepti sunt. nam si ex
voluntate, ^q proculdubio cessat
condictio. Ea quæ vi fluminum
importata sunt, cōdici possunt. ^r

Magistralis lex. & h. d. Ad debi-
torem speciei post morā spectat
periculum interitus. h. d. & diui-
ditur. Primo ponit theoricam. Se-
cundō practicam. secunda ibi, sed
cum quæritur. Bartolus.

v. P O M P O N I V S libro vicensi-
mo secundo ad Sabinum.

^Q Vod te mihi dare opor-
teat, si id postea perierit,
quām per te factum ^r erit quo
minus id mihi dares, tuum fore
id detrimentum ^r constat. Sed
cum quæritur an per te factum
sit, animaduerti debet non so-

^r Condici possunt. à suribus, vel malæ fidei possessoribus: vt instit.
de re. diui. §. si tamen. & de act. sic itaque. & s. v. sufruct. quemad.
caueat. l. fi. & j. de damno infe. hoc amplius. §. ij.

^Q Vod te.] ^{C A S V S}. Debebas mihi Stichū: & per te stetit quo
minus mihi dares. periit Stichus. tuum erit periculum. sed
quando dicitur per te stare, vel quād fueris in mora, quæritur.
Et respon. quod non solū si potuisti mihi dare, & nō dedisti:
vel dolo fecisti quo minus potuisti: sed si hoc sciusti te debere:
vel scire debuisti: & tertium est si interpellatus es: quod non di-
citur in hac. l. sed. j. de verbo. oblig. l. si ex legati. Viuianus.

^f Factum. Ad euidentiam huius legis nota, quod debitorum (id
est eorum quæ debentur. & sic neutraliter ponitur) tria sunt ge-
nera. vnum in quantitate: aliud in genere, vt homo: aliud in spe-
cie. primum semper est in periculo debitoris: vt. C. si cert. pet. l.
incendum, & insti. eod. §. item is. In secundo idem: quia genus ^d
perire non potest, vt. l. in ratione. §. incertæ. j. ad l. Fal. & hoc nisi
oblatio fuerit in vtroque eius quod debetur: vt. j. de solut. l. qui
decem. In tertio habet locum ista lex. in qua dicitur quod si per
eum factum fuerit, quod sit periculum debitoris. id est, postquā
fuerit in mora: vt. j. de verb. oblig. l. cum filius. & de solu. si mihi
alienum: & j. de vſu. l. sciendum. quod fit tribus concurrētibus:
quorum duo per hanc legem probantur: si dare potuit: vt hīc,
& j. depositi. l. si in Asia. §. fi. & interpellatus suit: vt. j. de lega. j.
Titia textores. §. fi. & j. de verb. oblig. si ex legati. & l. nemo. §. j.
& se debere sciuit: vt hac. l. dicitur. & hoc est verum quando res
per se periit. vbi autem debitor occidisset, non exigitur scientia.
potuit enim ignorare: quia debitori succedit: vt. j. de verb. oblig.
l. si seruum. in princí.

^t Detrimentum. No. post morā rei periculum ad creditorem non
pertinere: vt hīc, & j. ad Trebell. mulier. §. sed enim. & infra de-
col. bo. si quis. §. fin. & infra depositi. si in Asia. in fi. & s. ad exhi. l.
de eo. §. si post. Nec distinguunt secundum Ioan. vtrum eodem
modo periisset penes creditorem: vel nō: vt. j. de ver. oblig. cum
filius. §. fin. & j. de vi & vi ar. l. j. rectissimè. & l. meritò. & j. de
leg. j. cum res. in fi. & l. apud Iulianum. §. ipsius quoque. sed M.
distinguebat per. l. s. quod me. cau. l. si cum ex. §. quod si homo.
sed ibi in pœna tripli tenebatur tantū. vnde in hoc reuelatur: vt
arg. j. de iure iur. l. eum qui. Item pro M. j. depositi. si plures. §. fin.
sed dic. speciale est in deposito. Vel dic quod iustum causam lit-
gandi depositarius habebat. Item pro eo est. s. de rei vin. item si
verberatum.

^{d]} Genera-
lisimum se-
cūdū Bart.
Alex. & lal

verberatum. §. fi. sed ibi in actione in rem, & in eo possessore qui bo. fi. fuerat à principio: licet non haberet iustam causam litigandi: sed si habet iustam causam, indistincte de interitu non tenetur ut supra de rei vindi. l. vtique. hic autem in personalibus loquitur, cum dicat dare. Accursius.

a In potestate. imd & si non in potestate: vt. j. de verb. oblig. l. continuus. §. illud. sed, dic in potestate, id est in rerū natura. Aliter accipitur. §. de noxa. quoties §. in potestate. Alij ad maiorem cōtumaciam tex. in l. qui dicunt dici quod ha-beat eum in potestate. quod in idem recidit. Tertij quod licet diffi-cultas non noceat vt possit reconueniri, & recondemnari: non ta-men sit in mora.

b Dolo malo. nam tunc posse præsumeris: vt. §. de noxa. elec̄tio. §. item si ex. & §. si is.

c Deberes. ergo & si nō intellexit, si tamen debuit intelligere, tene-tur: quia lata culpa po-test ei imputari: vt quia credebat se non teneri quia scriptura non in-teruenit: licet alia lex excusare cum videatur hoc ipso quod non est appellari de-in dolo: vt infra de reg. clarat Cic. lib. i. offic. & lib. 9. epist. i. iur. l. qui sine dolo. Sed ibi subaudi culpa. Et quadā epist. caue tibi: quia hæc lex dicit de effectu moræ

* Quinimō multas res a lienis voca-bulis rectius demonstrari quā p̄priis nominibus hoc ipso quod non est in dolo: vt infra de reg. clarat Cic. lib. i. offic. & lib. 9. epist. i. iur. l. qui sine dolo. Sed ibi subaudi culpa. Et quadā epist. caue tibi: quia hæc lex dicit de effectu moræ Petri, Amo verecundiā. quantum ad interitum tantum. Est etiam alias effectus circa fructus rei, in quibus dic quod si petam quod aliquando fuit vel est meū ex tempore more veniūt fructus, aliàs à tempore lit. cōtestatæ in cōtractibus stricti iuris: sed in bo. fi. semper ex tempore moræ. vt infra de vſur. videamus. §. si actionem. & §. seq. sed habet & alios effectus, quos plenē dicemus. j. de vſur. l. mora. in prin. Accur.

C Ertū.] C A S V S. Hæc. l. respicit ultimam partem rubricæ, si certum petetur, dicit ergo quid sit certum. Certum est illud cuius species est certa nobis, & hoc probat per Pedium iuris-consult. vt sequitur. Viuianus.

d Certum est. quia. §. e. l. j. promisit interpretationem huius verbi certum, quod fuerat positum in rubrica, si certum petetur, dicit hic qualiter accipiatur tam in mutuo, sicut accipitur in rubrica, quam alibi vbi cunque certum petetur, vt certi condic. vel specialis ex mutuo vel generalis locum habeat.

e Qualis. qualis tam ad speciem quam ad quantitatem referas: sed quantum ad quantitatatem referas tantū. & in vtroque adiicias quid: vt vini: ecce quid. optimi, ecce qualitas. x. corbes vini ecce quantitas: vt. j. de verb. oblig. l. stipulationum. & l. seq. & ita pro homine in genere promisso, & vino bono etiam quantitate expressa promissio, nō agitur certi cōdict. quia bono melius inueniri potest: vnde non est certa qualitas: vt. j. de verb. obli. vbi au-tem nō appetat. in fi. j. respō. nec obstat quod agitur certi condic. ex mutuo dato aliquo ad mensuram etiam nō optimo, vel ad pō-dus, quia ibi est certum, inspecto eo quod est mutuatum: vt. §. e. cum quid. Alij volunt dicere quod in homine in genere promisso est certum quid, cum homo certa specie contineatur: vt. j. de verb. obli. inter stipulantem. §. sacram. & in vino bono promisso in x. corbes, est certum quid & quantum, & ideo datur certi condic. licet qualitas sit incerta in vtroque. & ad factum tātum actio ex stip. datur: vt. j. de verb. obli. vbi autem non appetat. §. qui id. & insti. de verb. oblig. in prin. Sed prima verior est: cum sit incer-ta stipulatio, nisi sint ibi omnia supradicta: vt. j. de verb. obli. vbi autem non appetat. in prin.

f An vocabulus. vt seruum cæcum vel rubeum. sic no. nil referre quid horum fiat: vt hīc, & infra de cōdi. & demon. l. nominatim. & supra de rei vin. si. in rem. §. pen. Sed quandoque interest: vt infra ad Treb. quotiens. §. fi. & l. seq. & de stip. ser. l. si communis seruus. & infra de duo. re. l. siue. & de leg. j. turpia. §. fi. Vel illud

A in personis: hoc in rebus. Vel dic quod nil refert, quia certi con-dic. semper habet locum.

g Quatenus. i. quia. sic & infra de fideicom. liber. l. si quis rogatus.

h Mutua vice. id est loco propriorum nominum.

i Res. id est appellativa nomina vel æquipotentia.

k Fungantur. id est tan-tundem valeant. & facit. C. de consti. pe. l. re-cepit. ita. §. sed vt subtilitati. vel dic fungātur, scilicet pluribus voca-bulis quæ &c.

l Mnia.] C A S V S. 1.48 §. de pa-ctis.

O Mnia quæ inseri stipulatio-nibus possunt, eadē possunt etiam numerationi pecuniæ: & ideo & conditions.

VIII. POMPONIUS lib. 6. ex Plautio.

P Roinde^m mutui datio interdū-pēdet, vt ex postfacto cōfirme-tur: veluti si dē tibi mutuos num-mos, vt si cōditio aliqua extiterit, tui siāt, n̄ sisq; mihi obligat^o. Itē si legatā pecuniā heres crediderit, deinde legatari^o cā noluerit ad se pertinere: qā heredis ex die aditæ hereditatis videtur^o nūmifuisse: vt credita^p pecunia peti possit. Nā Iulianus ait & traditiones ab herede factas ad id tēpus redigi, q̄ quo here ditas adita^r fuerit, cū re-pudiatum sit legatum, f aut ad-positum. t+

Famosa est lex ista: nec difficilis. in tex. sed bene in glo. & breuiter h. d. Certi cōdictio cōpetit ex om-

hitur ad tempus aditæ heredi. sed si illud tempus iungatur: appa-rebit quod ego heres sum dominus legati. Viuianus.

I Numerationi. id est mutationi. q. d. sicut stipulatio potest fieri in diem, & purè, & sub condi. vt insti. de verb. oblig. §. omnis. ita & mutuum. & hoc probat lex. j. prox. idem & econtra: vt sicut obligatio est conditionalis, ita & solutio creditoris potest fieri conditionalis: vt. j. de solu. sub conditione. sic. j. de iure. do. l. do-quisitū.

D tis. §. fi. & l. seq. Accursius.

m P Roinde. id est ergo: & est coniunctio illatiua.

n Tui fiant. interim. ergo sunt numerantis, & infra prox. casu sunt legatarij: cum mortuo testatore recta via transeat dominiū in legatarium: a vt infra de fur. à Titio. Dicitur autem pendere, ratione spei de futuro. sic supra de vſufr. si fur. in fi. & l. sed & si quis stipuletur. §. j. inst. qui. mo. pa. po. sol. §. si ab hostibus:

o Videtur. sed non fuerunt, nisi fictione iuris, vel ratione spei.

p Ut credita. supple dicendum est, vt credita pecunia possit pe-ti. s. ab herede, vt eam heres petat. Accursius.

q Redigi. fictione iuris inspecta: vt si repudiet, vel conditio legati deficiat, valeat traditio. si vero existat conditio, non valeat traditio.

r Adita. vt extunc videatur fuisse heredis, & sic postea tradi-sse vt suam.

f Legatum. scilicet in specie: aliud si in genere.

t Adpositum id est defectum, b aliqua cōditione sub qua relictū fuerat, deficiente: vel ecōtra id est quæsitum legatario cōditione existente. sic. C. cōmunia de leg. l. vlti. §. fi. & facit ad hoc. j. de re-bus dub. l. quædā sunt. §. j. & j. de lega. j. seruū filij. §. j. & j. de mi-li. testa. si miles Titio. & §. ad leg. Aquil. l. quia. & l. nam sicut.

C Erti conditio.] C A S V S. Quid sit certū, dictū est. §. l. certū. hic ostendit qñ detur certi cōdictio quandoque certū est in ob-ligatione: siue contractus sit certus, siue incertus: dū tamē pura sit obligatio. Si autē sit in diē, vel sub cōditione: non potest agi ante diem, vel conditionē. [C O M P E T I T.] Supra dixit certi cōdictio, competere ex omni causa: hic specificat finē ex causā legati &c. & patescit exemplo. [Q V O N I A M I G I T V R.] Ponit iuriscon. cōtinuationē in textu: & ex quo certi cōdictio datur ex omni cō-tractu, ponit quosdā casus in quibus dubitari potest an locū ha-beat cōdictio. Primus est: Mutuaui tibi. x. stipulatus sui ista. x. alij reddi. an locum ista cōdictio habeat, queritur. Et r̄. q̄ sic: neque

al Quando species est le-gata secus si quætitas: Bart.

Baro re-po-suit agnitiū Duaren^o in-terpretans

hanc. l. legit adquisitum;

quod rectū est

Cuiac. legit

conditionalis: vt. j. de solu. sub conditione. sic. j. de iure. do. l. do-quisitū.

adquisitū.

Bar. A-

lex. & Iaf.

obstat stipulatio quæ inutilis est. Item si mutuaui tibi pupillo tuore auctore, & stipulatus sum tutoris auctoritate. Itē si mutuaui & stipulatus sum mihi reddi sub impossibili conditione. Itē si mutuaui alicui cum esset cōpos mētis: & stipulatus sum cū fuerit furiosus in omnibus istis casibus dabit mihi cōdictio. [s i n v m m o s.] Planus est. [d e posvi.] Deposui apud te. x. rogasti in b. vt eis vtereris in. c. vsus es nō in b. quo illorū rēporū agi possit cōdictiō certi ex mutuo, quārif. Et respō. q. in b. & reddit rationē. Retento eodē casu, in a. pmisi tibi vti in b. vsus es nō in a, sed in b. dicit pecunia mutua. & agi potest. & hoc dicit lex sequens. Viu.

^a Certi condicō. scilicet generalis quæ cōtinet sub se certi cōdic. spēcialē, quæ pro mutuo tātūm datur: de qua dicit. s. eod. l. ij. in prin. & §. j. Itē triticariam, cum hēc ad omnia certa cōpetat: illa vero ad pecuniā numeratā nō datur vt. j. de tri. l. j. ibi, quæ autē & c. licet ecōtra & illa habeat sub se hāc. q. illa ad incerta datur hāc nō. vnde se habēt vt excedētia & excessa: vt. j. de triti. l. j. §. generaliter. Itē dixerūt quidā esse. quādā speciale quæ ad numeratā pecuniā tantū datur: & illa nominetur si cer. pet. vt. j. de condic. tritica. l. j. in prin. q. nihil est. illā autē dicebāt subesse isti generali similiiter item differt hāc à condic. sine causa: vt infra de condic. sine causa. l. j. in prin. Item quid ab acti. in factū subsidiaria? Respon. illa enim in defectum specialium actionum: hāc concurrit cum aliis.

^b Ex omni causa. inculcatio verborum est, secundum quosdā: nam idē est causa quod obligatio. Vel dic, causa, scilicet ex maleficio, vel quasi: obligatio scilicet ex contractu, vel quasi, vel econtra. Vel dic secundū. Io. ex omni causa denotare generalitatē obligatiōnium. f. ex contractu, vel quasi, siue ex maleficio, vel quasi: & ex omni obligatione denotare generalitatē rerū debitārum: vt siue species siue pecuniae debeātur. Vel verius dic, ex omni causa. i. cōtractu, vel quasi, vel maleficio, vel quasi cōmissione: & ex omni obligatione: scilicet quæ oritur ex p̄adictis. nā primō est factū, siue cōtractus, & ex eo oritur obligatio, & ex obligatione actio: vt supra de procu. l. licet. §. ea obligatio. & insti. de verb. obli. in prin. ibi, ex qua re & c. Sed cum competat ex omni causa, nūquid hāc causa proponenda est in libello? Respon. vtique: vt infra de excep. rei iudi. & an eadem. §. actiones. Item cur hāc actio fuit inducta, cum speciales sufficiant? Respon. non semper specialis datur, vt vbi stipulor. x. vt. j. eo. l. si quis certū. Azo. Sed nōne competit specialis ex stipulatione: vt insti. de verb. oblig. in princ. secundum Azo. sed non dicebat esse speciale ex stipulatione. Item est bonum exemplum, stipulor factū, & petō interesse. nam hīc sola generalis locum habet: non autē certi condicō ex stipulatione: quia non sum stipulatus^b interesse. Item & si detur specialis: expedit tamen hanc dari si specialis sit famosa: quia nolo frātē meum infamare: pecuniam tamē volo. hāc enim non infamat: vt. j. de act. & oblig. cessat. Item nūquid perit hāc actio tanto tempore quanto specialis: vt redhibitoria, & quanto minoris, in quarum locum datur? Respon. vtique: vt. s. si quis cau. si eum. §. fi. & infra de iureiu. duobus. §. exceptio. Item nūquid hāc crescat per inficiationem, sicut illa in cuius locum daretur? Respon. non: vt. s. de peti. here. item veniunt. §. cum p̄adiximus. arg. contra. s. si quis cau. si eum. §. qui iniuriarum. Item nunquid erit temporalis cum redditur loco ædilitiarum? Respon. sic. vt arg. dicti. §. qui iniuriarum. vt. &. s. prox. no.

^a Reproba- tur per B. B. Pau. Aret. A- le. & Iaf. ^b Expressi: sed bene ta- citē secundū prædic.

^c Certum petitur. quid sit certū, habes. s. e. l. certū. & subaudi hīc, scilicet dari vt debitum: non vt meum: quia tunc vindicatio non condicō datur, nisi contra furem: vt. s. vſuſru. quēad. ca. l. fi. Sed

A nunquid cū actione ex empto vel p̄escrip. verb. datur, vel simili- bus, in quibus ad tradendum agitur, non ad dandum: vt. j. de act. emp. l. ex empto. in prin? Rñ. sic^b vnde dic, certum petitur. s. dari vel tradi. at vbi factū purum est, vt facere fossam, & similia, ha- bet locum ex stipulatu: vt. j. de ver. obli. vbi autē. §. qui id quod. ^c Reproba- tur, secundū sed cum in actione ex cōmuniter empto interesse p̄estā- scribent do liberet: vt. j. de act. emp. l. j. nūquid in hoc idem est quādo in eius^{*} Fiduciaria locū datur? Dic q. sic: hoc loco p̄ vt at. s. si quis cau. si eū. fāria accipit. §. qui iniuriarum. & in- tur quādā ta- stit. de act. §. fuerat. ibi, men elegan- nam naturam & c. sed tūs est quā nunquid in locū aētio- fideicommissi- nis commodati, vel pi- hē Haloan. gneratitiae, vel similis reposuit. Au- datur hāc condicō? gust. lib. 3. e- mend. ca. 6.

ex causa furtiva per hāc actionem cōdicitur. Sed & si ex senatuscon- sultoⁱ agetur, competit hāc a- ctio veluti si is cui fiduciaria^k hereditas restituta est, agere vo- let. Siue autem suo nomine quis obligatus sit, siue alieno,^l per hāc actionem rectē conuenit.

Inutilis stipulatio nō impedit a- ctionē oriri ex vtili numeratione. h. d. Et diuiditur: quia primo cōti- nuat se ad p̄ecedentia. Secundo ponit exēplū quādo stipulatio est inutilis ratione eius cui quis stipu- latur. Tertio quādo est inutilis ra- tione personæ promittētis. Quar- to quando stipulatio est inuti- lis ratione conditionis adiectæ. Quinto quādo similiter est inuti- lis ratione personæ promittentis. Secūda ibi, numeraui. Tertia ibi, idem erit. Quarta ibi, item quāri. Quinta ibi, sed si ei. Bartolus.

Quoniam igitur ex omnibus contractibus hāc certi condicō competit, siue re fuerit contractus factus, siue verbis, siue

ex stipulatu: vt institu. de verb. obli. in princ. Item ad interesse & tunc certi condic. vt infra de re iudi. si quis ab alio. §. fi. & institu. de verb. oblig. §. pe. quod interesse licet sit incertum pri- ma facie, tamen per subtilitatem iudicis in sententia fiet certum: vt. C. de sen. quæ pro eo quod interest. l. vnica. §. in aliis. & inst. de act. §. curare. at si ad factū p̄acisē agitur prius & postea, est ibi in certitudo: nec obstat quod hīc dicit, certum petitur: quasi principium sit considerandum: vt tunc sit certum: quia etiam prius est certum ratione spei infallibilis. nam debet probari, & condemnatio fieri certa super interesse: vt. C. de sen. quæ pro eo quod interest. l. j. Item non ob. s. si quis in ius voca. non ierit. l. fi. quia ibi agitur in certi ad interesse: vt ibi dicit, id est agitur^e con- dic. certi ad interesse, quod est incertum prima facie, certificandū ^c Ista expo- ramen postea. Alij dicunt, ad interesse agi ex stipulatu per dictam legem, si quis in ius voca. & exponunt hīc ex certo, id est nomi- nato: siue ex incerto. i. innominato contractu: dummodo certum petatur inspecto principio & fine causæ. & est etiam arg. pro eis supra de iurisdi. om. iudi. l. pe. Accursius.

^e P̄asens. id est pura.

^f Non potero agere. propriè & impropriè ponitur verbum pote- ro. nam ante condi. nullo modo ago: ante diem ago, sed malē a- Potero ver- bu, propriè & improp- re: go: vt. s. quando dies vſuſru. lega. ce. l. j. in fi. & j. de verbo. signi. l. cedere. sic supra de offi. procon. & le. l. j. in fi. sic in verbo redde- priè pon- tur.

^g Ex legati. ergo ex quasi contractu: vt instit. de obli. ex quasi cō- trac. §. heres. & dic q. testator f. legavit rem alienam sciens: pro sua f. ^j Reproba- enim non datur condicō: quia habet rei vind. vt supra vſuſru. tur secundū quemadmo. cau. l. fi. & quemadmodum ser. amit. si partem. §. j. Vel dic quantitatē fuisse legatam. Accursius.

^h Ex lege Aquilia. ergo ex maleficio. Sed nunquid crescat per in- ficiationem? Respon. non: vt. s. de peti. here. item veniunt. §. cum p̄adiximus. arg. contra. s. si quis cau. si eum. §. qui iniuriarum. Item nunquid erit temporalis cum redditur loco ædilitiarum? Respon. sic. vt arg. dicti. §. qui iniuriarum. vt. &. s. prox. no.

ⁱ Senatusconsulto. scilicet Trebelliano.

^k Fiduciaria. id est fideicomissaria. & vult hīc fideicommissarius agere contra debitores hereditarios. Prætor enim ei & in eum decernit vtile actiones cui hereditas restituitur: vt insti. de fideic. here. §. restituta. si autem non esset restituta, non posset agere, nisi in tribus casibus: vt. C. ad Treb. l. pe. §. fi.

^l Siue alieno. vt defuncti. q. d. siue se obligauit, siue iure successio- nis

nis teneatur: sic ponitur supra de his qui non infra l. furti. §. si uis alieno. Accursius.

a Coniunctim. id est verbis interueniente re; vt patet in societe quandoque: vt infra pro socio. l. iij. in prin. vnde re & verbisno posset cōtractus fieri. sic: j. de act. & obli. l. obligamur. §. iij.

b Nulla est. quia alteri stipulari nemo potest: vt insti. de inut. stip. §. si quis alij. & §. si quis alteri. nisi sua intersit & tūc ipse agit: nō ille cui stipulat^r est: vt. j. de verb. oblig. liber homo. §. si. in casibus autē & alteri potest q̄s stipulari, quos no. inst. de in uti. stip. i. d. §. si q̄s alij.

c Et puto posse. scilicet cōdicere ex prima obligatione. sed videt prima obligatio p sequentem stipulationem nouata: vt. j. de noua. si ita fuerit. §. si. & l. seq. quæ sunt contra. sed distingue; an egerint inter se contrahentes vt ex numeratione actio nō na sceretur: & tunc nulla nascitur: vt. l. contra ria. & infra eod. l. non omnis. in princ. aut est in dubio: & tunc si stipulatio sequens valet, nascitur ex numeratione actio: sed fingitur a non nata: vt infra de verb. oblig. si ita stipulatus. §. Chrysogonus. & l. cōtraria. & de act. & oblig. obligationū fere. in fin. si verò non valet remanet actio prima: vt hīc. Si vero stipulatio valet, & nomine vnius est numeratū, & alterius stipulatum: præualet numeratio: vt infra de stipu. seru. l. j. §. ij. Item quid si pro parte tenuit, & pro parte non stipulatio: vt quia mihi & alij sum stipulatus? Respō pro ea parte quæ tenet, fit nouatio: pro alia remanet prima actio ex numeratione, secundum R. vt. j. de usuris. l. iij. §. fi. Item no. hīc arg. quod non vitiatur vtile per inutile. sic. j. de verbo oblig. l. j. §. pe. Argu. contra supra de arbi. l. parui. §. j. & hæc omnia locum habent hīc, & in sequentibus responsis.

Vtile an per inutile vitiatur.

d Stipulatus. scilicet quod eidē mutuauerā cū auctoritate tutoris, vt subiicit. nā si stipulatus fui à pupillo q̄ alias debebat, prior iure nouationis tollitur, & posterior obligatio non potuit sortiri effectum: vt institu. quib. mo. tol. ob. §. præterea. quæ est cōtra. nisi forte iusta causam pupillus habuit promittēdi, quia forte penia debet ei pro quo spopōdit: quo casu datur actio stipulatori in pupillū, ad instar domini: vt. s. de pac. in personā. §. qui pecuniā.

e Ex numeratione. facta interueniente tutor. Ioan.

f Nulla sit stipulatio. vt insti. de inuti. stipu. §. si impossibilis. & j. de act. & obliga. non solūm.

g Mox. cum iam interdictum est. Ioan.

h Pupillo. dic ergo quod in pupillo dixi. s. eo. §. & facit infra de verbo. obliga. is cui.

i Quoniam. bene dico supra æquiparari pupillo: quoniam in hoc alij comparatur. Accursius.

k Velut tuos. sic dicendo, nomine Tⁱ tibi mutuo: & ei reddes. vnde no. quod hæc duo paēta vel primum tantū plus valet quam stipulatio etiam incōtinenti apposita: vt supra. ea. l. §. quoniam. quæ est cōtra. alijs quandoque plus valet stipulatio quam paētum, etiam incontinenti vtroque apposito: vt. C. de usur. l. iij. & s. de reli. quod si locus. & C. de iure dot. auia. & j. de ser. ex por. l. seruus ea. Vel dic quod hīc non fuit paētus: sed alieno nomine dedit. Item hoc intellige quando sciebam mēos nummos,

a vt tunc breui manu quasi à te numerata pecunia condicō tibi quæratur: vt infra eo. singularia. nam si errarem, dominium non transferrem: vnde nō eset mutuū: vt. j. de adquiren. re. do. si procurator. & de condic. cau. da. l. iij. §. subtilius. sed quid si nomine tuo mutuo, & incontinenti stipulor illud militi reddi: Videtur nō uari prior obligatio: vt infra de noua. l. cum e-

Si nummos meos tuo nomine dedero velut tuos k absentē te & ignorante, Aristo scribit adquiri tibi conditionem. Julianus quoque de hoc interrogatus libro decimo scribit, veram esse Aristonis sententiam: nec dubitari quin si meam pecuniam tuo nomine voluntate ^l tua dedero, tibi adquiratur obligatio: cum quotidie ^m credituri pecuniam mutuā ab alio poscamus, vt nostro nomine creditor ⁿ numeret futuro debitori nostro.

Pecunia debita ex causa depositi, potest cōuerti in causam mutui ex sua voluntate deponētis & depositarii absque eo quod de loco moueat vel tāgatur. & si fuit deposita vt depositarius ea vratur si volet, non prius sit mutuum, quam moueat per depositariū. Hoc dicit cum. l. sequen.

Depositū ⁿ apud te dece: postea permisi tibi vti. Nerua, Proculus, etiā antequā moueat, cōdicere quasi mutua: tibi hēc posse aiūt: & est verū: vt & Mareollo videtur: animo enim cōcepit possidere. ergo trāsit periculū ad eū qui mutuum rogauit: & poterit ei ^p condici. q

x. IDEM libro secundo
ad Edictum.

Q Vod si ab initio cum deponerem, vti tibi, si volles, permisero, creditam D non esse antequam mota ^r sit:

vt. C. eod. si absens. Accursius.

m Quotidie. id est frequenter. vnde nota propter frequentiam a liquid concedi. similis ratio est infra de preca. l. certe. in fine. & l. sequen. Accursius.

n Depositū. tibi roganti, volentique vti. Ioan.

o Posidere. vnde ciuiliter possidet, & possessionem tenet corporalem: & ita dominium est translatum etiam sine traditione: vt insti. de re. di. §. interdum. vnde potest condici. Sed contra, quia solo animo nemo incipit possidere: vt. j. de acquirē. pos. l. quæadmodū. So. hīc ^b erat res ī cōspectu: vt. j. de acquirē. pos. quod meo §. si per venditō. & s. de rei vin. l. eius. & l. hæc si. nec ob. quod dicitur in. d. §. instit. de re. diui. quia ibi non ex solo contractu habet dominum empor: sed ita demum si apprehendat, & vēditor

E patiatur esse apud emporē: vt. j. de acquir. re. do. qua ratione. §. interdum. vel dic esse speciale hīc: vbi licet non sit in cōspectu, acquiritur tamen dominium: vt infra. eo. l. singularia.

P Ei. id est ab eo. Accursius.

q Condici. scilicet certi condicōne generali & speciali.

r Q Vod si ab initio. Mota. cur non est mutua statim cum habuit voluntatem vel propositum vtendi. & mutuum habendi?

Respon. quia dictum erat in depositione, si voles: quod verbum nimis est extensiū. licet enim semel velit, tamen potest mutare

propositum antequam moueat: & sic plerumque eset mutuum, & desineret. Aliud in verbo. si volueris: vt infra de ver.

Oblig. si quis stipulatus. & secundum hoc, verbum hīc positum, si

voles exponit id est si voluntariē vltis fueris. sic. s. de re. diui. l. & Ia.

fi. Et erit differentia inter hunc & superiore casum quia hīc se

cūta fuit voluntas vtendi voluntatem dantis: ibi autem præcessit.

Alij autem faciunt differentiam tantum in verbo, si voles: vt siue

Scribentes nomine dedero, & in hīc colligunt cōtinenti redi alij pacifiscor eandem? Respō: hīc non videtur loqui nisi cum ipsa numeratio & concord. l. & merito. j. & tāquam nummi sint eius cuius nominē numerat. sic enim dicit, de ritu nu. l. certi. C. deuidi tex. in c. r. de cler. no. resi. extra. Flo. credi tor meus & futuro, sed ex veteribus legendū, numeret. Taur.

b) Dic quod i non requiratur quod sit in cōspectu: sed quod tenet: & habeat dominum voluntatem.

Bat. Alex & Ia.

c) Imō non potest mutare: quia quādo electio trahit secūm executionē non admittit variatiō. P. Ful

& Ia.

UNED

principio, siue postea dicatur, habeat locum haec lex. secus hoc verbum non apponitur: quod nihil est. Accursius.

^a Debitum iri. i. mutuum fieri, quia non est certum an viratur &c.

R Ogasti me.] CASVS. Eram amicus tuus, transactis nundinis venisti ad me, & dixisti: certe male negotiatus sum in his nundinis: & ideo non possum satisfacere creditoribus. rogo igitur te, vt mihi certa scuta mutuodes. Ego respondi tibi: certe ego sum in ea causa qua tu es: quia etiam malas nundinas habui & pecunia careo: tamene credas me tibi nolle subuenire, habeo hic scutellam, vel scyphum cetera dic ut in tex. [s. r

F V G I T I V V S.] Tria dicit. Et primum, quod seruus cui concessa est peculij administratio, mutuans pecuniam facit eam accipientis: & contrahitur obligatio. Secundum est: si seruus fugitiuus, vel non fugitiuus mutuet pecuniam contra domini voluntatem, non contrahit obligationem. unde nummos vindicare possum, si extet, vel si dolo factum fuerit quo minore extaret. Tertium est, quod si pecunia mutuata aliquo predictori casu consumpta fuit: conditione tenebitur, qui mutuum recepit. Viuia.

^b Lancem, id est argenteum scutellam.

^c Si vendideris. & nummos mutuos acceperis alias erit actio ex innominate contractu, do ut facias: vt. j. de prescrip. verb. rogasti. in prin. Accursius.

^d Factam: imo non ideo magis est mutua:

^a Id est, si non sit receptum pretium ex mente Bart.

* Stephanus ita proponit summa sententiam huius § teste Cuiacio viro Doctiss. Partum incontinenti additum stricti iudicij contractibus inest ex parte rei, non ex parte actoris.

^t Quia non ex consensu, sed ex re descendit haec actio.

vt infra man. l. qui negotium. §. his argumentum. quae est contra: prout est ibi in litera, nihil magis. Sed ibi dederam argentum vendendum, vt recepta inde pecunia mihi afferatur, & ita postea sibi darem ex pecunia secundum arbitrium meum, hic non: sed vt statim esset mutua pecunia ex pretio recepta.

^e Culpa. lata, leui, vel leuissima. Vel dic ut supra eo. si quis nec causam. secundum Ioan. vel leuissima hic fuit secundum Azo.

^f Perierit, quia vtriusque gratia contractus intercessit: vt. j. comoda. l. si ut certo. §. nunc videndum. Accursius.

^g Alij. qui non debet habere pecuniam mutuam, vt statu-

nario. ^h Credidi. & hoc cum tu me dominum rogasti. si vero ego te ro-

gassem, indistincte meum esset periculum: vt infra de prescri-

verb. l. si gratuitam. §. j.

ⁱ Condici non posse. & est ratio, quia quod est supra. x. nec tamquam vsura peti potest: quia sine stipulatione non debetur: vt. C. de vsur. l. quamuis. nec ut mutuum, quia supra. x. de suo nihil est ulterius factum: vt supra de pac. si tibi. x. & C. de non n. pec. cum ultra. nec ut donatio: quia ex donatione olim non agebatur, nisi interueniret stipulatio. hodie contra: vt C. de donatio. si quis argentum. §. penul. sed cum hoc pactum fuerit incontinenti appositum, nonne nouam actionem parit, & veterem informat? Respon. hic non, odio usurarum. Sed pone factum, puta scribi librum, deuenisse in pactum? Respon. nec tunc dabatur actio: quia in fraudem usurarum videtur adiectum: nec distinguitur consueverit fenerari, vel non. habet enim locum haec distinctione in aliis contractibus, non in mutuo;

^a vt infra de usur. qui semisses. §. si. præterea decre. dicit: Quicquid accedit sorti, usura est. Accursius.

^k si fugitiuus. dic quis sit fugitiuus, vt infra de ædi. edic. quis sit. j. respon. Accursius.

^l Credendo, fugiens enim seruus statim amittit liberam administrationem: vt infra de pecu. l. libera. Accursius.

^m Desinat. scilicet posideri ab emptore.

ⁿ Consumpsisti. tu qui accepisti mutuum à seru.

^o Poterunt. vt poterem cōciliato mutuo consumptione: vt infra. l. prox. & facit ad hunc §. infra de aet. & oblig. serui. in fi. j. respō. & j. de sol. fugitiu. Accursius.

S I à furioso.] CASVS. Accepi pecuniam mutuā ab aliquo furioso, quem credebā esse sānā mētis ab initio, nō contrahitur mutuum: & ea pecunia cōsumpta reconciliatur mutuum & acquiritur cōdīctio furioso. [I T E M.] Mutuauit pecuniam seruo alicuius: cēpi ego mutuator furere: seruus in rem domini vertit: creditori acquiritur condīctio: & hoc cum pecuniam meam mutuā. idem est si alienam. Idem est in fure, quod si pecuniam subreptā mutuauit alteri, & cōsumpta est pecunia mutuum recōciliatur. hoc

^p Cōiungit. l. sequens usque i. si pupilli ad. §. si alienos. qui pl. de solut. nus est. [§. SERVVS.] Si seruus cōmuni det mutuo. x. alicui, cui libet domino competit condīctio in quinque, & probat hoc per simile ibi, nam & si fur

^t fine caus. 1. 1 & 2 de condic. siue caus. & l. 2. j. eo. ^q I à furioso, cum eum cōpotem mentis esse putares, pecuniam quasi mutuam acceperis, eaque in rem tuam versa fuerit, condīctionem P + furioso adquiri q Julianus ait. Nam ex quibus r causis r ignorantibus

nummos. Viuianus.

^r Conditionem. quæritur an hic condīctio ex consumptione nascatur, an ex numeratione? videtur quod ex numeratione: vt infra de fideiuss. si quis pro eo. §. si nummos. vbi dicitur, in omnem enim causam acceptus videtur, quae ex ea numeratione nasci potest. Contra videtur quod non ex numeratione: quia numerationem pecuniae non p̄cessit consensus. furiosus enim erat, si ergo non daretur ex contractu, multo minus ex quasi contractu, vel maleficio, vel quasi: ergo nullo modo datur. Item ex consumptione non datur: quia non est modus connumeratus in iure, vt quis obligetur, nisi p̄cedat consensus: vt infra eod. non omnis. in princ. & in. §. si pupillus. Item nec potest dici furiosum videri consentire: quia ad suum commodum spectat quod agitur: quia hic expressus seu verus, id est non tacitus consensus est necessarius: vt in locato: vt infra loca. l. qui ad certum. Ioan. respon. dari vtilem, scilicet speciale ex mutuo, scilicet furioso: cui p̄dicit rationibus consentire non valeo. dicam ergo condīctionem sine causa, vel certi generalem dari: vt infra eod. h. & me. secundum. Azo.

^s Adquiri. propter consumptionem.

^t Nam ex quibus. à simili. & est exemplum supra eo. l. certi condīctio. §. si nummos. Accursius.

^u Causis. vt infra de aet. & oblig. si à furioso. & institu. de here. ab intesta. §. si autem.

^v Ignorantibus. vt si mutuo pecuniam alienam quae ignorante me consumitur. Accursius.

Adquiri.

^a Adquiri ratione consumptionis magis, quam consensus: ut hic, & infra eo. l. non omnis. s. si pupillus. & infra de fidei, si quis pro eo. s. si nummos. & infra de iure dot. pater filia.

^b Posse. condic. cer. ex mutuo de in rem verso.

^c Am & si fur. Condicio. ipsi furi. Ioan.

^d **N** Mutuos. proposito, vel destinatio- ne, nam verè nō siebat statim mutuum.

^e Dedi. scilicet ego, nō fur: vt differat à præcidenti casu. Accur.

^f Consumptis. sed tūc si propter consumptio nē: vt dixi supra. l. proxi. Sed quid si alienam pecuniam, quam dedi mutuo, stipulatus sum mihi reddi: & domin suam pecuniam vindicet antequam cōsumpta sit: an tenebitur mihi ille cui eam numeravi? videtur quod do li exceptio obstat mihi creditori: vt pote cum debitor eam domino teneatur restituere: p

Cuiac. lib.
1. obse. c. 28.

pter q̄ generatur creditori præjudicium, vnde illa sine culpa amissa per debitorem non tenetur: vt infra de stipula. ser. l. j. s. ij. Item quid si dedi pecuniam alienā, neque vult eam consumere: qualiter à me conuenietur? videtur quod non certi cōdictione ex mutuo: argu. infra eo. l. non omnis. s. & cum pecunia. Item & condicio sine causa non datur: quia ex causa est apud eum, quae non est finita: nec datur respectu possel

sionis, quia ad certae pecuniae possessionē non est astrictus. in agis videtur verum vt teneatur quasi consumpta pecunia: quia per eum fit ne consumat: vt. j. de condit. & demon. l. iure ciuili. Si vero bona fide hoc faciat, vt quia est ei denuntiatum à domino ne consumat: secus est, vt hīc subiicit.

^g Si. id est quia admonitus.

^h Fuisse. & si non consumpsisti omnes. Accursius.

ⁱ Nondum. dupliciter litera est hīc, cum vel, & sine vel. & si non habes vel, est vñus casus. s. si mutuaui tibi pecuniā alienam, puta. x. consumpsisti. v. alia. v. non consumpsisti. ego partē cōsumptam petere potero. Sed quare totum non condicam? Rn. quia pars tātum est consumpta, non autē fuerunt cōsumpta tota. x. quia fuit admonitus ne consumeret. Literam autem sic expone ibi, & ait condicturum: ideo per partes condico, quia nondum totos consumptos compererā, sed quare non erāt omnes consumpti? si, id est quia, subaudi fuit admonitus alienos nummos fuisse. Si autē habes vel, sunt duo casus. Primus, mutuaui tibi pecuniam alienā puta. x. consumpsisti. v. & alia. v. habes. nunquid partem repetam? Certē sic, sed quare partem cōdico? ideo certē, quia fuisti admonitus alienos nummos fuisse. Secundus casus est, quia si non fuit admonitus, non teneatur nisi pro parte: quia non erant omnes cōsumpti. Literam autem sic expone, & ait condicturum, ideo per partē condico, si, id est quia admonitus scilicet fuit alienos nummos fuisse: vel quia nondum totos compereram cōsumptos sub audi etiam non admonitus. Accursius.

^k Compereram. supple quia non consumpsit omnes: sed in partem etiam non admonitus. Accursius.

^l Si seruus communis. & equalibus partibus.

^m Decem. quæ erant communia dominorum & equaliter.

ⁿ Concessa. & tunc statim datur actio, licet nummi consumantur: vt supra eo. l. rogasti. s. fina.

^o In quinum. id est quinque & quinque: aliās quinque.

^p Communes. mihi & tibi. si autem mihi & alij, omnes condicam

A post consumptionem: nisi & suo nomine dedi.

^q Communia fuerint. vnde mero iure nec vnum nummum nisi pro parte cōdicere potest: sed propter vtilitatem & difficultem discretionem est receptum vt condicat rem communem insolidū pro dimidia parte, id est quinquaginta: vt ar. s. de vſufr. l. vſufructua

rium venari, in fin. secundū Ioan. & ad hoc j. de leg. ij. cum pater. in princ. & infra pro soc. si Titi. & infra de condi. inde. l. si p̄p̄n. s. fi. Accursius.

^r I filius familias.] c. A-

^s s. v. s. Mutuaui pecuniam cōtra senatus consultum. filius accepit eam, & de pecunia patris soluit: an pater si extet, vindicare possit

quæritur, & dicitur q̄ sic.

Si verò consumpta sit, an eam condicere possit: dicitur q̄ non. Videtur quod sic: nam cum aliā si mutuem alienā pecuniam, ab initio nō cōtrahitur mutuum: sed postea si cōsumatur, per consumptionem reconciliatur mutuum: ergo videtur in hoc casu sic esse de

* Ex titu. ad senatus consultum. Maced. Cōiunge. l. sed & si ab sua sit, statim dominio alio pro explicatione antinomiae. eo. tit.

xiii. IDEM libro vicensimo nono ad Edictum.

^c **S**i filius familias * contra senatus consultum mutuatus pecuniam ^r soluerit, patri nummos vindicati nulla exceptio obicietur. Sed si fuerint cōsumpti à creditore nummi, Marcellus ait cessare condictionem: ^v quoniā totiē ^x condicio datur, quotiens ex ea causa numerati sunt, ex qua actio esse potuisset si dominium ad excipientem transisset. in proposito autem non esset. Deni-

infra ad Macedo. l. j.

^d Pecuniam. scilicet pertinentem ad patrem, & non de castrensi vel quasi peculio solutam: vt infra ad Mace. l. j. in fi. & l. ij. sed profectitiam soluit, vel patris, vel etiam aduertitiam: vt. C. de bo. quæ libe. l. fin. s. penult.

^e Exceptio. sed nonne est odibla exceptio filio & patri competē: ergo ob. vt infra de condic. indebi. q̄ti exceptionem? Respō. illud quando filius ageret etiam heres patris condic. indebi. qui non potest, etiam si sit heres: vt infra de condic. indebi. l. si non forte. s. si filius. hīc pater agit rei vind.

^f Conditionem, imò videtur competere: vt. j. ad Mace. sed & si. s. si ab alio, in fi. s. quæ est contra. Sol secundū Ir. si vult ex sua persona pater condicere, potest: vt ibi. si ex filij, non potest: vt hīc. sed secundū Io. dic quod si extat, vindicat pater. si consumpta est mala fide, & vt furtiva, quia sciebat quod erat patris, tunc condicet, vt ibi. si bona fide, non condicet: vt hīc. & etiam rei vind. tenerur, quando mala fide consumpsit, quasi lata culpa desit possidere, vel dolo: vt supra de rei vind. si culpa. & l. qui restitnere. Alij distinguunt: aut nomine patris sicut facta solutio: & tunc repetit pater, cum ipse non tenebatur etiam de peculio: vt. C. ad Mace. si filius. aut filij, & tunc non. argu. ad hanc distinctionem infra de cōstit. pe. l. j. in fi. & l. ij.

^g Quoniam totiens. scilicet demum. & quod dicit, condicio datur, scilicet ex consumptione pecuniae. Et no. hīc quatuor proportionalia: & prima duo sunt paria, vt quotiens ex ea causa numerati sunt, ex qua dominio translato statim nascitur actio vt crediti, id est mutuati, & soluti indebiti, & locati, quando ex locatio ne dominium transit: vt infra local. in naue. item ex eadem causa facta solutione, id est numeratione dominio statim non translato reconciliatur obligatio ex consumptione. nam tantum facit consumptio, quantum dominij translatio: vt hīc, & supra eo. nam & si fur. ij. respon. Alia duo quæ sumuntur ex eo quod dicit, in proposito autem non ita sunt hæc, vt ex qua causa facta so-

lutione, & dominio statim translato non nascitur actio, sed competit liberatio, ut soluta pecunia castrensi vel quasi ab hoc filio, vel etiam ab alio, ad hoc ipsum ut creditor soluat sibi datam: ut infra ad Mace. sed & si. §. si ab alio, ex eadē causa facta solutione & dominio non translato per consumptionem non reconciliatur obligatio patris: imo mortificatur quæ erat

qd ergo dicit, in apposito autē nō esset, subaudi ita, nā si esset dominus factus ipsa solutione, creditor non tenet reddere: vt si de castrensi vel quasi solutū esset: vt modō dixim^o.

^a Denique pro certè.

^b Per errorem. scilicet iuris: vt quia Macedoniani beneficiū ignorauit filius. Si autem in facto, vt credens se ex alia causa quā mutui teneri, repetit. vt enim promissio sibi non no-

* Extit mā.
dati. vide. l.
qui negotia.
co.ti.

^a Cuius sententiam hīc
amplectitur
Alciat.

^t Verbum
hoc diligenter
exp̄sum
eximet seru-
pulum ini-
tum ex. d.l.
qui negotia
co. titu. mā.

^a Imo nō ni-
fi vnum: sed
sunt duo exē-
pla ipsius. A-
lex. & Ias.

^b Imo ex
qualibet alia
dū tamen
bona fide &
nō clam fa-
ciat, secundū
Ias.

^c Imo etiā
habet locum
in aliis rebus
mutabilib^r
secundū Ful.
Ale. & Ias.

^d Creditam id est mutuatam. & largo modo accipe pecuniam: vt supra eo. l. ij. §. item. & hoc prout ad exempla quæ sunt in lege, refertur: sed vt prout ad gl. ordinariam, creditā largè ponitur pro omni credito.

que ^a per errorem ^b soluti ^c cōtra senatus consultum crediti, magis est cessare repetitionem. ^d

In mutuo fuit quædā singularia cōtra regulas mutui, scilicet quod iubēdo debitorē tibi soluere, vel debitum à te ex vna causa, in causam mutui cōvertēdo, mutuū cōtrahitur, licet verē nō fiat de meo tūm. hoc dicit. Viuiditur in tres partes. Primō ponit vnu dictū generale. Secūdō illud exēplificat in duabus personis. Tertio illud exēplificat in vna & eadē persona. Secunda ibi, nā & si tibi. Tertia ibi, quod igitur. Bar. olis.

xv. IDEM libro trigēsimō-
primo ad Edictum.

S Ingularia^{*} quædam ^e recepta sunt circa pecuniā creditā. ^f nā si tibi debitorē meū iussero dare pecuniā, obligaris mihi, quāuis meos nūmmos non acceperis. ^g Quod igitur in duabus personis recipitur, hoc & in eadem persona ^h recipiendū est: vt cum ex causa mandati pecuniā mihi debeas, & cōuenierit ⁱ vt crediti ^j nomine eam retineas, videatur mihi data pecunia, & à me ad te profecta. ^k

Pecuniā meā alteri debitam possum mutuare, sed alienam nō sine domini voluntate. hoc dicit. duo ponit, vt patet in summario.

credita, quæ in aliis creditis nō obseruantur: quæ licet multa sint, non ostendit nisi vnum: vt petebas à me mutuā pecuniam, dixi debitori meo vt ibi solueret. tenebaris mihi ex mutuo, et si nummi nunquam mei fuerunt. Item debebas mihi. x. ex causa cōmodati, vel alia simili causa. conuenit inter me & te vt deberes ex causa mutui ea habere. mutuum erit: & tamen nil mutuauit. Viuianus.

e Singulāria quædam. id est quædam specialia seruantur in causa pecuniæ creditæ, quæ non seruantur in aliis contractibus. Sunt autem octo specialia: & duo ^a ponit hāc lex. Est tertium quod facilius pecunia consumitur, vt sola immixtione: vt infra de solu. si nummi. Item pecunia ex bonis debita, partē quamlibet respicir facultatum: quod non est in speciebus: vt infra ad Trebel, deducta. §. nummis. & de leg. ij. cum pater. in prin. & ad idem supra de iudi. si fideicommissum. §. tractatū. Item vt sola scriptura tutor ex hac causa ^b se faciat pupilli debitorem, & econtra si est creditor, sibi soluat: vt. j. de admi. tu. quotiens. §. non tantum. & §. sicut. quod non est aliās: vt. j. de contrahē. emp. l. si emptione. in. §. vlti. & j. de auct. tu. l. v. Item vt facile per pactum alteri actio queratur, dummodo nomine suo cōtraham: vt. C. per quas perso. no. adqui. l. fi. & supra eo. certi condicō. §. si nummos. Item aliud, q̄ ex nummis mutuatis pars condicatur, licet omnia ^c corpora fuerint communia: vt. §. eo. nam & si. §. fin. Item aliud, vt vſurā peti non possint, nisi stipulatio intellēs: vt. C. de vſur. l. quāuis. posset etiam strictè intelligi, vt cum natura mutuū sit vt de meo tuum fiat, hoc tamen fallit in duobus casibus. Sed secundū primū, creditam large pro omni credito dicit. ADDITIO. Ista glo. non est Accursij, sed additio Seruoti, & ponit veram leturam, secundum communiter scribentes hīc.

f Creditam id est mutuatam. & largo modo accipe pecuniam: vt supra eo. l. ij. §. item. & hoc prout ad exempla quæ sunt in lege, refertur: sed vt prout ad gl. ordinariam, creditā largè ponitur pro omni credito.

A g Non acceperis. scilicet verē: ideoque mutuum propriè non est, interpretatiū tamē erat mutuum: vt infra proxī. respon. sed hoc non videtur esse speciale in pecunia, cum & idem videatur in aliis casibus: vt infra de do. inter vi. & vxo. l. iiij. §. fi. & infra de fur. l. falsus. in prin. quæ sunt contra. Sol. ibi erant res præsentes: vt infra de fur. l. falsus. §. sed siis. & j. de solu. qui x. & supra de rei vindic. l. eius rei. in fi. & l. se- quen. hīc autē siue pre- sens, siue non.

Secunda ibi, quod si. Bartolus.

xvi. PAVLVS libro trigēsimō-
secundo ad Edictum.

S It socius^l ^m propriam pecu-
niā mutuam dedit, omnimo-
do creditam pecuniam facit, li-
cet cāteri dissenserint. **Quod si**
communem numerauit, non aliās
creditā efficit, nisi cāteri quoque
consentiant: quia suā partis tan-
tūm alienationem habuit.

Filio existēti in studio, de æqui-
tate subuenitur vt agere possit: li-
cet patri actio competat. Bartol.

xvii. VLPIANVS libro pri-
mo Disputationum.

C Vm filius familias^{*} viaticū ^m
suum mutuū dederit cū stu-
diorū causa Romæ ageret, respō-
sum est à Scæuola, extraordina-
rio ⁿ iudicio esse illi subueniēdū.

Error in specie cōtractus, impe-
dit contractū, & dominii translatio-
nē: quē reconciliatur cōsumptio-
ne secura: & quo ad dādā petitio-
nē seu actionē inspicitur recipien-
tis intentio: quo ad dandam exce-
ptionem inspicitur animus dātis.
h. d. multū pulchra lex. Bartolus.

xviii. IDEM libro septimo
Disputationum.

S I ego pecuniam tibi quasi
donatus dederō, tu qua-
si mutuam accipias, Iulianus
scribit donationem non esse:

le: cum idem sit in re alia: vt infra de sol. si pecuniam. & modō su-
periori casu dixi. Respondent quidam ^e q̄ in. l. si pecuniam. ius-
fit ponere: hīc non. hoc non valet: quia idem & si non iussit: vt
j. de fur. falsus. §. j. tu dic in hoc esse speciale: quia licet res non
sit in conspectu, nihilominus tamen intelligatur in me transferri
dominū, si tamen aliquis paratus sit soluere. hoc est quod ait Ir.
si tamen destinata esset solutioni, & pecunia retinetur in causam
mutui: vt. §. eo. certi. §. fi. aliās non, nisi res in conspectu sit: vel ni-
si interueniat stipulatio. Quāret aliquis, cur ergo in casu superio-
ri non dicitur mea facta pecunia: cum idem in vtroque casu dicat
statim se debere: & tamen dicit ibi, quamvis nummos meos non
acceperis? Respon. verē non accepit meos: sed fictione iuris mei
sunt breui manu facti: vt. j. de iure do. licet. §. quotiens. & cū hac
determinatione potest intelligi quod dicitur. C. e. l. si pro mutua.
quia res ibi erat præsens. Accursius.

S I socius.] CASVS. Habebam socium. conuenit inter nos quod
omnia bona nostra essent communia. meam propriam pecu-
niā mutuauit: postea adquisitam, sed non communicatā, vt in-
fra pro socio. l. si quis societate. fi. licet socij dissenserint, erit mu-
tuum: quia si fuit communis, & dissenserint, pro parte mea erit
mutuum. Viuianus.

I Si socius. omnium bonorum: vt aliqua sit huius legis dubitatio:
adhuc tamen non posuerat in communi quod post contractam
societate quæsierat: vt infra pro soc. l. nemo ex sociis. §. fi. & l. si
quis societatem. & ad hoc infra de suc. edi. l. j. §. vnu quisque. &
infra de sol. l. si is cui. Accursius.

C Vm filius familias.] CASVS Si filius fam. mutuauit suū viaticū
id est pecuniam quam sibi pater mittit causa studij, poterit
petere officio iud. vel vtili certi condicōne, directa patri com-
petente, patre non præsente existente. Viuianus.

m Viaticum. id est via & itineris dispendium & mora, vel quam
portauit causa expendendi in studio. Accursius.

n Extraordinario. i. officio iudicis, secundum M. & Azo. vt ar-
infra

^t Ex titu. p.
socio.

^{* Intellige}
hāc. l. secun-
dum. l. nā si
fur. §. si supra
codem.

Diversa iu-
nisconsulto-
rum senten-
tiae & dis-
cūlium impla-
cibile. Cu-
m. lib. 8. obf.
cap. 8.

^{+ Coniunge}
l. in factū. de
sic secūdum Ir.
Tu dic
quod hīc extabat, & pa-
rata erat solutioni, sit
præsens, vel non. ani-
mo enim &c. vt supra
eo. certi condicō. in
fil. l. ibi autem consum-
pta erat. Item ad idem
est contra. C. eo. si ex
d) Reproba-
pretio. So. hīc parat^o d
erat soluere: ibi non.
Alij quod ibi non erat
præsens: hīc sic. Tu dic
quod quātum ad vſu-
ras est ibi cōtractus p
infecto, nisi stipulatio
intercessit: sed quantū
ad sortem ibi & hīc va-
let, si erat destinata so-
lutioni. Itē quod hoc
casu dicitur, non vide-
tur in pecunia specia-
le: cum idem sit in re alia: vt infra de sol. si pecuniam. & modō su-
periori casu dixi. Respondent quidam ^e q̄ in. l. si pecuniam. ius-
fit ponere: hīc non. hoc non valet: quia idem & si non iussit: vt
j. de fur. falsus. §. j. tu dic in hoc esse speciale: quia licet res non
sit in conspectu, nihilominus tamen intelligatur in me transferri
dominū, si tamen aliquis paratus sit soluere. hoc est quod ait Ir.
si tamen destinata esset solutioni, & pecunia retinetur in causam
mutui: vt. §. eo. certi. §. fi. aliās non, nisi res in conspectu sit: vel ni-
si interueniat stipulatio. Quāret aliquis, cur ergo in casu superio-
ri non dicitur mea facta pecunia: cum idem in vtroque casu dicat
statim se debere: & tamen dicit ibi, quamvis nummos meos non
acceperis? Respon. verē non accepit meos: sed fictione iuris mei
sunt breui manu facti: vt. j. de iure do. licet. §. quotiens. & cū hac
determinatione potest intelligi quod dicitur. C. e. l. si pro mutua.
quia res ibi erat præsens. Accursius.

^e Etiam re-
probatur. i-
deo dic q̄
ibi pecunia
erat præsens
hic nō secū-
dum Bar. A-
lex. & Ias.

infra de condit. & de non. si cui. Item vtilia certi condicione se-
a] Hoc verū cundum Io. vt supra de iud. si longius. §. j. quia directa datur pa-
quando fuit sumptio: alia non. tri, vt quilibet alia quæ sita per filium: nisi in quatuor casibus:
fecuta con- qui sunt infra de act. & obli. filiusfa. & nisi in actione in factū: vt
sumptio:
in eo tit. in factum. Nec est absurdum prædicta duo auxilia da-
ri: cum ambo ex æquitate dētūr. sic & supra de rei vin. si autem. §. si homo.

Siego.] **C A S V S.** Petebas à me mutuum: numeraui tibi non ex causa mutui, sed ex causa donationis: tu credebas me mutuasse. vt rū erit donatio, vel mutuum? Nec erit donatione, nec erit mutuum: sed si consumpta sit, erit credita pecunia: sed obstat mihi donationis exceptio, scilicet quod pecunia mea voluntate & animo non repetendi sit consumpta. idem erit in casibus sequentibus: sed in his non obstat exceptio petenti: sicut in superiori: & consumptione recōciliabitur mutuum. Viuianus.

a Non fieri. imò videatur fieri: quia in corpore cōsentimus, & in dominij translatione: licet in causa dissidentiamus: vt infra de adquirere. do. l. cum in corpus. quæ est contra. Sol. hīc erat certa causa ex qua sola volebat dominiū transferre, scilicet donatione: nec ex alia causa volebat rem ad alium pertinere. ibi etiam aliter volebat fieri acipientis. Vel dic quod ibi de donādo promissio vel debitum præcesserat traditionē: unde licet uno modo vt donum tradatur, tu ve-

rò vt creditam accipias: tamen tua fit: vt infra eo. l. ij. §. fi. hīc autem de donatione futura intelligitur: & potes hīc dicere quot sunt errores qui vitient cōtractus: vt dixi infra de cōtrahen. emp. l. in venditionibus. Accursius.

b Accepterit. mutat personas.

c Consumperit. sed quid si extent? Respon. idem: quia cum extent vtriusque voluntate videtur reconciliari posse donatio: arg. supra de transac. l. & si post rem iudicatam. §. j.

d Conditione. sine causa. Azo. vel certi generalis inspecta opinione recipientis. Azo.

e Dantis. quia non habuit animū repetendi: alia non esset bona ratio: quia & in mutuante alienam pecuniam accidit. Accur.

f Nam & si. verè supple ita est, nam & si ego &c.

g Idem est. econtrario. Accursius.

h Ostendendi. vt dines appaream: vt infra commo. l. iiij. in fi. & sic ex prædictis tribus responsis colliges sic dominium non transire, nisi vterque consentiat: vt infra de actio. & oblig. l. in omnibus.

i In utroque. scilicet secundo, & tertio: non primo. Accursius.

k Conditione. sine causa.

Non omnis.] **C A S V S.** Ponit hīc regulā: & eam probat exemplis. Regula est quod nō semper obligatur cui pecunia mutatur. donasti mihi causa mortis. nō aliter tibi obligor, nisi conualueris, vel prius deceserim. Item dedisti mihi decem vt serum meum intra kalen. manumittam: vel domum & dificarem, obligor ex numeratione si intra kalen. non manumittam. [s 1 p 2 p 1 l 1 v s.] Pupillus mutauit mihi pecuniam, vel soluit, nō auctore tute. Primo casu consumpta pecunia ero sibi obliga-

tus. In secundo erit à me liberatus si ego eandem pecuniam alii credam, vel soluam: quia & eum in primo mihi obligo. In secundo autem me ab eo libero. Viuianus.

l Obligat. cur ergo dicitur re cōtrahi obligatio: vt inst. quib. mod. re contrahi. obliga. in prin? Respon. non dicit ideo quia aliud nō exigatur, sed dicitur qd sine re contrahi nō potest. Azo.

m Agitur. scilicet expresse: vel etiam tacite. nā sāpe extra id quod agitur, tacita nascitur obligatio: vt infra cōmō. si is qui. in fin.

n Casus. scilicet unus quod tēpus sit præteritū nec amplius futurū. dire

o Deceſſisset. aut pœnituit donantem. Et sic no. quod tribus modis futurū nō reuocatur donatio causa mortis: vt hīc, & īst. de dona. §. j. & j. de dona. cau. mor. Seia. in fi. j. respon.

p Et cum. aliud exemplum.

q Obligatio. id est effe- & obligationis. sic. j. de condic. cau. da. l. q. Seruarius. & est hīc ar. ad quæſtionem quam fe- ci supra eo. l. nam & si fur. Item quid s. x. dedi

vt domū faceres usque ad kalendas, & iam sumus prope kalendas, vt certum sit te opus face re non posse: an agam statim: videtur quod sic: sed obstat doli exceptio: vt infra de ver. oblig. cū stipulat sim mihi à Proculo. & l. sti pulationes. §. planè. E cōtra videtur quod nō agam vlo modo nisi prius illa die elapsa: vt j. de verb. oblig. l. si stipulatus essem abs te. & melius. §. si quis cau. l. si eum. §. homo.

r Nullam. nisi pœnitteam: vt infra de con-

causa da. l. dedi. §. j.

s Non fuerit. sed lex cum facit liberum. unde videtur quod nūnquam repetam: vt. C. si manci. ita fue. ali. l. iiij. & l. si puellam. quæ sunt contra. Solu. bīc cogitauit de actu manumittentis, ibi de ef fectu: vt infra de ver. obli. qui Romæ. §. Flauius. Accursius.

t Dederit. cuidam suo creditori.

u Liberatur. quod est post consumptionem.

x Eius. scilicet accipientis: puta quia eam consumpsit. unde si ea perdidit qui eam accepit, non contingit liberatio pupillo secundum Azo. sed tu dic, facto eius, scilicet pupilli soluentis, vel credentis. nam ad superiora facienda est relatio, esset enim iniquum cum qui accepit, licet non habeat, nec dolo desit habere, non teneri pupillo, vel nō liberari pupillum. sic enim esset eius mutuantis vel soluentis conditio deterior, quām maioris in cuius periculū transit hæc pecunia: vt instit. quib. mo. re contrah. obli. §. item is. pro prima opinione est, quia dominium non erat translatum hīc, quod secus est in maiore. Item in eo quod dicit quod peruenit ad creditorē, ita quod pupillus liberetur, & sic per consequēs non repetet pupillus: vt hīc, & infra de sol. quod si forte. in fi. est contra infra de condic. inde. l. interdum. Sol. hīc fuit naturale debitum & ciuile: ibi naturale tantum: quo casu fauore pupilli locutus est repetitioni: vel hīc & ibi competit liberatio, si voluerit. vel secundum M. hīc de æquitate: ibi de rigore.

y Is. primus acceptor.

z Liberabit. sic ergo consumptione reconciliatur solutum & cōditū: vt hīc, & supra eo. l. nam & si. & j. de iure dot. l. pater filiae.

a Qui alienam. vt hīc fuit in primo acceptore qui dedit secundo.

bīc Vera est in se, sed nō quo ad contrariū: ideo dic quod hīc erat setens proprius debentis manus mitte: ibi erat datis pē cuniā secundum Bar. A lex. & Ias.

a Acceperit. secura consumptione. Accursius.

Si tibi pecuniam.] **C A S V S.** Donau tibi tali lege pecuniam, vt seam mihi incontinenti mutuare. dicitur quod impropriè loquor: quia non est donatio nec creditū. donatio nō est: quia nō habui animū donandi. i. vt pecunia semper penes eū maneret. Itē idcirco nō est creditū, quia creditum debet esse spontaneum: & sic non credis: quia facis hoc ad quod tenebaris. ista sunt de iuris subtilitate. verius tamē est vt sit mutuum, & donationis. Viuianus.

b Propositionibus. scilicet supradictis, & subauditis hac lege.

c Ex soluendi. ex pacto quod fecerat de remutuanda. Accursius.

d Meum. id est mihi debitū: lgariter enim dicit. sic. j. eo. si & me. in fin. & sic nota quod nec est mutuum, ne do-

* A subtilitate verborum interdū re- cedēdū si æquitas sua- deat, & mēs alia contra- hentiū fuisse videatur: quamvis in re dubia ver- bis seruen- dum sit. nō aliter. de lega. 3. 1. de exercito.

rum primum significat rem penes donatarū permansuram: vt infra de dona. l. j. in prin. secundum significat spō- taneam voluntatē credentis: vt. C. de actio. & obliga. sicut &. facit ad hanc. l. j. de verb. ob- ligā. si pœnam stipu- latus.

f Benignus. scilicet de æquitate. & sic not. pō- finis corrigit totam le- gem. Accursius.

Quidam existimauerūt.] **C A S V S.** Quidam petebat à me. x. vel fundum: dico me non debere sib i nisi. v. vel partem fundi. & illa quinque volui sibi soluere. noluit particularim solutionē admittere. iudex ad quem &c. ipsum compellere debet vt partē recipiat. Viuianus.

g Quidam existimauerunt. & male: vt in fi. huius legis.

h Iudicio. subaudi, & partē accipere: & erat pro eis ratio: quia solutio & exactio &c. vt supra fami. erci. plane.

i Ad accipendum. non præcisē: sed si non accipiat, post oblationem eius periculo pereat: nisi iustam causam deferendi habuit: vt infra de solu. qui decem. in princ. Et sic not. quod creditor compellitur recipere particularem solutionem: vt hīc, & infra de statuli. cum heres. §. item si decem. & infra qui. mo. pignus vel hypo. sol. l. fi. & supra si quis cau. si seruus. §. si pluriū. & C. de col. fun. pa. l. placuit. in princ. lib. xj. Sed contra infra de vſur. tutor. §. Lucius. & ad idem infra de aet. emp. l. Iulianus. §. offerri. & infra de pigno. l. qui pignori. Solu. debitor qui totum debitum confiteretur, non potest particulariter soluere: vt in. ll. contrariis. Si verò non confiteretur de toto, par- tem confessatam tantū recipere debet creditor: sed negatam debet repeterere. Vel hīc de æquitate: ibi de rigore: vel hīc in iudicio, ibi extra iudicium: vel ibi in vſurarium debitum, hīc non. Prima verior est, vt hac. l. quia dicit partem accipere quasi confessatam, partem persequi quasi negatam. Hoc ergo est ius commune. quod non admittatur solutio particularis, si totum debitum est liquidum. Nec ob. d. l. de statuli. quia speciale est fauore libertatis: & sic etiam est speciale in iudiciis: vt in alleg. l. & quis cau. Item non ob. illa, quib. mod. pignus vel hypo. sol.

A quia ibi duo erant debita integra: & vnu totum soluebat debitor. Item collatores, id est tributarij ideo pro parte soluunt, quia multum grauantur in tributis: vnde in hoc releuentur: vt. C. de col. fun. pa. l. ij. libro. xj.

k Deminuere. Not. lites minui debere. sic. j. de aqua plu. arcen. l. ij.

j. respon. & in authē. vt

cle. apud proprios epi-

Lites minu- dæ sunt.

scopos conue. §. fi. col.

vj. Accursius.

l Inum. Petum. lit.

contest. vt infra

rem ratā hab. amplius.

Accursius.

m Cōtestatus. an etiam

tempus quādo petitū

fuit, extra iudicium sup-

ple. Et dic vinum datū

mutuo in kalend. Iu-

lii. & tunc valebat x.

* Sic dicitur & petitum in iudi. vel in c. nōnul-

extra in kalen. August.

& lis contestata in ka-

len. Octobris: & sen-

tentia data in kalend.

Ianuarij. & his & aliis

temporibus minus va-

luit: subaudi, quād va-

luit tempore dati mu-

tui: vult reddere debi-

tor æquè bonum: sed

minus valet nunc. vnde

valuit quando mutua-

uit. vnde queritur se-

cundum quod tempus

hæc æstimatione pluris

habeatur: & de loco

etiam hic querit.

n Quantu tunc. vel post-

lum per in-

ea secundum Ioan. vt terpellato-

infra de con. tri. si res. nem extra-

& l. in hac. in fin. sed iudiciale. l.

certè imò tempus cō-

tractus: vt infra de a-

ctio. & obli. cum quis.

qua est contra. Sed ibi

fideiussor fuit conuen-

tus: hīc reus. Vel dic

ibi tempus inspici sa-

tisfactionis, id est ap-

positum in satisfactione: vt infra de verbo. oblig. quotiens in diē.

& l. idem erit.

o Cum petitum esset. etiam extra iudicium, & congruo loco & tempore, & non habeat iustum causam litigandi reus, secundum Ioan. nam tunc est in mora: vt infra de verbo. obli. si ex legati. & infra de vſur. l. mora &c. l. sciendum. Nec ob. infra de tri. l. fi. vbi dicit tempus accepti iudicij considerari: quia ibi rem soluere non valebat, hīc sic. vel ibi ante non fuerat in mora. Sed certè tempus dati mutui videtur debere considerari: vt supra eod. cum quid. Sed dic quod ibi bonitas intrinseca consideratur secundum tempus dati mutui: non extrinseca, scilicet quod tantum valeat. Item quod tempus dationis consideretur, adhuc videtur: vt infra de noua. fundum Corneliani. in fi. Sed dic quod ibi erant duas stipulationes: vna æstimationis erat: alia rei: vt ibi not. & stipulando æstimationem, vi- detur de præsenti æstimatione cogitasse: & sic de præsenti die videtur egisse. Item adhuc videtur idem: vt infra de aet. empt. l. ratio. §. si per venditorem. secundum Io. Sol. secundum M. hīc debebatur ex contractu stricti iuris: ibi bonæ fidei. sed secundum hoc erit fortiter contra: vt infra commo. l. ij. §. in hac. nisi dicat in contractu bonæ fidei moram considerari: in contractu stricti iuris tempus litis contest. Sed dic secundum Ioan. hīc, & di- etam. l. ratio. loqui quo ad rei æstimationem: ibi quo ad fructus, in quibus considerantur tempora prædicta: vt infra de vſur. l. vi- deamus. §. si actionem. &. §. sequen. Sed quod dixi in bonæ fidei, idem dicas in legatis & fideicommissis: vt. C. in qui. cau. in integ. restitu. non est necel. l. in minorum. sed videtur in stricti iuris iudicis tempus moræ spectari, etiam quo ad fructus: vt su- pra de rei vindic. fructus. Sed dic quod rei vind. similia habet cum

cum bona fidei iudiciis: & hoc secundum Ioan. Vel dic secundum Azo. in l. commodati. de aestimatione rei loqui: vt patet ibi quia dicit, & quanti, in qua consideratur tempus lit. contest. scilicet vt ultra non procedat: sed ex tempore petitionis, siue morae: vt hic: & hoc quando propter culpam agitur. Si autem propter dolum agitur: vsque ad sententiam ex tempore morae potest aestimatio crescere: vt supra de rei vindicat. l. Julianº libro sexto Digestorum. §. j. Vel dic vbi res debita perit, lit. contest. tempus spectatur: vt ibi: hic non perit. Vel dic vt not. in d. l. cōmodati. Sed quæro extra, si egit ad vinum condic. certi ex mutuo, quomodo sit cōdēnatio ad vini pretiū, maximè cū nec sit in obligatione: nec sit hæc actio arbitraria: vt C. de fideicō. lib. l. fi. In arbitraria enim esset aliud: vt. s. de do. l. arbitrio. §. ij. & supra de rei vindica. quod si possessor? Respon. vinum tantū est in obligacione: & vinum tantū debet peti: vt hic innuit: sed petitur dari in eadē bonitate quantum ad pretiū, in quo erat tempore moræ: & ita fit aestimatio iudicis officio

vt j. de eo quod cer. lo. l. quod si Ephesi. & de ædil. edic. l. ædiles. s. itē sciendū. Aestimatio autem vini nō est in obligatione: & ideo nec potest peti. Sed ar. contra. j. de condic. fur. l. in re. sed ibi speciale est in odium furis. Alij dixerunt. l. illam. C. de fideicommissari. l. fin. loqui in specie: hanc in quantitate. Alij dicunt illam loqui fauore libertatis. Alij quod ibi fuit petitū vinum, id est vini aestimatio: cum vinum haberi non possit. Alij quod de aestimatione illa hic dicit, quæ per secundam sententiam venit: vt fit in arbitrariis. Alij dicunt hanc loqui secundum sua tempora, quod libellus non dabatur, sed iudex ius suum dabant qualitercumque esset petitum. prima est verior.

a vbi esset petitum. ita tamen si iure ibi conueniatur: vt infra de act. empt. ratio. §. fi. Accur.

S I eum seruum.] C A S V S. Duo sunt Titij: vnuſ faber: & alius sutor. seruum Titio legauſ sutori. Titius faber credens eum sibi legatum, apprehendit per heredem possessionem: & vedit: & decessit seruus. Titius sutor habet cum fabro actionem ad servi aestimationem condignam. Viuianus.

b Quasi mihi. vt quia ego & tu eiusdem nominis sumus: vt infra pro lega. l. iiii.

c Condicere. scilicet certi condic. generali. cum enim veniat in act. nego. gest. te habente ratum in subsidium: vt supra de nego. gest. l. fin. & C. de re. alie. non alie. l. j. & C. de rei vindic. l. mater. debet venire & in hac actione: vt supra eod. certi condic. in prin. Item ex eo quod est hic, dicunt quidam posse peti premium per conditionem ab eo qui rem meam vendidit vt suam; etiam re extante: sed nos contra: nisi causam habeat à me: vel quia indebitum solui: vel quia eum procuratorem feci: vt argu. infra de condic. inde. si nō sortem. §. libertus. Alioquin si causam non lucratiuam habet ab alio, non tenetur, nisi vel culpa, vel sua mora intercedat: vt supra de rei vind. l. Julianus scribit, si hominem. Si autem à nullo causam habeat, vel habet sed lucratiuam, non tenetur nisi in subsidium: vt hic & supra de nego. gest. l. fi. nam in superiori casu, quando causam non lucratiuam habet, non videtur locupletari cum aliena iactura: quia tantum sibi abest, quantum adest: argu. institu. de le. §. si res aliena. Item nomine argu. quod premium loco rei succedit, vt supra de pet. iher. vita. si rei succedit. & rem. & infra de here. ven. l. iij. §. peruenisse. Sed argu. contra in ff. Vetus.

eo. titu. l. vendor ex hereditate. ADDITIO. Dic quod lex nō est contra, quia illud quod dicitur in l. ista, procedit ex aequitate. Ia.

S I quis certum.] C A S V S. Stipulatus sum certum, puta librum, vel aliud: possum consequi per conditionem certi, non per actionem ex stipulatu. Viuianus.

d si quis certum. duo collige ex hac. l. & q. ex stipulatu ad incerta tātum, & certi condicō ad certa detur: vt hic,

& insti. de ver. obli. in princi. & j. de noua. l. eum qui, sed primo di-

cto est cōtra. C. de pac. si pacto quo. Sol. ibi agitur ex stipulatu, id est ex stipulatione certi condicō. Itē ei-

dem cōtra. insti. de act. §. fuerat. & C. de rei v-

xo. act. l. j. §. vbi etiam ad dotē certam actio ex stipulatu datur. Sol.

ibi est speciale. Ad se-

condū est contra. s. eo. certi condicō. §. j. vbi

ex incerto contractu certi cōdic. agitur. Sol.

subaudi hic maximē.

nā & ad incerta datur:

puta ad interesse: si mo-

dō fieri non potest cer-

tum: vt ibi diximus.

C Reditor.] C A S V S. Si alicui credidi pecuniā in refectionē

* Sumptum ex tit. quod cuius;

vniuer. Coniun-

ge. l. 4. quod iusl. statu-

as. de acqui-

re domi. l. 4.

de vi & vi ar.

1. bona. de

verb. fig.

pecuniā in refectionē domus suę: quāuis aliis primo fuerit obligata,

præferendus sum in o-

mībus, & in realibus

actionibus, & in perso-

nalibus. Viuianus.

Huic ca-

piti nihil re-

pugnat lex

Iustiniani,

quia nō ne-

gat actionē

mulieri in

maritum de

exactis no-

minibus, sed

vetat aliam

hypothecā

exigere. quā

ab initio ac

ceperit. l. vlt.

C. de pac. cō-

uen.

e Restitutionem. id est refectionem: vt arg. infra de itine. actūque priua. l. iij. §. penul.

f Habet. tam in tacito pignore: vt infra in quib. cau. pi. ta. cō. l. j. quām in personali: vt infra de ces. bo. l. j. & de priui. cre. si ventri. §. diuus. & in auth. de æqua. do. §. his consequens. colla. vij. & infra pro soc. l. cum duobus. §. idem respondit. Et plene dices. j. qui po. in pig. ha. l. interdum.

S I pecuniam.] C A S V S. Procurator militis pecuniam mihi mu- reddi, & fideiuss. accepit, à quo stipulatus est pecuniam domino reddi. acquiritur actio militi per procura. & in hac stipulatione speciale est, quia sicut tutor stipulādo pupillo, vel curator adul- to acquirit eis act. sic procurator militi. Viuianus.

g Exempl. vt enim per tutorem vel curatorem actio quæritur pupillo, vel adulto: vt hic & j. de cōsti. pe. l. eum qui. §. si actori. & j. quando ex fac. tu. l. iij. ita per procuratorem militis: vt hic. sic & alias assimilatur: vt C. de rei vind. si vt proponis. & C. ar. tut. l. curat. & caue tibi, quia non est specialitas ista in certi condic. ex numeratione: vt si dicas eum nomine militis numerasse: quia hanc procurator cuiuslibet domino potest quærere: vt. s. eo. cer- ti condic. §. si nummos. sed est in ipsa actione personali ex stipulatu cōtra fideiussores, quæ militi quæritur: quæ alij nō quæreretur: vt. j. de acqui. pos. l. possesso quoque. §. fi. quæ est cōtra: nisi esset præsens dominus: vt. j. de ver. obli. l. si procurator præ- sentis. & secundum hoc dic nomine suo, scilicet militis. Vel dic suo. i. procuratoris. & in vtraque ex stipulatu, & certi condic. est speciale. Accursius.

h C uitias. Versa sunt. Idem dici debet in quibuslibet omnino collegiis: sed & ipse qui accepit, tenetur principaliter: vt Co. eo. l. eum qui. & plene distingue: vt supra de neg. gest. l. si pu- pilli. §. j.

i Non ciuitas. sed quis hoc probat: Rñ. creditor: vt C. de solut. & li. debi. lib. xj. l. j. & C. de sacr. sanct. eccl. auth. hoc ius. in fine. & C. de prædi. mi. l. si prædium. Item & res eiusdem ciuitatis in hæc causam obligari potest, cum accipit in vtilitatem eius: vt infra de pig. l. si is. in prin. Accur.

a Creditor. Non amittat, cōtra videbatur, quasi renuntiauerit ei quantitatē, in qua pignus non sufficit: vt C. de pact. conuen. l. fin. Sed tamen contra est: vt hīc & j. de distrac. pig. l. quæsum. & C. eo. si in prouincia. in fin. & C. de act. & oblig. l. aduersus. sed Veneti non seruant legem istam.

* amittit.

Institutorem. **J** CASVS.

SHabebā seruū Thomām præpositū tabernæ. ex cōtractibus initis cū seruo illo potero cōueniri: & si pecuniam fuerit mutuatus, tūc cōdici poterit. Vi.

b Posse ei. s. directō: vt j. de insti. si quis mācipiis. in prin. & in fin. & s. de iud. heres. §. apud. & inst. quod cū eo. §. fi. & j. pro soc. l. fi. & hoc si in eam rem accepit, in qua fuit præpositus: vt j. de insti. l. quicunque. §. non tamen.

c Ei. i. ab eo domino. **d** Quæsi. veritatis expressiū. sic. §. de senato. l. emācipatū. §. fin.

Q Vi pecuniā. **J** CASVS.

Quidā fœnerator promisit mihi mutuare pecuniam, cū tamē non haberet, sed in breui habitur^o esset: fecimus instrumētum, & interposta fuit stipulatio, ac si recepissē: postea nō indigui. vnde si pecuniā nō recepero, non ero obligatus. Vi.

e Accepturus. quo ad præpositū: non tamen accepit. sic. j. ad Vellei. l. quāvis. §. planē si mulier. Accur.

f Obstringat. s. cū effetu. nā & tūc tenetur:

sed doli habet exceptionem, vel non numeratae pecuniæ: vt j. de do. except. l. ij. §. circa. & ad hoc. j. quæ res pig. obli. pos. l. pe. Sed quid si in annum aliquis sub vsuris pecuniam accepit: sed ante debitor soluere vult: an creditor accipere eam tenetur cum vsuris præteriti temporis tantū? Respon. non, nisi totius temporis soluat vsuras: vt j. de verbo. obliga. qui Romæ. in prin.

CVm fundus. **J** CASVS. Debebas mihi hominem, vel fundū. Cegi cōtra te, vt illum mihi dares: & obtinui. omnia sunt mihi restituenda, quæ habiturus essem si litis contestatē tēpore res mihi soluta esset. Viuianus.

g Acceptum. id est post litem contestatam.

h Fuisse. vt. j. de vſur. l. ij. & l. videamus. §. si actionem. &. §. de rei vin. l. si hominem. §. j. & j. de verb. obli. nemo. §. j. & §. ad exhi. Iulianus. §. quantum. & §. de peti. here. illud. & plenē dices. j. de triti. l. pen. Accur.

i Seruum tuum. Casus. Stichū seruum Titij à fure emi bona fide. hic seruus ex peculio veri domini emit Pamphilum: & vendor mihi possessionem & dominū tradidit. solus ergo hic verus dominus inuenitur laesus: ideo que ei cōsulitut tripli via: Vna est vtilis. siue ex æquitate: & due sunt per punctum rationis. Prima, quod dominus seruum Stichū vindicet, & Pamphilum condicat condic. inde. Secunda est, vt agat ex empto, & habeat ratum contractum: & soluat venditori, si quid est soluendum: & vēdītor ei tradat, si habet: alias condi. indebi. cedet cōtra bonæ fidei emptorem: & hoc quæsiuit Iulia. vnde & soluitur in fine hujus legis. Tertia est via, vt non habeat ratum cōtractum. vnde numeros extantes tanquam speciem vindicat: & ex cōtractu serui de peculio tenetur: & compensatio non obiicitur. si autē sunt cōsumpti: vindicatio & de peculio aētio cessat.

k Imprudens. id est ignorans eum esse furem. Accur.

l Bonā fide. putans esse tradentis.

m Ad te. potest enim habere peculiū duplicitis generis: vt j. de pe. hīc quæritur. §. potest. Azo. & hīc peculiū alienare nō potuit: vt j. de pec. l. libera. quare verū dominū vindicat: vt j. dicitur.

n Mibi traditus est. & sic mihi acquisitus. sed si ipsi seruo Sticho esset traditus, non esset factus meus, sed veri domini: vt. j. de acqui. re. do. si seruus. quæ est contra. Sed videtur nullo casu mihi acquiri: quia errauit vendor in tradendo. igitur nō transfertur dominium, quia nemo errans dominium suæ rei amittit: vt. j. de fur. falsus. in prin. & l. si quis vxori. §. cum Tito. & l. si is qui rē. §. si tu Titiū. & j. de acqui. re. domi. si procurator. & j. de cōdīc. cau. dat. l. iij. §. subtilius. & j. de cōtrahen. emp. & si cōfēsum. §. fin. Sed certè hīc non fuit talis error in dominio, vel in persona. i. substātia personæ: sed in accidēti, scilicet an sit dominus: imò bene cōsentiebat vt in eum trāsiret dominiū. vnde trāsīt: cum nihil tā naturale &c. vt inst. de re. diui. §. per traditionē. Itē bene sciebat se dominiū habere rei, scilicet hominis quē tradidit: sed in hoc errabat, quia putabat me dominū serui: & p se mihi tēneri tradere: & sic in causa tantū errauit: qui error nō nocet. nam quādo soluo indebitū ex causa aliqua quam puto verā, quæ non est, transfero dominiū, licet postea repetere possim: vt. j. de condic. indebi. per totum. Sed certè in. l. falsus. fuit similis error accidēti vt hīc, & tamen non transit dominiū. vnde dic vt ibi.

* Eadē sententia tribuitur illis. l. si seruum. §. seruum. de act. empt.

Error ī causa non nocet.

Ex æquitate, causa cuitādi circuitus, datur condicō ei cū quo negotiū nō est gestū: & si dominū approbat contractū serui, eius nomine tenetur insolidū. si verò reprobatur, tenetur tantū de peculio. h. d. Diuiditur . Primō ponit thema, & quæstionē tacitē resultantē ex themate. Secundō ponitur responsio Sabini de æquitate. Terziō ponitur respōsio Iuliani de rigore. Quartō suppletur per auctō rem legis, quod dicto Iuliani defiebat. Secunda ibi, Sabinus. Tertia ibi, nam & Iulianus. Quarta ibi, sed adiicere. Bartolus.

Seruū tuum i imprudēs k à fure bona fide l emi. is ex peculio quod ad te m pertinebat, hominē parauit, qui mihi tradit⁹ est. **s**abinus, **C**assius, posse te mihi hominē cōdicere. sed si quid mihi abesset ex negotiō p quod is gessis et, inuicē me tecū acturū. & hoc verū est. **r** nā & Iulianus ait, vidēdū ne domin⁹ integrā exempto aētionē habeat, vendor autē cōdicere possit bonæ fidei emptori. **f** Quod ad peculiares nūmos attinet: si extāt, vindicare eos do minus potest: sed aēctione de peculio tenetur vēdītori, vt pretiū soluat, si consūpti sint, aēctio de pecu-

ibi erat in dolo & mala fide: hīc autem in bona fide. Bartol. Alexand. & Ia.

o Condicere. Pamphilum. s. condi. inde. sed Stichū rei vin. petes. Sed videtur q̄ non contra me, sed contra venditorem debeas aēgere tantū, qui nō est liberatus cū alij soluit quām cui debuit: vt insti. man. §. recte. respon. non est nouum, quod vñus soluat, & alius repeatat: vt. j. de condic. indebi. non est nouum. Vnde vñli condit. indebi. agitur causa vitādi circuitus: vt infra si cui plus quā per leg. Fal. videamus. & infra de condic. indebi. l. dominus testamento. licet videatur neque ex contractu, vel quasi. neque ex maleficio, vel quasi. obligatus esse.

p Ex negotiō. quolibet. Ir. puta seruū paui ex meo. vel aliās gessit, & male: ar. j. commoda. si is qui mihi. §. si libero. Azo.

q Acturum. per retentionē. nec enim dari videtur aēctio: vt po- te cum in rem impenderat, quæ vere erat sua: & ideo habet exce- ptionem antequam tradat. si verò tradat, habet condicōnē ad possessionem, arg. j. de condic. inde. qui exceptionem. §. si pars. Azo. vel dic secundum H. b. nego. gest. agi de peculio: vt argu- men. supra de negotiis gestis. at qui. §. si libero. & j. commo. si is prædict. qui. §. fin. & j. de act. empt. si seruus. §. fi. Accur.

r Et hoc verū est. scilicet quod potest directō à me condici, & hoc ex æquitate. direcēte autē videamus: & hoc subiicit, nam &c. & facit. j. de act. emp. & ven. l. si seruus. §. seruum.

f Emptori. condic. indebi. vel certi generali, quæ competit cum illa. & certè hoc verū est, vt ex empto & condicō detur, cum a- lij soluerit, quām cui debuerit: vt. j. ibi: sed adiicere debuit: Iulia. & c. sed quomodo habet condicōnē, cum dominus nō desirat esse: venditæ enim res &c. vt institu. de re. diui. §. venditæ. & infra de tribu. l. procurator. §. penul. sed hīc nō est solutum pre- tium, nec fides habita, cum non sit pretium factum accipientis: quod esse debet: vt infra de act. emp. l. ex empto. §. empor. Sed respond. consumptio vel ratihabitio domini hoc reconciliavit: argu. §. eo. non omnis. §. fin.

t Vndicare. vt speciem: ideoque non admittitur compensatio. c. ia.

[c] Reproba- tur: quia nō ea ratione non admittit compē satio, sed quia debitū peculij non erat liquidū. secundum Alex. Bar. &

vt in-

vt. j. de lega. l. planè. §. ij. & l. sed si certos. & j. de pecu. l. si creditor. §. j. sed secundum Lotha. admittitur compensatio. Item not. quod non opponit vendor exceptionem aliquam contra vindicantem, licet dicat se paratu cedere actio. quam habet contra bonæ fidei empt. & sic videtur contra. j. de solu. cum quis. §. j. Sed ibi ideo est aliud,

quia præcessit voluntas, & mandatum soluenda pecunie: hinc nequaquam. Accursius.

a Euanescit. admissa compensatione inter vendorē & dominū, secundum Io. quod nō placet: quia cum prius teneretur rei vind. pecunia existente, & desinat possidere non mala fide, desit teneri rei vindicat. Cum ergo ab vtraq; parte non subsit debitū: quomodo fiet compensatio? Tu ergo dicas euanescit ideo; quia est ei soluta pecunia, quæ iam ab eo reuocari non potest: vt

† Nota ex ista. l. id qd colligitur in summario: & concor. l. seruus quæ post prin. i. piu. j. de actio. emp. & l. ei. qui. C. quod cū eo. & ibi Bal. alia concor. sunt in glo. a] Imò sibi non imputatur: cū ignora- rans istud faciat, secundum la.

lio euanescit. **a** Sed adiicere debuit Iulianus, non aliter domino serui venditorem ex empto teneri, **b** quām si ei pretiū solidū, **c** & quæcumque si cum libero contraxisset deberentur, **d** dominus serui præstaret. **e** Idem dici **f** debet, si bonæ fidei possessori soluissim: **g** si tamen actiones quas aduersus eum habeam, præstare domino paratus sim. **h**

Si res mea ad te peruenit, nec est causa quare apud te debeat remanere, eam certi conditione vel sine causa condicam. Bart.

xxxii. CELSVS libro quinto Digestorum.

SI & **t** me & Tirium mutuam pecuniam rogaeris, & ego meum debitorem tibi promittere iusterim, tu stipulatus sis, **k** cum putares eum Titij debitorem esse, an mihi obligaris? subfisto: **i** si quidem **m** nullum negotium mecum contraxisti. Sed proprius est **n** vt obligari te existimē: nō quia pecunia tibi credidi: (hoc enim nisi inter consentientes fieri nō potest) sed quia pecunia mea

runt ibi soluti. xx. & consumpti sunt: quia tantum fuit serui pretium constitutum: nunquid poterit verus dominus repetere illa? Respon. Lot. posse. arg. j. l. prox. in fin. l. Sed H. contra. arg. j. de conduct. inde. l. seruus cuiusdam. Tu dic, extantem sic: consumptam non. Item pone pretium serui fuisse. xx. nunc autem in peculio sunt. x. tantum: & seruus nunc bene valet. xxx. igitur illa x. tetinet vendor non consumpta, siue petit act. de pecu. Sed nunquid & alia. x. per act. de in rem ver? Respon. non: cum non habuit occasionem obligandi dominum: vt arg. j. de in rem ver. si res. §. fin. & l. seq. Arg. contra. j. de in rem ver. l. iij. in prin. Item hic seruus qui hominem emerat, aut habuit liberam peculij administrationem: aut non. si habuit: ergo potuit transire dominum peculij. non ergo dominus eius poterit postea vindicare: & hinc dicit quod potest. Si non habeat liberam peculij administrationem, ergo eius dominus non debet teneri de peculio: arg. C. quod cum eo. si liberam. & j. de pig. act. si conuenerit. §. fin. Ad quod respon. quod non habebat liberam peculij administrationem: & nihilominus tenetur eius nomine de peculio: vt hinc & j. de pecu. libera. & l. quæsum. in princip. & l. quam Tuberonis. §. sunt quidam. & §. alia. Item not. interesse esse in obligatione. quod dic vt. j. de re iudi. l. si quis ab alio. in fine. Accur.

b Teneri. ad tradendum seruum: quia nondum tradiderat bo. fi. l. emptori. vel tradidit, sed fuit conductus.

c Solidum. si solutum non est. Accursius.

d Deberentur. puta tale pretium, quod fiat accipientis.

e Præstaret. quia quotienscumque ex contractu serui sui dominus aliquem conuenire vult, eiusdem contractus nomine insolidum tenetur: quia videtur habere ratum: quia ratihabito iussu comparatur: vt infra quod iussu. l. j. §. si ratum. & infra de pecul. depositu. §. si nuptura. & infra de compen. si cum filio. & infra de ædil. edi. si seruus. & infra re. amo. l. & ideo. §. fin.

f Idem dici. scilicet quod supra dictum est vbi nondum tradidit vendor seruū. Nam si à domino serui conueniebatur ex empto vendor: omnia sibi à domino serui præstabuntur, quæ præstarentur si cum libero contraxisset. Accursius.

g soluissim. seruum vendor. Azo.

h Paratus sit. sed quare, cum sine cessione habeat: vt supra ead. l. §. j. Respon. habet vtilem: sed directa ceditur. Item nunc. Vetus.

A quid liberatur cedendo actionem? Respon. ita domino agente ex empto: sicut & si rem venditam sine culpa habere delisserit: vt infra de contrahen. empt. quod sæpe. §. si res. & argu. infra de pecu. l. quod debetur. in fin. Sed arg. contra. huic responso infra de solu. si fugitiuus. Accursius. **ADDITIO.** Dic quod illa lex debet intelligi secundum istum. §. Bar.

S I & me.] **CASVS.**

Rogasti me & Titiū ut pecuniam mutuam haberet. iussi debitor meo ut tibi mutuaret: & stipulatus es ab eo pecuniam tibi reddi: credebās illum fuisse debitorem Titij, an mihi sis obligatus, queritur. Et videtur quod non: quia non cōtraximus: verius tamen est, cum mea pecunia ad te profecta sit, tu mihi tenearis. Viuianus.

i Tibi. dari subaudi, secundum Ir. vel nihil subaudi, vt sit hoc de verbis quæ regūt duos accusatiuos diuersos. Accursius.

k sis. & tandem habuisti: vt infra.

l Subfsto. id est dubito. sic supra de procura. l. seruum quoque. in prin. Accursius.

m Siquidem. id est quia.

n Propius. id est verius. l. tutor. 41. de vñr. vbi species huius legis.

o Pecunia mea. id est mihi debita. sic & infra quod cum eo. l. j. &

Co. de negotiis gest. si pecuniam. Accursius.

P Peruenit. nec sit ratio quare apud te manere debeat. Azo. & ad hanc æquitatem facit infra de conduct. ob tur. cau. perpetuo. & infra man. si negotia. & infra ad Vell. l. quamquam. in fin. & infra de don. inter virum & vxor. & l. mandato. & infra de iur. do. l. vir ab eo. Sed argu. contra. §. fami. ercisi. l. cum putarem. §. pe. Sed quid antequam habeas? Respon. fit nouatio. & sic breui manu: vt supra eo. singularia.

q Reddi. conditione certi generali, vel sine causa: non mutui: vt dixi.

P Rincipibus.] **CASVS.** Hæc l. & sequen. loquuntur de eadem materia, illi qui præsunt ciuitatibus, mutuare non possunt: sed eam recipere possunt à non subditis suis. Viuianus.

r Constitutionibus. quæ sunt vt infra de contrahen. emp. non licet. & l. qui officij. & C. de contra. iud. l. j. & C. de nu. actu. & char. l. sciriarios. l. iij. Accursius.

f Exerceant. scilicet mutuando aliis: vt hinc & C. eo. l. eos. sed sumere potest: vt. j. l. proxima. Vel dic dare & sumere potest à non subditis, sed à subditis non: vt arg. d. l. eos. & l. quisquis. Accur.

t P Ræsidis. Perpetui. id est vel quia perpetuò durabat eorum officium: vel quia ibi perpetuò habitabant, cum essent inde orti. Accursius.

u Non prohibetur. imò videtur prohibitus: vt. C. eo. l. quisquis. Sol. hic à non subditis potest: sed etiam ab indigenis potest ciuib. in utilitatem publicam: vt. §. eo. l. ciuitas. vel dic non prohibetur ad vsum suum quotidianum: sed ad fœnus exercéduum vel negotiationem prohibetur: vt. §. eo. l. principalibus. Accursius.

P Ericulum.] **CASVS.** Hæc lex loquitur in tute, curatore, vel administrationem habente, qui à debitore non exigit, si sit debitor non soluendo: quod ad tutorem periculum spectat, seu ad administrationem habentem. Viuianus.

x Nominum. id est actionum.

y Factum. scilicet nomen. Accursius.

z Pertinet. ad ipsum principalem: vt hinc, & C. arbit. tu. l. iij. & l. quicquid. & infra de admini. tu. chirographis. & §. de neg. gest. litis. §. si pecunia. & j. man. l. si remunerandi. §. apud. & j. de cōstitu. pecu. id quod. §. si pater. consequēter autem venietur ad fiduciarios & mandatores. & hoc si solus administravit, diuisa.

* Coniunge l. si quis officiū de riu nupt. armenop. l. j. tit. s.
 † Huc pertinet Theba norū lex de qua Aristoteles libro 3. Politic.